

تاوانر گروورہ کان

نوروسینی
نیمامی زہہ بیی
وہ رگیت رانی
عباس محمد امین

یۆدابه‌زاندنی چۆرمها کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەڕەي دانلود کتایبەي مەخْتَلَف مەراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی ، عربی ، فارسی)

تاوانه گه وره كان

نووسینی

نیمامی زههه بیی

کوچکردوی سالی ۷۴۸ ک

تحقیق

عبدالغنی عبد الغفار زاید

وهرگیر

عباس محمد امین

ناوی کتیب:	تاوانه گه وره کان
نووسینن:	ئیمامی زههه بی
نه خشه سازی ناوه وه:	کۆمپیوتەر (کامران رفیق)
سالی چاپ:	۲۰۱۵ ز
ژماره ی سپاردن:	(۷۶۲) ی سالی (۲۰۱۴) ی پیدراوه .

به ناوی خوی گه وره و میهره بان

پیشه کی وهرگنپ

له راستیدا کتیبی (الکبائر) تاوانه گه وره کان که نیستا له بهرده ستمدايه بۆ وهرگنپان به زمانی شیرینی کوردی، کتیبیکی په سهند کراوه لای سهرجه م زانایانی ئیسلام، تا ئه مړو که سیک توانجی لی نه گرتوووه ئه مهش ده گه پښته ووه بۆ به توانایی خاوه نه که ی که ئیمامی زه هه بییه. هه ربۆیه بریارم دا به پشتیوانی خوی گه وره ئه م کتیبه وهرگنپم.

گرنگترین کاره کان له م وهرگنپانه دا:-

۱- گه پانه وهی سهرجه م نایه ته کانی قورنانی پیروژ بۆ هه مان فونت که له قورناندان نووسراوه ((مصحف المدینه)) .

۲- هه ولمداووه فهرمووده شیرینه کان به گوێره ی پتیویست سه رو ژیری بۆ بکه م، بۆ ئه وهی خوینهری خۆشه ویست به په وانی بیخویننیه وه .

۳- هه ولمداووه سوود له (صه حی) بوخاری وهرگرم که وهرگنپاوه ته سه ر زمانی کوردی ئه مهش بۆ ئه وهی زیاتر خوینهر سوودی لی وهرگنیت.

۴- له پافه ی نایه ته کانی قورناندان زیاتر سوودم له ته فسیری ئاسان وهرگرتوووه .

۵- هه روه ها به دوا داچوونم بۆ ئه و فهرموودانه کردوووه که لیکنۆله ر پالفته ی کردوووه، دیاره هه مووی له جیگه ی خۆیه تی و هیچ گرفتیکیان نیه وراست و درووستن.

له کۆتاییدا ئه وهی که پیکاو مانه له لایه ن خواوه یه وه ئه وهی که هه له و په له یه له لایه ن ئیمه وه یه، پاکی و بیگه ردی هه ربۆ خوی گه وره یه .

به ناوی خوی گهره و میهره بان

پیشه کی لیکنوله ر

سو پاس و ستایش بۆ خوی جیهانیان، نه نجام و کوتایی ته نها بۆ له خوا ترساوانه،
دوژمنایه تیش ته نها بۆ سته مکارانه، شاهیدی ده ده م که هیچ کهس شایسته ی په رستن نه
جگه له خودای تاك و ته نها و بی هاوه ل و بی هاوتایه، شاهیدی ده ده م که محمد به نده و
پیغه مبه ری خودایه، نیردراوه به کتیبکی پوون و ئاشکرا، که جیا که ره وه یه له نیوان حه ق
و ناحه ق، گومان و راستی، پینومایی و گومراییدا .

پاشان:

له راستیدا کتیبی تاوانه گهره کان (الکباش) سوو ده نده بۆ وتاریژان و ئاموژگاریکه ران،
ئاگه دار کردنه وه یه که بۆ بی ئاگایان و دوودلان، سه رکۆنه کردنه بۆ سه ریچیکه ران و له سنوور
ده رچووان، پینیشانده ره بۆ خوو په وشتی جوان و به رز پاگرتنی، به تاییه ت خاوه نی ئه م
کتیبه (په حمه تی خوی لی بیّت)، چاره سه ری هه ندی بابه تی تیدا کردووه که سوو ده نده بۆ
دنیا و دوا پوژیان، قسه ی له سه ره هندی بابه ت کردووه که تیگه شتن لی گرانه له کتیبه زانستی
و بابه تیه کاندایه تاییه ت بۆ زانا و خویندکاران به گشتی.

له گه ل ئه وه ی ئه م کتیبه خاوه ن پله و پیگه یه کی به رزو گهره یه، به لام خاوه نه که ی
ره حمه تی خوی لی بیّت) هه ندی چیرۆک و گیرانه وه و فره مووده ی لاوازو به لکو
هه لبه سترای تیدا باس کردووه، سه ره پای ئه وه ی که بابه ته کانی نایابه و به لگه کانی قورئان
و فره مووده راسته کان زۆر له جیگه ی خۆیه تی.

هه ر بۆیه داوام کرد له کۆمپانیای (شروق) بۆ راست کردنه وه و پالفته کردنی کتیبی (الکباش)
بۆ چاره سه ری عیبه کانی، وه ک لا بردنی فره مووده لاوازو هه لبه ستراره کان و هیشته وه ی
فره مووده راست و دروسته کان، هه ر بۆیه ناومان نا به (صحیح تهذیب الکباش) .

داواكارم له خواى گه وره بيكاتو مایه ی سوودو قازانچ، تهنه پشت به نه وده به ستین و
باشترین په ناگه مانه .

لیکواله ر

ژياننامه ی نویسه ر

یه که م: ناوی و ره چه نه کی:

(شمس الدین) (محمد) ی کوپی (أحمد) کوپی عوسمان کوپی قایماز کوپی عبد الله ی تورکمانی نه زادی فارقی، دیمه شقی، زهه بییه .

دووهم: له دایک بوونی:

له (میا فارقین) له دیمه شق له دایک بووه له مانگی ره بیعی نه وه لی سالی (۶۷۳ ک - ۱۲۷۴ ز).

سینهم: ماموستاګانی:

ثیمامی زهه بی (په حمه تی خوی لی بیت) ماموستای زور بووه له وانه (أبو العباس العامري - أحمد عبد القادر) ت: (۶۷۳ ک)، ابن الصابوني ت: (۶۸۰ ک)، أمين الدين ابن عساكر ت: (۶۸۷ ک)، نه مانه هموویان نیشته جی دیمه شق بوون، له شاری (حلب): (أحمد بن محمد بن النصيبی ت: (۶۹۲ ک)، له (مكة): محي الدين الطبري ت: (۶۹۴ ک)، له مه دینه: کافور بن عبد الله الطواشي، له نه سکه نده رییه: علي بن أحمد بن عبد المحسن الهاشمي الحسيني الواسطي الغرافي ت: (۷۰۴ ک) .

چوارهم: خویندکاره ګانی:

له راستیدا نه وانه ی زانستیان له ثیمامی زهه بی وه رگرتووه زور بوون، له وانه البرزالي، العلائي، ابن كثير، ابن رافع، ابن رجب) وکه سانیکي زوری تر .

پینجه م: وه سف و پیاوه لدانی زانایان:

ثیمامی (الصفدي) خویندکاری خوی دهر باره ی ده لیت: ثیمامی زهه بی بیرمه ندیکه نکولی لی ناکریت، زانایه له زانستی فهرمووده و پیاوه ګانی، زور به چاکی ژياننامه یان ده زانیت، ته م و مژی له سهر میژوویان هه لداوه ته وه، بیرو هوش و زیره کیی له راده به دهر بووه، وه (تاج الدين السبكي): دهر باره ی ده لیت: ماموستامانه و پی شه و امانه، پی شه و او (حافظ)، فهرمووده تاسی سهر دهم.

هه‌روه‌ها به‌کۆکی تر له خۆئێندکاره‌کانی (الحسینی) (٧٦٥ ک مردوووه) ده‌لۆیت: پێشه‌واو
پابه‌رومیژوو نووسی فه‌رموده‌ناسانی شام.

شه‌شه‌م: پێشه‌وا زه‌هه‌بی (په‌حمه‌تی خوای لی بیّت) سه‌روه‌تێکی زۆری بۆمان
جێهێشتوووه له‌ بواری نووسیندا که‌ دونه‌یای پرکردوووه له‌ زانست و زانیاری، هه‌ندی له‌ وانه:
تاریخ الإسلام الكبير، میزان الاعتدال في نقد الرجال، طبقات الحفاظ، تجريد الأصول في
أحاديث الرسول، الإعلام بوفيات الأعلام، الرخصة في الغناء والطرب بشرطه: الضعفاء، ذيل
الضعفاء، الكبائر، نه‌وه‌ی ئیسته له‌ به‌رده‌ستدایه، مختصر ته‌ذیب الکمال للمزي، مختصر
سنن البيهقي، سير أعلام النبلاء، العبر، ذيل تاريخ الإسلام، الطب النبوي، مختصر دول
الإسلام، جگه له‌ مانه زۆریکی تریش.

حه‌وته‌م: کۆچی دوايی:

پێشه‌وا ئیمامی زه‌هه‌بی (ره‌حمه‌تی خوای لی بیّت) له‌ پۆژی سییه‌م له‌ مانگی (ذی القعدة)
(٧٤٨ - ١٣٤٨ ک) کۆچی دوايی کردوووه، له‌ گۆرپستانی (الباب الصغير) له‌ دیمه‌شق (١)
نێژراوه‌.

کاری من لهم کتیبه دا

- ۱- هه موو دهقه کانی قورئانم گتپراوه ته وه بۆ ژماره و سوره ته کان ئه وهش له دهقی کتیبه که دا .
  - ۲- هه موو فه رمووده پاسته کانم داوه ته پال ئه و که سانه ی که گتپراویانه ته وه .
  - ۳- هه رچی فه رمووده ی لاواز هه لبه سترا وه هیه لام بردووه .
  - ۴- ئه گه ر فه رمووده که له ده ره وه ی بوخاری و موسلیم بیت، حوکمی زانایانم له سه ری هیناوه .
  - ۵- هه موو ئه و وشانه ی که نامۆیه له خواره وه پوونم کردۆته وه .
- داواکارم خوای گه وره بیکاته مایه ی سوود و قازانج، هه روه ها بیخاته سه ر ته رازووی کاره باشه کانمان له پۆژیکدا که مال و مندال قازانجی نیه جگه له و که سه نه بیت که به دلێکی پاکه وه بچیته خزمه تی خوای گه وره .

لێکۆله ره وه

الشیخ \ السید عبد الغنی زاید

نیمام و وتاریبیژو مامۆستا

محقق للتراث الإسلامي

به ناوی خوای گه وره و میهره بان

سو پاس و ستایش بۆ خوای جیهانیان، دوزمنایه تی ته نها بۆ سته مکارانه، دروود و سه لام له سه ر پیشه و امان محمد ﷺ پیشه وای پیغه مبه ران و له خواترسان، له سه ر یار و یاوه رانی تا پۆژی دوا یی .

پاشان:

ئه م کتێبه به شیوه یه کی گشتی باسی تاوانه گه وره کان و قه ده غه کراوه کان له خو ده گریت، خوای گه وره له کتێبه که یدا گرهن تی داوه به و که سه ی که خو ی ده پارێزیت له تاوانه گه وره کان ئه و له تاوانه بچو که کانی خو ش بی ت، وه ک ده فه رمو ی ت ﴿إِنْ يَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾ (النساء: ۳۱) .
واته: ئه گه رخۆتان بپاریزن له و تاوانه گه ورانه ی قه ده غه کراوه، ئه وه له گونا هه کانی تر تان چاو پۆشی ده که ی و ده تان خه ی نه جیه کی خو ش و سازگار و پێژداره وه .

خوای گه وره ده فه رمو ی ت: ﴿وَالَّذِينَ يَحْتَبِرُونَ كِبَرَ الْأَلَامِ وَالْفَوَاحِشِ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ (الشوری: ۳۷) . واته: ئه وانه ی خو یان له گونا ه ی گه وره و تاوانی خراپ و ناشرین ده پارێزن، کاتێک که تو و په ده بن (له سه ره له یه ک که به رامبه ریان ده گریت) هه ر ئه مان چاو پۆشی ده که ن و لیده بو ورن ...

هه روه ها ده فه رمو ی ت: ﴿وَالَّذِينَ يَحْتَبِرُونَ كِبَرَ الْأَلَامِ وَالْفَوَاحِشِ إِلَّا اللَّامُ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ﴾ (النجم: ۳۲) . واته: ئه وانه ی که خو یان ده پارێزن له گونا ه و تاوانه گه وره کان له گو فتار و کرداری به د جگه له ورده گونا هان، به راستی په روه ردگاری تو ئه ی پیغه مبه ر ﷺ، ئه ی ئیماندار چاو پۆشی نۆز فر او انه .

پیغه مبه ری خوا ﷺ ده فهرمویت (الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ وَرَمَضَانُ إِلَى رَمَضَانَ مُكَفِّرَاتٌ مَا بَيْنَهُنَّ إِذَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ)^(۱).

واته: پینج فهرزه ی نویژ، ههینی بۆ ههینی، په مه زان بۆ په مه زان، دهینه که فاره تی تاوانه کان به مه رجی دور بیت له تاوانه گه وره کان.

لیره دا وا پتویسته لیکۆلینه وه له تاوانه گه وره کان بکهین بۆ ئه وهی موسلمانان لێ به دوربن، زانایانی ئیسلام ده باره ی تاوانه گه وره کان پاو بۆ چوونی جیاوازیان ههیه:

وتراوه: تاوانه گه وره کان بریتین له حهوت دانه، به لگه یان ئه مه فهرموده یه ی پیغه مبه ر ﷺ ه که له (أبو هريره) وه - په زای خوی لێ بیت - ده لیت: پیغه مبه ری خوا فهرمووی: (اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ) قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشُّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسَّحَرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ)؛

واته: (خۆتان لهو حهوت شته بپاریژن که له ناو بهرن) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وانه چین؟ فهرمووی: هاوه ل بۆ خوا پهیدا کردن، سحر و جادوو کردن، کوشتنی که سیک که خوی گه وره قه ده غه ی کردووه ئیلا به حهق و پاستی نه بی، خواردنی رپیا، خواردنی مالی هه تیو، پشت هه لکردن له کاتی جهنگدا، تۆمه تبارکردنی ئافره تانی ئیماندارو داوین پاک و بی ناگا.

(ابن عباس) په زای خوی لێ بیت ده لیت: تاوانه گه وره کان نزیک ده بیته وه له حهفتا دانه، نهک حهوت دانه، هه رکه سیک یه کیک له تاوانه گه ورانه ئه نجام بدات که له دنیا دا سزای بۆ دیاری کراوه ئه مه ش وهک: کوشتن، زینا کردن، دزی کردن، یا ئه و تاوانه خاوه نه که ی به سزادان و توو په یی هه په شه ی لێ کراوه له پۆژی داویدا، یا بهر نه فرین (لعن) ده که ویت له سه ر زمانی پیغه مبه ر محمد ﷺ ئه مانه هه موویان به تاوانی گه وره

^۱ - مسلم (۲۳۳).

ده ژميردرين، پتيويسته بزانيه كه هه ندي تاواني گه وره هه ن له هه نديكي تر گه وره ترن، نايا نه تبينيوه كه پيغه مبه ر ﷺ هاوه ل په يدا كردن (شرك) ي به گه وره تريني تاوانه گه وره كان له قه له م داوه، له گه ل نه وه شدا خاوه نه كه ي به هه تا هه تايي له ناو دوزه خدا ده مينيتته وه، به هيچ شتوه يه ك ليتي نابوردر يت .

خوای گه وره ده فهرمويت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (النساء: ۴۸) واته: به پاستي خوا خوش نابيت نه گه ر هاوه لي بۆ بپيار بدر يت، بيچگه له وه له هه ر گونا هيكي تربيه ويت خوش ده بيت.

تاوانی یه کهم هاوول و شهریک دانان بو خوی گه وره

بینگومان گه وره ترین تاوان: هاوول په یداکردنه بو خوی گه وره نه وەش دوو جوړه؛
یه کهم: له گه ل خوادا شتیک هاوچه شن و هاوتا بکړیته وه له یه کتاپه رستیدا، له: دار،
یا بهرد، یا خوړ، یا مانگ، یا پیاو چاک، یا نه ستیره، یا فریشته، یا هرشتیک تر جگه
له مانه، نه مه به پاستی هاوول په یداکردنی گه وره یه، خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿لَإِنَّ اللَّهَ
لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ (النساء: ۴۸، ۱۱۶). واته: به پاستی خوا
خوش نابیت نه گه ر هاوولی بو بریار بدریت، بیتجگه له وه له هر گونا میکی تر بیه ویت
خوش ده بیت.

خوا گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (لقمان: ۱۳). واته: به پاستی
هاوتا و هاو بهش بریار دان سته میکی زور گه وره و نا په وایه.

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَهُ النَّارُ﴾
(المائدة: ۷۲)، واته: دلنیا بن نه وهی شهریک و هاو بهش بو خوا بریار بدات، نه وه بینگومان
خوا به هه شتی لی حرام کردووه و شوین و جینگا و سه ره نجامی نا گره.

هرکه سیک هاوول بو خودا په یدا بکات پاشان به و شتیه یه مرد، نه وه له هاوولانی
دوزه خه به بی نکولی، وه ک چون هرکه سیک له سه ره یه کتاپه رستی بمریت نه وه له هاوولانی
به هه شته، ته نانه نه گه ر له دوزه خیشدا سزا بدریت، له فهرموده ی راست و (سه حیددا)
هاتووه که پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (أَلَا أُتَبِّحُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ ثَلَاثًا؟ قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ
اللَّهِ، قَالَ: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَجَلْسَ وَكَانَ مُتَكِنًا فَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ الزُّوْرِ، قَالَ:

فَمَا زَالَ يُكْرِزُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ ^(۱). واته: پیغه مبهری خوا سیّ جار فهرمووی: ثایا هه والتان پیّ بدهم گهره ترینی گونا هه کان کامه یه؟ سیّ جار (له سر یه ک نه مه ی فهرموو) وتیان به لّی نه ی پیغه مبهری خوا، فهرمووی: هاوه لّ و شهریک بریاردان بۆ خوی گهره، سه رپیچی کردنی دایک و باوک (پاشان دانیشیت پیشتتر شانی دادابوو. فهرمووی: شایه تی نامه ق، هه ر به رده وام دووباره ی ده کرده وه تاوه کو وتمان: خۆزگه بیده نگ ده بوو

جووری دووهم: پیاپی کردنه به کردار:

وهك خوی گهره ده فهرمویت: فَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ ^(۲) أَحَدًا (الكهف: ۱۱۰)، واته: جا نه وه ی ده یه ویت به دیداری په روه ردگاری شاد بیت، با کارو کرده وه ی چاک و دروست نه نجام بدات و به هیچ شیوه یه ک له په رستنیدا هیچ که سیک نه کاته هاوه لّ و شهریک.

پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: (إِيَّاكُمْ وَالشِّرْكَ الْأَصْغَرُ، قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ؟ قال: الرِّيَاءُ، يَقُولُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمَ يُجَازَى الْعِبَادُ بِأَعْمَالِهِمْ اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تَرَائُونَ بِأَعْمَالِكُمْ فِي الدُّنْيَا انظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً) ^(۳)

واته: خۆتان بپاریزن له هاوه لّ په یدا کردنی بچوک، وتیان نه ی پیغه مبهری خوا هاوه لّ په یدا کردنی بچوک چیه؟ فهرمووی: پیاپی خوی گهره له پوژی دواپییدا که پاداشتی به بنده کانی ده داته وه، ده فهرمویت برۆن بۆ لای نه وکه سانه ی که به کرداره کانتان پیا تان بۆ ده کردن، بزائن هیچ پاداشتان لایان ده ست ده که ویت.

پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: خوی گهره ده فهرمویت: (مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ مَعِيَ فِيهِ غَيْرِي، فَهُوَ لِلَّذِي أَشْرَكَ وَأَنَا مِنْهُ بَرِيءٌ). واته: پیغه مبهر ﷺ فهرموویه تی: (خوی گهره

^۱ - البخاری (۲۶۵۴)، و مسلم (۸۷).

^۲ - أحمد (۵ / ۴۲۸، ۴۲۹)، وقال الهيثمي في المجمع (۱ / ۱۰۲): رجاله رجال الثقات.

ده فهرمویت: ههرکه سیک کرداریک نه نجام بدات جگه له من که سیک تر به شداری پی بکات، نه وه نه و کاره ی ههر یو نه و نه نجامداوه و من لی بیهریم (

ههروه ها فهرموویه تی: (من سَمِعَ سَمِعَ اللَّهِ بِهِ وَمَنْ يَرَأَى يَرَأَى اللَّهَ بِهِ)^(۱). واته: نه وه ی کرداریک نه نجام بدات به پیا بیدات به گوئی خه لکیدا، خوا ریسوای ده کات و ناوه پوکی ناشکرا ده کات، ههرکه سیکیش کاری بکات مه به سستی بو خوا نه بییت، به نیه تی خو ی له گه ل ده کات ..

له (أبو هريرة) وه - په زای خوی لی بییت -، پیغه مبه ر^(۲) فهرموویه تی: (رَبِّ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَرَبُّ قَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ قِيَامِهِ إِلَّا السَّهْوُ)^(۳). واته: هه ندی له پوژو گران هه یه هیچی ده ست ناکه ویت جگه له برسیتی و تینویتی نه بی، وه هه ندی له و که سانه ی که شه ونوژ ده که ن جگه له شه و نخونی نه بییت هیچیان ده ست ناکه ویت .

نه مه مانای نه وه یه ، ههرکه سیک نوژ و پوژوی بو خوا نه بی پاداشتی ده ست ناکه ویت.

خوی گه وره ده فهرمویت: (وَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا) (الفرقان: ۲۳)، واته: نه و کرده وانه ی کردبوویان له پینا و غه یری خوا دا پاداشته کانمان پوچ کرده وه و کردمان به ته پ و توژیکی په رش و بلاو .

پرسیار کرا له دانایه ک: دلسوز کییه؟ وتی: دلسوز نه و که سه یه که کرده وه چاکه کانی ده شاریته وه وه ک چون کرده وه ناشرینه کانی ده شاریته وه .

وه (فضیل بن عیاض) - په زای خوی لی بییت - ده لیت: (وازهینان له کار و کرده وه له بهر خه لک پیا یه ، کار کردن له بهر خه لک هاوه ل په یدا کردنه (شرك)، دلسوزی نه وه یه که خوی گه وره له و دووانه بته پاریتیت) .

^۱ - البخاری (۶۴۲۹)، و مسلم (۲۹۸۷) .

^۲ - أحمد (۲ / ۳۷۲)، وابن حبان (۵۶۴ موارد)

تاوانی دووهم

کوشتنی که سیک

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾ (النساء: ۹۳). واته: هر که سیک به ده سستی نه نقه ست نیمانداریک بکوژیت، نه وه تو له ی نه وکسه دۆزه خه، نه مره تیایدا، هه روه ها خوا لئی تو په بووه و نه فرینی لیکردووه و سزایه کی گه وره و بی سنووری بق ناماده کردووه.

وه ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ (الفرقان: ۶۸). واته: هه روه ها نه وانه ی هیچ جوړه په رستراویکی تر له گه ل خوا دا ناپه رستن، که سیش ناکوژن که خوا کوشتنی حرام کرد بیت مه گه ر به حق و په وا، هه روه ها زینا ناکه ن و نزیکی ناکه ون، جا نه وه ی نه و جوړه کاره خراپانه نه نجام بدات نه وه تووشی سزاو نازارو پیسواپی ده بیت.

هه روه ها ده فهرمویت: ﴿مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا يَغْتَرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا﴾ (المائدة: ۳۲). واته: له بهر نه وه ی کاره ساتی کوشتنی ناپه وای ناوا پوو نه دات نیمه پیویستمان کرد له سه ر نه وه ی ئیسرائیل نه وه ی که سیک به ناحق بکوژیت و له جیاتی کوژراویک نه بیت، یان گونا هو تاوانی گه وره ی نه نجام نه دابیت له زه ویدا (وه کو جه رده یی و ده ستریزئی و ..... هتد) نه وه وه ک نه وه وایه هه ر هه مووخه لکی کوشتنیت.

هه‌روه‌ها ده‌فرموویت: (قَالَ ﴿وَإِذَا الْمَوْءِدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ﴾ (التكوير: ۸، ۹)

واته: کاتیک کچی زینده به چالکراو پرسیماری لیده‌کریت. به چ گوناھیک، به چ تۆمه‌تیک

کوژرا؟!

پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرموویه‌تی: خۆتان له‌و‌حه‌وت تاوانه‌ بپاریزن، به‌کیک له‌وانه: کوشتنی

که‌سیکه که خوای گه‌وره‌ قه‌ده‌غه‌ی کردووه‌ ئیلا به‌ حه‌ق و پاستی نه‌بیّت.

پیاویک به‌ پیغه‌مبه‌ری خوای وت: چ تاوانیک لای خوای گه‌وره‌ زۆر گه‌وره‌یه؟ نه‌ویش

ده‌رمووی: (أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ). واته له‌گه‌ل خوادا شتیک هاوتا بکه‌یت‌وه له

به‌رسندا له‌گه‌ل نه‌وه‌دا خوای گه‌وره‌ دروستی کردووی)). وتی: پاشان چی تر؟ ده‌رمووی:

(وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ) مندا له‌که‌ت بکوژیت له‌ترسی نه‌وه‌ی نانت له‌گه‌ل

بخوات)) وتی: پاشان چی تر؟ ده‌رمووی: (أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ) زینا له‌گه‌ل دراوسیکه‌تا

بکه‌یت)) خوای گه‌وره‌ بۆ پشت پاست کردنه‌وه‌ی ئه‌م ده‌رمووده‌یه ئه‌م ده‌قه‌ی دابه‌زاند:

(﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ

يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا﴾ (الفرقان: ۶۸). واته: هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی هیچ جوړه به‌رستراویکی تر

له‌گه‌ل خوادا نا به‌رستن، که‌سیش ناکوژن که خوا کوشتنی حه‌رام کردبیّت مه‌گه‌ر به‌حەق و

په‌وا، هه‌روه‌ها زینا ناکه‌ن و نزیکي ناکه‌ون، جا نه‌وه‌ی ئه‌و جوړه کاره خراپانه نه‌نجام

بدات نه‌وه‌ تووشی سزاو نازارو پيسوایی ده‌بیّت.

پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فرموویه‌تی: (إِذَا التَّقَى الْمُسْلِمَانِ بِسَيْفَيْهِمَا فَالْقَاتِلُ وَالْمَقْتُولُ فِي النَّارِ)

قیل: يا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا الْقَاتِلُ، فما بَالُ الْمَقْتُولِ؟ قال (إنه كان حريصاً على قتل صاحبه).

واته: (ئه‌گه‌ر دوو موسلمان به‌شمشیره‌که‌یان له‌گه‌ل به‌کتر به‌شه‌په‌اتن نه‌وه‌ بکوژو کوژراو

بۆ دۆزه‌خ ده‌چن) و ترا: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌مه‌ بکوژه، ئه‌ی کوژراو بۆ؟ ده‌رمووی:

بیگومان نه‌ویش سوور بوو له‌سه‌ر کوشتنی هاوپییه‌که‌ی).

(أبو سليمان الخطابي) ده لى ئه مه به و شتوه به ده بىت ئه گهر هردولا به كتر نه كوژن به هوى لىكدانه وه (تاويل)، به لكو له سهر دوزمنايه تيبهك شه پ بكن كه سهرچاوه كهى بگه پىته وه بۆ هوزايه تى يا ناوچه گهرى، يا له بهر دونيا، يا ده سولات و پله و پايه، يا پاره وو سامان، به لام ئه وهى شه پى له سنوور ده رچووه كان (أهل البغي) ده كات به مه رجىك له سهر ئه و سيفه ته بىت كه ده بىت كوشتاريان له گه ل بگرىت، يا به رگرى له خوى، يا ناموس و شه ره فى بكات، ئه مانه به هيچ شتوه بهك ناچنه ئه و چوار چىوه به، چونكه ئه مه شه پ ده كات بۆ ئه وهى گيانى خوى بپارىزىت و هيچ مه به سىتىكى ترى نيه بۆ له ناو بىردنى هاو پىكهى، ئه وهى كه شه پ له گه ل له سنوور ده رچووه كان يا چه ته و دزه كان ده كات سوور نيه له سهر كوشتنيان، به لكو ده به وىت له خوى دووريان بخاته وه، خو ئه گهر هيرشبه ره كه وازى هيتا ئه مېش وازى لى ده هينىت و شوينى ناكه وىت، بىگومان ئه م فهرموده بۆ خاوه ن ئه م سيفه تانه نه هاتووه، به لام ئه وهى له م چوارچىوه به ده رچوو ئه وه هه پره شهى ئه و فهرموده به ده يگرىته وه كه ئىسته له خزمه تىداين، خوا زانا تره .

پىغه مبه رى خواﷻ فهرموويه تى: (لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُم رِقَابَ بَعْضٍ)^(۱). واته : دواى من مه بن به كافر، هه ندىكتان بده ن له گهردى ئه وى ترتان. هه روه ها فهرموويه تى: (لَا يَزَالُ الْمُؤْمِنُ فِي فُسْحَةٍ مِنْ دِينِهِ مَا لَمْ يُصِبْ دَمًا حَرَامًا). واته : به رده وام مروفى باوه ردار له ناو فراوانى ئاينه كه يدايه به مه رجىك خوينى كه سىكى به حهرامى نه پشتبى .

هه روه ها فهرموويه تى: (أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الدِّمَاءِ).

واته : به كه م دادوه رى له نىوان به نده كاندا كه ده كرىت له پوژى دواييدا ده ربارهى خوین پشتنه .

^۱ - البخاري (۱۲۱)، ومسلم (۶۵) .

وه فهرموويه تی: (الْكَبَائِرُ: الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَالْيَمِينِ الْقَمُوسُ. واته: تاوانه گهرمهكان: هاوهل بۆخوا بریاردان، دل ئیشانی دایک و باوک، کوشتنی که سێک، سویندی درۆ. له بهر ئه وه ناو نراوه به (الْقَمُوس) چونکه خاوه نه که ی ده خاته ناگره وه.

پیغه مبه رﷺ فهرموويه تی: (لَا تُقَتِّلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى بَنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دَمِهَا وَذَلِكَ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ سَنَّ الْقَتْلَ)^(۹). واته: هیچ که سێک به ناحق نا کوژیت ئیلا نه وه ی به که می ئاده م پشکیکی به ر ده که ویت، چونکه نه وه به که م که س بوو رێبازی کوشتنی داهیتا.

ههروه ها فهرموويه تی: (مَنْ قَتَلَ مُعَاهِدًا لَمْ يَرِحْ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ وَإِنَّ رِيحَهَا تُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ أَرْبَعِينَ عَامًا). واته: هه رکه سێک په یمان به سستیک بکوژیت بۆنی به هه شت ناکات، بێگومان بۆنی به هه شت دووری چل سال هه سستی پی ده کریت.

ئه مه نه گه ر که سێک په یمان به سستیک بکوژیت، وه ک ئه وه ی که په یمانی داوه له جوله که وگا ور له ولاتی ئیسلامدا – ئه ی کوشتنی موسلمانیک ده بی چۆن بیت.

° - البخاری: (۲۳۳۵).

تاوانی سی یه م

جادوو (السحر)

بیگومان جادووزان بی باوه پړه، خوی گوره ده فهرمویت: ﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ﴾ (البقرة: ۱۰۲). واته: هرگیز سوله یمان کافر نه بووه، به لکو شهیتانه کان کافر بوون و خه لکیان فیری سیحر و جادوو کردووه.

شهیتانه نه فرهت لیکراوه کان هیچ شتیکیان له مروفه کان ناویت جگه نه وه نه بی که بی باوه پریان بکن و هاو له بۆ خوا بریار بدن، خوی گوره ده بریاره ی هاروت و ماروت ده فهرمویت: ﴿وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ﴾ (البقرة: ۱۰۲). واته: نه وانیش که سیان فیری هیچ شتیک نه ده کرد تا پتیا ن نه وتایه: نه م کاره ی نیمه بۆ تاقیرکړنه ویه و خوت کافر مه که (که چی هه ندیک هر کولیان نه دا) له و فریشتانه وه شت و افترده بوون که ژن و میړدی پی له یه ک جوودا بکن، (هرچه نده) نه و جادووگه رانه ناتوان هیچ زیانیک به که س بگه یه نن، مه گه ر ویستی خوی له سر بیت، نه و خه لکه سرگه ردانه هه میسه فیری شتیک ده بن که زیانیا ن لی ده داو سوودی نیه بویان، بیگومان ده شزائن نه وه ی کالای وای کړی بیت و شتی و افتر بیت له و دنیا هیچ به هره یه کی ده ست ناکه ویت.

خه لکیکی نذر ده بیی له گومرا که ران ده چنه ناو سیحر و جادوو وه ته نها و گومان ده بن که حه رام و قه ده غه یه، هه ست ناکه ن نه و کاره بی باوه پریه، بویه ده ست

وهرده دهنه کارو باری ژن و میړدوه نهو کارهش جادووه، بۆ خۆشه ویستی پیاو بۆ
ثافرهت و پق بوونه وه لئی، هاوشیوهی نهامانهش به چهند وشه یه کی نادیار و بئی مانا که
نۆربه ی شیرک و گومراییه .

سزای جادووکهر: کوشتنه، چونکه بئی باوه پی دهکا به خوا، یا هاوشیوهی بئی
باوه پریه. پیغه مبر ﷺ فه رموویه تی: (خۆتان له حهوت تاوانه گوره که بیاریژن) یه کیک
له وانه ی که باسی کردوه جادووکردنه .

پیویسته مروقی برودار له خوا بترسیت و کاری نهکات دنیاو دواپوژی له دهست بدات.

له (بجاله بن عبده) وه وتی: ئیمامی (عمر) - په زای خوی لئ بیت - سالی پیش
مردنی هات بۆ لامان، وتی: هه موو جادووکهریکی ژن و پیاو بکوژن.

له (ابن مسعود) وه - په زای خوی لئ بیت - به (مرفوع) بیه وه هاتوه که
ده لیت: (إِنَّ الرُّقَى وَالْتَّمَائِمَ وَالتَّوَلَّهَ شِرْكٌ)^(۱).

التَّمَائِم: کۆی (تمیمه) هیه، بریتیه له کۆمه له موورویه که نه فامه کان هه لیده واسن به
خویان و مندال و ئاژه له کانیان، برپایان وایه که نه مه له چاوی پیس ده یانپاریژیت،
به پراستی نه مه کاری نه فامه نه وهی نه م کاره بکات نه وه هاوه لئ بۆ خوا په یدا کردوه .

التَّوَلَّهَ: جوړیکه له جادوو، بریتیه له خۆشه ویست کردنی ثافرهت لای پیاوه که ی،
نه مهش به هاوه ل په یداکردن هه ژمار ده کریت، له بهر نه وه نه فامه کان برپایان وایه نه وه
کاریگهری هیه به پیچه وانه ی نه وهی که خوا برپاری له سه ر نه دات.

(الخطابی) - په حمه تی خوی لئ بیت - ده لیت: به لام نه گهر نووشته (الرقية) به
قورئان بیت، یا به یه کیک له ناوه کانی خوی گوره نه وه ئاساییه، چونکه پیغه مبر ﷺ
نووشته ی بۆ حسن و حسین کردوه و فه رموویه تی: (أُعِيدُكُمْ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ

شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَّامَّةٍ (۳). واته :داواده که م له خوای گه وره بتانپاریزیت به ناوه
 پیروزه کانی خوئی، له هه موو شهیتانیکی ژه هراوی، وه له هه موو چاوێک که مروؤ توشی
 شله ژان وشیت بوون ده کات.

تاوانی چوارهم

نویژنه کردن

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿خَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهْوَةَ فَسُوفَ يَلْقَوْنَ عَذَابًا﴾ (مریم: ۵۹). واته: له دوی نه وان که سانتیک له نه وه کانیاں بوونه جینشین، که نویژه کانیاں به زایه داو شوینی ثاره زووه کانی نه فسیان که وتن، نه وانه تووشی گومرایی و سه رگه ردانی و سزا ده بن (له دنیا و قیامه تدا)

(ابن عباس) ده فهرمویت: (واتای نه وه نیه که به گشتی وازیان له نویژه هیناوه، به لام نه وه یه که له کاتی خویدا دوی ده خه ن.

خوای گوره له نایه تیک ده فهرمویت: ﴿قَوْلٌ لِلْمُصَلِّينَ أَتَيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ (الماعون: ۴، ۵). واته: جا هاوارو واوه یلی بۆ نویژه که رانیک.... نه و نویژه که رانه ی گوی ناده ن به نویژه کانیاں و کاریگری نیه له سه ریان و دلی ناده نی و لیلی غافلن....

وه له نایه تیکی تردا ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾ (المنافقون: ۹). واته: نه ی نه و که سانه ی باوه پتان هیناوه، هه ول بده ن نه مال و سامانتان، نه پوله کانتان، نه بته هو ی نه وه ی که له یادی وخواو به ده ست هینانی په زامه ندی نه و که مته رخمی و بی ناگاتان بکه ن، جا هه ر که س له یادی خوا که مته رخمی بکات، نانه وانه هه ر خو یان خه ساره ت مه ندو و زه ره ر مه ندن.

پاشه زانان ده فهرموون؛ وشه (ذِكْرُ اللَّهِ) له م نایه ته پینچ فهرزه ی نویژ ده گه یه نیت، هرکه سیك به هوی مال و سامان و کرین و فروشتن و زیانه وه نویژه گانی دوا بخت نه وه له زهره ر مه ندانه .

خوای گه وره ده رباره ی نه هلی دۆزه خ ده فهرمویت: ﴿مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ ۚ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمَصْلِينَ ۚ﴾ (۱۲) ﴿وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمَسْكِينِ ۚ﴾ (۱۱) ﴿وَكُنَّا نَخُوشُ مَعَ الْخَائِضِينَ ۚ﴾ (۱۰) ﴿وَكُنَّا نَكْذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ۚ﴾ (۹) حَتَّىٰ أَتَيْنَا آلِ قَيْنٍ ﴿۷۷﴾ فَمَا نَفَعَهُمْ شَفْعَةُ الشَّفِيعِينَ ﴿۷۸﴾ (المدثر: ۴۲ - ۴۸). واته: نه وه چی بوو نیتوه ی پاپچی دۆزه خ کرد؟ به که ساسیه وه ده لّین: نّیمه له نویژکه ران نه بووین... خوراکمان به هه ژاران نه ده به خشی... نّیمه له گه لّ دهم دریژو بی نابرووه کاندای قسه ی خومان ده کردو له بابه تی نه وانمان ده گوت و په خنه ی بی جیمان ده گرت و له گه لّیان پو ده چووین. نّیمه بره ومان به پوژی پاداشت نه بوو. هه تا مردن یه خه ی پی گرتین و ته مه نمان کوتایی هات. که واته نیتر تکای تکاکاران سوودیان پی ناگه یه نیت.

پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشُّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلَاةِ).

واته: نیتوانی که سیك و بی باوه پ وازه یانانه له نویژ.

له (صه حیجی) بوخاریدا هاتوو پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (من ترك صلاة العصر حبط عمله) ^(۱). واته: هرکه سیك نویژی عه سرواز لی به ی نیت کرده وه که ی به تال ده بیته وه هه روه ها ﷺ فهرموویه تی: (أُمِرْتُ أَنْ أَقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا: أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنْ مُحَمَّدًا رَسُولَ اللَّهِ، وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ، فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ عَصَمُوا مِنِّي دِمَاءَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ إِلَّا بِحَقِّ الْإِسْلَامِ وَحِسَابُهُمْ عَلَى اللَّهِ) ^(۲).

واته: فهرمانم پی کراوه له گه لّ خه لکدا بجه نگم هه تا ده لّین: هیچ که س شایه نی په رستن نیه جگه له خوای تاقانه، محمد پیغه مبه ری خوایه، نویژه گانیان ده که ن، زه کاتی

^۱ - البخاری (۵۵۳).

^۲ - البخاری (۲۵)، ومسلم (۲۲).

ماله کانیان دده دن، نه گهر نه وانه یان نه نجامدا، نه وه خوین و مالیان له من حرام ده بی
 نیلا به حقه نیسلام نه بی و، لیپرسینه وه یان لای خوايه .
 نیمامی (عمر) - په زای خوی لی بیت - ده لیت: هره که سیک له نیسلامدا نویژ نه کات
 هیچ مافیکی نيه .

به ش

له چی کاتیکدا مندا ل فهرمانی نویژکردنی پی ده کړیت

له (ابو داود) وه له (السنن) پیغه مبر ﷺ فرموویه تی: (مُرُوا الصَّبِيَّ بِالصَّلَاةِ إِذَا
 بَلَغَ سَبْعَ سِنِينَ وَإِذَا بَلَغَ عَشَرَ سِنِينَ فَأَضْرِبُوهُ عَلَيْهَا). واته: فهرمان به مندا له کانتان بکه ن
 بو نویژکردن له هوت سالیدا، نه گهر که یشته ده سال له سر نه کردنی نازاری بده ن .

پیشه وا (ابو سليمان الخطابي) ده لیت: نه م فرموده يه به لگه يه له سر پيدا گيری
 سزا نه گهر مندا له که پیگه یشتو بوو (بلوغ) نویژی نه ده کرد، هندی له هاوه له کانی نیمامی
 شافعی - په حمه تی خویان لی بی - نه م فرموده يه ده کات به به لگه له سر کوشتنی نه گهر
 به نه نقه ست نویژی نه ده کرد دوی ته مه نی پیگه یشتنی (بلوغ)، هروه ها ده لیت: نه گهر
 شایه نی لیدان بوو له پیش پیگه یشتنی (بلوغ) نه وا دوی پیگه یشتنی شایه نی سزایه کی
 گوره تره جگه له لیدان، وه له دوی لیدان هیچ شتی له کوشتن گوره تر نيه .

به شیکي تر

سزای که سیک په له له نویژدا ده کات وکړنووش و سورده ی ناته واوه

له نیمامی (احمد) له (ابو مسعود البدری) - په زای خویان لی بیت - ده لیت: پیغه مبر
 ﷺ فرموویه تی: (لَا تَجْزِي صَلَاةً لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ فِيهَا صَلْبَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ)^(۱). واته
 هیچ نویژیک دروست نيه که خاوه نه که ی تییدا پشتی پک نه کات له کړنوش و سووجه
 بردندا .

^۱ - الترمذي (۲۶۵)، وقال: (صحيح)، وابن ماجه (۸۷۰)، وصححه الشيخ الألباني.

ئەمە دەقیكە لە پێغه مبه ره وه ﷺ كه هه ر كه سێك نوێژ بكات و پشیتی راست نه كاته وه له كپنۆش و سوژده دا ئه وا نوێژه كه ی به تاله ، ئەمە له نوێژی فه رزدا ، به وشێوه یه دلنیا بوون (الطمانیة) له نوێژدا ئه وه یه كه هه موو ئه ندامه كانی جهسته له شوینی خۆیدا جێگیر بێت.

هه روه ها پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی : (أشد الناس سَرَقَةً الذي يَسْرِقُ من صَلَاتِهِ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُ من صَلَاتِهِ ؟ قَالَ: لَا يُتِمُّ رُكُوعَهَا وَلَا سُجُودَهَا أَوْ قَالَ لَا يُقِيمُ صَلَّاهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ)^(۲). واته : توندترین كهس له ناو خه لكدا ئه و كه سه یه كه دزی له نوێژه كه ی ده كات ، و ترا : ئه ی چۆن دزی له نوێژه كه یدا ده كا ؟ فه رمووی : كپنۆش و سوژده و خویندنه وه ی ته واو نیه .

هه روه ها پێغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی : (تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ قَامَ فَتَنَرَهَا أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا).

واته : ئه وه نوێژی دوو پوو ه داده نیشیت چاودێری خۆر ده كا هه تا ده كه ویته نێوان دوو شاخی شه ی تانه وه (خۆرئاوا بوون) هه لده ستی به په له چوار ركات نوێژ ده كات یادی خوای تیدا ناكات كه مێك نه بێت.

له (ابن عباس) وه - په زای خوا یان لیبیت - پێغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی : (إذا سجد أحدكم فليضع وجهه وأنفه ويديه على الأرض، فإن الله تعالى أوحى إلي أن أسجد على سبعة أعضاء: الجبهة والأنف والكفين والركبتين، وصدور القدمين وألا أكف شعرا ولا ثوبا، فمن صلى ولم يعط كل عضو منها حقه لعنه ذلك العضو حتى يفرغ من صلاته).

واته : ئه گه ر هه ر یه كێك له ئیوه سوژده ی برد با نێوچاوان ولووت و هه ردوو ده ستی بخاته سه ر زه وی ، چونكه به راستی خوای گه وره په یامی بۆ ناردووم كه سوژده له سه ر حه وت ئه ندام ببه م : نێوچاوان ولووت و هه ردوو ناو له پی ده ست ، هه ردوو ئه ژنق و ، سینگی

^۲ - أحمد (۵ / ۳۱۰)، والدارمي (۱۳۲۸).

پنیه کان دهست بۆ قز و جله کانم نه بهم، نه گهر هه رکه سیک نوژی کرد و مافی هه موو نه ندامیک له نه ندامه کانی نه دا نه وا نه و نه ندامه نه فره تی لیده کات هه تا نه و که سه له نوژه که ده بیته وه .

وه له بوخاریه وه له (حذیفه بن الیمان) وه - په زای خویان لی بیت- که نه و پیاویکی بینیه نوژه ده کات و پرکوع و سوژده ی ته واو نیه ، حوزه یغه یش پی و ت؛ نوژه نه کرد وه ، نه گه ر بمری له سه ر نه و پاکیه نامری که پیغه مبه ری ﷺ له سه ر بووه .

به شیکی تر

سزای واز هینان له نوژی به کومه ل له گه ل بوونی توانادا

خوای گه وره ده فره مویت: ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾ (١٢) خِشْعَةً أَنْصَرُمُ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَلِيمُونَ ﴿ (القلم: ٤٢، ٤٣).

واته: پۆژیک دیت په رده له سه ر هه موو شتیک لاده بریت و لاق ده رده که ویت، خوا نه ناسه کان بانگ ده کرین بۆ سوژده بردن، به لام ناتوانن. نه وانه، نه و پۆژه چاویان شوپره و زه لیل و خه جاله تی به ته واوی دایان ده گریت، چونکه کاتی خوی بانگ نه کران بۆ نوژه کردن و سوژده بردن له کاتی کدا له و په پی ته ندروستی و سه ریه ستیدا بوون (به لام گالته یان پی ده هات).

(ابراهیم التمیمی) ده لیت: مه به ست له (الی السجود) بۆ نوژی فره ز.

(سعید بن المسیب) ده لیت: مه به ست له و ده قه نه وه یه: نه و کومه له کاتیک که گوئیان له (حي على الصلاة، حي على الفلاح) ده بوو نه ده چوون به دهم بانگ وه، له کاتی کدا له شیان ساغ و سه لامه ت بوو .

(کعب الأحبار) ده لیت؛ سویند به خوا ئه م ده قه دانه به زیوه ئیلا بۆ ئه وکه سانه نه بیئت که له نوێژی به کۆمه ل دوا ده که وتن .

چی هه پره شه یه که له مه به هیزتره بۆ که سیك که نوێژی به کۆمه ل واز لی بهیئیت له گه ل ئه وه دا کات و توانای هاتنی هه بیئت .

پیغه مبه ر ﷺ هه رموویه تی؛ (وَلَقَدْ مَعَمْتُ أَنْ أُمَرَ بِالصَّلَاةِ فَتُقَامُ ثُمَّ أُمَرَ رَجُلًا فَيُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ثُمَّ أُنْطَلِقَ مَعِيَ بِرِجَالٍ مَعَهُمْ حُزْمٌ مِنْ حَطَبٍ إِلَى قَوْمٍ لَا يَشْهَدُونَ الصَّلَاةَ فَأَحْرَقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ بِالنَّارِ)^۱.

واته؛ له خووليامدا بوو هه رمان بکه م به دابه ستنی نوێژ، پاشان هه رمان بکه م به که سیك پيش نوێژی بکات، ئینجا له گه ل چه ند پیاویکدا برۆین به چارۆکه داره وه بۆ لای ئه وکه سانه که ئاماده ی نوێژی به کۆمه ل نابن، ماله کانیا ن بسوتینن به سه ریاندا (که نایه ن بۆ مزگه وت) .

هه پره شه ناکات به سوتاندنی مالی هه یج که سیك ئیلا له سه ر وازهینان له ئه رکیک نه بیئت، له گه ل ئه وه شدا له ماله کاندای مندا ل و خیزان و که لوه ی لی تیدایه .

له (سه حیحی) موسلیمدا هاتوه، پیاویکی کوێر هاته خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ وتی؛ ئه ی پیغه مبه ری خوا که سیك نیه من بهیئیت بۆ مزگه وت، داوا ی له پیغه مبه ر ﷺ کرد که پێگه ی پێ بدات له ماله کهیدا نوێژ بکات، ئه ویش پێگه ی پێدا، به لام کاتیک که پشتی تیکردو پویشت، بانگی کردو و هه رمووی؛ (هل تسمع النداء)، واته؛ ئایه گویت له بانگ ده بیئت؟ وتی؛ به لێ، هه رمووی؛ (فأجب)، واته وه لامی بانگ بده ره وه (ده بی بیئت بۆ مزگه وت) .

^۱ - البخاری (۶۴۴)، ومسلم (۶۵۱).

ئەمە پياوئىكى كۆيۈر بوو پىرسىياري ئوۋەي كرد لە ناپرەحتى ھاتنىدا بۆ مزگەوت،
لەگەل ئەۋەشدا پىنغەمبەر ﷺ پىگەي پى ئەدا لە مالاكەيدا نوپۆ ئەنجام بدات، چ جا بۆ
كەسكە تەندروستە و چاۋى ساغە و ھىچ بيانوۋىەكى نىە ؟!

(الربيع بن خثيم) بە ھۆى نەخۆشپىيە ۋە بەشيك لەجەستەي لە كاركەوت، كاتيك كە
دەچوو بۆ نوپۆ دوو كەس دەچوونە ژيەر بائى، پىي وترا : باوكى محمد، خۆتۆ پىگەت
پىدراۋە كە لە مالدا نوپۆ بكەيت چونكە بيانوۋت ھەيە (عذر)، ئەۋىش وتى : ئىۋە بۆ خۆتان
دەلئىن، بەلكو من گويم لە بانگدەرە دەلئىت : (حي على الصلاة حي على الفلاح) جا
ھەركەسك پىي دەكرى و دەتوانى ۋە لامى بداتە ۋە، تەنانت ئەگەر بە خشان يان لە سەر
سك بىت با بپوات و ئەنجامى بدات.

(حاتم الاصم) دەلئىت : جارئك نوپۆئىكى بە كۆمەلم لە دەست چوو (أبو أسحاق البخاري)
ھات بۆ لام و سەرەخۆشى لىكردم، بەلام ئەگەر مندالئىكم بمردايە ئەوا دە ھەزار كەس
دەھاتن بۆ سەرەخۆشى كردن، لەبەرئەۋەي بەلاۋ موسىبەتى دىن لاي خەلك ئاسانتەرە لە
بەلاۋ موسىبەتى دنيا.

بەشيكى تر

لە فەزل و گەۋرەيى نامادەبوونى نوپۆي خەوتنان (العشاۋ) و بەيانيان.

نامادەبوونى نوپۆي شىۋان و بەيانيان و بەتەنگەۋەھاتنىان زۆر پىۋىستە، چونكە
پىنغەمبەر ﷺ فەرموۋىەتى : (ليس صلاة أثقل على المنافقين من الفجر والعشاء ولو
يَعْلَمُونَ ما فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا)^(۱).

ۋاتە : ھىچ نوپۆئىك بەقەد نوپۆي بەيانيان و خەوتنان قورس نىە لەسەر دوۋپوۋەكان،
ئەگەر بيانزانايە چ خىرئىكى تىدايە بۆي دەھاتن ئەگەر بە گاگۆلكىش بوايە .

^۱ - البخاري (۶۵۷)، ومسلم (۲۵۲).

تاوانی پینجه م

نه دانی زهکات

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ﴾ (ال عمران: ۱۸۰). واته: وا گومان نه به ن نه وانه ی که به خیلی و په زیلی ده کهن، له و نازو نیعمه تانه ی خوا پئی به خشیوون، نابه خشن، کاریکی چاکه بویان، نه خیر نه وه کاریکی خراب و نادرسته بویان، چونکه نه و شتانه ی که نه یانده به خشی له پوژی قیامه تدا ده ست دینیتته بینیان و ده بیه کت له گهر دنیاندا.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ۝ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ﴾ (فصلت: ۶، ۷). واته: وهیل و سزای سه خت بؤ موشریک و هاوه لگه ران ناماده یه. نه وانه ی که زهکات ناده ن و نه وانه ش که بی باوه پن به پوژی قیامه ت.

هه روه ها ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَخْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ يَكْزِبُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَفْقَهُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَأَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ۝ يَوْمَ يُخْمَىٰ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكُوتُ بِهَا جَبَاهُهُمْ وَجُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ﴾ (التوبة: ۳۴، ۳۵). واته: نه ی نه وه که سانه ی باوه رپتان هیناوه، چاک بزنان که زقوبه ی حاخامی جووله که کان و قه شه ی گاورد کان، مال و سامانی خه لکی به ناحق ده خون، به ره لستی پیبازو ثابنی خوا ده کهن، جا نه وانه ی که ثالثوون و زیو کو ده که نه وه و قایمی ده کهن و له پیتناوی رپبازی خوادا و بؤ په زامه ندی نه و نایبه خشن، مژده ی سزایه کی پر نیشیان بده ری

!! (نهو سزا سهخته) له پوژنکدا ده بیټ نهو پارو سامانه ی کویان کردو هته وه، له دۆزه خدا سوور ده کړیته وه، ناو چاوو و لا ته نیشته و پشتمانی پی داخ ده کړیت، ټینجا پټیان ده وتریت؛ نه مه نهو سامانه یه که کوتان ده کرده وه بو خوتان، ده بچیزن سزای نه وه ی که بو خوتان کوتان ده کرده وه.

پیغه مبر ﷺ فهرمو یه تی: ما من صاحب ذنوب ولا فضة لا یؤدی منها حقها إلا إذا کان یوم القیامة صُفِّحَتْ له صَفَانِیْعُ مِنْ نَارٍ فَأَحْمِيَ عَلَیْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَيُكْوَى بِهَا جَنْبُهُ وَجَبِينُهُ وَظَهْرُهُ كُلَّمَا بَرَدَتْ أُعِيدَتْ له فِي یَوْمٍ کانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِینَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى یُقْضَى بَیْنَ الْعِبَادِ فِیرَى سَبِيلُهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَالْإِبِلُ قالَ ولا صَاحِبُ إِبِلٍ لا یُؤدِّي مِنْهَا حَقَّهَا وَمَنْ حَقَّهَا حَلَبُهَا یَوْمَ رِیدِهَا إلا إذا کانَ یومُ الْقِیامَةِ بَطِیحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرَقَرٍ أَوْفَرَ ما کانتَ لا یَفْقِدُ مِنْهَا فَصِیلًا وَاحِدًا تَطْوُهُ بِأَخْفَافِهَا وَتَعَضُّهُ بِأَفْوَاهِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَیْهِ أُولَاهَا رُدُّ عَلَیْهِ أَخْرَاهَا فِي یَوْمٍ کانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِینَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى یُقْضَى بَیْنَ الْعِبَادِ فِیرَى سَبِيلُهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَالْبَقَرُ وَالْغَنَمُ قالَ ولا صَاحِبُ بَقَرٍ ولا غَنَمٍ لا یُؤدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إلا إذا کانَ یومُ الْقِیامَةِ بَطِیحَ لَهَا بِقَاعٍ قَرَقَرٍ لا یَفْقِدُ مِنْهَا شَیْئًا لَیسَ فِیْهَا عَقْصَاءٌ ولا جَلْحَاءٌ ولا عَضْبَاءٌ تَنْطَحُّ بِقُرُونِهَا وَتَطْوُهُ بِأَظْلَافِهَا كُلَّمَا مَرَّ عَلَیْهِ أُولَاهَا رُدُّ عَلَیْهِ أَخْرَاهَا فِي یَوْمٍ کانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِینَ أَلْفَ سَنَةٍ حَتَّى یُقْضَى بَیْنَ الْعِبَادِ فِیرَى سَبِيلُهُ إِمَّا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِمَّا إِلَى النَّارِ ^(۱).

واته: هیچ خاوهن زیږ و زیویک نیه که حقی نه دات ټیلا له پوژن دواپیدا ده خړیته ناگر، ټینجا له ناو ناگری دۆزه خدا ته نیشته و ناوچه وان و پشتمانی پی داخ ده کړیت، هرکه سارد بووه وه ده یکه پښنه وه بو دۆخی پېشوو، له پوژنکدا که بهرامبر به په نجا هزار ساله، هه تا نهو کاته ی دادوهری ده کړیت له نیوان بنده کانی خوادا، ټینجا ریگه ی پی نیشان ده دریت یان بو به هه شته یان بو دۆزه خ) و ترا: نه ی پیغه مبر ی خوا خاوهن

حوشتریش؟ فرمووی؛ (هیچ خاوهن حوشتریک نیه که مافی (زه کاتی) نه دات ئیللا له پۆژی دوايیدا، له سهردهم دهیکه وینن له زهویه کی فراواندا، ههتا شوینیک له جهستهی نامینی به سمه کانی دهیشیلێت و به ددانه کانی گازی لی دهگریت، ههرکه یه کهم دانهی به سهریدا تیپه ری دواين دانه دیت به سهریدا، له پۆژیکدا به رامبه ر به په نجا هه زار ساله، ههتا ئه و کاته ی دادوه ری دهگریت له نیوان به نده کانی خوادا، ئینجا پێگه ی پی نیشان ده دریت یان بۆ به هه شته یان بۆ دۆزه خ)، و ترا؛ ئه ی پیغه مبه ری خوا خاوهن مانگا و مه پش؛ فرمووی؛ (هیچ خاوهن مانگا و مه پیک نیه که مافی (زه کاتی) نه دات ئیللا له پۆژی دوايیدا له سهردهم دهیکه وینن له زهویه کی فراواندا، هیچی له وانه بۆ نامینیت هه، نه شاخ چه ماوه و نه بی شاخ و نه شاخ شکاوه، به شاخه کانی قوچی لی ددات و به سمه کانی دهیشیلێت ههرکه یه کهم دانه ی به سهریدا تیپه ری دواين دانه دیت به سهریدا، له پۆژیکدا به رامبه ر به په نجا هه زار ساله، ههتا ئه و کاته ی دادوه ری دهگریت له نیوان به نده کانی خوادا، ئینجا پێگه ی پی نیشان ده دریت یان بۆ به هه شته یان بۆ دۆزه خ).

له (أبو هريرة) وه - په زای خوی لی بیت - ده لیت؛ پیغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: (من أَنَا اللهُ مَا لَأَ فَلََمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُثْلَ لَه يَوْمَ الْقِيَامَةِ شُجَاعًا أَفْرَعُ لَه زَيْبَتَانِ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُ بِلَهْزِمِيهِ يَعْنِي شَدْقِيهِ ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالِكٌ أَنَا كُنْزُكَ ثُمَّ تَلَا).

واته: ههرکه سیک مالنکی پی ببه خشیت و زه کاتی لی نه دات، له پۆژی دوايیدا لی ده بیت به پیره ماریکی که چه ل، دوو نیزه ی هه یه، به ملیدا ده ئالی و هه ردو و شه وێلکه ی ده گری و پی ده لیت؛ من ماله که تم، من گه نجینه که تم، پاشان، پاشان ئه م ئایه ته ی خوینده وه: ﴿وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ إِيمَانَهُمْ أَنَّهُمْ لَنَنْحِلَنَّ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرٌ لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ (ال عمران: ۷۵).^(۷) واته؛ وا گومان نه به ن نه وانه ی که به خیلی و په زیلی ده که ن، له و نازو نیعه تانه ی خوا پی به خشیوون، نابه خشن، کاریکی

چاکه بۆيان، نه خيړ نه وه کارړکي خراب و نادروسته بۆيان، چونکه نه و شتانه ي که نه يانده به خشى له پوړى قيامه تدا ده ست دينيته بينيان و د ه بڼه کړت له گهر د نياندا.

(ابن مسعود) - په زاي خواى لى بيت - له م ده قه ي قورئاندا که د ه باره ي نه و که سانه دابه زيووه زه کاتى ماله که يان نادهن : ﴿يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُوهُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَرَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْزِبُونَ﴾ (التوبة: ۳۵).

واته : (نه و سزا سه خته) له پوړي کدا ده بيت نه و پاره و سامانه ي کويان کردو ته وه ، له دوزه خدا سوړ ده کړي ته وه ، ناوچه وان و لاته نيشت و پشتيانى پى داخ ده کړي ته ، نينجا پييان ده وترتي ته ؛ نه مه نه و سامانه يه که کوتان ده کرده وه بۆ خوتان، ده بچيژن سزاي نه وه ي که بۆ خوتان کوزه کرده وه .

فه رموى ؛ هيچ دينار و دره ميک له سه ريک دانانري و کونا کړي ته وه ، به لگو پيستي له شى فراوان ده بيت تا کو هه موو دينار و دره مه گاني هه پيوو له سه ري دابندري ته .

نه گهر و ترا ؛ بۆچي ناوچاوان و ته نيشت و پشت تايبه ت کراوه به داخ کردن ؛ ده وترتي ته ؛ چونکه ده وله مهندي په زيل نه گهر هه ژاريک ببيني ته چاوي لى ده شارپ ته وه و لاي لى ده کات، نه گهر نزيک بوويه وه لى ، نه وه پشتي تيده کات، نه وه ندامانه داخ ده کړي ته ، له بهر نه وه ي ده بيت پاداشت له چه شنى کرده وه بيت.

نامورگاري

به و که سانه بللى که له دنيا دا فيلبازي و ساخته کار سه رقالي کردوون، به راستي سبه ينى هاوارو داديان ده بيت - نه وه ي کويان کردووه ته وه سووديان پى ناگه يه ني ته - نه گهر پوړي دواييان هات نه بى چون له بهر چاوو دلان ديار نه مابى و وون بووي ته ﴿يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فُتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُوهُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَرَزْتُمْ

لَا نَفْسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿١﴾ يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَرَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ ﴿٢﴾ ماله کە ی له گەل خۆی برد بۆ شوینی سزادان، خستویه تی ناو به وده قێکه وه، بۆ نه وهی پلێته کان گهرم بێت و سزاکه ی داخکردنی به هیز تر بکات:

ئه گهر هه ژاریکیان تووش بێت، واده زانن سزایان تووش بووه، ئه گهر داوای شتیکی لی بکه ن زۆر توپه ده بن وهك پشکویه کی گه شاهه یان لی دیت، خۆ ئه گهر به نهرم و نیانی وه لامیان بده نه وه ئهم جۆره قسه و قسه لۆکه ده لێن؛ فلان کەس هاوکاری کردیت، یا نه وهی تو داوای ده که ی وانیه، یا ئه گهر خوای گهره بیویستایه ئیوه شی بی نیازو ده وله مه ند ده کرد .

به لام ئهم جۆره که سانه حیکمه تی خوایان بیرچووه ته وه له ده وله مه ندکردن و هه ژارکردندا، ئای خواجه گیان ئه بی چه نده خه مبار و په شیمان بن کاتیك ده چنه ناو گۆره کانیا ن ﴿يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَرَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ﴾ له داهاتویه کی نزیکدا میراتگره کانیا ن به بی ماندوو بوون به شی خوایان ده بن، ئه و پرسیاری لی ده کریت چۆن ئهم پاره ی کو کردوه ته وه و له چیدا خه رچی کردوه، به لام دپکه که ی بۆ نه وه و به ره مه که ی بۆ میراتگره، کوانی سووربوونی مال کوکه ره وه کان، ئه ی کوا ئه قلیان ﴿يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَرَزْتُمْ لِأَنفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْذِبُونَ﴾ خۆ ئه گهر له پیزه کا نی دۆزه خدا بیان بینیت، له ناو نه و دینارو دره مه مانه دا ده سووتین که بووه به پشکو لای راست و چه پیا ن داخ ده کات که له دنیا دا پویان له هه ژاران وه رده گێرا .

ئه گهر له دۆزه خدا بیان بینیت ئای (حمیم) یان ده رخوارد ده دریت، چۆن شیوا و هاوارو دادیا نه ﴿يَوْمَ يُخَمَّى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ

هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كَنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٩﴾ چەند جار له دنیادا ئامۆزگاری ده کران به لام نه وان به هیچ شیوه یه که لکیان لی وه رنه ده گرت.

چەند جار ترسینران به سزای خوا هیچ یه کێک له وان به بای خه یالیدا نه ده هات.

چەند جار به نه دانی زه کات ئاگه دار کرانه وه هیچ یه کێک له وان ئاماده یی تیدا نه بوو زه کات بدات .

وایان ده زانی به و مال و سامانه ده بن به زیره کترین و به نرخترین که س، خو نه وه نه دار عه سای پیغه مبه ر موسایه ونه کئوی (طوره ﴿يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كَنْتُمْ تَكْنِزُونَ﴾؟) (التوبة: ۳۵). واته : ((نه و سزا سه خته) له پوژیکدا ده بیته نه و پاره و سامانه ی کویان کردوته وه، له دۆزه خدا سوور ده کریته وه، ناو چه وان و لاته نیشت و پشتیانی پی داخ ده کریته، ئینجا پییان ده وتریت؛ نه مه نه و سامانه یه که کوتان ده کرده وه بو خوتان، ده بچیژن سزای نه وه ی که بو خوتان کۆده کرده وه).

تاوانی شه شه م

به پوژوو نه بوونی پوژیک له مانگی په مه زان به بی بیانوو

خوای گوره ده فەرمویت: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لِمَلَكُمْ تَنَقُّونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۖ﴾ (البقرة: ١٨٣ - ١٨٤) واته: ئەي ئەو کە سانه ی باوه پرتان هیناوه پوژوو په مه زان له سەرتان پتووست کراوه هه روه کو له سەر گه لانی پێش ئیوه پتووست کرابوو بیگن، بۆ ئەوه ی خواناسی و پارێزگاری بکەن. چەند پوژیکی ژمێردراوی دیاریکراوه (کە مانگی په مه زانه) خو ئەگەر کە سیک له ئیوه نه خوش بوو یان له سه فەردا بووبا به ئەندازه ی ئەو پوژانه ی بۆی نه گیراوه له پوژانیکی تر دا بیانگریته وه.

له پێغه مبه ره وه ﷺ فەرموویه تی: (بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ).

واته: ئیسلام له سەر پێنج شت بنیات نراوه: شایه تیدان کە هیچ کەس شایه نی په رستن نیه جگه له خوای تاقانه، (محمد) ﷺ په وانه کراوی خوایه، هه روه ها نوێژ کردن، زه کاتدان، هه ج کردن پوژوو گرتن).

له (ابن عباس) وه - په زای خوای لی بیت - ده لیت: بنه مای ئیسلام و دین سی شته: شایه تیدان کە هیچ کەس شایه نی په رستن نیه جگه له خوای تاقانه، نوێژ کردن، پوژوو گرتن، هه رکه سیک یه کیک له مانه وازی بهینیت ئەوه بی باوه په.

تاوانی جه و ته م

وازهینان له فهریزه‌ی جه ج له گهل بوونی توانادا

خوای گه وړه ده فهرموت: ﴿وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيْلًا﴾ (ال عمران: ۹۷). واته: خوای گه وړه بریاریداوه له سهر خه لکی جه ج و سهر دانی (بیت الحرام) به ته نها ته وانه‌ی که توانای (دارایی و ته ندروستیان) هه‌یه.

(عمر) کوپی (خطاب) ده لیت: واهات به خه یالمد ا چه ند پیاوێک بنیرم بۆ شاره‌کان، ته ماشا بکه‌ن بزائن کی توانای هه‌یه و جه ج ناکات، سهرانه‌یان (جزیه) لی وهریگرن چونکه ته وانه موسلمان نین.

وه له (ابن عباس) وه ده لیت: هیچ که سیك نیه جه ج نه کاو زه کاتی ماله‌کی نه دات، نیللا له کاتی مردنیدا داوای گه پانه وه ده کات بۆ دنیا، ته مه‌ش ته نها بی باوه پان داوای گه پانه وه ده که‌ن؟ وتی: ته مه له کتیبی خوادا هاتووه: ﴿وَأَنْفِقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ أَحَدُكُمْ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي اِلَىٰ اَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ﴾ (۱۱) واته: زه کاتی مالم ده ریکردایه ﴿وَاَكُنْ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ﴾ (المنافقون: ۱۰) واته: جه جم ده کرد ﴿وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَاءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَبِيْرٌ بِمَا تَعْمَلُوْنَ﴾ (المنافقون: ۱۱) و ترا: زه کات له چه ند واجب ده بیته؟ وتی: به دووسه دینار به قیمة‌تی ئالتون. و ترا: ته‌ی جه ج به چی واجب ده بیته؟ وتی: به تیشوو (خواردنت هه بیته بۆ پینگه و بان)، حوشتی به‌رز (هوی گواستنوه بۆ پینگه و بان).

له (سعید) کوری (جبر) یوه ده لیت: هاوسیه‌کم مرد و توانای جه ج کردنی هه‌بوو به لام جه جی نه کرد، نوێژم له سهری نه کرد.

تاوانی هه شته م

دل نیشانی دایک و باوک

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ (الاسراء: ٢٣) واته: په وره ردگاری تو بریاری داوه که جگه له و که سی تر نه په رستن، هه ووه ها بریاری داوه چاکه کاریش بن له گه ل دایک و باوکتاندا، هه رکاتیک په کیکیان یا هه ردوکیان به پیری که و تنه لای تو (ته نانه ت) توفیان له ده ست مه که و (هه رگیز) پیا یاندا هه لمه شاخی و هاواریان به سه ردا مه که، به رده و امیش قسه و گفتو و گو ت له گه لیا ندا با چاک و جوان و به جی بیت .

مانای نه و هیه چاک و نه رموونیان و به سو ز بن له گه لیا ندا . نه گه ر که و تنه ساله و ه به بیزار یی هه قسه یان له گه ل مه کن .

پتویسته چو ن نه وان خزمه تی تو یان کردو وه به هه مان شیوه تو ش خزمه تیان بکه یت، له گه ل نه و ه شدا فه زل و گه و ره یی بۆ دایک و باوکه به هیه شیوه یه ک یه کسان نابن نه و دوو خزمه ته، به رده وام نه وان به رگه ی نا په حه تیه کانی تو یان گرتو وه نه مه ش له پینا و نه و ه ی که تو بژیت، به لام نه گه ر نه وان تو زیک له پیریدا نازاری تو بده ن حه ز ده که ی بمرن و پزگارت بیت لییان، پاشان خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا﴾ (٣٣) واته: قسه یه کی زور له سه رخو و نه رم و نیان.

وه هه ووه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَا ذِيكَ﴾ (لقمان: ١٤)

ته ماشا بکه په حمه تی خوات لی بیت چوڼ خوی گه وره سوپاسی خوی به ستوه ته وه به سوپاسی دایک و باوکه وه .

(ابن عباس) ده لیت: سی شت گری دراون به سی شته وه، په کیکیان قبول نابیت به بی نه وی تریان:

یه که م: خوی گه وره ده فرمویت ﴿وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأَحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاءُ الْمُبِينُ﴾ (المائدة: ۹۲) واته: (تهی نیمانداران فرمانداری خوا بن، فرمانداری پیغه مبه ریش بن و وریا بن و ناگدار بن (نه کهن سه ریچی له فرمان و پینماییه کانیاں بکهن) جا نه گهر پشت هه لکهن و یاخی بین نه وه بزائن به پاستی کاری پیغه مبه ری نیمه ته نها راگه یاندنی ناشکراو پوونی په یامه که یه .

نه وه ی فرمانی خوا جیبه جی بکات و فرمانی پیغه مبه ره که ی جیبه جی نه کات لیتی وهرناگیریت .

دووه م: خوی گه وره ده فرمویت: ﴿وَأَقِمْوُا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ (البقرة: ۴۳) هرکه سیک نویژ بکات و زه کات نه دات لیتی وهرناگیریت.

سی یه م: خوی گه وره ده فرمویت: أَنْ أَشْكُرَ لِي وَلَوْلَا ذَلِكَ إِلَى الْمَصِيرِ ﴿ (لقمان: ۱۴)، هرکه سیک سوپاسی خوا بکات و سوپاسی دایک و باوکی نه کات لیتی وهرناگیریت، له بهر نه مه یه پیغه مبه ریش عليه السلام فرمویه تی: (رضا الله من رضا الوالدين، وسخط الله من سخط الوالدين) ^(۱) واته: په زامه ندی خوا به په زامه ندی دایک و باوکه وه یه، توپه یی خوا به توپه یی دایک و باوکه .

^۱ - الترمذي (۱۸۹۹)، والحاكم في المستدرک (۴ \ ۱۵۱، ۱۵۲) وصححه .

له (صه حیجی) بوخاری موسلیمدا هاتووہ کہ پیغہ مہر ﷺ فرمویہ تی: (اَلَا اُنَبِّئُکُمْ بِاَکْبَرِ الْکِبَارِ: الْاِشْرَاکُ بِاللّٰهِ، وَعُقُوْکُ الْوَالِدَیْنِ) . واتہ: ثایا هه والّتان پی بدہم گہ ورہ ترین تاوان کامہ یہ: شہریک بریاردان بۆ خوی گہ ورہ، دل نیشانی دایک و باوک).

وہ ہرکہ سیٹک ھاوکاری و چاکہ یان لہ گہل بکات ٹہ گہر پٹیوستان پٹی ھہ بوو، لہ
(صہ حیجی) بوخاری موسلیمدا ھاتووه : (جَاءَ رَجُلٌ اِلَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ
مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي قَالَ أُمُّكَ قَالَ تُمَّ مِنْ قَالَ تُمَّ أُمُّكَ قَالَ تُمَّ مِنْ قَالَ تُمَّ أُمُّكَ
قَالَ تُمَّ مِنْ قَالَ تُمَّ أَبُوكَ).

واته: پیاویک هاته خزمهت پیغهمبر ﷺ وتی: نهی پیغهمبری خوا کی شایسته ترینی خه لکه که به چاکی هارپییه تی بکه م، فهرموی: دایکت، وتی: دوی نهو چ که سی؟ فهرموی: دایکت. وتی: دوی نهو کی؟ فهرموی: دایکت. وتی: دوی نهو؟ فهرموی: باوکت.

لەم فەرمودە یەدا سێ جار جەختی لەسەر پێزگرتن لە دایک کردووەتەوە، بۆ باوکیش یەک جار، لەبەر ئەوەی سۆزو بەزەیی دایک زیاترە و نەرمونیانی زۆرترە، لە گەڵ ئەوەدا بەبۆنەی ئەو منداڵەو تووشی دەیان گەشتی قورس و گران دەبێت لە ژياندا، وەک: قوناغەکانی سک پیری و منداڵ بوون و شیردان و شەو و نۆنی و دەیان ئازاری تر.

پیغمبر ﷺ فرمویہ تی: (ثَلَاثُ دَعَوَاتٍ مُسْتَجَابَاتٌ لَا شَكَّ فِيهِنَّ: دَعْوَةُ الْمَظْلُومِ، وَدَعْوَةُ الْمُسَافِرِ، وَدَعْوَةُ الْوَالِدِ عَلَى وَلَدِهِ)^(۱). واتہ: سی پارانہ وہ گیرا دہ بی وھیچ گومان ی
تیدا نیہ: پارانہ وہ ی ستم لی کراو، بارانہ وہ ی رتیوار، دوعای باوک له مندالہ کھی .

^١ - أبو داود (١٥٣٦)، والترمذي (١٩٠٥)، وصححه، وابن ماجه (٣٨٦٢)، وأحمد (٢٥٨ \ ٢).

نامۆږگاری

ئەي ئەو كەسەي مافه كانت له بېر خۆت برده ته وه، پاهاتوو له سەر سەر پېچي دايك و باوك، بېرت چوه ته وه چي له سەرت واجبه، بئى ئاگاي له وه ي كه تق له نيوان هەردوو دەستى ئەوداي، نازانيت چاكەي دايك و باوك به سەر ته وه قەرزە ؟ به لام تق ئەو چاكە دەدە يته وه به بئى پېزي كردن و شورە يي، له گەل ئەو هەشدا داواي به هەشت دەكەي، نازانيت به هەشت له ژيړ پي دايكتدایه.

تۆ مانگ له سكيذا هەليگرتوي به ئەندازەي تۆ سال، له كاتي داناني تۆدا خەريك دەبوو گيان و دلي دەرچيت، ئينجا له سنگي پاكي شيري پيداويت، له بەر تق شەونخوني كيشاوه، به دەسته كاني راستي پيستي توي پاك كرده ته وه، زۆر خواردني له بەر دەم توي داناهه خوي نه يخواردوه، كوشي بۆ كرده وي به بيشكه، بەر دهوام و بەر دهوام له خەمي تۆدا بووه .

ئەگەر تووشي نه خۆشيهك ببیت، دەگاته ئەوپەي بيژاري و خەفت، هەرچي هەيه و نيه له پاره و سامان له پيتناو سەلامەتي تۆدا دەيخاته بەر دەست پزيشك، ئەگەر سەرپشكي بکەن له نيوان هەلبژاردني ژياني تۆو مردني ئەودا، ئەوه به بئى دوو دلي مردني خوي هەلدە بژيړيت !!

دەبئ چەندين جار به ناشرينترين شيوه مامەلت له گەلیدا كردهبئ، به لام ئەو له بربى ئەو هەدا به ئاشكرا و به نهيني نزا و دوعاي سەر كەوتن و سەرفرازي بۆ كردهويت، كه له كاتي پيريدا پتيويستي به تق هەبوو، به باي خەيال تدا نه دەهات و به سادە ترين شيوه مامەلت له گەلیدا دەكرد، خۆت تير دەكرد و ئەو به زگي برسي، سەرزە نشت دەكرد و ئەو هەر پازي بووه، فەزلي مال و مندالت داوه به سەر ئەودا، خزمەت كردني زۆر ئاسان بووه به لام تق به لاتەوه زۆر به زەحمەت و گران تەماشات دەكرد، تەمەني مانەوه ي لاي تق زۆر كەم بوو، به لام تق به لاتەوه زۆر زۆر بوو، پشتت تي دەكرد و ئويش تەنها توي شك دەبرد . به لام

نازانی خوای گه وره ته نانه ت و تنی وشه ی ئوفیشی قه ده غه کردوه به رامبه ره به دایک و باوک،
 نه گه ر ئازاریان بده ی چاوه پروان به له دنیا دا سزا ده دریییت پیش قیامت، نه مهش به هوی
 له فرمان ده رچوونی مندا له کانت، له دوا پوژیشدا به دوورکه و تنه وه له په حمه تی خوا سزا
 ده دریییت، بانگ ده کریییت به زمانی هه په شه و سه رزه نشتکردن؛ ﴿ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ
 وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْغَالِيْنَ﴾ (الحج: ١٠). واته؛ (ئه وسا پیی ده وترییت) ئه م سه رنه نجامه
 کاره گانی خۆته تووشت هاتوو، بیگومانیش خوا به هیچ جوړیک سته م له بهنده گانی
 ناکات.

تاوانی نویهم

وازهینان له خزم

خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ﴾ (النساء: ۱) واته: له و
خوایه بترسن که له یه کتر داواده کهن به ناوهینانی نه وده وه، هه ول بدهن په یوه ندی
خزمایه تیش بپاریزن و (پته وی بکه ن) چونکه به راستی خوا (همیشه و برده وام)
چاودیره به سهرتانه وه.

وه خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ﴾ (۲۲) ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّى أَبْصَرَهُمْ﴾ (محمد: ۲۲، ۲۳) واته: نایا
نیوه به تهمان نه گهر له غه زاپشت هه ل بکه ن یاخود ده سه لاتنان که وته ده ست، تووی
ناژاوه و گنده لی و تاوان له زه ویدا بجینن و هرچی په یوه ندی خزمایه تیش هه یه
ببچپینن و له ناوی بهرن ؟! نه و جوړه که سانه نه وانه که خوا نه فرینی لی کردوون و
که پی کردوون و کویرایی هیناوه به سهر چاویاندا . هه روه ها خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿
الَّذِينَ يُؤْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْعَيْثَ﴾ (۴۰) ﴿وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ
وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ﴾ (الرعد: ۲۰ - ۲۱) واته: نه و که سانه ن وه فا ده کهن و به نه مه کن له
به رامبه ر نه و په یمانه وه که هه یانه له گه ل خوای په روه ردگارداو نه و په یمانه ش ناشکینن و
به لئین هه لئاوه شیننه وه .... نه وانه ش که هرچی خوا فهرمانی به گه یاندنی داوه
ده یگه یهنن و به دل له په روه ردگاریان ده ترسن و له لیپرسینه وه و حیسابی توندی
قیامه تیش سل ده که نه وه .

پیغه مبه رﷺ فرموویه تی: (قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ) . واته: ناجیته به هه شته وه که سیک په یوه ندی خزمایه تی بپچړنیت.

هه روه ها فرموویه تی: (وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُصِلْ رَحِمَهُ) . واته: هه رکه سیک بره وای به خواو به پوځی دواپی هه یه با په یوه ندی خزمایه تی جیبه جی بکات . وه فرموویه تی: (لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلَكِنَّ الْوَاصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا) . واته: خزم دوست نه و که سه نیه که له به رامبه ری سهردان و په یوه ندی خزمایه تی، سهردان بکات، به لکو خزم دوست نه و که سه یه نه گهر سهردانی نه کراو په یوه ندی خزمایه تی له گه ل پچرا نه و بیکات و به جی بی نی.

وه پیغه مبه ر فرموویه تی: (خَوَايَا كُفَرَاءَ دَهْ فَرَمَوَيْتَ:) أَنَا الرَّحْمَنُ وَهِيَ الرَّحْمُ فَمَنْ وَصَلَهَا وَصَلَتْهُ، وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَتْهُ) . واته: من (الرحمن) م په یوه ندی خزمایه تیش (صلة الرحم) په حم و سوزه، هه رکه سیک خزم دوستی و سهردانی خزم بکات، نه وه منیش سوزو به زه یی به سهردا ده پزینم، نه وه ش په یوه ندی خزمایه تی بپچړنیت منیش ده بپچړنیم .

(علي) کوری (حسین) - په زای خوایان لی بیت - به کوپه که ی وت: نه ی کوپه بچکوله که م: هاوړیبه تی نه و که سه مه که که سهردانی خزم و که س ناکات (صلة الرحم) چونکه من له سی شوینی قورئاندا بینیم نه فرینی لی کراوه .

تاوانی دهیهم

زیناکردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾ (الإسراء: ۳۲). واته: هرگیز نه کهن توخنی زینا بکه ون و لیتی نزیک ببینه وه، چونکه نه وه به پراستی گونا هو و تاوان و هه له و پېچکه به کی زور نا قولایه.

هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ۖ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ۖ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۖ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا﴾ (الفرقان: ۶۸-۷۰). واته: هه روه ها نه وانه ی هیچ جوړه په رستراویکی تر له گه ل خوادا ناپه رستن، که سیش نا کوژن که خوا کوشتنی حرام کړد بیت مه گره به حق و په واه، هه روه ها زینا ناکه ن و نزیکي ناکه ون، جا نه وه ی نه و جوړه کاره خرابانه نه نجام بدات نه وه تووشی سزاو نازارو پيسواپی ده بیت. له قیامه تیشدا نازارو سزای بڼه چند به رانبر ده کړیت و به زه لیلی و خه جالته ی و شهرمه زارییه وه ده بیت ژيانی تیدا به ریته سر. مه گره نه و که سه ی که ته و به بکات و باوه پ بهینیت و کارو کرده وه ی چاکه نه نجام بدات، نا نه و جوړه که سانه خوا کارو کرده وه خرابه کانیشیان بڼه ده گوریت به چاکه، چونکه هه همیشه و به رده وام خوای گه وره لیخو شپو و میهره بانه.

وه هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةً جَلْدًا وَلَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتَيْهِمَا وَلَا بِرِجْلَيْهِمَا إِنَّكُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلِشَهِدَ عَنْهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور: ۲). واته: سه د قامچی له هه ریه که له نافرته و پیاوی زینا که ربوه شینن، به زه می نه تانگړیت

له به جیهینانی فرمانی خوادا بۆیان، نه گهر ئیوه باوه پتان به خواو به پۆژی دواپی هیناوه، با دهسته یه کیش له ئیمانداران ئاماده ی سزا که یان بن.

زانایان ده فهرموون: نه مه سزای نه وکه سه یه که له دونیادا زینا ده کات، نه مه نه گهر گهنج بوو ژنی نه هینا بوو یا شووی نه کرد بوو - به لام نه گهر ژندار بوو یان شووی کرد بوو نه گهر یه ک جاریش بیته له ژیانیدا، نه وه به به رد په جم ده کرین هه تا ده مین، به وشیه یه نه مه له سوننه تی پیغه مبه ردا هاتووه.

پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: قَالَ لَا يَزْنِي الرَّأْسِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً ذَاتَ شَرَفٍ يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ أَبْصَارَهُمْ فِيهَا حِينَ يَنْتَهَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ^(۲).

واته: زیناکه ر له کاتی زینا کردنه که دا باوه پردار نابیت، مه یخۆر له کاتی مه یخواردنه وه که یدا باوه پردار نابیت، دز له کاتی دزیکردنه که یدا باوه پردار نابیت، وه که سیک که خه لک بۆی بپوانن له کاتی تالانکردنه که یدا باوه پردار نابیت.

له سه حیحی بوخاریدا هاتووه له باسی خه وی پیغه مبه ر ﷺ که (سمرة بن جندب) ده یگیریتته وه، تیددا هاتووه که پیغه مبه ر ﷺ جبریل و میکائیل هاتن بۆ لای، فهرمووی: فَانْطَلَقَا فَاتَيْنَا عَلَى مِثْلِ التَّنُورِ، أَعْلَاهُ ضِيقٌ وَ أَسْفَلُهُ وَاسِعٌ، فِيهِ لَغَطٌ وَأَصْوَاتٌ، قَالَ: فَاطْلَعْنَا فِيهِ فَإِذَا فِيهِ رِجَالٌ وَنِسَاءٌ عُرَاةٌ، فَإِذَا هُمْ يَأْتِيهِمْ لَهَبٌ مِنْ أَسْفَلٍ مِنْهُمْ، فَإِذَا أَتَاهُمْ ذَلِكَ اللَّهَبُ ضَوْضُوا، أَيُّ صَاحُوا مِنْ شِدَّةِ حَرِّهِ، فَقُلْتُ لَهُمَا: مَنْ هَؤُلَاءِ، قَالَا: هَؤُلَاءِ الزَّانَاةُ وَالزَّوَانِي - يَعْنِي مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ - فَهَذَا عَذَابُهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. واته: که وتینه ریی هه تا گه شتین به شتیک وه که ته نوور وابوو سه ره وه ی ته نگ و خواره وه ی فراوان، ده نگ و هاواری لی ده هات، فهرمووی: ته ماشامان کرد بینیمان کۆمه له پیاو و ئافره تیکی به پوتی تیددایه، له خواره وه ئاگریان بۆ ده هات، که نه و ئاگره تیزه ی ده گه یشته جهسته یان پر

^۲ - البخاری (۲۴۷۵)، و مسلم (۵۷).

به دهم هاواريان ده كرد، منيش به جبريل و ميكائيل فرموو؛ نه مانه كين؟ وتيان؛
نه وكه سانه ن كه زينا ده كهن - له ئافره تان و پياوان - تا پوژى دوايى نه مه سزايانه .

له پيغه مبه ره وه ﷺ هاتوه ؛ شه يتان سه ربازه گاني له سه رزه ويدا بلاو ده كاته وه و
پنيان ده لئيت؛ كى له ئتوه موسلمانئيكى له ريگه ده ركرد، نه وه تاجيكى گولينه له سه رى
ده نيم، جا گه وره ترين و باشتريانيان نه وكه سه يه كه فيتنه كه ي گه وره تر بيت، به كيكيان
ديت بو لاي پيى ده لئيت؛ وازم له و پياوه نه هينا هه تا خيزانه كه ي ته لاقدا، شه يتان ده لئيت؛
شتيكي زور گرنگ نه كردوه، ژنيكي تر ده هينيت، پاشان دانه يه كي تريان ديت و ده لئيت؛
وازم له و پياوه نه هينا هه تا له گه ل براكه يدا دايانم به شه ردا، نه ويش ده لئيت؛ شتيكي گرنگ
نه كردوه، توژنيكي تر ئاشت ده بنه وه، پاشان به كيكي تريان ديت و ده لئيت؛ وازم له و
پياوه نه هينا هه تا زينام پيكرد، شه يتانيش ده لئيت؛ ئافه رين باشتريان شتت كردوه ئينجا
له خو ي نزيكي ده كاته وه و تاجى پيژى له سه رى ده كات.

گه وره ترين زينا؛ زينا كردنه له گه ل دايك و خوشك ژنى باوكدا، وه له (البراء) وه كه
خالوى پيغه مبه رى خوا ﷺ ناردى بو لاي پياويك كه ژنى باوكى خو ي ماره كردبوو كه
بيكوژيت و ماله كه به پينج يه ك دابه ش بكات.

تاوانی یازدههههه

نیربازی (اللوط)

خوای گه وره له چندين شوینى کتیبه که یدا چیرۆكى نه ته وهى (لوط)ى بۆ باس کردووين، له وانهش: ﴿فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَلَىٰهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنْضُورٍ ﴿٨٢﴾ مُّسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ﴾ (هود: ۸۲، ۸۳). واته: جا کاتیک فه رمانی ئیمه بۆ تیاچوونیاں هات، شارۆچکه که یانمان ژیره و ژوور کرد و به قوپی سووره وه کراوى وهك به رد، چین له سه رچین به رد بارانمان کرد. هه موو نه و به ردانه دیارى کراو بوون، له لایه ن په روهر دگارت ه وه (که بدات به سه ر ته وه سه رى کیدا) ئه م کاره سات و ئه م به رد بارانه ش وه نه بیئت ژور دوور بیئت له سته مکارانه وه (له هه موو سه رده میکدا، کاتیک پۆده چن له تاوانکاریدا).

سته مکارانى ئه م ئوممه ته ش ئه گه ر ئه و کاره ی نه ته وهى (لوط) بکه ن شایه نی ئه وه ن وهك ئه وان سزا بدریئن.

پێغه مبه رى خوا ﷺ فه رموویه تی: (إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَىٰ أُمَّتِي عَمَلُ قَوْمٍ لُّوطٍ). واته: ترسناکترین شت که ده ترسم به سه ر ئوممه ته که مدا بیئت کارى قه ومى (لوط) ه نیربازی.

پێغه مبه ر سى جار نه فره تی لى کردوون، فه رموویه تی: (لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلُ قَوْمٍ لُّوطٍ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلُ قَوْمٍ لُّوطٍ، لَعَنَ اللَّهُ مَنْ عَمِلَ عَمَلُ قَوْمٍ لُّوطٍ) (۱). واته:

^۲ - أخرجه أحمد ۱ / ۱۲۷، ۳۰۹، وابن حبان (۵۳).

نه فره تی خوا له وکه سه ی که کاری نه ته وه ی (لوط) ده کات، نه فره تی خوا له وکه سه ی کاری نه ته وه ی (لوط) ده کات، نه فره تی خوا له وکه سه ی کاری نه ته وه ی (لوط) ده کات.

هه روه ها فه رموویه تی: (مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلْ عَمَلٌ قَوْمٍ لُوطٍ فَأَقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ). واته: هه رکه سیکتان بیینی کاری نه ته وه ی (لوط) ی نه نجامدا بکه رو کار تی کراو بکوژن .

زانایانی ئیسلام یه ک دهنگن له سه ر نه وه ی نیریازی یه کیکه له تاوانه گهوره کان که خوای گهوره قه ده غه ی کردووه، وه ک ده فره رمویتی: ﴿ أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ ۖ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴾ (الشعراء: ۱۶۵ - ۱۶۶). واته: ئایا له ناو نه وه موو خه لکه دا ئیوه به شوین نیرینه دا ده گه پین و ده تانه ویت ئاره زووی جوت بوون له گه ل نه واندای جیبه جی بکه ن؟ وازیش ده هینن له هاوسه ر که په روه ردگارتان بوی دروست کردوون، به لکو ئیوه هه ر قه ومیکی ناله بارو به دپه وشت وناپه سه نن.

هه روه ها ده فره رمویتی: ﴿ وَلُوطًا ءَاتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرَارِ ۚ إِنَّهُ كَانَ تَاجِرًا ۚ ﴾ (الانبياء: ۷۴). واته: به (لوط) پیغه مبه ریش حیکمه ت و دانایی وزانیاریمان به خشی وپزگارمان کرد له وشاره ی که کرده وه پیسه کانیان تیدا نه نجام ده دا، بیگومان نه وانه قه ومیکی ناله بارو خراپ و به دخو تاوانکار بوون .

نه وگونده ی که نه وکاره ی تیدا نه نجام ده درا ناوی (سدوم) بوو، خه لکی نه وگونده نه و کاره پیسانه یان نه نجام ده دا که خوای گهوره باسی کردووه، پیاوه کان ده چوونه لای یه کتیه وه له بارو یانه کانیاندا زپتیان ده کیشا، له گه ل چه ندین شتی ناپه سه ندونا ماقول: ۱.

ته ماشا کردنی لوسکه و بی تووک و ئافره ت به مه به ستی ئاره زووی جنسیه وه زینایه، پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (زَنَا الْعَيْنِ النَّظَرُ وَزَنَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ وَالنَّفْسُ تَتَمَنَّى

وَتَشْتَهِي وَالْفَرْجُ يُصَدَّقُ ذَلِكَ كُلُّهُ أَوْ يَكْذِبُهُ ^(۳). واته: زینای چاو ته ماشاگردنی نامه حرمه، زینای زمان قسه گردنه، هه‌واو ئاره‌زو و ئاوات ده‌خوازیت و حه‌ز ده‌کات، داوینیش یان ئه‌وه ده‌سلمینیت یا ده‌یخا به درۆوه .

(سفیان الثوري) چووه حه‌مامه‌وه مندالکی جوانیش هاته ژوره‌وه، وتی: ده‌ریکه‌نه ده‌ره‌وه، به‌پاستی من له‌گه‌ل هه‌ر ئافره‌تیکدا شه‌یتانیک به‌دی ده‌که‌م، وه‌له‌گه‌ل هه‌ر مندالیکدا چه‌ندین شه‌یتان به‌ده‌ی ده‌که‌م .

پیاویک هاته لای ئیمامی (أحمد) مندالکی له‌گه‌لدا بوو، ئیمام (أحمد) پیتی وت: ئه‌مه کتیه له‌گه‌لدا؟ وتی: کوپی خوشکمه، ئیمام (أحمد) وتی: جاریکی ترمه‌یهینه بۆ لامان، وه‌له‌گه‌لدا پیتی مه‌که نه‌وه‌ک گومانی خراپت پی‌بیه‌ن، ئه‌وه‌ی که تو و ئه‌وه‌نه ناسی .

به‌ش

سزای ئه‌وه‌که‌سه‌ی که خه‌لکی ده‌باته لای خوی

ده‌گێرنه‌وه له‌(خالد) ی کوپی (ولید) که پیاویکی له‌ یه‌کێک له‌ ناوچه‌کان بیینی که له‌ دواوه‌ خه‌لکی ده‌چوونه‌ لای، نامه‌یه‌کی نارد بۆ خه‌لیفه (أبو بکر الصديق) – په‌زای خوايان لی‌ بیت – ئه‌ویش راوێژی به‌هه‌ندیک له‌ هاوه‌لانی کرد، ئیمامی (علي) کوپی (أبي طالب) فه‌رمووی: ئه‌م کاره‌ ته‌نها یه‌ک نه‌ته‌وه‌ کردوویانه، خوی گه‌وره‌ فیری کردوین چی پێیان کردووه، منیش پیم وایه به‌ئاگر بسووتینریت، پاشان (أبو بکر) نامه‌یه‌کی نارد که بسووتینریت، پاشان خالد سوتاندى.

^۳ – البخاري (۶۲۴۳)، وملم (۲۶۵۷).

به شیکي تر

د مریارې چوونه لای نافرته له دواوه

نوهی په یوه ندی به (لواط) وه هه یه چونه لای نافرته له دواوه، نه مه ش خواو پیغه مبه رکه ی قه ده غه یان کردووه، خوی گوره ده فرمویت: ﴿يَسْأَلُكُمْ حَرْتُ لَكُمْ فَأَتُوا حَرَّتْكُمْ أَنِّي سَنُتِّمُ﴾ (البقرة: ۲۲۳). واته: چون ده توانن به ناره زوی خوتان له پیش و پاشه وه بچنه لایان به لام به تنها له یه ک شوینه وه (وه ک له شه رعدا دیاری کراوه).

هوی دابه زینی هم نایه ته نوه بوو: که جوله که کان له سرده می پیغه مبه ردا ده یانوت: نه گهر پیاوړیک بچینه لای خیزانه که یه وه له دواوه به لام بیخاته پیشه وه، نوه منداله که خیل ده بیت، هاره لانی پیغه مبه رکه پرسپاری نوه یان لی کرد، خوی گوره له وه لامدا بڼ به درو خستنه وهی جوله که کان هم نایه ته ی دابه زاند ﴿يَسْأَلُكُمْ حَرْتُ لَكُمْ فَأَتُوا حَرَّتْكُمْ أَنِّي سَنُتِّمُ﴾ که ده توانن بچنه لای خیزانه کانتان نه گهر ویستی با له سر شیوه ی سوژده یان کرپنوش با بچنه لایان به یه ک ده مه وانه وه. واته: تنها نه شوینه ی که شرع دیاری کردووه، نه ویش بریتیه له شوینی مندال بوون، به لام دواوه تنها شوینی فریدانی پیسیه بویه پیس وقیزه ونه.

پیغه مبه رکه فرمویه تی: (مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي دُبْرِهَا). واته: نه فرته لی کراوه نه وکه سه ی له دواوه ده چینه لای ژنه که ی.

پیغه مبه رکه فرمویه تی: (مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ^(۳)). واته: هرکه سیک بچینه لای نافرته تیک له سووړی مانگانه دابی، یا نافرته تیک له دواوه، یا فالگریک نه وه بی باوه پ بووه به وهی که دابه زیوه بوسه ر (محمد) ﷺ.

^۳ - الترمذي (۱۳۵) وصححه الشيخ الألباني .

ههركه سيك جيماع له گهل ژنه كهيدا بكات له كاتى سووپى مانگانه دا، يا له دواوه بچيته لاي ئه وه نه فره تى لى كراوه و ئه وسزا تونده ده يگرېته وه، به هه مان شيوه ئه وهى بچيته لاي جادوزگه ريك، يا ئه ستيره ناس و ئه وكه سهى كه بانگه شهى ئه وه ده كات كه هه رشتيك ون ببيت ده يدوزيته وه، ده ريارهى نادياره كان (غيبيات) قسه ده كات، پرسىارى لى بكات و به پاستيشى بزائيت .

به پاستى زوريك له نه فامان تووشى ئه م تاوانه بوون، ئه مهش به هوى شاره زا نه بوونيانه له زانست وزانيارى .

پتويسته له سه ر مړوځ ته وبه بكات له هه موو تاوانه كانى، داوا بكات له خواى گوره لى خوش بيت له سه ر ئه و تاوانانهى كه به نه قامى ئه نجامى داوه، بۆ ئه وهى ئه و ته مه نهى ماويه تى به خوشبه ختى ته واوى بكات .

تاوانی دوازدهیه م

رپییا (سو و مرگرتن)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً﴾ (آل عمران: ۱۳۰). واته: نهی ئه وانهی باوه پرتان هیناوه سوو به چنده قات و چنده به رامبه ر مه خۆن.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا الَّذِينَ ءَاكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَخْبِطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ (البقرة: ۲۷۵). واته: ئه وانهی سوو ده خۆن، هه لئسوکه وت ناکه ن و پاست نابنه وه (له گۆرډا) مه گه ر وهك ئه و که سه ی که شه یتان ده ستنی لیوه شان دبیت (هه ر له دنیا دا سروسشتی نین، له قیامه تیشدا وهك شیت ده بن) چونکه ئه وانه ده لئین: کرپین و فروشتن وهك سوو وایه.

کاتیك خوای گه وره خه لکی زیندوو ده کاته وه له پۆژی دوا ییدا به په له له گۆرډه کانیا ن درده چن، ئیلا ئه و که سانه نه بیت که رپییا ده خۆن، ئه وانه هه لده ستن و ده که ون وهك که سیک که ئی و په رکه می تووش بووی، چونکه کاتیك له دنیا دا رپییا ن ده خوارد سکیان پی گه وره ده کرد و قورس ده بوون، بۆیه له قیامه تدا ناتوانن هه ستن وهك که سیک ئاسایی، ئه وانه هه رکه ده یانه ویت هه ستن تا بگه ن به و خه لکه ی که به په له پیده که ن به لام ناتوانن.

له (ابن عمر) وه به (مرفوع) هاتووه: ئه گه ر خه لکی به دوا ی دینارو درهم بکه ون، کرپین و فروشتنی پتوه بکه ن و دوا ی کلکی مانگا کانیا ن بکه ون و واز به یتن له جیهاد کردن

له پیتناوی خوادا، خوای گوره به لایه کیان بۆ داده به زینت لای نابات له سهریان مه تا ده گه پینه وه بۆ ئایینه که یان.

بهش

قه دهغه کردنی وهرگرتنی دیاری له قه رزار

له (ابن مسعود) وه - په زای خوای لی بیت - فهرمووی: نه گه ر قهرزت به لای که سیکه وه بوو شتیکی به دیاری بۆ هینای لی وهرمه گره چونکه نه وه پیبایه .

(الحسن) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت: نه گه ر قهرزت به لای که سیکه وه بوو نه وه ی له مال که ی ده یخوی حرامه . به فهرمووده یه کی پیغه مبه ر ﷺ نه م وته په پشت راست ده بیته وه: (من شَفَعَ لِأَخِيهِ بِشَفَاعَةِ فَأَهْدَىٰ لَهُ هَدِيَّةً عَلَيْهَا فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَىٰ أَبَا عَظِيمًا مِنْ أَبْوَابِ الرِّيَا) . واته: نه وه ی تکاکاری بۆ برا که ی بکات له بری نه وه دیاری وهریگریت، نه وه چووه ته ده رگایه کی گوره وه له ده رگا کانی پیبایه .

تاوانی سیازدهیه م

خواردنی مالی هه تیوو زولم لیگردنیان

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ آلِهَتِهِمْ ظُلْمًا إِنَّهُمْ يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾ (النساء: ۱۰). واته: به پاستی نه وانهی که مالی هه تیوان به ناحق و ستم ده خۆن، بیگومان نه وانه ته نها ناگر ده خۆن و نه و ماله ده بیتته ناگر له سکياند، له قیامه تیشدا ده چنه ناو ناگری دۆزه خه وه.

وه هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ﴾ (الانعام: ۱۵۲). واته: نزیک مال و سامانی هه تیو مه که ون مه گه به چاکی و له قازانجی نه بیت، هه تا نه و کاته ی گه وره ده بیت و به ته وای پی ده گات.

(السدي) - په حمه تی خوای لی بیت - له پافه ی نه م ده قه دا ده لیت: نه و که سه ی مال و سامانی هه تیو ده خوات به ناحق له پۆزی قیامه تدا زیندوو ده کریتته وه و ناگر له ده م و لوت و گوئ و چاوی ده رده چیت، هه رکه خه لکی ته ماشای ده که ن ده زانن نه وه مالی هه تیوی خواردوه .

زانایان: ده لیتن: هه ر به خێوکه ریکی هه تیو نه گه ره ژار بوو ده توانیت له و ماله بخوات به پتی پتیو یست و هه ستانی به نه نجامدانی کاروباری هه تیوه که، نه وه ی له سه رووی نه مه وه بیت نه وه حه رامه، چونکه خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ^۴ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ^۵ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ^۶ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا﴾ (النساء: ۶). واته: نه وه ی ده و له مه نده با ده ستی بپاریزیت و نه وه ش که هه ژاره با لیتی بخوات و له سنوور ده رنه چیت و زیاده په وی نه کات، جا کاتیک مال و سامانه کانیا ته سلیم ده که نه وه نه وه شایه تیان له سه ر بگرن (هه رچه نده) ته نها خوا به سه بو لیپرسینه وه و چاودیری.

دهرباره‌ی خواردنی مالّی هه‌تیو (ابن الجوزي) (١) له ته‌فسیره‌که‌یدا چوار بۆچوون و وته‌ی گواستوه‌ته‌وه:

یه‌که‌م: وه‌رگرتنی به‌مه‌به‌ستی قهرز.

دووه‌م: به‌پیتی پپیوست له‌ مالّی هه‌تیو بخوات به‌بی زیاده‌ په‌ویی (إسراف).

سێیه‌م: ده‌بیّت به‌ئه‌ندازه‌ی ماندووبوونی خۆی بخوات.

چواره‌م: به‌پیتی پپیوست لیتی ده‌خوات، ئه‌گه‌ر باری ئابووری باش بوو ئه‌وه‌ بۆی ده‌گه‌رپننیه‌وه، ئه‌گه‌ر نا ئه‌وه‌ بۆی حه‌لاله‌.

له‌ سه‌حیحی بوخاریدا هاتوه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا). واته‌: من به‌خێوکه‌ری هه‌تیو له‌ به‌هه‌شتدا به‌م شێوه‌ین. ئاماژه‌ی به‌ په‌نجی شایه‌تمان و په‌نجی ناوپاست کردوه‌.

وه‌ له‌ سه‌حیحی موسلیمدا هاتوه‌: (أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ أَوْ لِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ وَأَشَارَ مَالِكٌ بِالسَّبَابَةِ وَالْوُسْطَى أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ لَهُ وَلِغَيْرِهِ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ فِي الْجَنَّةِ)^(١). واته‌: من و خاوه‌ن یا به‌خێوکه‌ری هه‌تیو که‌ منداڵی خۆی بیّت یا جگه‌ له‌ خۆی له‌ به‌هه‌شتدا، وه‌ك ئه‌م دوو په‌نجه‌ پێکه‌وه‌ین. ئاماژه‌ی به‌ په‌نجی شایه‌تمان و په‌نجی ناوپاست کرد.

ده‌سته‌به‌رکردنی هه‌تیو ئه‌وه‌یه‌ که‌ هه‌ستی به‌نجامدانی ئه‌و کارانه‌ی که‌ له‌ به‌رژه‌وه‌ندی ئه‌ودایه‌ له‌ خواردن و خواردنه‌وه‌و گه‌شه‌کردنی سامانی، ئه‌گه‌ر پاره‌ هه‌بوو، به‌لام ئه‌گه‌ر سامان نه‌بوو ده‌بیّت خه‌رجی و جل و به‌رگی بۆ دابین بکات، وشه‌ی (له‌ ولغیره) واته‌: یه‌کسانه‌ ئه‌گه‌ر هه‌تیوه‌که‌ خزم بوو یا بێگانه‌.

که فالتی خزم بۆ هه تیو بریتیه له : باپیره یا برای یا دایکی یا مامه ی یا پیاوی دایکی
یا خالتی یا هه رخزمیکێ تری بیت .

بینگانه : نهوکه سهیه که هیچ په یوه ندییه کی خزمایه تی له نیوانیاندا نه بیت .

پیاویك به (أبو درداء) ی وت : ئامۆزگاریم بکه ؟ فه رموی : به زه بیت به هه تیودا
بیته وه وله خۆتی نزیک بکه ره وه ، نه وه ی خۆت ده یخۆی بیده به نه ویش .

پێغه مبه ری خواﷺ فه رمویه تی : (السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي
سَبِيلِ اللَّهِ) . واته : نهوکه سه ی خزمه تی بیوه ژن وه ژاران ده کات وه کو موجهیدیك وایه له
پیناوی خوادا .

تاوانی چوارده

درؤ کردن به ناوی خوی گه وره و پیغه مبه ره که ی

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ﴾ (الزمر: ٦٠). واته: جا پوژی قیامت ده بینیت، نه وانه ی درؤیان به ناوی خواوه ده کرد (شتی نارپه وایان تی که لی دین ده کرد) پو خساریان ره ش و تاریکه.

(الحسن) - په حمه تی خوی لی بیت - ده لیت: نه وانه نه و که سانه ن که ده لیت: نه گهر بمانویستایه ده مانکرد، وه نه گهر بمانویستایه نه مانده کرد.

(ابن الجوزي) له ته فسیره که یدا ده لیت: هندی له زانایان پییان وایه درؤ کردن به دهم خوی گه وره و پیغه مبه ره وه کوفره خواوه نه که ی له نیسلام درده چیت، گومانی تیدا نیه درؤ کردن به دهم خوی گه وره و پیغه مبه ره وه له حال کردنی حرام و حرام کردنی حال کوفر و بی باوه په کی پاسته قینه یه، مه به ست له م باسه دا ته نها نه وه یه درؤ کردنه جگه له وه (١).

پیغه مبه ره ﷺ فهرمویه تی: (مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ).

واته: هر که س به مه به ست درؤ به دهم منه وه بکات با جیگا بو خوی خوش بکات له ناگردا.

مه وه ها پیغه مبه ره ﷺ فهرمویه تی: (مَنْ حَدَّثَ عَنِّي بِحَدِيثٍ يَرَى أَنَّهُ كَذِبٌ فَهُوَ أَحَدُ الْكَذَّابِينَ). واته: هر که سیک قسه یه که دربارهی من بلیت و بزانت پاست نیه، نه وه یه کی که له درؤ زنان.

هه وه ها فهرموویه تی: (إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ، لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَى أَحَدٍ فَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ). واته: بیگومان درو کردن به دهم منه وه، وهك درو کردن نی به به دهم هیچ که سیکی تره وه، جا هرکس درو به دهم منه وه به نه نقه ست بکات با شوینی خوئی ساز بکات له ناگردا .

هه وه ها پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (مَنْ يَقُلْ مَا لَمْ أَقُلْ فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ)^(۱). واته: هرکس به دهم منه وه شتیک بلت که من نه موتبیت ده با جیگای خوئی خوش بکات له ناگردا .

^۱ - البخاری (۱۰۹)، و مسلم (۳)

تاوانی پازده

پشت هه لکردن له کاتی جه نگدا

دروست نیه بۆ موجهیدی موسلمان پشت هه لبات له کاتی جه نگدا نه گهر به رامبه ره که ی دووبه رامبه ریان زیاتر بوو، مه گهر بۆ فیلک یا پوشتنی بۆ لای کومه لیکێ تر، خوای گه وره دهه رمویت: ﴿وَمَنْ يُؤَلِّمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِّقَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِتْنٍ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ﴾ (الأنفال: ١٦). واته: مه رکهس له و پوژده دا راپکاته دواوه و پشتیان تیبکات نه وه به راستی له گه ل خه شم و قینی خوادا گه پاره ته وه و سه ره نجام جی و پریگه ی دۆزه خه که ناخوشتین جیگه و سه ره نجامه، مه گهر مه به سستی به کارهیتانی هونه ری جه نگ بیت یا خود مه به سستی شوین گوپین و جی گوپین بیت بۆ لای ده سته یه کی تر.

وه له (أبو هريرة) وه - په زای خوای لی بیت - وتی: پیغه مبه ری خوا ﷺ به رمویه تی: (اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ) قالوا: يا رَسُولَ اللَّهِ وما هنَّ؟ قال: والتَّوَلَّى يومَ الزَّحْفِ

واته: (خوتان له و هه وت شته بپاریزن که له ناوبه ره) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا نه وانه چین؟ به رموی: (..... وپشت هه لکردن له کاتی جه نگدا).

وه له (ابن عباس) وه - په زای خوای لی بیت - وتی: کاتیک که نه م دهقه دابه زی: ﴿إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَبِيرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتِينَ﴾ (الأنفال: ٦٥). واته: نه گهر بیست کهس خوږاگر هه بیت له ئیوه، نه وه زال ده بن به سه ر دووسه د که سدا.

خوای گه وره بۆ دیاری کردن که نابیت موسلمان پشت له جه نگ بکات، نه گهر بیست به رامبه ر به دووسه د بوو، پاشان نه م دهقه دابه زی: ﴿فَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا

مَائِنِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يَعْلَمُونَ الْقَيْنَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّادِرِينَ ﴿٦٦﴾. واته : جا
 نه گه رسه د که سی خوراکر هه بیټ له نیوه، نه وه زال د هبن به سه د دوسه د که سداو نه گه ر
 هه زار که ستان هه بیټ، نه وه زال د هبن به سه د دوو هه زاردا، نه ویش به ویست و یارمه تی
 خوا، خوایش یارو یاوه ری خوراکرانه.

ئینجا بوی ئاسان کردن که نابیت پشت له جهنگ هه لیکه ن نه گه ر پیره ی موسلمان
 سه د به رامبه ر به دوو سه د بوو^(۱).

^۱ — البخاری (٤٦٥٢).

تاوانی شازدهیه م

فیل و ناپاکی و زولمی نیمام له ژیردهسته گانی

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (الشوری: ۴۲). واته: بیگومان ته نها نه وانه به رپرس ده بن که سته م له خه لکی ده که ن و ده ستریزی ده که ن به ناحق له زه ویدا، ئا نه وانه سزاو نازاری به نیشیان بۆ هیه.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِیَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ﴾ (۴۲) ﴿مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ﴾ (ابراهیم: ۴۲، ۴۳). واته: نه ی پیغه مبه رﷺ نه ی ئیماندار) وا گومان مه به که خوا بی ناگایه له و کارو کرده وه یه ی سته مکاران ده یکه ن، به راستی خوا سزا که یان دوا ده خات بۆ پوژیک که چاوه کانیا ن تیایدا نه بله ق ده بن. به په له و شپزه ییه وه دین، سه ریان به رز کردوته وه و له ترس و سامناکی نه و پوژده دا چاویان داناخریت، دله پاوکیانه و دل و ده روونیا ن به تاله و هیچ حالی نین.

وه خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ﴾ (الشعراء: ۲۲۷). واته: سه ره نجام نه وانه ی سته میان کردووه ده زانن که به چون تیکشکاو یه ک ده گه پینه وه بۆ لای خوا و چون ژیره و ژوور ده بن و تیاده چن.

مه روه ها ده فهرمویت: ﴿كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ﴾ (المائدة: ۷۹). واته: نه وانه قه ده غه ی یه کتریان نه ده کرد له خراپه و تاوانیک که ده یانکرد، سویند بیت به خوا نه وه ی که ده یکه ن زور خراپ و ناپه سه نده !

پټغه مېر ښه فرمويي: (مَنْ غَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا). واته: نه وهی فیل و ناپاکی بکات له ټیمه نیه.

هروه ها پټغه مېر ښه فرمويي: (الظُّلُمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: سته مکړدن مایه ی تاریکيه له ړوژی دواييدا.

هروه ها پټغه مېر ښه فرمويي: (كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ) (٢). واته: هه مووتان شوانن، هه مووتان بهرپرسيارن له سر شوانيه که تان.

هروه ها پټغه مېر ښه فرمويي: (مَا مِنْ عَبْدٍ اسْتَرْعَاهُ اللَّهُ رَعِيَةً فَلَمْ يَحْطَهَا بِنَصِيحَةٍ، إِلَّا لَمْ يَجِدْ رَاحَةَ الْجَنَّةِ). واته: هر بهنده يه که خوا خه لکانیک بخاته ژير ده سته يوه و نه و سر په رشتياريان بیت نه گهر به دلسوزی و چاکی کاريان جی به جی نه کات، نه وه بونی به هشت ناکات.

وه يه کیک له دوعا کانی پټغه مېر ښه فرمويي: (اللَّهُمَّ مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ هَذِهِ الْأُمَّةِ شَيْئًا، رَفَقَ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ، وَمَنْ شَقَّ عَلَيْهِمْ فَشَقِّ عَلَيْهِ). واته: خوايه گیان نه وهی کاروباری نه م نه ته وه ده که ویتته ژير ده سستی و له که لیاندا نه رم و نیانه، نه رم و نیان به له که لیدا، وه نه وهی دو به ره کی ده خاته نیوانیان، له ناوی ببه.

هروه ها پټشه و امان ښه فرمويي: (مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ). واته: هر که س شتیک د ابهینیت له م دینه دا و له دیندا نه بیت نه وه بهر په رچ ده دریتته وه.

هروه ها پټغه مېر مان ښه فرمويي: (مَنْ أَحْدَثَ حَدًّا أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ). واته: هر که سیک خرابه کاريه که بکات یان په نای خرابه کار بدات نه وه نه فرینی خوا و فریشته کان و هه موو خه لکی لی بیت، خوا هیچ په رستش و عباد ده تیکي لی و نه ناگریت نه فرزونه سوونه ت.

هروه ها خوشه ویست ښه فرمويي: (مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يُرْحَمُ). واته: هر که س په رم نه کات و میهره بانی نه نوینیت، په رمی پی ناگریت.

هه روه ها پيغه مبه رمان ﷺ فه رمويه تي: (لَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ). واته: خواي گه وره به زه يي به كه سيدا نايه ته وه كه نه و كه سه به زه يي به خه لكدا نه يه ته وه

هه روه ها ﷺ فه رمويه تي: (الْإِمَامُ الْعَادِلُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ). واته: پيشه واو سه ركرده يه كي دادپه روه ره له ژير سيپه ري عه رشي خوادا ده بيت كه له و پوژده دا هيچ سيپه ريكي ديكه نيه .

هه روه ها پيغه مبه ر ﷺ فه رمويه تي: (الْمُقْسِطُونَ عَلَى مَنَابِرٍ مِنْ نُورٍ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلَوْ). واته: دادپه روه ره ان له سه ر مينبه ريكي نوورين دان: نه وانن كه دادپه روه ره ان له ده سه لات و مالي خوياندا و شته كاني تريش .

وه كاتيک كه پيغه مبه ر ﷺ (معاذي نارد بو يه مه ن فه رموي: (إِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ، وَأَتَقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ). واته: ده خيله دادپه روه ره به له ماله كانياندا، وه بترسه له نزاي سته م ليكر او ان چونكه بيگومان له نيوان نه وان و خواي گه وره دا هيچ په رده يه ك نيه .

پيغه مبه ر ﷺ ده فه رموي: (إِنَّكُمْ سَتَحْرِصُونَ عَلَى الْإِمَارَةِ وَسَتَكُونُ نَدَامَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: نيتوه زور به په روشن بو نه ميري و سه ركر دايه تي، نه گه ر چي له قيامه تدا په شيمانی له دوايه .

هه روه ها پيغه مبه ر ﷺ فه رمويه تي: (إِنَّا وَاللَّهِ لَا نُؤَلِّي هَذَا الْعَمَلَ أَحَدًا سَأَلَهُ أَوْ أَحَدًا حَرَصَ عَلَيْهِ). واته: سويتند به خوا نيمه كه سيك ناكه ينه به رپرس له ده سه لاتدا كه خوي داواي به رپرس ياريتي بكات، يا كه سيك له سه ري سوور بيت .

تاوانی جه قدهیه م

لووتبه رزی (الکبر)

لووتبه رزی: بریتیه له شانازی وله خو بایی بوون و فیززلی.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾ (غافر: ۲۷). واته: موساش وتی: بیگومان من په نا ده گرم به په روه ردگاری خۆم که په روه ردگاری نیوه شه له هه موو لووتبه رز و خو به زل زانیک که باوه پی به پۆزی لیپرسینه وه نه بیئت.

وه هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ﴾ (النحل: ۲۳). واته: به راستی نه و زاته نه و که سانه ی خوش ناویت که لووتبه رزن و خویان به گه وره ده نوینن.

پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخِيَلَاءِ خُسْفٍ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ). واته: کابرایه ک به که ش و فشه وه دامینی ده خشانده و خوی ده نواند، خوای گه وره بردی به ناخی زه ویدا، ئیتر تا پۆزی قیامه ت هه ر به ناخی زه ویدا پۆده چیت !.

یه که م تاوان که سه ربپیچی خوای پی کراوه لووت به رزییه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (البقرة: ۳۴). واته: کاتیکیش به فریشته کانمان وت: سوژده به رن بۆ ئاده م سوژده یان برد، جگه له ئیبلیس نه بیئت که سه ربپیچی کرد و خوی به گه وره زانی و خوی خسته ریزی کافره کانه وه.

پیغه مبر عليه السلام فرمویه تی: (الْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ). واته: خو به زل زانین شاردنه وهی حق و راستی یه و، به سوک ته ماشاگردنی خه لکه.

وه هه روه ها پیغه مبر عليه السلام فرمویه تی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ). واته: هیچ که سیک ناچیتته به هه شته وه که توزقاله گه ردیله یه ک لووت به رزی له دلیدا هه بیت.

خوای گه وره ده فرمویت: (إِنْ أَلَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخَالٍ فَخُورٍ) (لقمان: ۱۸). واته: به راستی خوا نه وکه سانه ی خوش ناویت که خو هه لکیش و فه خرفروش و فیزاوین.

هه روه ها پیغه مبر عليه السلام فرمویه تی: (اخْتَصَمَتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ، فَقَالَتِ الْجَنَّةُ: مَا لِي لَا يَدْخُلَنِي إِلَّا ضِعْفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ؟ وَقَالَتِ النَّارُ: أُوثِرْتُ بِالْجَبَّارِينَ بِالْمُتَكَبِّرِينَ). واته: به هه شت و دوزه خ که وتنه مشت و مری، به هه شت وتی: نه وه چیه که س نایه ته ناو منه وه جگه له لاوازوبی ده سه لاته کان نه بیت؛ ناگریش وتی: به شی منیش ته نها سته مکارو لووت به رزانه.

خوای گه وره ده فرمویت: (وَلَا تُصَغِرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخَالٍ فَخُورٍ) (لقمان: ۱۸). واته: هه روه ها پووت و هه رمه گپره له خه لکی و به سه رزه ویدا به نازو فیزه وه مه پو، به راستی خوا نه وکه سانه ی خوش ناویت که خو هه لکیش و فه خر فروش و فیزاوین.

(سلمة)ی کوپی (الاکوع) ده لیت: پیاویت که خزمه تی پیغه مبر عليه السلام به دهستی چه پی نانی خوارد، فرموی: (به دهستی راستت بخو)، وتی: ناتوانم، فرموی: (به لگو نه توانیت، هیچ شتیک به ره لستی نه کرد جگه له خو به زل زانین نه بی) دوی نه وه نه یتوانی نه و دهسته ی بیات بو ده می !.

وه پيغه مبر ﷺ فەرموو یەتی: (أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ، كُلُّ عَتَلٍ جَوَاطِ مُسْتَكْبِرٍ. واتە: ئایە هە والتان پێ بدەم بە دانیشتوانی دۆزەخ؟ هەموو دلپەق و سەختگیر و خۆبەزلزانن .

خراپترین جۆری لووت بەرزى ئەو یە کە کەسیک بەهۆی زانست و چاکەوێ خۆی بە گەرە بزانیت، ئەم کەسە هیچ سوودی لە زانستەکەى وەر نەگرتووە، بێگومان ئەو ی زانست فێر بێت بۆ دواپێوو قیامەتی، ئەو زانستە وای لى دەکات نەرم و نیا و پۆح سووک و خۆبەکەم زان بێت، بەردەوام لە گەل نەفسیدا لە بەربەرەکانى بێت و لێپرسینەوێ لە گەل بکات، چونکە نەفس ئەگەر لێپرسینەوێ لە گەل نەکریت لە پێگەى راست دەردەچیت .

وه ئەو ی زانست بخوینیت بۆ شانازی پێکردن و دەسەلات و خەلک بەکەم زانین، بەراستی ئەمە گەرە ترین لووت بەرزى، ناچیتە بەهەشتەوێ هەرکەسیک بەقەدەر توزقالە گەردیلە یەك لووت بەرزى لە دلیدا هەبیت.

تاوانی هه ژدهیه م

شایه تی دان به درۆ

خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا﴾ (الفرقان: ۷۲). واته: (به نده کانی خوای میهره بان) نه وانه شن که شایه تی ناحه ق ناده ن، هه رگیز له شوینیکدا ئاماده نابن که شایه تی ناحه قی تیدا نه نجام ده دریت یان درۆی تیادا بکریت، کاتیکیش به لای گه مه و گالته ی نه فاماندا تیده په پښ، به هیمنی وبه له سه رخویی و سه ره رزییه وه تیده په پښ.

وه خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿وَأَجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ (الحج: ۳۰). واته: هه روه ها له گوفتاری درۆ و قسه ی هه لبه ستراو خۆتان به دوور بگرن.

شایه تیدانی درۆ چه ندین تاوانی تر به دوا ی خۆیدا ده هیئت له وانه:

یه که م: درۆ به دمه مه وه کردن، خوای گه وره ده فه رمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ (غافر: ۲۸). واته: به پراستی خوا هیدایه ت و پښموویی که سیک ناکات زیاده پۆن و درۆ نۆر ده که ن.

دووه م: نه وه سته مه که به هۆی شایه تی دان له سه ر که سیک مال و سه روه تی نه و که سه بۆ خۆت حه لال ده که ی.

سی یه م: نه و سته مه که به هۆی نه و شایه تی دانه وه مالی که سیک بۆ که سیک تر حه لال ده کات.

پیغمبر ﷺ فرموده‌تی: (فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا). واته: جا هرکس حقی مسلمانیکم بۆ دابری که مافی خوی نه‌بوو، نه‌وه پارچه‌یه‌ک له ئاگری بۆ دائه‌بیرم جا ئیتر که یفی خویه‌تی با وه‌ری بگریت یا وازی لیبه‌ینیت .

چواره‌م: به‌وشایه‌تیدانه پئی به‌کاریک ده‌دات که خوای گه‌وره حه‌رامی کردووه له مال و خوین و ئابوو، پیغمبر ﷺ فرموده‌تی: ((أَلَا أُنبِّئُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ ثَلَاثًا ؟ ..... مِنْهَا : (أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ، قَالَ: فَمَا زَالَ يُكْرِّرُهَا حَتَّى قُلْنَا لَيْتَهُ سَكَتَ (۱). واته: شایه‌تی ناهه‌ق، هر به‌رده‌وام دووباره‌ی ده‌کرده‌وه هه‌تا وتمان: خۆزگه‌ بیده‌نگ ده‌بوو).

تاوانی نۆزدهیه

خواردنه وهی مهی (عارهق)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴾ (المائدة: ٩٠، ٩١). واته: نهی نه وانهی که باوه پتان هیناوه دلتیان که عارهق و قومار و گوشتی مالاتی سه رپاوبو غیری خوا له و شویتانهی که خه لک به پیروزی داناوه نهک نیسلام، بورج و حه رام و حه لال زانین به هوی هه لدانی زاره وه، نه مانه هه ر پیسن و له کارو کرده وهی شهیتانن، که واته نیوهش خوتانی لی به دوور بگرن و خوتانی لی بپاریزن، بو نه وهی سه رفرازی و به خته وهی به ده ست بهینن) له هه ردوو جیهاندا. به راستی شهیتان هه ر دهیه ویت له پښگی عارهق و قومار وهه دوژمنایه تی و بوغزو کینه بخاته نیوانتانه وه و له یادکردنی خوا و ناوه پیروژه کانی ویلتان بکات، هه روه ها سست و ته مبه لتان بکات له نه نجامدانی نویژه کان به شینهیی، ئایا نیتر بهس نیه؟ ئایا کول نادهن؟! (جا هه ر که نه م ئایه ته پیروژه هاته خواره وه، جار درا به ناو شاری مه دینه دا که عارهق حه رام کراوه، نه وسا نیمانداران قه رابه و گۆزه و دیزه و هه رچی عارهقی تیادا بوو پشتیانه کولان).

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِمٌّ ﴿١١﴾﴾ (النساء: ١٤). واته: (به لام) نه وهی یاخی بیت له خوا و پیغه مبه ره کهی و ده رچیت له سنوره کانی، نه وه خوا ده یخاته ناو ناگریکه وه که بو هه میشه تیایدا ده مینیتته وه و سزایه کی سه ر شوپکه ر و پيسواکه ری بو هه به .

بېگومان مهی دایکې هومو تاوانه کانه، بېگومان نه فرهت کراوه له و که سهی که ده بخواته وه له چه ندين فرموده دا هاتووه، له (ابن عمر) - په زای خویان لی بیت - وتی: پیغه مبر عليه السلام فرمووی: (كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ، وَكُلُّ خَمْرٍ حَرَامٌ، وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا فَمَاتَ وَهُوَ يُدْمِنُهَا لَمْ يَتُبْ لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ). واته: هومو مه سته که ریك به مهی داده نریت، هومو مه یه ک حرام و قه ده غه یه، نه وهی له دنیا دا مهی بخواته وه و پرا هاتی بې له سهری و بمریت و ته و به نه کات هه رگیز له پوژی دوا پیدا نا بخواته وه.

وه له (جابر) وه - په زای خوی لی بیت - وتی: پیغه مبر ی خوا فرمووی تهی: (إِنَّ عَلَى اللَّهِ عِزَّ وَجَلَ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِبْنَةِ الْخَبَالِ) قالوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا طِبْنَةُ الْخَبَالِ؟ قال: (عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ). واته: خوی گوره په یمانی کی له سه رخوی واجب کردووه بۆ نه و که سهی که مهی ده خواته وه، ده بی قوپاوی (الخبال) بخواته وه و ترا: نهی پیغه مبر ی خوا قوپاوی (الخبال) چیه؟ فرمووی: ناره قی خه لکی ناو دوزه خه، یا کیمی خه لکی ناو دوزه خه.

پیغه مبر عليه السلام فرمووی تهی: (مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ لَمْ يَتُبْ مِنْهَا، حَرَمَهَا فِي الْآخِرَةِ). واته: نه وهی له دنیا دا مهی بخواته وه، پاشان ته و بهی نه کرد بیت لی، له پوژی دوا بی لی بی بهش ده کریت.

مهی خوری هه می شه بی نه گه ر پیش مردن ته و بهی نه کرد، ده چیته دوزه خ

پیغه مبر عليه السلام فرمووی تهی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَاقٌ وَلَا مُدْمِنٌ خَمْرٍ)^(۱). واته: نا چیته به هه شته وه که سیك دلای دایک و باوک نازار بدات، وه که سیك به رده وام بیت له سه ر مهی خوار د نه وه.

^۱ - النسائي (۵۶۷۲)، وصحه الشيخ الألباني.

نه‌وی مه‌ی ده‌خواته‌وه له کاتی خواردنه‌وه‌دا پروادار نیه

پێغه‌مبەر ﷺ فرموویه‌تی : (وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ) .

واته : دز له کاتی دزیکردنه‌که‌یدا باوه‌پدارنابێت، زینا کار له کاتی زینا کردنه‌که‌یدا باوه‌پدارنا بی‌ت، مه‌یخۆر له کاتی مه‌یخواردنه‌وه‌که‌یدا باوه‌پدارنابێت .

ئه‌وه‌که‌سانه‌ی که نه‌فره‌تیا ن لێکراوه به‌هۆی خواردنه‌وه‌ی مه‌یه‌وه

پێغه‌مبەر ﷺ فرموویه‌تی : (لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَلَعَنَ شَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَبَانِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ) . واته : خوای گه‌وره نه‌فره‌تی کردووه له مه‌ی و نه‌وه‌ی ده‌یخواته‌وه، نه‌وه‌ی ده‌یگێڕێت و نه‌وه‌ی ده‌یگوشیت و نه‌وه‌ی بۆی ده‌گوشن، نه‌وه‌ی ده‌یفرۆشیت و ده‌یگێڕێت و، نه‌وه‌ی باری ده‌کات و نه‌وه‌ی بۆی بار ده‌که‌ن .

مه‌ی دروست نیه چاره‌سه‌ری نه‌خۆشی پێ بکړیت

له (أم سلمة) وه – په‌زای خوای لی بی‌ت – وتی : کچی‌کم نازاری مه‌بوو له گۆزه‌یه‌که‌دا مه‌یم بۆ دروست ده‌کرد، له‌و کاته‌دا پێغه‌مبەر ﷺ هاته ژووره‌وه، به‌سه‌ر ئاگره‌وه بوو، فرمووی : ئه‌مه چیه ئه‌ی دایکی (سلمة؟) منیش وتم ده‌مه‌وێت که‌چه‌که‌می پێ چاره‌سه‌ر بکه‌م، پێغه‌مبەر ﷺ فرمووی : (إِنْ اللَّهُ تَعَالَى لَمْ يَجْعَلْ شِفَاءَ أُمْتِي فِيمَا حَرَّمَ عَلَيْهَا) (١) واته : به‌راستی خوای گه‌وره چاره‌سه‌ری ئوممه‌ته‌که‌می له شتیکی حه‌رامدا دانه‌ناوه .

به‌ش

ئو و حه شیشه‌ی که دروست ده‌کریت له گه‌لای (القنب)، حه‌رامه وه‌ک مه‌ی خاوه‌نه‌که‌ی ده‌بیّ حه‌ددی شه‌ری لیّ بدریت، بی‌گومان خراپ‌تره له مه‌ی، له‌وپووه‌ی که ئه‌قل و ئاره‌زوو به‌ته‌واوه‌تی له‌ناو ده‌بات هه‌تا ئه‌وپیاوه وه‌ک ئافره‌تانی لی‌دیت، یا توانای نامینیت به‌سه‌ر مال و مندالیداو، وه‌چه‌ندین شتی خراپی تر، مه‌ی خراپ‌تره له‌وپووه‌ی که دژایه‌تی و کوشتار بلاو ده‌کاته‌وه، هه‌ردوو له‌یادی خوا و له‌نویژ دوورمان ده‌خاته‌وه.

هه‌ندی له‌زانایانی (خلف) سزایان بۆ ئه‌و تاوانه‌ی دیاری نه‌کردووه، بپوایان وایه ئه‌وه‌ی به‌کاری ده‌هینیت ته‌نها سه‌رزه‌نشست ده‌کریت، بۆیه گومانیان وایه ئه‌مه ئه‌قل ده‌گوریت به‌بیّ به‌کاره‌یتانی به‌زم و په‌زم وه‌ک به‌نج کردن وایه، زانایانی پیشین قسه‌یان له‌سه‌ر ئه‌م باب‌ه‌ته نه‌کردووه، بی‌گومان ئه‌وه‌ی ده‌یخواته‌وه یان به‌کاری ده‌هینیت و ئالوده‌ی ده‌بیت وه‌ک خواردنه‌وه‌ی مه‌ی وایه به‌لکو زیانی زیاتره، هه‌تا وای لیّ ده‌کات ئارام ناگرێ له‌سه‌ری (واته له‌کاتی نه‌مانی ماده‌که) تا له‌یادی خوا و نویژکردن دووری ده‌خاته‌وه، له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا حه‌یاو حورمه‌تی له‌ده‌ست ده‌دات و توانای پیاوه‌تی و ئاره‌زو و ئه‌قلی له‌ناو ده‌بات، جگه له‌مانه‌چه‌ندین زیان و ئاسه‌واری خراپ به‌جی ده‌هینیت.

به‌لام کاتیک که ده‌بینریت ئه‌و ماده‌یه شله‌مه‌نی نیه و وشکه وه‌ک خواردن به‌کارده‌هینریت، زانایانی مه‌زه‌بی ئیمامی ئه‌حمه‌د و جگه له‌وانیش سیّ پای جیاوازیان هه‌یه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی پیسه‌یان پاکه:

یه‌که‌م: پیسه وه‌ک مه‌ی، ئه‌م بۆچوونه پاست و په‌سه‌نده،

دووه‌م: پیس نیه چونکه به‌ستووه و شله‌مه‌نی نیه.

سینیه‌م: جیاوازی ده‌کریت له‌نیوان ئه‌وه‌ی که به‌ستووه و ئه‌وه‌ی که شله‌مه‌نییه.

به‌هه‌ر حال ئه‌وه یه‌کیکه له‌وانه‌ی که خوا‌ی گه‌وره و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی حه‌رامی کردووه وه‌ک مه‌ی وایه له‌پووی زمان و ماناوه.

له (أبو موسى) وه وتی؛ نهی پیغه مبهری خوا؛ فتوامان بۆ بده دهرباره ی نه و دوو شه رابه ی که خۆمان له یه مه ن دروستی ده که یه ن، یه که میان (البتم) نه و ه ش له هه نگوین دروست ده کړیت، داده نړیت هه تا په نگی ده گوریت، وه (المز) نه و ه ش که نه شامی و جویه ده مینیتته وه له گه ل ئاودا هه تا ده گوریت، وتی؛ پیغه مبهری خوا ﷺ نه گه ر قسه ی بکردایه ت قسه کانی کورت و پر مانا بوو، پیغه مبه ر فه رمووی (أَنهَى عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ أَسْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ)^(۱). واته ؛ من هه موو مه سته که ریك که بی ئاگات بکات له نویتزه ده غه ی ده که م. وه پیغه مبه ر ﷺ فه رموویته ی ؛ (مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ)^(۲). واته ؛ نه و شته ی که نۆره که ی بی هۆش بکات که مه که ی حه رامه .

جیاوازی نیه له نیوان نه و جوړه ی که ده خوړیتته وه یان ده خوړیت، چونکه هه ندی جار مه ی شتی لی دروست ده کړیت، وه ک نان .

وه نه و حه شیشه ش هه ندی جار له نا ئاودا ده توینریتته وه و ده خوړیتته وه، به هه مان شیوه ش مه ی ده خوړیت، به هه مان شیوه حه شیشه ش ده خوړیت و ده خوړیتته وه، نه ی بۆچی زانایانی پېشین باسیان نه کردووه، چونکه له سه رده می نه واندان نه بووه، به لگو له گه ل هاتنی ته تهر (مه غول) کاندان نه م کاره یان هیئا بۆ ولاتی ئیسلام، له پیاوه ئدانیدا هۆنراوه یه ک و تراوه ؛

فتلك على الشقى مصيبتان

فأكلها وزارعها حلال

واته ؛

ئا نه وه بۆ نه گبه ت دوو کاره ساته

خواردنی و چاندنی حه لاله

^۱ - مسلم (۱۷۳۳).

^۲ - أبو داود (۳۶۸۱)، والترمذي (۱۸۶۵)، والنسائي (۵۵۹۸)، وابن ماجه (۲۳۹۲)، وصححه الشيخ الألباني .

وه وتراوه:

قل لمن يأكل الحشيشة جهلاً
عشت في أكلها بأقبح عيشة
قيمة المرء جوهر فلماذا
يا أبا الجهل بعته بحشيشة

واته:

بهو که سه بلی که به نه فامی حه شیشه ده خوات
له خواردنیدا خراپترین زیانت به سه ربرد
نرخسی مروژ گه وه ره نهی بوچی
نهی برای نه زان به حه شیشه فروشتت
چاره شهر بو نهو که سهی که گیرودهی نه م نه خوشیه بووه نهو به که په شیمان
بیته وه و بگه ریته وه بو جیبه جیکردنی فرمانه کانی خوای گه وره .

تاوانی بیسته م

قومار کردن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَاللَّبِيسُ وَالْأَصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ﴿١٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقَعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَاللَّبِيسِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿١١﴾ (المائدة: ٩٠، ٩١) . واته: نهی نه وکه سانهی که باوه پتان هیناوه دنیا بن که عه رق و قومار و گوشتی مالاتی سه رپا و بق غه یری خوا له و شوپنانهی که خه لک به پیروزی داناوه نه ک نیسلام، بورج و حه رام و حه لال زانین به هو ی هه لدانی زاره وه نه مانه هه ر پیسن و له کارو کرده وهی شهیتانن، که واته نیوه ش خو تانی لی دور بگرن و خو تانی لی بپاریزن، بق نه وهی سه رفرازی و به خته وه ری به ده ست بهینن (له هه ردو جیهاندا). به راستی شهیتان هه ر دهیه ویت له پنگه ی عاره ق و قوماره وه دوژمنایه تی و بوغزو کینه بخاته نیوانتانه وه و له یادکردنه وهی خوا و ناوه پیروژه کانی ویلتان بکات، هه روه ها سست و ته مه لتان بکات له نه نجامدانی نویژه کان به شینه یی، نایا نیتر به س نیه؟ نایا کول نادهن؟! (جا هه ر که نه م نایه ته پیروژه هاته خواره وه، جاپ درا به ناو شاری مه دینه دا که عاره ق حه رام کراوه، نه وسا نیمانداران قه پابه و گوزه و دیزه و هه رچی عاره قی تیادا بوو پشتیانه کولان) .

(المیسس) : بریتیه له هه موو جوژه کانی قومار؛ زاری تاو له یا شه تره نج یا هیلکه یا به رد یا هه رشتیکی تر.

نه وه ش بریتیه له خواردنی مالی خه لک به ناحق که خوای گه وره قه ده غه ی کردووه . وه ک ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ

النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۸﴾ (البقرة: ۱۸۸). واته: نه که ن مال و دارایی یه کتر له نئیوانتاندا به ناحهق بخۆن، نه که ن هه ندیکى بدهن به کاریه دهستان بۆ ئه وهى هه ندیک مالئى خه لکى بخۆن له ږیگه ی ناحهق و گونا هه وه، له کاتیکدا خوشتان ده زانن که ئه و کاره ږه وانیه.

وه پینغه مبهړ ﷺ فه رموویه تی: (إِنْ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقِّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: ئه وانیه به شیوه یه کى ناحهق و نا ته ندروست هه لئسوکه وت به مالئى خوای گه وده وه ده که ن، به شى ئه وان ئاگره له پۆژى دوايیدا.

پینغه مبهړ ﷺ فه رموویه تی: (مَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَ أَقَامِرَكَ فَلْيَتَصَدَّقْ). واته: هه رکه سیک به هاوړیکه ی وت: با قومار بکه ی ن با خیر بکات.

جا ئه گه ر ته نها به وتنى (با قومار بکه ی ن) ده بیټ خاوه نه که ی که فاره ت بدا یا خیر بکات، جا ئه وکه سه ی که به کردار ده ی کات ده بیټ سزاو تاوانی چه نده گه وړه بیټ.

به ش

زانایانی ئیسلام ږاو بۆچوونی جیاوازیان هه یه ده رباره ی یاریکردن به تاو له وشه تره نج ئه گه ر مه به ست پټی بارمه ت و ږه هن نه بیټ، به لām یه ک ده نګن له سه رقه ده غه کردنی تاو له، پینغه مبهړ ﷺ فه رموویه تی: (مَنْ لَعِبَ بِالنَّرْدِ شِرِّ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنزِيرٍ وَدَمِهِ). واته: ئه وه ی یاری به زاری تاو له بکات وه که ئه وه وایه ده ستی ږه نګ کردبئ له گوشت و خوینی به رزدا.

به لām (شه تره نج) زۆږبه ی زانایان ږپوایان وایه یاری کردن پټی حه رامه، جا ئه گه ر له به ر شتیک بیټ، یان بۆ خو شى، به لām ئه گه ر له به ر شتیک بوو به یه ک ده نګ حه رامه، وه ئه گه ر یاریه که بۆ خوشى بوو ئه وه لای زۆږبه ی زانایان حه رامه، به لām له ئیمامى شافعیه وه هاتووه که ئه گه ر ده ست به تال بوو ږیگریی له واجبیګ نه گرت یا نویژ له کاتى خویدا بکات ئه وه موباحه وئاساییه.

پرسیار کړا له نیمامی (النوی) - په حمه تی خوی لی بیت - دهرباره ی یاریکړدن به شه تره نج ثایا حهرامه یان دروسته؟ فهرمووی؛ لای زږبه ی زانایان حهرامه.

هه روه ها پرسپاری لیکرا دهرباره ی یاریکړدن به شه تره نج ثایا دروسته یا دروست نیه؟ ثایا نه وکسه پیی تاوان بار ده بیت یان نا؟ فهرمووی؛ نه گره به وهویه نو یژیکي له ده ستدا له کاتی خویدا، یا له سهر شتیک یاری کرد نه وه حهرامه، نه گره وانه بی نه وه باش نیه لای نیمامی شافعی، وه حهرامه لای جگه له شافعی.

به لکه له سهر حهرام بوونی له سهر قسه ی زږبه ی زانایان هاتوه خوی گهره ده فهرمویت: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أَلْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنَازِيرِ وَمَا أَهْلَ لِبْنِ اللَّهِ بِهِ، وَالْمُنْخَفَقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَمِ﴾ (المائدة: ۳). واته: له سهرتان حهرام کراوه خواردنی گوشتی مرداره وه بوو، وه خوین، گوشتی به راز، هه روه ها نه و مالاته ش که سهر ده پردین و ناوی غهیری خوی له سهر ده بریت هه روه ها مالاتی خنکاویش، نه وه ش که به نازارو لیدان مردار بوته وه، نه وه ش که ده که ویته خواره وه، نه وه ش که به لیدانی مالاتیکی تر مردار بوو بیته وه، نه وانه ش که درنده په لاماری دابن و لپی خوار دین مه گره فریای چه قو که وتبن، هه روه ها حهرام کراوه خواردنی گوشتی نه و مالاتانه ی له و شوینانه دا سهر ده برین که هاناو هاواری بق غهیری خوا تیدا ده بریت، هه روه ها حهرامه له سهرتان داوا کردنی چاره نووستان به هوی (الازلام) وه وه کو نه و شتانه ی که له پیگه ی هه لدانی زاره وه ده ست بکه ویت هه روه ها فالگرتنه وه و بورجه کان و قاوه گرتنه وه، ..... هتد).

نیمامی (علي) کوپی (ابي طالب) - په زای خوی لی بیت - فهرموویه تی؛ شه تره نج قوماری عه جه مه کانه، وه نیمامی (علي) تپه پی به لای خه لکینکدا یاری شه تره نجیان ده کرد فهرمووی؛ نه م په یکه رانه چیه به دیاریه وه خوتان پیوه گرتوه، نه گره پارچه یه ک

ئەسکل بگرن بە دەستەووە هەتا دەکوژیتەووە، باشتەرە لەوێ ئەو بگرن بە دەستانەووە، سویند بە خوا ئێوە بۆ ئەمە دروست نەکراون.

پرسیار کرا لە (إبراهيم النخعي)؛ چی دەلێت دەربارەی یاریکردن بە شەترەنج؟ وتی؛ نەفرەت لی کراوە.

ئەمەش وەك ئەو وایە كە سێكی تر هاوڕێیەتی كۆمەڵە مە ی خۆرێك بكات دابنیشی
لەگەڵیاندا كاتێك كە سەرە مەرگی دێت كە سێك بێت بۆ لای بلی شایە تمان بێنە، ئەویش
پێی بلی تۆزی مەیم بدەری و پاشان بمریت، پێغەمبەر ﷺ فرمویەتی: (يَمُوتُ كُلُّ إِنْسَانٍ
عَلَى مَا عَاشَ عَلَيْهِ، وَيَبْعَثُ عَلَى مَا مَاتَ عَلَيْهِ). واتە: هەموو كە سێك لە سەر ئەو دەمریت
كە لە سەری ژیاوە، وە لە سەر ئەوێش زیندوو دەكړیتەووە كە لە سەری دەمریت .

تاوانی بیست و یه ک

تۆمه تبارکردنی ئافره تانی داوین پاک

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَاضِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿النور: ٢٣، ٢٤﴾ . واته: به پاستی نه وانه ی ئافره تانی ئیعمانداری داوین پاک و خاوه ن و میرد و بی ئاگا له گونا ه، تۆمه تبار ده که ن، نه وانه نه فرینیان لی کراوه له دنیا و قیامه تدا و سزایه کی گه وره و سهخت ئاماده یه بۆیان (له تۆله ی له که دارکردنی پاکاندا) .

وه خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَرَّيَاتُوا بِأَرْبَعَةٍ شُهَلَةٍ فَأَجْلِدُوهُنَّ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُنَّ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ٤﴾ (النور: ٤) . واته: نه وانه ی که بوختان ده که ن بۆ ئافره تانی داوین پاک و خاوین میرد، پاشان ناتوانن چوار که سیش به شایه ت بهینن، نه وانه هه شتا قامچیان لی بده ن و هه رگیز شایه تییان لی وهرمه گرن، نه وانه له پیزی تاوانبار و له سنوور ده رچوو و یاخیه کاندان .

خوای گه وره پووینی کردوه ته وه که هه رکه سیک ئافره تیکی داوین پاک تۆمه تباربکات به زینا و داوین پیسی نه وه له دنیا دا نه فرینی لی ده کریت و له دوا رپۆژیشدا سزایه کی گه وره و به ئیشی بۆ ئاماده یه، وه له دنیا دا سزای (الحد) ی لی ده دریت که: هه شتا قامچی ده کات، جارێکی تر به هیچ شیوه یه ک شایه تی لی وهرناگیریت هه رچه نده پاستیش بلیت .

پێغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (خۆتان له و حه وت کاره بپاریزن که له ناو به رن) یه کیک له وانه (تۆمه تبارکردنی ئافره تانی داوین پاک و بی ئاگا له بپواداران .

القذف: واته: تۆمه تبارکردنی ئافره تیکی بى ئاگای موسلمان، وهك: ئه ی زیناکه ر، یا ئه ی داوین پیس، یا ئه ی قه حبه، یا به ژنیک بلیت ئه ی حیز، یا به مندالیک بلیت: ئه ی زۆل، یا کور قه حبه، یا به کچیک بلیت: ئه ی حیز، یا قه حبه، وشه ی قه حبه به مانای زیناکه ردیت.

ئه گه ر پیاویك ئه مه به ژنه که ی بلیت یا ژن به پیاوه که ی بلیت، وهك به پیاویك بلیت: ئه ی زیناکه ر، یا به مندالیک بلیت ئه ی شووکردوو، ئه وه ده بیئت سزای (الحدی لی بدریئت هه شتا قامچی، مه گه ر به لگه یه ك بۆ ئه و تۆمه ته به یئینیت، ئینجا پرزگاری ده بیئت. وه به لگه ش وهك چۆن خوای گه وره باسی کردوو ده بیئت چوار شاهید به یئینیت شایه تی بده ن له سه ر پاستی و دروستی ئه و تۆمه ته جا ئه گه ر ئافره ت بیئت یان پیاو^(۱)، به لام ئه گه ر بۆ تۆمه ته که ی به لگه ی پیویستی نه هینا، ئه وه داری (الحدی لی ده دریئت.

به هه مان شیوه ئه گه ر خزمه تکاره که ی تۆمه تبار بکات وهك بلیت: ئه ی زیناکه ر یا ئه ی زینا له گه ل کراو، یا هه ر وشه یه کی تر ئه م واتایه ببه خشیت، له فه رمووده ی پیغه مبه رداده هاتوو که فه رموویه تی: (مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالزَّنا اُقِيمَ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَّا اَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ). واته: ئه وه ی خزمه تکاره که ی تۆمه تبار بکات به زینا ئه وه له پۆزی دوایدا داری (الحدی لی ده دریئت، مه گه ر ئه وه ی وتویه تی پاست بیئت).

پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (اِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ). واته: جاری وا هه یه به نده یه کی خوا وشه یه ك دی به ده میدا له به رخودا، هیه بایه خیکی پی نادا، خوای گه وره به چه ندين پله به هو ی ئه و وشه یه وه به رزی ده کاته وه،

^۱ — ئیمامی زه هبی ئاماژه ده کات به و ده قه ی خوای گه وره که ئه فه رموویت: (والذين يرمون المحصنات ثم لم يأتوا بأربعة شهداء فاجلدوهم ثمانين جلدة ولا تقبلوا لهم شهادة أبداً وأولئك هم الفاسقون) (النور: ۴).

به ندهی وایش ههیه وشهیهك دی به ده میدا، كه خودای لیتی ده په نجی و پیی پازی نییه، گوی نادا به وشهیه، به لام به ره و دۆزه خ هه لی ده دیری.

وه (معاد) کوپی (جبل) وتی: ئەی پیغه مبهری خوا، ئایا ئیمه سزا ده درین له سهر نه و شتانهی که ده یلین؟ پیغه مبه ریش فهرمووی: (تَكَلَّتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَادُ، وَهَلْ يَكُوبُ النَّاسُ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ - أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ - إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ)^(۱). واته: له باری دایکت بجی ئەی (معاد) ئایا نه و خه لکهی به ناو دۆزه خدا له سهر ناوچه وانیا ن راده کیشرین ئیلا دروینهی زمانه کانیا نه.

وه له فهرموده یه کی تر دا هاتوو (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكَلِّمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ)^(۲). واته: هه ركهس بپوای به خواو پۆژی دوایی ههیه نه وه با قسه یه کی باش بکات یا ن بیده نگ بیت.

وه خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿ مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَنِدٌ ﴾ (ق: ۱۸). واته: هه رقه سه یهك له دهم ده رچیت خیرا چاودیریکی ئاماده تو ماری ده کات.

^۱ - الترمذی (۲۶۱۶)، وابن ماجه (۳۹۷۳)، وصحه الشیخ الألبانی.

^۲ - البخاری (۶۸۵۸)، ومسلم (۱۶۶۰).

تاوانی بیست و دوو

شاردنه وهی دهسکهوت (الغنیمه) له کاتی جهنگدا

خوای گوره دهفهرمویت : ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَاسِقِينَ﴾ (الانفال : ۵۸) . واته : بهراستی خوا کهسانی په یمان شکین و ناپاکی خوش ناویت .

وه خوای گوره دهفهرمویت : ﴿وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (آل عمران : ۱۶۱) . واته : (هندیگ گومانیان برد که پیغه مبهړ ﷺ له دابهشکردنی دهسکهوتدا نادادی دهکات) بیگومان بو هیچ پیغه مبهړیک نه بووه که نادادی و خیانت بکات، هرکه س ناحهقی و نادادی بکات له پوژی قیامه تدا نادادییه که یه خه ی پی دهگریت و به کولیه وهیه تی، له وه دوا پاداشتی هرکه سیک به گویره ی کرده وه کانی دهدریته وه و نه وانه سته میان لی ناکریت .

له صه حیجی موسلیمدا هاتووه له (ابو هریره) - په زای خوای لیبت - ده لیت : پیغه مبهړ ﷺ هه ستایه سر پی و باسی نه و شتانه ی فهرموو که خه لکی له دهسکهوتی جهنگ ده یشارنه وه بو خوایان به کاره ساتی گوره ناوزه ندی کردو فهرمووی : با کهستان نه بینم له دوا پیدا مه پکی ئالاندبی له ملی و هر بار په ی بیت یاخود نه سپیک و هر بحیلینیت و به من بلیت : نه ی پیغه مبهړی خوا فریام که وه، منیش بلیم : هیچم له دهستدا نیه بوت، من پیم راگه یاندى، هه یه و شتریک به سر ملیه وهیه تی ده بورپنی، نه ویش ده لیت : نه ی پیغه مبهړی خوا فریام که وه، منیش ده لیم : هیچم له دهستدا نیه بوت، من کاتی خو ی پیم راگه یاندى، هه یه کوله زیو زیوی له گوردن دایه و ده لیت : نه ی پیغه مبهړی خوا فریام که وه، منیش ده لیم : هیچم له دهستدا نییه بوت، من کاتی خو ی پیم راگه یاندى، یاخود

هەندیک قوماش و جلوبەرگی له گەردندایە دەشکێتەو، ئەویش دەلێت : ئەو پێغه مبه‌ری خوا فریام که‌وه، منیش دەلێم هیچم له دەستدا نیه‌ بۆت، من کاتی خۆی پێم پراگە یاندی^(۱)

خوای گەورە له قورئانی پێرۆزدا دەفەرمویت : ﴿ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ ﴾ . واتە : هەرکەس ناحەقی و نادادی بکات له پۆژی قیامەتدا نادادییەکی یەخە ی پێ دەگریت و بێ کۆلیەو یەتی.

بە هەمان شیوە پێغه مبه‌ر ﷺ کاتیک که (ابن اللتبية) ی نارد بۆ وەرگرینی زەکات، که گەپایەو وتی : ئەو بۆ ئێو، ئەمەش دیارییە دایانە بە خۆم، پێغه مبه‌ر ﷺ چوو هەرمینبەر و وەسفی خوای گەورە ی کرد و دواتر فەرمووی : (والله لا يأخذُ أحدٌ منكم شيئاً بغيرِ حقِّهِ إلا جاء يومُ القيامةِ يحملهُ على رقبتهِ، فلا أعرفُ رجلاً منكم لقي الله يحملهُ بغيراً له رُغَاءٌ أو بقرّةٍ لها خوارٌ أو شاهٌ تيعرُ، ثم رَفَعَ يده حتى رأينا عفرةً يُبطِئهِ اللهم هل بلغتُ اللهم هل بلغتُ) .
واتە : سوێند بەخوا هیچ کەس له ئێو شتیک وەرناگریت بە ناحەق ئیلا له پۆژی دوایدا دیت بەسەر کۆلیەو، با کەسێک له ئێو نەبینم بچیتە خزمەت خوای گەورە و حوشرێک بەسەر کۆلیەو نالە نالی بێت یا مانگایە ک ببۆریتی، یا بەرخێک بباپریتیت (پاشان دەستی بەرز کردەو هەتا بن بالیمان بینی ، ئینجا دووجار فەرمووی : (خودایە گیان گە یاندم) .

له (أبو هريرة) وه پەزای خوای لی بێت دەلێت : کاتیک که دەرچووین بۆ غەزای خەبەر له گەل پێغه مبه‌ر ﷺ سەرکەوتنمان بە دەست هێنا، بەلام هیچ دەستکەوتیکمان بە دەست نەهێنا له ئالتون و پارە، جگە له کەلوپەل و پێویستی تر نەبێت، پاشان بەرێکەوتین هەتا گەیشتن بە شیوە که واتە : (وادي القرى) وه له گەل پێغه مبه‌ر ﷺ بەندە یە ک هەبوو کە سێک بە خشیبوی پێی له هۆزی (جذام) پێی دەوترا : (رفاعة) ی کوپی (یزید) له عەشیرەتی (بني الضبيب) بوو، کاتیک که دابەزینە شیوە که بەندە که هەستا کاروانە که نامادە بکات، بەلام له لایەن دوزمانەو بە تیرێک پێکرا و گیانی له دەستدا،

^۱ - البخاري (۲۹۰۷) .

وتمان خوشبهختی بۆ ئه وکه پلهی شههیدی به دهست هینا، فهرمووی: (کَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الشُّمْلَةَ لَتَلْتَهَبُ عَلَيْهِ نَارًا، أَخَذَهَا مِنَ الْغَنَائِمِ لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ). وته: نه خیر سویند به وکه سهی گیانی منی به دهسته، نه و جل و بهرگی ده بیئت به ئاگرو سزای پی ده دریت، که له دهست که وته کاندای بردوویه تی به بی دابهش کردن. وتی: خه لکه که په شوکا پیاوێک که ئه مهی بیست هات قه ی تانیک یا دوو قه ی تانی هینا، وتی: ئه ی پیغه مبه ری خواﷺ ئه مه له جهنگی خه ی بهرم دهست که وتوو، پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: قه ی تانیک یا دوو قه ی تانی ش بۆ دۆزه خه.

دهرباره ی ئه م باب ته دا فهرمووده زۆره هه ندیکێ له به شی سته مدا هاتوو

سته م کردن سی به شه:

یه که م: خواردنی مال به ناحه ق.

دووه م: سته م کردن له مرۆڤ به کوشتن و لیدان و شکاندن و بریندار کردن.

سییه م: سته م کردنی مرۆڤ به تانه و جنیودان و نه فره ت و تۆمه ت دانه پال.

(أبو بكرة) په زای خوی لی بیئت - ده لیت: پیغه مبه ر ﷺ به سه ر و شتریکه وه بوو وتاری دا، یه کێک په شوه ی و شتره که ی گرتبوو: فهرمووی: (ئه مرۆ چ پۆژیکه؟) ئیمه ش بیده نگ بووین هه تا وا گومانمان ده برد که ناویکی تری لی بنیت جگه له ناوه که ی خوی، فهرمووی: (ئایا ئه مرۆ پۆژی جه ژنی قوربان نیه؟) وتمان: به لی، فهرمووی: (ئه م مانگه چ مانگیکه؟) ئیمه ش بیده نگ بووین هه تا وا گومانمان ده برد که ناوه که ی بگۆریت، فهرمووی: (ئایا (ذو الحجة) نیه؟) وتمان: به لی، فهرمووی: (أَلَا إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ)^(۱). واته: ئاگادارین، خوینتان، سامانتان، ناموستان، له نیوانتاندا حه رامه وه کو حه رامی ئه م پۆژه و حه رامی ئه م مانگه و حه رامی ئه م شاره (مه که)، ده با ئه وه ی لیژه یه ئاگاداری ئه وانه بکاته وه که لیژه نین.

^۱ - البخاری (۱۷۳۹)، ومسلم (۱۲۱۸).

تاوانی بیست و سی

دزی کردن

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءُ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ (المائدة: ۳۸) . واته: دهستی پیاوی دزو ئافرهتی دز بېړن له پاداشتی کاری ناپه وایاندا، نه مه ش توله یه که له لایه ن خواوه، خوا بالاده ست و دانایه (له بریاردانی نه و سزایه دا، بئ گومان نه م سزایه له کومه لگه ی ئیسلامیدا جیبه جی ده کریت ، کاتیک هه موو که سیك ژیانی مسوگهره و هه مووان دهستی یارمه تی بۆ یه کتر دریژ ده که ن، هه روه ها له سالانی گرانیدا ده ست نابردیت .

پتغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ السَّارِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَكِنَّ التَّوْبَةَ مَعْرُوضَةٌ ^(۱)) . واته: مه یخوړ له کاتی مه یخواردنه وه که یدا باوه پدارنییه، دز لوکاتی دزیدا باوه ردار نییه، به لام ته و به ش ده خړیته پیش چاوبو هه موو که سیك.

له (ابن عمر) وه ده لیت: پتغه مبه ر ﷺ دهستی دزی بریوه له دزینی زرییه کدا که نرخه که ی سی دره م بووه .

خاتوو(عائشة) دایکی ئیمانداران ده لیت: پتغه مبه ر ﷺ دهستی دزی بریوه له ربوچه دیناریکدا (دووسه د و په نجا فلس) به ره و سه ره وه .

^۱ - سبق تخریجه .

پیغه مبهړ ﷺ فرموویه تی: (لَا تُقَطِّعْ يَدُ السَّارِقِ فِيمَا دُونَ ثَمَنِ الْمَجْنِّ). واته: دهستی دزنابریت، له شتیګدا که که متر بیټ له نرخۍ قه لغان (المجن). (که متر نه بیټ له ده درهم).

المجن: نه و زړیبه یه که جه نګاوه ر به کاری ده هیئت له جه نګدا، گیانی خوی پی ده پاریت له هیرشی دوزمن.

پیغه مبهړ ﷺ فرموویه تی: (لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ الَّذِي يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتُقَطُّ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتُقَطُّ يَدُهُ). واته: نه فره تی خوا له و دزه ی که هیلکه ده دزی و ئینجا دهستی ده پردیت، وه حبل ده دزی و دهستی ده پردیت.

له (عائشة) وه ده لیت: ئافره تی کی مه خزومی هه بوو شتومه کی ده برد و حاشای لی ده کرد، پیغه مبهړ ﷺ فرماني کرد به برینی دهستی، (أسامة) کورپی (زید) هاته لای ماله وه یان قسه ی له که لیان کرد، ئینجا هاته وه به پیغه مبهړی وت، پیغه مبهړ پی فرموو: (يَا أُسَامَةُ أَلَا أَرَاكَ تَكَلَّمَنِي فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى،) إِنَّمَا أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ فِيمَ الشَّرِيفِ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ فِيهِمُ الضَّعِيفُ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ وَأَيُّمَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعْتُ يَدَهَا). واته: نه ی ئوسامه چیه ده تبینم ده ته ویت قسم له که لدا بکه یت ده رباره ی سزایه ک که خودا دایناوه، پاشان هه ستاوه سه ری و فرمووی: به راستی نه ته وه کانی پیش ئیوه به هو ی نه وه وه له ناو چوون، نه وان نه گه ر پیاویکی خاوه ن پله و پایه دزی بکردایه وازیان لی ده هیئا، وه نه گه ر پیاویکی لاواز دزی بکردایه سزایان به سه ردا جیبه جی ده کرد، سویند به و که سه ی گیانی منی به دهسته، نه گه ر (فاطمة) ی کچی محمد دزی بکات دهستی ده بپرم.

تاوانی بیست و چوار

برپنی ریگا

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ۚ ذَٰلِكَ لَهُمْ جِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (المائدة: ۳۳). واته: بیگومان تو له ی نه وانه ی که ده جه نگین و دوژمنایه تی خوا و پیغه مبه ره که ی ده که ن و به گه رمی هه ولّ ده دهن بۆ بلاو کردنه وه ی فه ساد و به د پده وشتی له زه ویدا هه ره وه یه: (نه وانه یان که خه لکیان کوشتووه) ده بیت بکوژدین، (نه وانه ش که خه لکیان کوشتووه و جه رده بییشان کردووه) ده بیت له خاچ بدرین، (نه وانه یان ته نها جه رده یی ده که ن) ده ست و قاچیکیان به پیچه وانه وه ببردریت، (نه وانه یان که مه ترسیان لیده کریت) نه وه شار به دهر بکریت، نه و سزایه خه جاله تی و سه رشوپیه بۆیان له دونیادا، له قیامه تیشدا سزای سه خت و گه وره یان بۆ هه یه .

(الواحدی) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت: واتای: ﴿يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ واته: سه رپیچی ده که ن و گوپرایه لی نا که ن، وه هه رکه سیک سه رپیچیت بکات نه وه دوژمنته، ﴿وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا﴾ مانای: کوشتن و دزیکردن و بردنی مال و سامانه، هه رکه سیک چه ک هه لېگریت له سه ر بروداران، نه وه دوژمنی خواو پیغه مبه ره که یه تی، نه مه ش و ته ی نیمامی مالیک و نه وزاعی و شافعی.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿أَنْ يُقَتَّلُوا﴾ هه تا: ﴿أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ﴾ (ابن عباس) ده لیت: (أَوْ) بۆ هه لېژاردنه به واتای (الإباحة) دیت به ثاره زووی نیمام، نه گه ر نیمام

بیه ویت دهیکوژیت، وه نه گهر بیه ویت هه لیده واسیت، وه نه گهر بیه ویت شار به دهری دهکات، نه مهش وتهی (الحسن) و (سعید) کوپی (المسیب) و (مجاهد).

وه له پیاوایه تی (عطیه) دا (أو) بۆ (اباحه) نیه، به لکو بۆ جیاوازی پلهی تاوانه که یه، ههرکه سیک که سیک بکوژیت و ماله که ی ببات ده کوژیت و هه لده واسریت، وه ههرکه سیک مالیک تالان بکات و خاوه نه که ی نه کوژیت، ته نها دهستی ده پردیت، وه ههرکه س ته نها خوینی پرشت و دهسکاری ماله که ی نه کرد ده کوژیت، وه ههرکه سیک پیبوار بترسینیت و نهیکوژیت نه وه ته نها شار به دهر ده کریت، نه مه مه زه بهی ئیمامی شافعییه (پرهزای خوی لی بیت).

ئیمامی شافعی ده لیت؛ ههرکه سیک له وانه به پیی تاوانه که ی سزا ده دریت، نه وه ی واجب بوو که بکوژیت و هه لبواسریت، پیش هه لواسینی ده کوژیت نه وه ک نازاری پی بگات، وه نه وه ی پیویست بوو ته نها بکوژیت به بی هه لواسین، ده کوژیت و ده دریت وه به خاوه نه که ی بۆ نه وه ی بینیزن، وه نه وه ی پیویست بوو ته نها دهستی به پردیت، نه وه دهستی راستی ده بریت و یه کلا ده کریت وه، نه گهر دووباره گه پایه وه و دزی کرد، نه وه قاچی چه پی ده بریت، نه مه (أبو بکر) و (عمر) کردویانه هاوه لان هیچ تیبینیه کیان له سه ری نه بووه، نه مهش مانای نه وه ده قه یه (مَنْ خَلَفَ) وه هه روه ها (أَوْ يُنْفَوُ مِنْ الْأَرْضِ) (ابن عباس) ده لیت؛ ئیمام نه گهر نه ی توانی ده ستگیری بکات ده لیت؛ نه وه ی دهستی پی گه یشته بیکوژیت، به لام نه گهر ده سه لاتی هه بوو به سه ریدا نه وه زیندانی دهکات، چونکه نه گهر زیندانی بکریت نه وه دوورکه وتوته وه له خه لک و شار،

(ابن قتیبة) ده رباره ی زیندانیان ده لیت:

خرجنا من الدنيا ونحن من أهلها	فلسنا من الأحياء فيها ولا الموتى
إذا جاءنا السجن يوم لحاجة	عجبنا وقلنا جاء هذا من الدنيا

ده لیت؛ هه ره به برینی پێگاوترساندن پێیوار تاوانی گه وری نه جامداوه، چ جا نه گهر
مال ببا یا بریندار بکات، یا بکوژیت؟ نه وه بێگومان چهند تاوانیکی گه وری نه جامداوه
له گه ل نه وه شدا نه م جوړه مرقفانه نوێژناکه و نه وهی به دهستی دینن به وریگه خراپه له
مهی وزینا و نیربازی و شته خراپه کانی ترده به کاری دههینن .

تاوانی بیست و پینج

سویندی به درو

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِمَهْدِ اللَّهِ وَأَيِّحَنِيهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أَؤْتِلَّكَ لَا خَلْقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (آل عمران: ۷۷). واته: به پاستی نه وانه ی که په یمانی خواو سوینده کانیان به نرخیکی که م ده فروشن (له پله و پایه ی دنیایی، پاره و سامان، نه لبه ته هرچنده بیت هر که مه) نه وانه له دواپوژدا هیچ به شتیکیان نابیت (له سۆزو میهره بانی خوا)، هر ودها له پوژدی قیامه تدا خوا نایاندوینیت و ته ماشایان ناکات (له چاک و پیسی گونا ه) خاوپنیان ناکات و سزای پرنیتش و نازاریش بویان ناماده یه .

(الواحدی) ده لیت: نه م نایه ته به هو ی دووکه سه وه دابه زی که سکا لایان هینا بو لای پیغه مبه ر ﷺ ده رباره ی ونبوویه ک، ده بوو تاوانبار سویندی بخواردایه ت، به لام نه م نایه ته دابه زی تا ببیت به سزایه ک بو تاوان بارکراو له سوینده که ی، وه دانی به ودها که مافی داواکاره .

له (عبد الله) وه ده لیت: پیغه مبه ر ﷺ فهرمو ی: (من حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لِقَى اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانٌ). واته: هرکه س سویندیک بخوات به درو بو نه وه ی مالی موسلمانیک به ناحق داگیر بکات، نه وه کاتی ده گاته باره گای خوا زور لیتی په ست و توپه یه . (الأشعث) وتی: سویند به خوا نه وه له باره ی منه وه بوو، له نیوانی من و جوله که یه کدا پارچه زه ویه ک هه بوو نه و نکولی له وه کرد که هی من بیت. منیش بردم بولای پیغه مبه ر ﷺ. پیغه مبه ری خواش ﷺ فهرمو ی: (شایه تت هیه) وتم: نه خیر، پیغه مبه ر ﷺ به جوله که که ی فهرمو (سویند بخو) منیش وتم: نه ی

پیغه مبهری خوا نه و (گوئی لی نه) سویند نه خوا و ماله کم نه بات. خوایش له و پوهه وه نه م
 ثابته ته ی ناردنه خواره وه: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ (۲) تا کوتایی
 ثابته ته که.

له (عبد الله ای کوپی) مسعود یوه ده لیت: پیغه مبهر ﷺ فه رموی: (من حَلَفَ عَلَى
 يَمِينٍ وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ لِيَقْطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لِقِيَّ اللَّهِ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانٌ). (عبد الله)
 ده لیت: پاشان پیغه مبهری خوا نه م ده قه ی خوینده وه ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ
 ثَمَنًا قَلِيلًا﴾.

له (أبو ذر) وه هاتووه پیغه مبهر ﷺ فه رموی ته: (قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
 وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُرْكَبُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ، وَالْمَنَانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتْهُ بِالْحَلِفِ
 الْكَاذِبِ). واته: سی کهس خوی گه وره له پوژی دوايیدا نه قسه یان له گه لدا ده کات و نه
 پاکیان ده کاته وه و له پوژی دوايیدا سزایه کی به نیشیان بۆ ده بیت: نه وکه سه ی که
 ده رقاچه که ی دریژه، وه نه وکه سه ی که منه ت ده کات به سر خه لکیدا، وه نه وکه سه ی
 که لوپه لی ده فروشیت به سویندی درو).

پیغه مبهری خوا فه رموی ته: (الْكَبَائِرُ: الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ
 النَّفْسِ، وَالْيَمِينِ الْغُمُوسُ. واته: تاوانه گه وره گان: هاوول بخوا بریاردان، دل نیشانی دایک
 و باوک، کوشتنی که سیک، سویندی درو. له بهر نه وه ناو نراوه به (الغُمُوسُ) چونکه
 خاوه نه که ی ده خاته ناگره وه.

الغُمُوسُ: نه و سوینده یه که به درو ده خوریت، وه له بهر نه وه ناو نراوه به (الغُمُوسُ)،
 چونکه سویند خوره که پو ده چیت له گوناوه کردندا، وه و تراوه: پو ده چیت له ناگردا.

بهش

له و سویند خواردانانه به غهیری خوی گه وره، وهك: سویند خواردن به پیغه مبهریا
كه عبه، یا فریشته یا ئاسمان یا ئاو یا ژیان یا پاسپارده له مانهش خراپتر: سویند خواردن
به گیان، یا سهر، یا دهسه لاتدار یا خۆلی فلان شوین.

له (ابن عمر) وه له پیغه مبهری خواوه فهرموویه تی: (إِنَّ اللَّهَ يَنْهَأَكُمْ أَنْ تَخْلِفُوا بِأَبَائِكُمْ،
فَمَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ وَالْأُمَّةِ فَلْيَصْنَعْ). واته: خودای گه وره قه ده غه ی کردوه لیتان
سویند به باو و باپیرانتان بخۆن، جا هه ركهس سویند ده خوات با سویند به خوا بخوات یا
بیده نگ بیت.

وه له (عبدالرحمن) ی کوپی (سمرة) - په زای خوی لی بیت - فهرمووی: پیغه مبهری
فهرموویه تی: (لَا تَخْلِفُوا بِالطَّوْأغِي وَلَا بِأَبَائِكُمْ). واته: هه رگیز سویند به بهتەکان و باو
و باپیرانتان مه خۆن.

(الطاغوت): بریتیه له بهتەکان.

پیغه مبهری نازدار ﷺ فهرموویه تی: (مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى
فَلْيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ). واته: هه ركهس له ئیوه سویندی خوارد له سوینده كه یدا (وتی):
سویند به (اللات والعزى) ئه وه با بلتیت: لا إله الا الله.

هه ندی جار له ناو هاوه لاتدا سویند به غهیری خوا دووباره ده بووه وه ئه مهش
ده گه ریته وه بۆ ئه وه ی كه له پیش ئیسلامدا ده قیان له سهر گرتبوو، به لام پیغه مبهری
خوا ﷺ فهرمانی کرد كه هه ركهس یت سویند به غهیری خوا هات به سهر زمانیدا با بلتیت: لا
إله الا الله. تا ببیت به كه فاره تی ئه و گونا هه.

تاوانی بیست و شش

سته م کردن

خوای گه ورده ده فهرمویت: ﴿رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَلَدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾ (۱۱)
 وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ (۱۲)
 مُهْطِعِينَ مُقْنِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْجَدَتْهُمْ هَوَاهُ (۱۳) وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ
 فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنا مِنْ أَجْلِ قَرِيبٍ نَجِّنْ دَعْوَتَكَ وَتَسْجِ الرُّسُلِ أَوْلَمْ تَكُونُوا
 أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ (۱۴) وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكَنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ
 وَبَيَّنَّ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿﴾ (إبراهيم : ۴۲ - ۴۵) . واته؛
 په روه دگارا، خوم و نه وه کانه بگپړه له و که سانه ی که نه نجامده ری نویژ بین به چاکی،
 په روه دگارا، دوعا و نزام گیرا بکه . نه ی پیغه مبه رﷺ نه ی نیماندار) و ا گومان مه به که خوا
 بی ناگایه له و کارو کرده وه به ی سته مکاران ده یکه ن، به پراستی خوا سزا که یان دوا ده خات
 بق پوژیک که چاوه کانیا ن تیایدا نه بله ق ده بن. به په له و شپړه بیه وه دین، سهریان به رز
 کردو ته وه و له ترس و سامنا کی نه و روژه دا چاویان ناتروکیت، دله پراوکیانه و دل و
 ده روونیا ن به تاله و هیچ حالی نین. نه ی (محمد) ﷺ خه لك بترسینه و بیداریان بکه ره وه
 له و پوژه ی که سزا و نازار په خه یان پی ده گریت، جا نه وانه ی که سته میان کردو وه ده لئین؛
 په روه دگارا بق ماوه به کی که م و نزیک موله تمان بده (بمانگپړه وه بق دنیا) تا به دهم
 بانگه وازه که ته وه بچین و شوینی پیغه مبه ران بکه وین (به لام تازه کار له کار ترازو وه
 گه پانه وه نه سته مه بویه پتیا ن ده و تریت)، مه گه ر کاتی خو ی سویندتان نه ده خوارد که
 دنیا به رده وامه و نیوه تیا چوونتان نابیت ؟ ! نیوه کاتی خویشی نیشته جی بوون له مال و
 حال و شوینی نه واندا که سته میان له خو یان کردو (پیگه ی نیمان و خواناسیان نه گرت)

بۆتان ده ركهوت كه چيمان به سه ره ميان و نموونه و باسی زورمان بۆ هيتاونه ته وه (ده باره ی سه رته نجاميان).

وه خواي گه وړه ده فهرمويت: ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشورى : ٤٢) واته : بيگومان ته نه اونه به رپرس ده بن كه سته م له خه لكی ده كهن و ده ستریزى ده كهن به ناحه ق له زه ويدا ، نا نه اونه سزاو نازارى به ئيشيان بۆ هيه .

خواي گه وړه ده فهرمويت: ﴿ وَسِعَلُمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴾ (الشعراء : ٢٢٧) . پيغه مبهري خواصه فهرمويه تي: (إِنَّ اللَّهَ لِيُمْلِي لِلظَّالِمِ إِذَا أَخَذَهُ لَمْ يَفْلِتْهُ)^١ واته : خواي گه وړه ماوه ی سته مكار ده دات تاكو نه و كاته ی ده يگريت ، ئيتر به ري نادات . پاشان نه م ده قه ی خوينده وه: ﴿ وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرْآنَ وَهُوَ ظَلِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ ﴾ (هود : ١٠٢) . واته : نا به و شيويه په روه ردگارت هه ركاتيک بيه ويت شار و ديته اته كان گه رسته مكار بن سزايان ده دات ، سزای نه و سزايه كي پر نازارو سه خته .

پيغه مبهري خواصه فهرمويه تي: (مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عَرَضِهِ أَوْ شَيْءٌ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ) . واته : هه ركه س سته م و ناحه قيبه كي به رامبه ركه سي كردوه چ ده باره ی شه ر ه ف و ئابړوي بي يا هه ر شتيكي ديكه ، با نه مړو گه ر دني خوی پی نازاد بکات و پيش نه وه ی پوژيک بيته پيشه وه كه دينارو درهم نه بيت ، نه گه ر کرده وه يه كي چا کيشي هه بيت به نه ندازه ی نه و ناحه قيبه ی كه نه و كه سه كردويه تي ليی ده سه نريت و (ده دريت به سته مليکراوه كه خو نه گه ر

^١ - البخاري (٤٦٨٦)، ومسلم (٢٥٨٣).

چاکه یشی نه بوو له خرابه و گونا می نه و که سه ی که سته می لی کردووه وهرده گیریت و ده دریت به سهریدا .

هه روه ها پیغه مبه رﷺ له خوی گه ورده وه فهرموویه تی: (يا عِبَادِي اِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا) . واته: نه ی به نده کانه، من سته م له سهر خوم قه ده غه کردووه و له نیوان به نده کانه شمد قه ده غه م کردووه، که واته سته م مه که ن .

پیغه مبه ری خواﷺ فهرموویه تی: (اَتَذَرُونَ مَا الْمُفْلِسُ) واته: (ثایه ده زانن موفلیس کتیه) وتیان: موفلیس له لای نیمه نه و که سه یه که نه دره می هه یه و نه که لوپه ل، پیغه مبه ر فهرمووی: (اِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ اُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَآءٍ وَزَكَآءٍ وَصِيَامٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ) . واته: موفلیس له نوممه ته که م نه و که سه یه که له پوژی دوا پیدا دیت به نوژی زه کات و پوژووه، دیت جنتوی به وه داوه، نه وه ی تومه تبار کردووه، مالی نه وه ی بردووه، خوینی نه وه ی پشتووه، له وکه سه ی داوه، جا نه مه یان له چاکه که ی وهرده گیریت و، نه ویتریان له چاکه که ی وهرده گیریت، نه گهر چاکه ی نه ما پیش نه وه ی دادوهری بکریت، تاوانه کانی نه وان ده دریت به کولیدا، پاشان فپی ده دریت نه ناو ناگره وه .

وه له صه حیدها هاتووه: (مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ) واته: ههر که س زه وی که سیک داگیربکات، له پوژی دوا پیدا تیایدا پوذه چیت تا هوت چینی زه وی .

مه ندی له شاعیره کان دهر باره ی ده لئین:

فالظلم يرجع عقباه إلى الندم	لا تظلمن إذا ما كنت مقتدرا
يدعو عليك وعين الله لم تنم	تنام عيناك والمظلوم منتبه
وما زال المسىء هو الظلوم	أما والله إن الظلم شؤم
غدا عند المليك من العلوم	ستعلم يا ظلوم إذا التقينا
وبين إله العالمين حجاب	توق دعا من ليس بين دعائه
ولا أنه يخفى عليه خطاب	ولا تحسبن الله مطرحا له
لأنصرن المظلوم وهو مثاب	فقد صح أن الله قال وعزتي
جهول وإلا عقله فمصاب	فمن لم يصدق ذا الحديث فإنه

بەش

له گه وره ترين سته م دواخستنی مافی کریکاره له لایه ن که سیکی ده وله مه نده وه، وه که له فەرمووده ی سه حیددا هاتووه که پیغه مبه ر ﷺ فەرموویه تی: (مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ).
واته: دواخستنس ده وله مه ند بۆ دانه وه ی قه رز سته مه .

له پیاویه تیکی تر دا هاتووه: (لِيُ الْوَاجِدِ ظُلْمٌ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتَهُ)^(۱). واته:
دواخستنی ده وله مه ند بۆ دانه وه ی قه رز سته مه، دروسته سکا لای لی بکریت و سزا بدریت
و زیندانی بکریت.

^۲ - أبو داود (۳۶۲۸)، وابن ماجه (۲۴۲۷) وصحه الشيخ الألباني.

به شیکی تر

یه کیکی تر له سته م کردن نه وه یه که ئافره ت مافی پیشیل بکریت له ماره یی و خه رجی ژیان نه ویش له چوارچیوه ی نه م فرموده دایه (لِی الْوَاٰجِدِ ظُلْمٌ یُّحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوْبَتَهُ).
واته : دواختنی ده وله مه ند بۆ دانه وه ی قه رز سته مه ، دروسته سکا لای لی بکریت و سزا بدریت وزیندانی بکریت.

به شیکی تر

یه کیکی تر له سته م نه وه یه که سیک که سیک تر به کری بگریت دوا یی مافه که ی پینه دات، له سه حیجی بوخاریدا هاتوو پێغه مبه ر ﷺ فرمو یه تی : خوی گه وره ده فرمو یی : «ثَلَاثَةٌ اَنَا خَصَمُهُمْ یَوْمَ الْقِیَامَةِ: رَجُلٌ اَعْطٰی بِي ثُمَّ غَدَرَ، وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَاکْلَ ثَمَنَهُ، وَرَجُلٌ اسْتَاْجَرَ اَجِیْرًا فَاسْتَوْفٰی مِنْهُ وَلَمْ یُعْطِ اَجْرَهُ»^(۱). واته : سی جور که س هه ن که خۆم سکا لاکارم له سه ریان له پۆزی قیامه تدا : که سیک که په نای که سیک بدات له به ر من پاشان خیانه ت و سته می لی بکات، به لینی نه مان بدات و نه بیاته سه ر، هه روه ها که سیک که سیک ئازاد بکاته به نده ی خۆی و بیفرۆشیت و نرخه که شی بخوات، هه روه ها که سیک یه کیک به کری بگریت و ئیشه که ی خۆی پی بکات و دوا یی کری که ی نه داتی.

یه کیکی تر له و تاوانه گه ورانه نه وه یه که که سیک قه رزی له لا بیت و سویند به درۆ بخوات، پێغه مبه ر ﷺ فرمو یه تی : (مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُّسْلِمٍ بِیَمِیْنِهِ، فَقَدْ اَوْجَبَ اللّٰهُ لَهُ النَّارَ وَحَرَّمَ عَلَیْهِ الْجَنَّةَ، قِیلَ: یَا رَسُوْلُ اللّٰهِ وَاِنْ كَانَ شَیْئًا یَسِیْرًا ؟ قَالَ: وَاِنْ قَضِیْبًا مِنْ اَرَاکِی)^(۱). واته : هه رکه س به سویندی درۆ مافی موسلمانیک بۆ خۆی بپریت، نه وه بیگومان ناگری دۆزه خی بۆ خۆی واجب کردوو، به هه شتی لی قه ده غه یه، وتیان : نه ی پێغه مبه ری خوا

^۱ - البخاری (۲۲۲۷).

^۱ - مسلم (۱۲۷).

نه گه رشتیکی که میش بیټ؛ فه رمووی؛ نه گه رداریکی (أراك) یش بیټ. (أراك) نه و داره یه که بق سیواک به کار دیت.

فخف القصاص غدا إذا وفيت ما	کسبت یداک الیوم بالقسطاس
في موقف ما فيه إلا شاخص	أو مهطع أو مقنع للراس
أعضاؤهم فيه الشهود وسجنهم	نار وحاکمهم شدید الباس
إن تمطل اليوم الحقوق مع الغنى	فغدا تؤديها مع الإفلاس

پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی؛ (لَتُؤَدَّنَ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ) ^(۱). واته؛ ده بیټ له پوژی دوايیدا مافه کان بگه پیتنه وه بق خاوه نه کانیان، هه تا توله ی به رانی بی شاخ له شاخدار ده کریتته وه.

(شرح القاضي) ده لیت؛ له داهاتوودا سته مکاران ده زانن مافی نه و که سانه ی که به ناحق خواردوویانه، چونکه سته مکار چاوه پوانی سزا ده کات و سته ملیکراویش چاوه پوانی توله و سه رکه وتنه.

به شیکی تر

له ناگه داربوون له چوونه ناو سته مکاران و تیکه لی و پشتگیری کردنیان

خوای گه وره ده فه رموویت؛ ﴿وَلَا تَرْكَبُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَمَا تَسْكُمُ النَّارُ﴾ (هود : ۱۱۳). واته؛ نه که ن مه یلی دلتان له گه ل نه وانه دا بیټ که سته میان کردووه و له خوا یاخی بوون، چونکه نه و کاته ناگرده تانسووتینیت .

(الركون) واته؛ مه یل بق شتیک و حه زوئاره زوو خوشه ویستی بوی.

(ابن عباس) ده لیت: هرگیز ناره زوو خوشه ویستی و نهرم و نیانی بۆ سته مکار ده رمه بپن. خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿أَخْشَرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزَوْجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ﴾ (الصافات : ٢٢). واته: خوی گه وره فهرمانده دا به فریشته کان به هه موو نه وانه ی سته میان کردوو کویان بکه نه وه، خویان و هاوسه رانیان، خویان و هاوشیوه یان و نه و شتانه ش که ده یان په رست .

پیغه مبه ر^ه فهرمویه تی: (انصُرْ أَخَاكَ ظَالِمًا أَوْ مَظْلُومًا) فقال: يا رَسُولَ اللَّهِ، انصُرْهُ إِذَا كَانَ مَظْلُومًا، فَكَيْفَ انصُرُهُ إِذَا كَانَ ظَالِمًا؟ قال: (تَمْنَعُهُ مِنَ الظُّلْمِ فَإِنْ ذَلِكَ نَصْرُهُ)^(١). واته: براكه ت سهر بخه نه گهر سته مکار بوو یا سته ملیکراو، وتی: نه ی پیغه مبه ری خوا، سهری ده خه م نه گهر سته ملیکراو بوو، نه ی چۆن سهری بخه م نه گهر سته مکار بوو؟ فهرمووی: پتگری لی ده که ی تا سته م ناکات، نه وه سهر خستنی تی.

نامۆزگاری

مردن چه ندین گیانی کیشا به بی ویستی خاوه نه که ی؟! کوا نه وکه سه ی که ده سه لاتی پۆژئاواو پۆژه لاتی به ده ست بوو؟!، خاوه ن باخ و باخات و خزمه تکارو دونیا بوو، نه ی کوا ئاواته کانی؟! داخو ئیسته چه ند جار قه له په ش له ماله که یدا به چۆله وانی خوینایه تی؟! نه ی کوا هاوپی دلسۆزه کان؟! هه موویانی به جیه یشت بۆ خزمه تی خالقی پاسته قینه چوو. جیگه ی نهرم و نیانی گۆپیه وه به زبری خۆل، کرم جسته ی له ت و په ت کرد وه ک چۆن قوماش له ت ده کریت، مایه وه له تاریکیه کی ته نگ و ناخۆشدا پاش ژیا نی خوش، دورکه وته وه له دۆست و هاوپی یه کان وه ک نه وه ی ههرگیز نه ژیا بی.

^١ - البخاری (٢٤٤٣)، ومسلم (٢٥٨٤).

تاوانی بیست و جهوت گومرک یا باج وهرگرتن

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشوری: ۴۲). واته: بیگومان ته نه اونه به رپرس ده بن که ستم له خه لکی ده کن و ده ستریزی ده کن به ناحق له زه ویدا، ئا نه وانه سزاو نازاری به نیشیان بوهیه.

باج وهرگر: له گه وره ترین هاوکاره کانی ستمکارانه، به لکو نه و خوی به کیکه له و ستمکارانه، چونکه نه وهی وهری ده گرت حقی خوی نیه وده دات به که سانیک که شایسته نین.

باج وهرگر له پوژی دوايیدا چون مافی نه و خه لکه ده گپرتنه وه که لپی وهرگرتون، به پاستی خه لکی له و پوژده دا چاکه کانی ده بن نه گه راوه ن چاکه بیت! نه گه را نه م فهرمووده یه پیغه مبه رﷺ راسته و خو ده یگرتنه وه: (أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ) واته: (ثایه ده زانن موفلیس کییه) وتیان: موفلیس له لای نیمه نه و که سه یه که نه دره می هیه و نه که لوپهل، فهرمووی: (إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَزَكَاةٍ وَصِيَامٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا، وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا، وَضَرَبَ هَذَا، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُقْضَى مَا عَلَيْهِ أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ). واته: موفلیس له نوممه ته که م نه و که سه یه که له پوژی دوايیدا دیت به نوژیو زه کات و پوژوو، دیت جنیوی به وه داوه، نه وهی تومه تبار کردووه، مالی نه وهی بردووه، خوینی نه وهی پشتووه، له وکه سه ی داوه، جا نه مه یان له چاکه که ی وهرده گرت، نه ویتریان له چاکه که ی وهرده گرت، نه گه را چاکه ی نه ما پیش نه وهی

دادوهری بکریت، تاوانه کانی ئه وان ده دریت به کۆلیدا، پاشان فہیّ ده دریتہ ناو ناگرہ وه .
 پیغمبر ﷺ فرمویہ تی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنْ سُحْتٍ، النَّارُ أُولَىٰ بِهِ)^(٢). واتہ:
 ناچیتہ به هه شتہ وه گۆشتیک کہ به حرام گه شہی کردییت، ناگرہ بی بیسویتی.

(السحت) بریتہ: له هه موو مالیکی حرام و پیس و قیزه ون خاوه نه که ی پی
 شه رمه زار ده بی نه گه ر باسی بکات .

نامۆزگاری

کوا نه و که سانه ی که خاوه ن قه لای به رزو به هیز بوون، باخچه یان ئاوه دان کردبو وه
 به گول و گولزار، ته ختی به رزیان دروست کردبوو له سه ری داده نیشتن، گه یشتبوونه
 ئه و په پی خوشی و له زه تی دنیا، به لام مردن هه موو له زه ته کانی له بیر بردنه وه، پوی پی
 کرده داها تووی به لا و چرای دنیای کوزانده وه، له تاریکیدا به جیی هیشتن، جا ئاقل نه و
 که سه یه که زیانی دنیای ده کاته قوربانی دواپۆژ .

^٢ - الترمذی (٦١٤)، والحاكم في المستدرک ٤ \ ٤٢٢ وقال: حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه، ووافقه
 الذهبي.

تاوانی بیست و هه شت

خواردنی مالی حه رام یان به کارهینانی به هه رجوری بیت

خوای گه وره دهه فرمویت : ﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾ (البقرة: ۱۸۸). واته : نه کهن مال و دارایی به کتر له نیوانتاندا به ناحق بخون (وهکو بهرتیل و سوو، یان داگیرکردن و فپوفیل....) .

هه ندیکیان مالی به کتر ده بخون به نارهوا، نه مهش ده بیت به دوو به شهوه :

به کهم : له وپوهی که به زور ده یخوات وهک توپهیی و خیانهت و دزی .

دووه م : له پووی قومار کردن و کات به سه ربردن و هاوشیوهی نه وانه .

له سه حیخی بوخاریدا هاتووه پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی : (إِنَّ رِجَالًا يَتَخَوَّضُونَ فِي مَالِ اللَّهِ بِغَيْرِ حَقٍّ فَلَهُمُ النَّارُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) . واته : نه وانهی به شیوهی کهکی نا ته ندروست هه لسوکهوت به مالی خه لکه وه ده کهن نه وه به شی نه وان ناگه له پوژی دواپییدا .

وه له سه حیخی موسلیمدا هاتووه پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی : (إِنَّ الرَّجُلَ يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَقُولُ يَا رَبِّ، وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ، وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ، وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ، وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ، فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ) . واته : به پاستی پیاویک گه شت ده کاو پیکا ده پری (بو حه جکردن و به جیهینانی په یوه ندی خزمایه تی) سه روچاوی توژاوییه دهستی به رز ده کاته وه بو ناسمان، ده لیت : نهی په روه ردگار، خواردن و خواردنه وهی حه رامه، پوشاکی حه رامه، به حه رامیش گوش کراوه، نهی چون دوعا و نزی گیرا ده بی) .

(ابن عباس) ده لیت : خوای گه وره نویژی که سیک قبول ناکات له هه ناویدا حه رام

هه بیت، هه تا ته و بهی لی ده کات و ده گه پیته وه بو لای خوای گه وره .

(سفیان الثوري): ده لیت: هرکه سیك به مالی حرام بیه خشیت، وه كه نه وه وایه جله كه ی به میز پاك بكاته وه، بیگومان جل و بهرگ ته نها به ئاو پاك ده بیته وه، تاوانیش به هیچ پاك نابیتته وه جگه له حلال نه بی.

نیمامی (عم) ده لیت: نیمه له (تو) له (ده) ی شته حلاله كان دوور ده كه وتینه وه له ترسی نه وه ی نه كه وینه ناو حه رامه وه.

(زید) ی کوپی (أرقم) ده لیت: نه بوبكر خزمه تكارنکی هه بوو خستبوویه سه ر پاره و سامان، هه موو پۆژیک شتی بۆ ده هینا، ده یفه رموو نه مه له کوئی هیناوته؟ نه گه ر پازی بکردایه ده یخوارد نه گه ر نا وازی لی ده هینا.

وتی: شه ویک خواردنی هینا بۆ نه بو بکر که به پۆژوو بوو، ئینجا تیکه یه کی لیتی خوارد به لام بیری چوو پرسیری لی بکات، پاشان پیتی فه رموو: نه مه ت له کوئی هیناوه؟ وتی: من له کاتی نه فامیدا فالم بۆ خه لك ده گرته وه و باشم لی نه ده زانی، بۆ یه هه لیانم ده خه له تاند، نه بو بکر فه رمویی: ناخ له تو خه ریکه له ناوم ده بهیت! پاشان دهستی کرد به قورگی خۆیدا بۆ نه وه ی خۆی برشینیتته وه نه ده پشایه وه، پیتی وترا: ده رناچیت ئیلا به ئاو نه بی، پاشان ئاویان بۆ هینا خواردیه وه و خۆی ده پشاندیه وه هه تا پشایه وه هه مووی له سکی ده رکرد.

پیتی وترا: - په حمه تی خوات لی بیت- هه موو نه مه له بهر یه ك تیکه ی حه رام؟ فه رمویی: نه گه ر به گیان ده رچوونم بوایه، گیانم له گه لیدا ده رده کرد، گویم له پیغه مبه ر عليه السلام بوو ده یفه رموو: (كُلْ جَسْرَ نَبْتٍ مِنْ سُحْتٍ، النَّارُ أُولَىٰ بِهِ) ^(۱). واته: هه موو جهسته یه ك به حه رام گه شه ی کرد بیت، ئاگر ده بی بیسو تینی.

زانایان - په حمه تی خویان لی بیت- ده لیتن: نه م باسه هه موو نه مانه ده گریتته وه: نه وه ی گومرک وهرده گریت، نه وه ی دزی ده کات، نه وه ی ناپاکی ده کات، نه وکه سه ی که

رېيا وهرده گريټ ، نه وهى ده بېټ به وه كيلى ، نه وهى پره شوه (به رتيل) وهرده گريټ ، نه وهى له ترازو كېشانه دا فيل ده كات ، نه وهى شتى ده فروشيټ و عه ييكي تيدا بېټ و باسى ناكات ، نه وهى قومار ده كات ، نه وه سېحر و فال ده گريټه وه ، نه وهى وينه ده كيټيټ ، نه وهى زينا ده كات ، نه وهى به سهر مردودا شيوه نه ده كات ، نه وهى ده لاللى ده كات نه گهر حقه خوى لى ده ريكات به بى پوخسته فروشياره كه ، وه نه وهى كړيار ده دوزيته وه وده يخه له تينيټ .

ناموزگارى

به نده كانى خوا ، پوزگارو شه وه كان نه جمل نزيك ده كه نه وه ، ژيانى دونيا هه تا هه تا يى نيه ، هه موو له شساغيك نه خوښ ده كه ويټ ، به لام دواى جيگير بوونى ، نه جمل هيرش ده هينيټ ، بېگومان نه وپه پى له ش ساغى ناته واوى كامل بوون دهرده خات ، ثايه سوودتان وهرگرت له وهه موو په ندهى كه له پوزگارى ته مه نه دهيپين .

تاوانی بیست و نو

که سیک خوی بکوژیت

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ۝۲۹﴾ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿النساء : ۲۹، ۳۰﴾. واته: خوټان مه كوژن و يه كتر به ناحق مه كوژن، كاتيك بيزارۍ و بيتافه تى پووتان تيده كات يان تووشى زيانك ده بن، به پاستى خوا ميه ربانه. هه ركه سيكيش كارى وابكات (سامانى خه لكى به ناحق بخوات يان خوى يان خه لك بكوژيت) به دوژمنايه تى و سته مكردن، نه وه له ناينده دا ده يخه ينه دوژه خوه و به ناگرده يسوتينين، نه و كاره ش بو خوا هه ميشه و به رده وام ئاسانه .

(الواحدى) ده لټيت: له ته فسيري هم ده قه دا: ﴿وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ﴾ واته: با يه كترى نه كوژن چونكه هه مووتان په پره وى يه ك نايين ده كهن، ئيوه وهك يه ك گيان وان، نه مه وتهى (ابن عباس) و زوږبه ي زانايانه .

هه نديكى ترله زانايان ده لټين هم نايه ته خو كوشتن قه ده غه ده كات.

به لگه له سه رپاستى هم نه وه يه له (عمرو) كورى (العاص) وه ده لټيت: له جهنگى (ذات السلاسل) دا له شه ويكى زوړ ساردا جه نابهت بووم، ترسام كه خوځم بشوم له ناو بچم، پاشان ته يه مومم كرد و نوږى به يانيم بو هاوه لانه كرد، نه وه يان بو پيغه مبه ر ښه گيږايه وه، فهرمووى: (يا عمرو صليت بأصحابك و أنت جنب) واته: نهى هم پيش نوږيت بو به هاوه له كانت كردو جه نابهت بوويت؟! منيش پيم وت كه چى به ربه ستى كردم له خوځوړدن، وتم: خوای گه وره ده فهرمويت: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا﴾

وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿النساء: ۳۰﴾ واته: خوتان مه کوژن، خودا به به زه بیه، پیغه مبه ﷺ پیکه نی و هیچی نه فرموو.

که واته ئەم نایه ته به لگه یه له سه رئه وه ی که (عمرو) کوری (العاص) به مانای له ناو بردنی گیانی خوی ته فسیری کردوه نه که سیکی تر، پیغه مبه ﷺ ئەم لیکدانه وه ی پی ناخوش نه بوو.

(ابن عباس) ده باره ی مانای ئەم ده قه ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ﴾ ده لیت: وشه ی ﴿ذَلِكَ﴾ ناماژه به که ده گهریته وه بۆ هه موو قه ده غه کراویک له سه ره تای سوره ته که وه تا ئەم شوینه.

کۆمه لیککی تر ده لێن: ئەم هه پره شه یه ده گهریته وه بۆ خواردنی مال به ساخته و خۆپایی و کوشتنی که سیک به ناحق، وه ﴿عُدْوَانًا وَظُلْمًا﴾ واته: دژایه تی شتیک بکات که خوای گه وره فره مانای پی کردبی، ﴿وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا﴾ واته: خوای گه وره ده توانیت په یمانی خوی جیبه جی بکات له خسته نه دۆزه خه وه.

وه له (جندب) کوری (عبدالله) ده لیت: پیغه مبه ﷺ فره موویه تی: (كان فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ فَجَزَعٌ فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَزَّ بِهَا يَدَهُ فَمَا رَقَا الدَّمُ حَتَّى مَاتَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى بَادِرْنِي عَبْدِي بِنَفْسِهِ حَرَمْتُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ)^(۱). واته: له زه مانیککی پیش ئیوه دا کابرایه ک برینیککی لی په یدا ده بیت، خوی پی ناگیرئ له تاو نازاردا، چه قویه ک ده گریت و ده ماری ده ستی خوی پی ده بریت ئیتر خوینه که ناوه ستیته وه هه تا ده مریت. خوای گه وره ش ده فره مویت: نه و به نده یه م خوی کوشت!! منیش به هه شتی لی حه رام ده که م.

وه له (ابی هریره) وه ده لیت: پیغه مبه ﷺ فره موویه تی: مَنْ تَرَدَّى مِنْ جَبَلٍ فَقَتَلَ نَفْسَهُ فَهُوَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ يَتَرَدَّى فِيهِ خَالِدًا مُخَلَّدًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ تَحَسَّى سُمًّا فَقَتَلَ نَفْسَهُ

^۱ - البخاری (۲۴۶۲)، ومسلم (۱۱۲).

فَسُمُّهُ فِي يَدِهِ يَتَحَسَّاهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مَّخْلُودًا فِيهَا أَبَدًا وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِحَدِيدٍ فَحَدِيدُهُ فِي يَدِهِ يَجَأُ بِهَا فِي بَطْنِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدًا مَّخْلُودًا فِيهَا أَبَدًا^(۲). واته : كه سيك له كيويكه وه خوي به ريداته وه و خوي بكوريت، نه وه له ناگري دوزه خدا ده بي و، تيايدا به هه ميشه و به رده وام به رده بيته وه. هه ركه سيك زه هريك بنوشي و خوي بكوريت، له ناگري دوزه خدا زه هره كه به ده ستیه وه ده بي و هه ميشه و به رده وام ده بنوشي. هه ركه سيكيش به پارچه ناسني خوي بكورتي، پارچه ناسنه كه له دوزه خدا به ده ستیه وه ده بي و هه ميشه و به رده وام ده يكا به سكي خويدا.

له فهرموده ي صه حيدا هاتوه ده رباره ي كه سيك كه برين نوري بي هينا به شمشيره كه ي خوي كوشت، پيغه مبهري خوا ﷺ فهرموي : (هو من اهل النار). واته : نه و له نه هلي دوزه خه.

ناموزگاري

نه ي نه و كه سه ي پشتت له تاين كردوه، تاكه ي نه م دلره قيه و پشت تيكرده ! نه ي بي ناگا ده زاني گوماني تيدا نيه مردن و ته من به ره و له ناوچوون! ده پوا، نه ي نه و كه سه ي ده ته وي له خو بايي بيت له مردن و سه ره مه رگ، نه ي نازاني له ش ساغي هه موو پوزيكي ته من له قرتيكه وتندايه ! نه ي بي ناگا له ناماده كردني تويشو، خو ناگا دار كراويته وه له مووي سپي دواي مووي په ش! سه رسوپمانه بو هه ركه سيك نه م هه موو كاته ي له به رده ستدايه چون ده توانيت چاوي لي بخه وينيت.

*****

^۲ - البخاري (۵۷۷۸)، ومسلم (۱۰۹).

تاوانی سی

دروکردن له زوربهی قسه کانددا

خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَمَتَّ اللَّهُ عَلَى الْكَذِبِ﴾ (آل عمران: ۶۱). واته: پاشان له خوا بپارپینه وه و نینجا داوا بکین نه فرین و له عنه تی خوا دابباریته سر دروژنه کان.

خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿قُلِ الْخَرَصُونَ﴾ (الذاریات: ۱۰). واته: دهک بکوژدین دروژن و بوختانچیه کان.

خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ (غافر: ۲۸). واته: خوا هیدایهت و پینمووی که سیک ناکات زیاده پړه و دروژن بیت).

له (ابن مسعود) وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ﴿إِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صَدِيقًا، وَإِنَّ الْكُذْبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا﴾^(۱). واته: به دلنیا یی وه راستگویی پینوینی مروځ ده کات بؤ نه وپه پی چاکه کاری، چاکه کاریش پینیشاند هره بؤ به هشت، به راستی مروځی واهه یه هره راستگویی ده کات تا وای لی دیت لای خواوهند به که سیک راستگو تومار ده کړیت، هه روه ها به دلنیا یی دروکردن پینوینی مروځ ده کات بؤ لادان و ترازان و به دکاری، لادانیش پینیشاند هره بؤ ناگری دوزه خ،

^۱ - البخاری (۶۰۹۴)، و مسلم (۲۶۰۷).

به پراستی مرقف هه درو دهکات تا وای لی دیت لای خواوهند به که سیک دروژن تو مار دهکریت.

(أبو هريرة) ده لیت: پیغه مبه رضی الله عنه فه رموویه تی: (آیةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ. واته: نیشانه ی دوو پوو سی شته: نه گه ر قسه ی کرد درو بکات، نه گه ر به لاین و په یمانیک دانه بیاته سه ر، نه گه ر نه سپارده ی له لا دانرا خیانه تی لی بکات.

(عبد الله بن كوفي) (عمر) ده لیت: پیغه مبه رضی الله عنه فه رموویه تی: (أَرْبَعٌ مِنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدْعَاهَا: إِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ^(۱)). واته: چوار شت هه ن هرکه س تیایدا بیت دوو پوو یه کی ته واره، هه رکه سیش یه ک شت له و چواره ی تیدا بیت نه وه نیشانه یه کی دوو پوو یی تیدایه هه تا وازی لیده هینیت: نه گه ر نه مانه تیکی له لا دانرا خیانه تی تیدا بکات، نه گه ر قسه ی کرد درو بکات، نه گه ر په یمانیک دانه به که سیک بیشکینیت و نه بیاته سه ر، نه گه ر ناکوکیه یکی له گه ل که سیک هه بوو له حق و پراستی لا بدات.

وه له فه رمووده یه کی ترده هاتووه: (إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ). واته: خو تان بپاریژن له گومان چونکه به پراستی گومان درو ترین باس و قسه یه.

پیغه مبه رضی الله عنه فه رموویه تی: (ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: شَيْخٌ زَانٍ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ). واته: سی تا قم هه ن خوا له پوژدی دوایدا قسه یان له گه ل ناکات و پاکیان ناکاته وه و به چاوی (په حمه ت) ته ماشایان

^۱ - البخاري (۳۴)، ومسلم (۵۸).

ناکات و سزای به نیشیان بۆ ههیه: پیریکی داوین پیس، دهسه لاتاریکی درۆن، هه ژاریکی لوت بهرز.

له وانه گهره تر سویند خواردنه به درۆ، وهك چۆن خوای گهره هه والی داوه دهرباره ی دوو پوههكان ده فهرمویت: ﴿وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ (المجادلة: ۱۴).
واته: سویند له سه درۆ دهخۆن له کاتی کدا که خوشیان ده زانن درۆیه..

وه له فهرمووده ی (سه حیدا) هاتوه که وا پێغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: (ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ: رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سَلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ: الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ)^(۱). واته:
سی کهس هه ن خوا له پۆژی قیامه تدا قسه یان له گه ل ناکات و به چاوی (په حمهت) ته ماشایان ناکات: پیاویک سویند بخوات له سهر کوتال و شت و مه کیك که گوايه زیاتری پیداره له و نرخه ی که کرپار دهیداتی به درۆوه، پیاویکیش پاش عه سر سویندیکی درۆ بخوات بۆ نه وه ی مالی پیاویکی موسلمان پی داگیر بکات، پیاویکیش ناویکی زیاد له پیویستی خۆی هه بیته و له خه لکی بگریته وه. (له پۆژی دوا پیدا) خوا پیی ده فهرمو ی: منیش نه مپۆ خێرو به خششی خۆمت لی ده گرمه وه وهك چۆن تو (له دنیا دا) نه و زیاده یه ت له خه لکی ده گرتنه وه که له بنه په تدا خۆت به دیت نه هینابوو.

که واته پیویسته له سهر موسلمان زمانی خۆی بیاریزیت له قسه کردن، ئیلا قسه یه ك نه بیته که قازانجیکی گشتی تیدا بیته، به راستی له بیده نگیدا ئاسوده یی ههیه، وه هیه شتیك هاوتای ئاسوده یی و ناشتی نیه.

^۲ - البخاري (۲۳۵۸)، ومسلم (۱۰۸).

وه له (صه حیجی) بوخاری وموسلیمدا هاتوووه له (ابو هریره) - په زای خوای لی بیت - پیغه مبر ﷺ فرموویه تی : (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ)^(۱). واته : هه رکهس بپوای به خواو به پوژی دواپی هه به با قسه به کی خیر بکات یا بیده نگ بیت.

ئهم فرمووده بهش به لگه به له سه ر ئه وه ی نابیت موسلمان قسه بکات ئیلا بو خیر و چاکه نه بی، ته نها ئه وه قازانجی قسه که ری تیدا به .

پیغه مبر ﷺ فرموویه تی : (ان الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ مَا كَانَ يَظُنُّ ان تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللَّهُ لَهَا بِهَا رِضْوَانَهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ مَا كَانَ يَظُنُّ ان تَبْلُغَ مَا بَلَغَتْ يَكْتُبُ اللَّهُ لَهَا بِهَا سَخَطُهُ إِلَى يَوْمِ يَلْقَاهُ)^(۱). واته : به پراستی که سیك قسه به ک ده کات له په زامه ندی خوای گوره نازانیت ئه و قسه به چه نده پله ی به رز کردوه ته وه، خوای گوره په زامه ندی خوی بو دهرده بپی هه تا ئه و پوژهی ده گاته خزمه تی، به دلنیا به وه که سیك قسه به ک ده کات خوا له خوی توپه ده کات نازانی چه نده پیی دابه زیوه، خوای گوره توپه بی خوی له سه ری ده نووسیت هه تا ئه و پوژهی ده گاته خزمه تی.

فرمووده دهرباره ی ئهم باب ته زوره به لام ته نها ئه وه نده به سه که ئاماژه مان پیی کرد .

پرسیار له دانایه ک کرا؛ چند که موو کوپیت له نه وه کانی ئاده مدا به دی کردووه؟ وتی؛ زوړتره له وه ی له ژماردن بیت، ئه وه ی که من ژماردووه ده گاته هه شت هه زار که مو کوپی، به لام به ک سیفه تم بینووه ئه گه ر په پره و بکریت هه موو عه به کانه ده پوښیت، ئه ویش پاراستنی زمانه ! .

^۱ - البخاری (۶۰۱۸)، ومسلم (۴۷).

^۱ - مالك في الموطأ ۲ / ۹۸۵ .

تاوانی سی ویهک

دادوهری خراپ

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴾ (المائدة : ۴۴) . واته : جا نه وهی حوکم و دادوهری به و بهرنامه یه وه نه کات که خوا دایبه زاندووه ، نا نه وانه بی باوه پڼ .

وه خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ (المائدة : ۴۵) . واته : بیگومان نه وهی حوکم و دادوهری نه کات به و بهرنامه یه ی که خوا دایبه زاندووه ، نا نه وانه سته مکارن .

وه خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿ وَمَنْ لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴾ (المائدة : ۴۷) . واته : نه وهی حوکم و دادوهری نه کات به و بهرنامه یه ی که خوا دایبه زاندووه ، نا نه وانه ناپاک و تاوانبار و له سنوور ده رچوون .

وه له (ابو هریره) وه ده لیت : پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی : (مَنْ جُعِلَ قَاضِيًا بَيْنَ النَّاسِ فَقَدْ دُبِحَ بِغَيْرِ سَكِينٍ) . واته : هه رکه س بکریت به دادوهر له ناو خه لکدا نه وه سه ربړاوه به بی چه قو .

(فضیل) ی کوپی (عیاض) - په زای خوای لی بیت - ده لیت : پیویسته له سه ر دادوهر پوژیک دابیت بو دادوهری و پوژیک تر بو گریان بو خوی .

(محمد) ی کوری (واسع) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت : یه که م که س که بانگ ده کریت بو لیپرسینه وه ، دادوهره کانه .

(مکحول) - په حمه تی خوای لی بیت - ده لیت : نه گه ر نازادم بکه ن له نیوان دوو شتدا : بوونم به دادوهر یا لیدان له گه ر دنم نه وه لیدان له گردنم هه لده بژیږم له بری دادوهری ! .

(مالك)ى كورى (المنذر) داواى له (محمد)ى كورپى (واسع) كرد بىكات به دادوهرى به سره، به لام نه يکرد، دووباره بانگى كرد و تى: ده بى دابنيشى نه گه ر نا به قامچى لىت ده دهم، و تى: نه گه ر نه وه بكهيت نه وه تو ده سه لاتداريت، بىگومان زه لىلى دونيا باشته له زه لىلى دوا روژ.

(وهب)ى كورى (منبه) ده لىت: نه گه ر ده سه لاتدارى ولات ويستى سته م بكات يا به كردار كردى، نه وه خواى گه وره قات و قپى ده خاته ولاته كه يه وه، له خوارده مه نى و كشتوكال و ناژه لدارى وه موو شتىكى تردا، وه نه گه ر ويستى چا كه بكات يا دادوهرى بلاو بكات وه نه وه خواى گه وره فه پو به ره كه ت ده خاته ولاته كه يه وه.

يه كىك له كار به ده سته گانى (عمرى كورى (عبد العزيز) له (حمص) نامه يه كى بۆ نووسى: به پاستى شارى (حمص) ويران بووه و پتويستى به چاكسازى هيه، (عمرى یش وه لامى دايه وه و تى: بىپارىزه به دادوهرى، پىگه و بانه كه ي پاك بكه ره وه به سته م نه كردن. والسلام.

حه رame دادوهر بپيار بدات له كاتى تووپه بيدا، وه نه گه ر له دادوهر دا كه مى زانست و نيته تى خراپ و خوړه وشتى ناشيرين و كه مى خو پاريژى له حه رام كۆبوويه وه نه وه زه ره رمه ندو و دوپاوه، نه وكات پتويسته خو ى ده ست له كار بكيشيته وه و ده سته پيشخه رى بكات له دلسوزيدا.

ناموزگارى

نه ى نه و كه سه ى ته مه نى به رده وام له كه م بوون دايه ! نه ى نه و كه سه ى كه بىباكه له (ملك الموت)، نه ى نه و كه سه ى كه به رز ده بىته وه له به ندايه تى حه قدا، به لام كاتىك ده خريته به ر تا قى كردنه وه ى دونيا دوپاوه رده چىت! كىت هه يه له پوژى حه شر و كاتىك نامه كه ت هه لده دريته وه .

تاوانی سی و دوو

به رتیل وهرگرتن

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِيَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴾ (البقرة: ۱۸۸).

واته : ماله کانتان به به رتیل مه دهن به دهسه لاتداران تا مافی که سیتی تر دابین بۆ نیوه، خوتان نه مه باش ده زانن که حه لال نیه بۆتان.

(عبد الله بن مسعود) (عمرو) ده لیت : ﴿ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ ﴾ واته : پیغه مبه ری خواسته نه فره تی له و که سه کردووه که به رتیل ده دات و به رتیل وهرده گرتیت.

نه و که سه ی که به رتیل ده دات نه فره ت ده یگریته وه نه گهر مه به سستی پیی نازاردانی موسلمانیک بیت یا بیه ویت مالیکی به ناحق لی وهریگریته. به لام نه گهر به رتیل بدات بۆ نه وه ی بگات به مافیکی پاسته قینه ی خوئی، یا سته میک له خوئی دووربخاته وه نه مه نه و مه په شه به نایگریته وه، له که ل نه وه دا گومانی تیدا نیه دهسه لاتدار به هر مه به سستی به رتیل وهریگریته حه رانه.

به ش

پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی : ﴿ مَنْ شَفَعَ لَخِيهِ بِشَفَاعَةٍ فَأُهْدِيَ لَهُ هَدِيَّةٌ عَلَيْهَا فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمًا مِنْ أَبْوَابِ الرَّبِّ ﴾ (۲). واته : نه وه ی تکاکاری بۆ براکه ی بگات له بری نه وه دیاری وهریگریته، نه وه چوو ته ده رگایه کی که وره وه له ده رگاکانی پییا .

نامۆڭگاری

بهنده كانی خوا، بیر له دواپۆڭ بکه نه وه، ئاگه داری هیزی چاکه بن، خۆتان بیاریزن له
 سزای داهاتوو، بترسن له تالانی تالانکه، سویند به خوا نه وهی به دواي هه رچیدا بگه ری
 به دهستی دینی، ئه ی کوان نه وانه ی سه رگه ردانی خوشبه ختی هه تاهه تایی بوون له دنیا دا
 ؟! که چی نه بوو به نسیبیان و به جییان هیشت .

تاوانی سی و سی

خوشوبهاندنی نافرەتان به پیاوان و پیاوان به نافرەتان

له (سه‌حیحی) بوخاریدا هاتوووه پێغه‌مبەر ﷺ فرمویه‌تی: (لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَالْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ). واته: خوا نه‌فره‌تی کردوووه له‌و نافرە‌تانه‌ی که خۆیان ده‌شوبه‌یتن به پیاوان و نه‌و پیاوانه‌ش که خۆیان ده‌شوبه‌یتن به نافرە‌تان.

ئه‌گەر نافرە‌ت جل و به‌رگی پیاوانی له‌به‌ر کرد له‌ پووی قالب و ته‌سک و تروسکیه‌وه، نه‌وه‌ خۆی شوبه‌اندوووه به پیاوان له‌ جل و به‌رگدا، نه‌فره‌تی خوا و پێغه‌مبەر‌که‌ی به‌رده‌که‌وێت، ئه‌گەر پیاوه‌که‌ی بێده‌نگ بێت به‌رامبه‌ر نه‌و په‌فتاره‌ نه‌وه‌ ئه‌ویش به‌ر نه‌فره‌تی خوا و پێغه‌مبەر ده‌که‌وێت، چونکه‌ نه‌و فره‌مانی پێکراوه‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ی ئامۆژگاری بکات له‌سه‌ر به‌ندایه‌تی خۆی گه‌وره‌، دوورکه‌وتنه‌وه‌ له‌ سه‌رپێچی وه‌ک ده‌فرمویت: ﴿فَوَ انْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ﴾ (التحریم: ۶). واته: خۆتان و که‌سوکارتان بپاریزن له‌ ئاگرێک که‌ سوتمه‌نیه‌که‌ی خه‌لکی و به‌رده‌.

مانای نه‌وه‌یه‌ که‌ په‌روه‌رده‌یان بکه‌ن و فێریان بکه‌ن و فره‌مانیان پێ بکه‌ن به‌ بندایه‌تی خوا و دووریان بخه‌نه‌وه‌ له‌ سه‌رپێچیکردنی خۆی گه‌وره‌، وه‌ک چۆن خۆتان لێ دوورده‌خه‌نه‌وه‌.

پێغه‌مبەر ﷺ فرمویه‌تی: (كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ: الرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: هه‌مووتان شوانن و هه‌مووتان به‌رپرسیارن له‌ شوانیه‌که‌تان: پیاو به‌رپرسیاره‌ له‌ ناو مال و مندالیدا و به‌رپرسیاره‌ لێیان له‌ پۆژی دوااییدا

پیتغه مبهړ ﷺ فەرموویەتی : (صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا: قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ وَلَا يَجِدْنَ رِيحَهَا، وَإِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ كَذَا وَكَذَا).

واته : دوو کۆمهڵ هەن لە ئەهلی دۆزهخن نەمبینیون؛ کۆمەڵیک قەمچییان پێیە وەك کلکی مانگا وایە خەلکی پێی فەلاقە دەکەن، ئافەرەتانیکیش جل و بەرگیکی تەسك و تەنکیان لە بەردایە وێنە ی پووتیان دەر دەخات و بە لارو لەنجە پێدەکەن (بۆ ئەوەی سەرئەوێ خەلک بەلای خۆیاندا رابکێشن) پەرچیان گەورە و جوان دەکەن لە پشتمەو دەبێستەن وەك کۆپارە ی حوشتەر، ناچنە بەهەشتەو و بۆنیشی ناکەن، بێگومان بۆنی لە دووری ئەوەندە و ئەوەندە دەپوات .

(کاسیات) واتە : دوورن لە نیعمەتی خوا، ((عَارِيَّاتٌ)) دوورن لە سوپاسکردنی خوا. و تراوہ : بریتییە لەو جل و بەرگە تەنک و تەسکە ی کە وێنە ی ئافەرەتە کە بە پووتی نیشان دەدات.

((مَائِلَاتٌ)) و تراوہ : لایان داوہ لە بەندایەتی خوا . ((مُمِيلَاتٌ)) واتە : خەلکی تر فێر کاری خراپ دەکەن، و تراوہ : لە پێکردندا خۆیان با ئەدەن بە ملو ئەولادا، خەلکیش فێری ئەوپێکردنە خراپە دەکەن.

((رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ)) واتە : پەرچیان گەورە و جوان دەکەن و لە پشتمی سەریانەوہ گرتی دەدەن وەك کۆپارە ی حوشتەر .

ئەو کردارانە ی کە ئافەرەتان بەهۆیەوہ ئەفرەتیان لێ دەکریت :

دەرخستنی جوانی مرواری و زێڕ و زیو و بۆن خۆشکردن بە میسک و عەنبەر و عەتر ئەگەر لە مال دەربجیت، وە بۆیەکردنی دەم و چاو و خەنەکردنی دەست و پێکان و لەبەرکردنی ئاوریشم و جلی تەسك و کورت لەکاتی دەرچووندا .

هه موو نه مانه به و خو جوانکردنه وه و خو پازاندن نه ژمار ده کړين که خوی گوره
 خه شم و قيني ده پښت به سهر بکهره که یدا له دونیاو دواپوژدا، نه م کرداره له ناو زوږبه ی
 ئافره تاندا باوه، پیغه مبهري خوا ﷺ ده رباره یان ده فهرمویت: (اَطْلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ
 أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ). واته: دوزه خم پښيشان درا بینیم زوږبه ی خه لکه که ی له ئافره تانن.
 وه پیغه مبهري ﷺ فهرموویه تی: (مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضُرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ).
 واته: دوی خو م تاقیکاریم بو پیاوان جی نه هیشتوه زیانی هه بیت له ئافره تان زیاتر.

ناموژگاری

نه ی نه وه ی ئاده م و ایزانه له ناکاودا مردیت، گه یشیت به کاروانی مردووان ،
 گواسترایته وه بو مالی ته نهایی و تاریکی ناو گور، تا که ی چاکه کانت و انامینیت و
 خرابه کانت تازه ده بیته وه، تا که ی سوود و هرنه گریه له ناموژگاری؟! نه ی نازانیت پوژیکت
 له پیشه که زمان ده وه ستیت و نه ندانه گانی جه ست هت لیت ده بن به شایه ت.

تاوانی سی و چوار

بى نابروو نه وگه سه يه كه خه لكى بانگ دهكات ه لای خيزانى و

نه وگه سه يه دووگه س دهگه يه نيټ به يه كتر بو داوين پيسى

خوای گه وړه ده فهرمويت : ﴿الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ﴾ (النور: ۳) . واته : پياوى زيناكه رته نها ئافره تی زيناكه ر ياخود موشريك ماره دهكات، ئافره تی زيناكه ريش ته نها پياوى زيناكه ر ياخود موشريك ماره ی دهكات، (هاوسه ريتی پياوان و ئافره تانيك كه به رده وامن له سر زينا)، نه وه له سر ئيمانداران حه رامه .

وه له (عبدالله بن عمر) - په زای خوای ليټيت - له پيغه مبه ره وه فهرمويه تی : ثَلَاثَةٌ لَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ : الْعَاقُ لِوَالِدَيْهِ، وَالدِّيُّوثُ، وَرَجُلَةٌ النَّسَاءُ ^(۱) . واته : سى تاقم ناچنه به هه شته وه : كه سيك سه رپيچی دايك و باوكی بكات، بى نابروو، وه نه و ئافره ته ی خوای ده شوبه نيټ به پياوان .

هه ركه سيك بزانيټ خيزانه كه ی داوين پيسى دهكات و بيده نگ بيت له ئاستيدا، جا نه گه ر له بهر خو شه ويستی بيت، يا له بهر نه وه ی قه رزاری نه وه و ناتوانيټ قه رزه كه ی بداته وه، يا له بهر نه وه يه كه ماره ييه كه ی زور قورسه له توانايدا نيه، يا له بهر نه وه ی مندالی ليى هه يه ناتوانيټ به ره لستی لي بكات، به راستی نه وه ده سه لميټيت كه نه و پياوه هيج خيركي تيډا نيه .

تبقى عليك — مرارة التبعات
لو أنهم سبقوا إلى الجنات
ستر العيوب لا كثروا الحسرات

تمضى حلاوة ما أخفيت وبعدها
يا حسرة العاصين يوم معادهم
أو لم يكن إلا الحياء من الذى

^۱ - أحمد ۱ / ۱۳۴، والحاكم في المستدرک ۱ / ۷۲ وصححه .

تاوانی سی و پینج

حه لال کەرو حه لال بۆ کراو (ماره به جاش)

له (عبد الله) ی کورپی (مسعود) وه ده لیت: (لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُحِلَّ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ). واته: پیغه مبهری خوا ﷺ نه فره تی کردوه له حه لال کەرو حه لال بۆ کراو.

ئیمامی (الترمذی) ده لیت: کارکردن له سه ر نه م فه رموده یه لای هه ندیک له نه هلی عیلم له وانه (عمر) ی کورپی (الخطاب) و (عثمان) ی کورپی (عفان) و (عبدالله) ی کورپی (عمر)، نه مه بۆچوونی زۆرێک له زانایانی تابعینه، له (عقبة بن عامر) وه ده لیت: پیغه مبهری خوا ﷺ فه رموی: (أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِالتَّيْسِ الْمُسْتَعَارِ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُوَ الْمُحَلَّلُ لَعَنَ اللَّهُ الْمُحَلَّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ). واته: (ئایا ئاگادارتان بکه مه وه له درۆزنیکی ساخته چی) وتیان به ئی نه ی پیغه مبهری خوا. فه رموی: نه وه حه لال کەره، نه فره تی خوا له حه لال کەرو حه لال بۆ کراو، به لام نه وه ی که به جیماوه له به سه رهاتی هاوه لان و شوینکه وتوانیان، پرسیار کرا له ئیمامی عومه ر ده رباره ی حه لال کردنی ئافره ت بۆ پیاوه که ی فه رموی: به راستی نه وزینایه .

له (ابن عباس) وه پیاویک پرسیار لی کرد وتی: برازا که م خیزانه که ی سی به سی ته لاق داوه ئیستا په شیمانه، فه رموی: برازا که ت له فه رمانی خوا ده رچوه نه ویش په شیمانی کرده وه، گوێپایه لی شه ی تانی کردو هه یچ پێگایه کی نه هیشه وه بۆ ده رباز بوون، وتی: نه ی چی ده لیتی ده رباره ی پیاویک بۆی حه لال بکات، فه رموی: نه وه ی بیه ویت خوا بخه له تینیت نه وه خوا به تووندی تۆ له ی لی ده سینیت نه وه . (سعید بن مسیب) پیشه وای تابعین ده رباره ی پیاویک که ئافره تیکی خواستوه وه ده یه ویت حه لالی بکات بۆ

پیاوی یه که م، وتی : حه لال نابیت . ئیسماعیلی کوپی سه عید ده لیت : پرسیارم له ئیمامی
 نه حمه د کرد دهرباره ی پیاویک که ئافره تیک ده خوازیت له نیه تی دایه حه لالی بکاته وه بۆ
 پیاوی یه که م ئافره ته که ش له وه بیتاگایه ؟ فهرمووی : نه وه حه لال کهره وه نه گهر بیه ویت
 به و شتیه یه حه لالی بکات نه وه نه فرهت لیکراوه .

مه زه بهی ئیمامی شافعی - په حمه تی خوای لیبی - نه گهر مه رجی حه لال کردن له ناو
 ماره برینه که دا دیاری کرا نه وه پوچ ده بیته وه، له بهر نه وه ماره برینیکه به مه رجیک
 برپاوه به بی دیاری کردنی ئامانج نه مه ش پوچه و دانامه زیت وهك زه واجی (المتعة)،
 نه گهر مه رجیک به دیکرا پیش ماره برین بۆچوونی ته واو نه وه یه که دروسته، نه گهر له
 ماره برینه که دا مه رجی تیدا نه بوو نه له ناو ماره برینه که داو نه له پیش ماره برینه که نه وا
 فاسد نابیت، وه نه گهر گواستیه وه له سه ر نه وه ی که نه گهر حه لالی بکات نه وه ته لاقی
 ده دات، زانایان دوو بۆچوونیان هیه : پاسترینیان نه وه یه که دانامه زیت :

لایه نی یه که م : به تالبوونه وه : نه وه مه رجیک به ره لهستی ده کات له بهرده وامبوونی
 زه واج، بۆیه ده شو بهیته دیاری کردنی کات له زه واجدا نه مه ش بۆچوونی ته واوه له لای
 (الرافعی) .

لایه نی دووه م : نه وه مه رجیک فاسیده له گریبه ست ده چیت بۆیه هه لئاوه شیته وه
 وهك چۆن ئافره تیک بخوازی به و مه رجی که ژنی به سه ردا نه هینیت و له گه لی سه فه ر
 نه کات، والله أعلم .

ئامۆژگاری

خۆشه ختی بۆ نه و خه لکه ی وازیان له دنیا هیناوه پیش نه وه ی دنیا وازی
 بهینن(بمرن)، وه دلایان له تاریکی نه و دهر هیناوه و ده ستیان گرتووه به پۆژگاری خێرو
 چاکه وه و چێژیان له وته ی په روه ردگاریان وه رگرتوو و خۆیان داوه تی دهستی .

تاوانی سی و شه ش

خوپاکنه گردنه وه له میز که نه وهش دروشمی گاوردنه کانه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَيَا بَكَ فَطَحْ﴾ (المدثر: ٤) . واته: پوښاکت (دل و دهروونت، په فتارت، هه رهه مووی) خاوین بکه (خوت و شوینکه وتوانت).

وه له (ابن عباس) - په زای خوای لیبی - ده لیت: ((مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ)). واته: پیغه مبه ر ښه لای دوو گوردا تیپه پی و فهرمووی: نه و دووانه سزا ده درین و له بهر تاوانی گه وره سزا نادرین، به لکو په که میان خوی پاک نه ده کرده وه له میز، وه دووه میان له ناو خه لکیدا قسه ی ده هینا و ده برد.

بیگومان نه گهر که سیک جه سته و جلی له میز پاک نه کاته وه نه وه نویژه که ی دروست نیه.

ناموژگاری

نه ی به نده کان بیر له و که سانه بکه نه وه که دونیا یان به جیهیشت، وه قول بوونه ته وه له داهاتوویان نازانن بو کوی ده چن، بزائن نه وانه بهش بهش بوون و له په کتر جیا بوونه وه، به لام نه هلی خپرو چاکه له خوښه ختیدان، نه هلی خراپه کار له زهره رهنندی دان .

أقول والنفس تدعوني لزخرفها	أين الملوك ملوك الناس والسوق
أين الذين إلى لذاتها جنحوا	قد كان قبلهم عيش ومرتق
أمسست مساكنهم قفرا معطلة	كانهم لم يكونوا قبلها خلقوا
يا اهل لذة دار لا بقاء لها	إن اغترارا بظل زائل حمسق

تاوانی سی و جهوت

پړیایی

خوای گه وره دهریاره ی مونا فیه کان ده فهرمویت : ﴿يُرَءَوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ (النساء: ۱۴۲). واته : نه وانه پړیایی بۆ خه لکی ده که ن، زور که م یادی خوا ده که ن.

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ﴾ ① الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ② الَّذِينَ هُمْ يُرَءَوْنَ ﴿وَيَسْمَعُونَ أَلْمَاعُونَ﴾ (الماعون : ۴-۷). واته : جا هاوارو واوه یلی بۆ نویژکه رانیک.... نه و نویژکه رانه ی گوی ناده ن به نویژکه کانیا ن و کاریگری نیه له سهریا ن و دلی ناده نی و لپی غافلن.... نه وانه ی که پړیا بازن به پړوکه ش نویژ ده که ن و ده یانه ویت خو یا ن دهر بخه ن و (ئیمانداران بخه له تینن). (هه میشه هه ول دده ن بۆ) قه ده غه کردنی هه موو چاکه و یارمه تی و کومه کی و هاو کاریه ک.

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا بُطْلُوًا صَدَقْتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ﴾ (البقرة : ۲۶۴). واته : نه ی نه وانه ی باوه پرتان هیئاوه ، نه که ن خیرو پاداشتی چاکه کانتان پوچ بکه نه وه به منه ت کردن و دل نازاردانی (هه ژارن) ، وه کو نه وکه سه ی مال و سامانی خوی له به ر چاری خه لکی ببه خشیت بۆ پړیایی و خونواندن.

خوای گه وره ده فهرمویت : ﴿فَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾ (الكهف: ۱۱۰). واته : جا نه وه ی ده یه ویت به دیداری په روه ردگاری شاد ببیت، با کارو کرده وه ی چاک و دروست نه نجام بدات و به هیچ شتویه که له په رستنیدا هیچ که سیک نه کاته هاوه ل و شهریک بوی.

له (ابو هريرة) - په زای خوی لیبی - فرموی : پیغمبر ﷺ فرمویه تی : (إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ فَأَتَىٰ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيٌّ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَتَىٰ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأَتَىٰ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا قَالَ فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقَدْ قِيلَ ثُمَّ أُمِرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ^(۱) . واته : به پاستی به که م که س که دادوهری ده کریت له پوژي دواييدا پياويکه شهيد بووه ده بهینن و نيعمه ته کانی پی دهناسینن نه ویش دهناسیته وه ، ده لیت : چون کردارت پیمان کرد ، ده لیت : له پیناوی تودا شهرم کرد . ده لیت : دروت کرد به لکو کوشتارت کرد له بهر نه وهی بلین نازاو بویره ، بیگومان پیټ و ترا : پاشان فرمانی پیده کریت له سهر نیوچاوانی پاید کیشن هه تا فرپی دده نه ناو ناگره وه . وه پیاویکی تر که فیری زانست بووه و خه لکی فیړ کردووه و قورنانی خویندووه ، نینجا ده بهینن و نيعمه ته کانی پی دهناسینن نه ویش دهناسیته وه ، ده لیت : چون کردارت پیمان کرد ، ده لیت : فیری زانست بووم و خه لکیشم فیړ کرد و له بهر توش قورنانه خویند ، ده لیت : دروت کرد ، به لکو فیړ بووی له بهر نه وهی پیټ بلین زانایه ، وه قورنانه خویند له بهر نه وهی پیټ بلین نه و قورنانه خوینه ، بیگومان پیټ و ترا ، پاشان فرمانی پیده کریت له سهر نیوچاوانی پاید کیشن هه تا فرپی دده نه ناو ناگره وه . وه پیاویک خوی گوره مالیکي زوری پیبه خشیوه و له هه مو جوړه گان به هرهمه ندی کردووه ، نینجا ده بهینن و نيعمه ته کانی پی دهناسینن نه ویش دهناسیته وه ، ده لیت : چون کردارت پیمان کرد ،

ده لیت: هیچ ږټگه به کم به جی نه هیشتووه که حز بکهیت له و ږټگه دا به خشین نه نجام بدریت ئیلا له و ږټگه وه به خشیومه له پیناو تودا، ده لیت: دروت کرد، به لکو نه و کرداره ت کردووه له بهر نه وهی پیت بلین به خشنده به، بیگومان پیت و ترا: پاشان فرمانی پیده کړیت له سهر نیوچاوانی پاید کیشن هه تا فری ده دهنه ناو ناگره وه.

پیغه مبر ﷺ فرموویه تی: (انْ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشُّرْكَ الْأَصْفَرُ قَالُوا وَمَا الشُّرْكَ الْأَصْفَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الرَّيَاءُ يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جُزِيَ النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ أَذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تَرَاوُونَ فِي الدُّنْيَا فَاَنْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عَنْدهُمْ جَزَاءً.) واته: ((به پاستی ترسناکترین شت که لئی ده ترسم دوچار ی بین، شیرکی بچوکه)) و ترا: نه وه چیه نه ی پیغه مبر ی خوا ﷺ؟ فرمووی: پیاپی کردنه، خوی گوره کاتیک که پاداشتی بهنده کانی ده داته وه به کرداره کانیان ده فرمووی: برؤن بؤ لای نه و که سانه ی که نیوه پیاپیتان بؤ ده کردن به کرده وه کانتان ئینجا ببینن ثایا پاداشت ده بینن لای نه وان))

وه و تراوه ده رباری نه و ده قه ی خوی گوره که ده فرمویت: ﴿وَبَدَأَ لَهُمْ رَبُّكَ اللَّهُ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ﴾ (الزمر: ۴۷) . واته: له لایه ن خواوه سزاو نازار و نه شکه نجه ی وایان بؤ درده که ویت که هر گیز به ته مای نه بوون.

نه وان کرده وه یان نه نجام دده له دنیا دا به و مه به سته ی که به چاکه بؤیان هه ژمار بکړیت به لام نه یان ده زانی به تاوان بؤیان ده نووسریت. هه ندیک له زانایانی سه له ف کاتی نه م ثایه ته یان ده خوینده وه ده یان فرموو: وای بؤ نه و که سانه ی که پیاپی ده که ن.

ناموژگاری

بهنده کانی خوا، به پاستی پوژگار ه کانتان که مه، با نه وهی که له ته مه ندایه ناموژگاری نه و که سه بکات که له خوی له خوار تره، وه با بی ناگا هه ستیت له خوی غه فله ت پیش نه وهی کاروان به پری که ویت .

تاوانی سی و ههشت

فیرپوون بو دنیاو شاردنه وهی زانست

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ (فاطر: ۲۸) . واته: له ناو به بنده گانی خودادا هر زانایان له خوا نه ترسن ، زانای خواناس، (ابن عباس) ده لیت: مه بهستی نهو زانایانه یه که دروستکراوه گانم به من ده ترسینن له زانست و گه وره یی و عیزهت و ده سه لآم.

(مجاهد والشعبي) ده لیت: زانا نه وکه سه یه که له خوا بترسیت.

وه (الربیع ای کوپی) (انس) ده لیت: نه وهی له خوا نه ترسیت نه وه زانا نیه. خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعِينُونَ﴾ (البقرة: ۱۵۹). واته: به پاستی نه وانه ی که به برنامه و پینموویی نه اشکرا په وانه کراوی نیمه ده شارنه وه که نار دو ومانه، دوا ی نه وهی بو خه لکیمان پوون کردوته وه له کتیبه کاند، نا نه وانه خوا نه فرینیان لی ده کات و نه فرین کارانیش نه فره تیان لیده که ن.

نه م نایه ته ده رباره ی زانایانی جوله که دابه زی، مه به ست له وشه ی (البینات) په جم و سنووره گان و یاسا و پیسا گانی نیسلام ده گریتته وه، وه (الهدی) فه رمانی پیغه مبه ر و سیفه ته به رزه گانی ده گریتته وه.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ مِمَّا قَلِيلًا فِئْسَ مَا يَشْتُرُونَ﴾ (آل عمران: ۱۸۷) . واته: (یاد بینه ره وه) کاتیک خوا په یمانی وه رگرت له وانه ی کتیبیان پی به خسراوه که

پوونی بکه نه وه بۆ خه لکی و مه رame کانی باس بکه ن و نه یشار نه وه، که چی خستیانه پشت خویان و به نرخیکی هه رزان فروشتیان (نه گه ر هه موو دونیاش بیته، دینی بۆ بفروشی هه رزان فروشراوه و زه ره ریکی بی سنووره) نای که شتیکی بی نرخیان کپیوه و ده ستیان که وتووه .

پێغه مبه ر ﷺ هه رموویه تی: (مَنْ تَعَلَّمَ عِلْمًا مِمَّا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَتَعَلَّمُهُ إِلَّا لِيُصِيبَ بِهِ عَرَضًا مِنَ الدُّنْيَا لَمْ يَجِدْ عَرَفَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَغْنِي رِيحَهَا)^(۱). واته: هه رکه س فیتری زانستی که بیته مه به سستی پی زه زامه ندی خوی گه وره بیته، فیتری نه بیته ته نها له به ر نه وه نه بیته له و پێگه یه وه شتیکی له دونیادا ده ست بکه ویت، هه رگیز بۆنی به هه شت ناکات له پۆژی دوا ییدا .

وه یه کی که له دوعا کانی پێغه مبه ری خوا: (أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ)^(۲). واته: خواجه به نا نه گرم به تو له زانستی که سوودی نه بیته .

له (أسامة) وه - په زای خوی لی بیته - ده لیت: گویم لی بوو پێغه مبه ر ﷺ ده یه فرموو: (يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ فَيَتَنَدَّلِقُ أَقْتَابُهُ فِي النَّارِ فَيَدُورُ كَمَا يَدُورُ الْحِمَارُ بِرَحَاهُ فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ فَيَقُولُونَ أَيُّ فُلَانٍ مَا شَأْنُكَ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ الْمُنْكَرِ قَالَ كُنْتُ أَمُرُكُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ وَأَنْهَاكُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَآتِيهِ)^(۳). واته: پیاوی واده هینریت و فری ده دریت نه ناو ناگری دۆزه خه وه، ورگ و پخۆ له ی دیته ده ره وه له نیویدا ده سوپیته وه وه ک چون گویدریت به ده وری به رداشدا ده سوپیته وه، دۆزه خییان به ده وریدا کۆ ده بنه وه و پی ده لیت: ئی فلان نه وه تو بۆ لی ره دیت و لیت قه و ماوه؟ مه گه ر تو هه رمانی چاکه ت پی نه ده داین، قه ده غه ی گونا ه و خراپه ت لی

^۱ - أبو داود (۳۶۶۴)، وصحه الشيخ الألباني.

^۲ - مسلم (۲۷۲۲).

^۳ - البخاري (۲۲۶۷)، ومسلم (۲۹۸۹).

نه ده کردین؟ ئه ویش ده لیت؛ من فرمانی چاکم پیده دان و خۆم نه مده کرد، قه ده غه ی
 گونا هو خراپه شم لی ده کردن به لام خۆم ده مکرد!!

نامۆزگاری

ئه ی نه وه ی ئاده م که ی بیر له ئاکامی خۆت ده که یته وه، که ی کاتی به جیه یشتنی ئه و
 کۆشکانه دیت؟! تا که ی به ده وری پاره و ساماندا ده سوریتیه وه؟!، کوا ئه و که سانه ی
 پێش ئیوه له ناو کۆشک و ته لاره کاندا بوون؟! .

کل ما فیها غرور

إنما الدنيا متاع

فیه السماء تمور

فتذكر هول اليوم

تاوانی سی و نو ناپاکی (الخیانة)

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمْنَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (الأنفال: ۲۷). واته: ئەي ئەوانەي باوه پتان هیناوه: خیانت مه‌که‌ن له خواو له پیغه مبه‌ره‌که‌ی ﷺ (به‌وه‌ی که‌م ته‌رخه‌میتان له فهرمانبه‌رداریاندا)، هه‌روه‌ها خیانه‌تیش مه‌که‌ن له ئەمانه‌ت و پاسپارده‌کانتان که پیتان ده‌سپێدریت، له کاتی‌کدا که ئیوه‌ ده‌زانن (ئەو کاره‌تان خیانه‌ته‌).

(الواحدی) - په‌حمه‌تی خوای لی‌ بیت - ده‌لێت (۱): ئەم ئایه‌ته‌ ده‌رباره‌ی (أبو لبابة) دابه‌زی کاتیک که‌ ناردی بۆ (بنی قریظه) ئەو کاته‌ی که‌ گه‌مارۆی دابوون، مال و منداله‌کانی له‌ ناو ئەواندا بوو، وتیان ئەي (أبو لبابة) چی ده‌لێت ئە‌گه‌ر ئیمه‌ پازی بین به‌ دادوه‌ری (سعد) له‌ نێوانمان؟ (أبو لبابة) ده‌ستی برد بۆ ملی ئاماژه‌ی پێ کرد، به‌مانای سه‌ربرپین کاری وانه‌که‌ن، ئەوه‌ خیانه‌تیک بوو له‌ لایه‌ن ئەوه‌وه‌ له‌ خواو پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

(أبو لبابة) ده‌لێت: قاچه‌کانم له‌ جیگه‌ی خۆی نه‌ده‌جولا کاتی زانیم که‌ خیانه‌تم له‌ خواو پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ کردوه‌.

مانای ﴿وَتَخُونُوا أَمْنَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واته: خیانه‌ت له‌ ئەمانه‌ته‌ کانتان مه‌که‌ن.

(ابن عباس) ده‌لێت: پاسپارده‌كان ئەو کرده‌وانه‌ن که‌ خوای گهره‌ فهرمانی کردوه‌ جیبه‌ جیی بکه‌ن، مه‌به‌ستی نوێژه‌کانه‌، ده‌لێت: پشت گوێی نه‌خه‌ن.

وه‌ ﴿وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ واته: خۆتان ده‌زانن ئەوه‌ ئەمانه‌تیکه‌ له‌ گه‌ردنتان به‌بی‌گومان.

پیغه مبهړ ﷺ فەرموویه تی : آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُوتِيَ خَانَ^(٢). واتە : نیشانهی دووپوو سی شتە : ئەگەر قسهی کرد درۆ بکات، وه ئەگەر بەلێن و پەیمانیکە دا نەبیاتە سەر، ئەگەر ئەسپاردەوی لە لا دانرا خیانهتی لی بکات .

خیانەت لە هەموو شتێکدا ناشرینه، هەندیکە لەوی تر خراپترە، ئەوەی خیانهتت لی دەکات لە سەر وەت و ساماندا وەک ئەوە نیه که خیانهتت لی بکات لە مال خێزانتدا

وه له پیغه مبهړه وه ﷺ فەرموویه تی : (اَدْ اْلأَمَانَةُ إِلَى مَنْ اِئْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مِنْ خَانَكَ)^(٣). واتە : پاسپاردە و ئەمانەت بدەوه ئەو کە سەهێ لای تۆی داناوه، خیانهتیش لە کەسێک مەکە که خیانهتی لی کردووی.

(ابن مسعود) دەلێت : نوێژ ئەمانەتە، دەست نوێژیش ئەمانەتە و غوسلێش ئەمانەتە، کێشانه و پێوانە ئەمانەتە، گەورەتر لەوانە ئەسپاردەکانە.

نامۆزگاری

بەندەکانی خوا، چی لە کات گرنگترە ئێوه بە فەرۆتان داوه! نەفس و ئارەزوو چەند خراپە ئێوه بە گوێی دەکەن، پرسپاری ورد لە ئێوه دەکرێت ئەو مالە چۆن کۆتان کردووەتەوه!، نامەکان پارێزداوه بە کردەوهکان پڕ کراوەتەوه بێر بکەنەوه چیتان بەجێهێشتووه.

^٢ - البخاري (٢٦٨٢)، ومسلم (٥٩).

^٣ - أبو داود (٣٥٣٤)، والترمذي (١٢٦٤)، والدارمي (٢٥٩٧)، والحاكم في المستدرک (٢ / ٤٦).

تاوانی چل

منهت کردن

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَتَكُمْ بِالْمَنِّ﴾ (البقرة: ۲۶۴). واته: نهی نهوانه‌ی باوه‌پتان هیناوه، نه‌کن خیرو پاداشتی چاکه‌کانتان پوچ بکه‌نه‌وه به منهت نان و دل‌نازاردانی (هه‌ژاران).

(الواحدی) ده‌لئت: مه‌به‌ستی نه‌وکه‌سه‌یه کاتیک که چاکه‌یه‌ک ده‌کات منهت ده‌کات به‌سه‌ریدا، له فهرمووده‌ی (ص‌حیددا) هاتوو که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: (قال ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ، وَالْمَنَّانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتُهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ) ^(۱). واته: سی‌که‌س خوای گهره له پۆژی دوايیدا نه‌قسه‌یان له‌گه‌لدا ده‌کات و نه‌پاکیان ده‌کاته‌وه له پۆژی دوايیدا سزایه‌کی به‌نیشیان بۆ ده‌بیئت: نه‌وکه‌سه‌ی که ده‌رقاچه‌که‌ی دریزه، نه‌وکه‌سه‌ی که منهت ده‌کات به‌سه‌ر خه‌لکید، نه‌وکه‌سه‌ی ماله‌که‌ی زیاد ده‌کات به‌سویندی درۆ).

(المُسْبِلُ): نه‌وکه‌سه‌یه که ده‌رپی دریز ده‌کات هه‌تا ده‌گاته‌ خوار قاپه‌ په‌قه‌ی، له‌به‌رئه‌وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: (ما أَسْفَلَ مِنَ الْكَفَّيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِيهِ النَّاسُ) ^(۱). واته: هه‌ر به‌رگی له‌به‌ر مرقودا له‌دوو‌قوله‌پی دابه‌زئ نه‌وه ده‌که‌ویته‌ ناگری دۆزه‌خه‌وه ^(۲).

^۱ - مسلم (۱۷۱)

^۱ - البخاری (۵۷۸۷).

^۲ - مه‌به‌ست له‌م فهرمووده‌یه نه‌وه‌یه که له‌به‌رکردنی پۆشاک‌ی دریز بۆ فیز و خۆبه‌زلزانیی به‌زه‌ویدا بخشی‌قه‌ده‌غه‌کراوه. واتای فهرمووده‌که‌ی سه‌ره‌وه به‌چه‌ند فهرمووده‌یه‌کی تری (صحیح) ته‌واو ده‌بی، یه‌کیکیان نه‌وه‌یه که ده‌فهرموئ: (مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيْلًا لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) واته: هه‌رکه‌س جل و به‌رگی شۆپی و به‌سه‌ر زه‌ویدا له‌به‌ر فیزو له‌خۆبایی بوون بکشی، خوا له‌پۆژی دوايیدا سه‌یری ناکات. لێره‌دا (أبو بکر) وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (من لایه‌کی لیباسو جله‌که‌م

(ابن سیرین) گوئی له پیاویک بوو به که سیکی تری دهوت؛ ئەی چاکەم بۆت نه کرد
 ئەی ئەوهو ئەوهو بۆت نه کرد، (ابن سیرین) پێی وت: بێدهنگبه هیچ خێریک له چاکه
 کردندا نامیێنی ئەگەر خاوه نه که ی باسی بکات.

بأن یمنوا علیک منه	لا تحملن من الأنام
و اصبر فإن الصبر جنه	واختر لنفسک حظها
أشد من وقع الأسنة	من الرجال علی القلوب

ئامۆژگاری

ئەي ئەو که سه ی دهستپیشخه ری ده که ی به تاوان چهنده نه قامیت، تا که ی سه ریچی
 فه رمانه کان ده که یت، کوا ئەو که سه ی که به رز بوه وه له نازو و نیعمه تدا ژیا؟ سویند به خوا
 ئەستیره ی گه شی ئاوا بوو، ئەي کوا سته مکارو لووت به رزه کان؟ که سیکی تر بوو به خوا وه
 داری ماله کانیا ن .

شۆڤ ده بیته وه، مه گه ره می شه ئاگام لی بیته؟ پینغه مبه ر ( ) فه رموی : (إِنَّكَ لَسْتَ تَصْنَعُ ذَلِكَ خِيْلًا). واته : تو له بهر فیز و خۆبه زل زانی نه وه ناکه یت... ئەمه به لگه یه کی پوونه که مه به ست له درێژکردنه وه ئەوه یه که له بهر فیز بێ و خاوه نه که ی له خۆبایی بوونی پێوه دیار بیت .

تاوانی چل و یهك

به درو خستنه وهی قه دهر (التكذيب بالقدر)

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾ (القمر: ۴۹). واته: بیگومان ئیمه هه مووشتیکمان به نه ندازه و نه خشی دیاریکراو دروست کردوه.

(ابن الجوزي) له تهفسیره کهیدا له هۆکاری دابه زینی ئه م ئایه ته دا ده لیت: دوو بۆچوون هه یه:

یه کهم: بته پرسته کانی مه کهکه هاتن مشت و مری قه دهریان له گه ل پیغه مبه رداﷺ ده کرد ئه م ئایه ته دابه زییه خواره وه.

دووه م: (أسقف نجران) هاته خزمهت پیغه مبه رداﷺ وتی: ئه ی (محمد) بپوات وایه که تاوان به قه زاو قه دهره و به وشپوه یه ش نیه، پیغه مبه رداﷺ فهرمووی: (أَنْتُمْ خُصَمَاءُ اللَّهِ) واته: ئیوه دوژمنی خوای گه وره ن. دواتر ئه م ئایه ته دابه زی: ﴿إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ۚ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ﴾ (۱۸) ﴿إِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ﴾ (القمر: ۴۷-۴۹). واته: به پراستی تاوانبارو تاوانکاران له گومرایی و شیتیه کی زوردا پۆچوون. پۆژیک دیت که له سه ر پوویمان پاده کیشرین له ناو ئاگری دۆزه خدا، پییان ده وتریت: ده بجیزن تالایی دۆزه خ. بیگومان ئیمه هه مووشتیکمان به نه ندازه و نه خشی دیاریکراو دروست کردوه.

ئیمامی موسلیم له (صه حیه) کهیدا هیناویه تی له (ابن عمر) وه پیغه مبه رداﷺ فهرمووی: (كُلُّ شَيْءٍ بِقَدَرٍ حَتَّى الْعَجْزِ وَالْكَبْسِ) (۲). واته: هه مووشتیک به قه زاو قه دهره ته نانهت لاوازی و بی هیزی و زیری و زیره کیش.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ (الصافات: ۹۶).

(ابن جریر) ده لیت: دوو مانای هه یه:

یه کهم: ده بیت به واتای (المصدر) هاتبیت، نه وکات ماناکه ی به م شیوه ی لی دیت، ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ واته: خوی گه وره ئیوه و کرده وه کانتانی دروست کردوه.

دووه م: یا ده بیت به مانای (الذي) هاتبیت، نه وکات ماناکه ی به م شیوه ی لی دیت، (والله الذي خلقكم وخلق الذي تعملونه بأيديكم من الأصنام) واته: نه وخواه یی که دروستی کردون و نه و کرداره یی که ده یکه ن له دروست کردنی بته کانداهه ر نه و دروستی کردوه. که واته نه م ده قه به لگه یه له سه ر نه وه یی که کرداری مروفه کان خوی گه وره دروستی کردوه.

خوی گه وره ده فه رمویتی: ﴿فَأَلَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا﴾ (الشمس: ۸). واته: توانای خراپه و چاکه و خواناسی تیدا دابین کردوه.

(إلهام) سروش: دروست بوونی شتی که له دلداه، (ابن زید) ده لیت: خوی گه وره به یارمه تی خوی نه و دلای فه راهه م هیناوه بۆ ته قوای خوا، هه ر به یارمه تی خوی فه راهه می هیناوه بۆ خراپه کاری. والله أعلم.

له فه رموده که ی (جبریل) دا هاتوهه پرسیاری کرد له پیتغه مبه ر ﷺ: ئیمان چیه؟ فه رموی: (أَنْ تُوْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ)^(۲). واته: نه وه یه که بپوا به ینیت به خواو فریشه کان و کتیبه ئاسمانیه کان و پیتغه مبه ران و پوژئی دوا یی و بپوا به ینیت به قه زاو قه ده ر به خیر و شه پی.

(أَنْ تُوْمِنَ بِاللّٰهِ): بپوا هینان به خوا بریتیه له: دانپیدانان به وه یی که خوی گه وره بوونی هه یه وه سف کراوه به سیفاتی گه وره یی و مه زنی و ته واو، دووره له سیفاتی ناتاواوی،

^۲ - مسلم (۸)، وأبو داود (۴۶۹۵)، والترمذی (۲۶۱۰).

خوای گه وره تاکه، بئى نيازده، دروستکهرى هه موو بوونه وهره کانه، ههرچى بيه ویت ده یكات .

برواهیتمان به فریشته کان (الملائكة) بریتیه له : دانپیدانانی به ندایه تی ئه وان بۆ خوای گه وره : ﴿ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْئُرُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنْ ارْتَضَىٰ وَهُمْ مِنَ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴾ (الأنبياء : ۲۶ - ۲۸) . واته : خوانه ناسان ده یانوت : خوای میهره بان کوپی بۆ خۆی بریارداوه (فریشته کان پۆله ی ئه ون) ، پاکی و بئگهردی بۆ ئه و زاته یه ، به لکو ئه وانه به نده ی پێزداری ئه ون . (ئه و فریشتانه ئه و نده پره وشت به رزن) ههرگیز (نافهرمانی ناکه ن) قسه له قسه یدا ناکه ن و له گوفتاردا پێشی ناکه ون ، ئه وانه به فهرمانی ئه و ده جولێنه وه و فهرمانی ئه و جێبه جێ ده کهن . ههر خوا ده زانیته ئه و خه لکه له پابردودا چیان ئه نجامداوه و له داهاتووشدا چی ئه نجام ده دن (دنیا و قیامهت ، پابردوو داهاتوو ، بۆ ئه و زاته چوونیه که) ، فریشته کانیش تکاکار نابن ته نها بۆ ئه و که سانه نه بیت خوا پێی پازییه و ئه و فریشتانه له ترسی ئه و زاته ناوێن هیچ سه رپێچه ک ئه نجام به دن .

برواهیتمان به پیغه مبه ران بریتیه له : دانپیدانان به وه ی که به راستی ئه وان راستگۆن له هێنانی په یامه که یان له لایه ن خواوه ، خوای گه وره یارمه تیداون به موعجیزات که له توانای مروفدا نیه ، به لگه یه له سه ر راستی ئه وان ، به راستی ئه وه ی له ئه ستوایاندا بوو له گه یاندنی په یامه کانی خوای گه وره و ئه وه ی فهرمانی پێ کردوون گه یاندیان به بئى که م و کوپی ، ههر بۆیه پێویسته پێزی ته وایان لی بگیریت و جیاوازی له نێوانیاندا نه کریت .

برواهیتمان به پۆزی دواى : بریتیه له باوه پى ته واو به پۆزی دواى و گه پانه وه ی مروفه کان بۆ لیپرسینه وه دواى مردنیان ، برواهیتان به : زیندوبونه وه و کوپوبونه وه له گۆره پانی لیپرسینه وه دا ، ته رازوو پردی (صراط) ، به هه شت و دۆزه خ ، ئه وى جیگه ی پاداشت و سزایه بۆ چاکه خوازان و خراپه کاران و وه موو ئه وانه ی که به ده قى فهرمووده سه لمیتراوه .

بپروا هیئنان به (القدس) بریتیه له؛ دانپیدانان به وانه ی که پیشتر باسمان کرد، به لگه ی
هه مووئه وانه خوای گه وره ده فره مویت؛ ﴿وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ (الصافات: ۹۶).

هه روه ها نایه تی؛ ﴿إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ﴾ (القمر: ۴۷-۴۹).

وه له و باره شه وه پیتفه مبه ر ﷺ فره موویه تی: (وَأَعْلَمُ أَنَّ الْأُمَّةَ لَوِ اجْتَمَعَتْ عَلَى أَنْ يَنْقُوعَ بِشْيٍ لَمْ يَنْقُوعُوا إِلَّا بِشْيٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ لَكُمْ وَلَوْ اجْتَمَعُوا عَلَى أَنْ يَضْرُوكَ بِشْيٍ لَمْ يَضْرُوكَ إِلَّا بِشْيٍ قَدْ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَيْكُمْ رُفِعَتِ الْأَقْلَامُ وَجَفَتِ الصُّحُفُ). واته؛ بزانه به پراستی
هه موو مرقایه تی نه گه ر کۆ بینه وه له سه ر نه وه ی سوودت پی بگه یه نن به شتیک ناتوانن
سوودت پی بگه یه نن ئیلا به شتی نه بی که خوا له چاره تی نووسی بی، وه نه گه ر هه موو
مرقایه تی کۆ بینه وه له سه ر نه وه ی زیانت پی بگه یه نن ناتوانن زهره رت لی بدهن مه گه ر
به شتی نه بی که خوا له چاره تی نووسی بی، قه له م به رزکرایه وه و مه ره که بی په راووشک بوو.

بۆچوونی زانایانی کۆن و تازه (السلف والخلف) به گشتی نه وه یه که هه ره که سیک له ناخی
دلێه وه بپوای ته واوی به وانه هه بیته که باسمان کرد به بی گومان و دوودلی، نه وه نه و که سه
برواداره، جا نه گه ر له یتگی به لگه ی سه لمینراوه وه بیته یا باوه پی ته واو. والله أعلم.

به شیک

یه که دهنگ بوونی چه فتا پیاو له پیتشه وایانی موسلمانان له تابعین و سه له ف و زانایانی
تر له سه ر نه وه ی نه و سوننه ته ی که پیتفه مبه ری ئیسلام له سه ری کۆچی دوایی کرد
یه که میان؛ پازی بوون بووه به قه زاو قه ده ر، خۆ دانه دهستی فره مانه کانی خوای گه وره،
ئارام گرتن له سه ر جیبه جی کردنی فره زه کان، بپروا هیئنان به قه زاو قه ده ر خیر و شه پی،
وازه یئنان له دووپوویی و مشت و مپی بی مانا و دوزمنایه تی کردن له دیندا، (مسح) کردن له
سه ر (خوف)، جیهاد کردن له گه ل هه موو خه لیفه یه کدا باش بیته یان خراپ، نوێژ کردن
له سه ر هه موو مردوویه کی له نه هلی قیبه له (موسلمان).

که ټک و سوود

مه نديک له وته کانی خه ټک کوفره زانایان به پوونی ټاماژه یان پی کردروه

له وانه :

نه گهر گالته به ناویکی پیروزی خودا یا فهرمانیکی خودا یا په یمانیکی خودا بکا ،

کافر ده بیټ

▪ نه گهر بلې : نه گهر خوا فهرمانیکم پی بکات به عه قلمه وه نه چی نایکه م ، (کافر ده بیټ).

▪ یا بلې : نه گهر قبيله له وپووه ی تره وه بوايه پووم تی نه ده کرد ، (کافر ده بیټ).

▪ نه گهر پی بوتريت : واز له نوږ مه هینه دواپی خوا لیت توړه ده بیټ ، ده لیت :
نه گهر سزام بدات له سر نه نه خوشی و نارپه حه تیه نه وه سته م لی ده کات ،
(کافر ده بیټ).

▪ نه گهر بلې : نه گهر پیغه مبه ران و فریشته کانیش شایه تی بدن هر پروا ناکه م ، (کافر ده بیټ).

▪ نه گهر پی بوتريت : نینوکت بکه چونکه سوننه ته ، ده لیت : نه گهر سونه تیش بیټ
نایکه م ، (کافر ده بیټ).

▪ نه گهر بلیت : فلان که س له به رچاوم وه ک جوله که یه ، کافر ده بیټ .

▪ نه گهر بلیت : خوی گهره بق نه وه دانیشتووه به ویژدان بیټ ، یا بق نه وه هه ستاوه
که به ویژدان بیټ . (کافر ده بیټ).

▪ که سیک به موسلمانیک بلیت : خوی گهره ناخیره تت به خیر نه گیریت ، یا ئیمان
لی بسه نیت . (کافر ده بیټ).

▪ یا که سیک بیه ویت تومه تباریک سویند بدات ، نه ویش بیه ویت سویند به خوا بخوات ،
پی بلیت : نه خیر ده بی سویند به ته لاقت بخوی . (کافر ده بیټ).

- جياوازيان هه يه له وهى كه كه سيك بليت: بينينى تو به لاهمه وه وهك بينينى مردن وايه، هه نديكيان ده لئين. (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليت: نه گه ر فلان كه س پيغه مبه ر بيت ئيمانى پى ناهينم، (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليت: نه گه ر نه وهى كه پيغه مبه ر ﷺ وتبيتى راست بى، نه وه پرگارمان بووه. (كافر ده بيت).
- نه گه ر به بى ده ستنويژ نويز بكات به گالته جارى، يا به حه لالى بزانيت، (كافر ده بيت).
- نه گه ر دوو كه س دوو به ره كى كه وته نيوانيانه وه يه كيكيان وتى: لاحول ولا قوة الا بالله، نه وي تريان وتى: لاحول ولا قوة الا بالله، تينويتى ناشكىنى يا تيرمان ناكات (كافر ده بيت).
- نه گه ر گوئى له دهنگى بانگده ر بوو بليت نه وه درو ده كات! (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليت: له قيامه ت ناترسم. (كافر ده بيت).
- نه گه ر باره كهى دابنات و بليت: نه وه دام به ده ست خوى گه وه، كه سيك پتى بليت: داته به ده ست كه سيكه وه ناتوانيت شوينى دز بكه ويت. (كافر ده بيت).
- نه گه ر كه سيك بچيته شوينيكى به رز و خوى بشوبهينيت به وتارييز، هاوپريه كانى به گالته جاريه وه پتى پييكه نن و پرسيارى لى بكن و يه كيكيان بليت: قاپيكي نان تيگوشه له خويندن باشتره. (كافر ده بيت).
- نه گه ر كه سيك تووشى به لاو موسييه ت بيت بليت: مال و مندا لمت له ناودا ئيت چى ده كهى ! . (كافر ده بيت).
- نه گه ر بدات له مندا له كهى و كه سيك پتى بليت: بو وانه كهى موسلمان نيت تو؟! بليت: نه خير. (كافر ده بيت).
- نه گه ر ناوات بخوازيت كه خوا زيناو سته م و كوشتنى قه دهغه نه كرده يه. (كافر ده بيت).

- نه گه رحه بليک ببه ستيټ به ناوقه ديه وه، كه سيك بليټ؛ نه وه چيت به ستووه به ناو قه دته وه؟ بليټ؛ نه مه (زنار)^۱. زږدې زانايان ده لټن؛ (كافر ده بيت).
- نه گه ماموستايه ك بليټ؛ جوله كه له موسلمان باشته، له بهر نه وه ي موچه ي باش ده دن به ماموستاكانيان. (كافر ده بيت).
- نه گه ر بليټ؛ نه صرانيه ك له ناگرپه رستي ك باشته. (كافر ده بيت).
- نه گه ر به كه سيك بوتريت؛ نيمان چيه؟ بليټ؛ نازانم. (كافر ده بيت).
- هه روه ها نه ووشانه ش كه خراپ و نامون وه؛ نايينت نيه، نيمان نيه، يه قينت نيه، تو خراپه كاريت، تو دوو پوويت، تو زه نديقت، تو فاسقيت، وه نه وه ي هاوشيوه ي نه مانه يه ده كريت نه و كه سه به هو ي به كار هيناني نه ووشانه وه نيماني له ده ست بدات و بچيته دوزه خ.

^۱ - زنار: نهو حبلية كه ناظر ثمرست و نه صرانية كان دقيبه ستن به ناو قه ديانته.

تاوانی چل و دوو

گوی گرتن له خه لکی ونه وهی که دهیشارنه وه

خوای گهره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ (الحجرات: ۱۲). واته: سیخوپی مه که ن.
 (ابن الجوزي) ده لیت: (أبو زيد) و (الحسن) و (الضحاك) و (ابن سيرين) نه م ده قه یان
 به (الحاء) خویندوه ته وه.
 (أبو عبيدة) ده لیت: (التجسس والتجسس) یه ک مانایان هه یه - نه ویش بریتیه له
 گهران - وه ک سیخوپی کردن.
 (یحیی بن ابی کثیر) ده لیت: (التجسس) بریتیه له گهران به دوا ی عه یب و عاری
 خه لکدا. وه (التجسس) بریتیه له گوی گرتن له قسه ی خه لک.
 زانایانی ته فسیر ده لیت: (التجسس) بریتیه له گهران به دوا ی عه یب و عار و ناموسی
 موسلماناندا. واته: با هیچ که س له ئیوه چاودیری عه یب و عاری براکه ی نه کات تا پتی
 بزانیته نه گهر خوا بوی پوشیوه.
 پیغه مبه ر ﷺ فهرمویه تی: (وَمَنْ اسْتَمَعَ إِلَى حَدِيثِ قَوْمٍ وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ أَوْ يَفِرُونَ
 مِنْهُ صُبَّ فِي أُذُنِهِ الْأَنْكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ). واته: هه رکه س گوی له قسه ی نهی نی خه لک بگریته که
 پییان ناخوش بیت له قیامه تدا قورقوشمی تواوه ده که نه گوینانه وه.

ناموژگاری

ئهی به نده کانی خوا مردن نزیک بووه ته وه، وه ک گیانیکی بارمه ناماده و ماندوو
 بووه، ئهی نه و جه سته ی که ناماده ییت بیگومان دلش بی ناگایه، نایا پازیت خیر و چاکه ت
 ده ست نه که ویت.

تاوانی چل و سی

دوو زمانی کردن و، قسه هیئان و بردن (النمام)

مه به ست نه و که سه یه که قسه له ناو خه لکدا ده هیئیت و ده بات بۆ نه وه ی دوو به ره کی و ناکوکی بخاته نیتوانیان.

نه مه له پووی شهرعه وه قه ده غه یه به یه کده نگی زانایان، به لگی زۆر له سه ر قه ده غه کردنی هاتوو له قورئان و سوننه تدا، خوی گه وره ده فه رمویت: ﴿وَلَا تُطْع كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ﴾ (هَازِ مَشَّامِ بْنِ سَمِيرٍ) (القلم: ۱۰، ۱۱). واته: به قسه ی نه وانه مه که که زۆر سویند ده خۆن و زۆر سووک و پيسوان .... نه وانه ی که به شوین عه یب و عاردا ده گه رین و دوو زمانی ده که ن و فیتنه ده گپین و حه زیان له ناشو به.

پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ). واته: ناچیت به هه شته وه که سیک قسه به یئیت و قسه ببات.

وه له (ابن عباس) - په زای خوی لیبی - ده لیت: (مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ فَقَالَ إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ ثُمَّ أَخَذَ جَرِيدَةً رَطْبَةً فَشَقَّهَا نِصْفَيْنِ فَقَرَزَ فِي كُلِّ قَبْرِ وَاحِدَةٍ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا). واته: پیغه مبه ر ﷺ به لای دوو گوردا تیپه پی و فه رمووی: نه و دووانه سزا ده درین، به لام له بهر تاوانی گه وره سزا نادرین، به لکو یه که میان خوی پاک نه ده کرده وه له میز کردن، وه دوو ه میان له ناو خه لکدا قسه ی ده هیئاو ده برد، پاشان لقیکی ته پی دارخورمای هه لگرت و کردی به دوو

له ته وه له سهر هر قه بریگیان دانه یه کی چه قاند و فره مووی: به لکو سزایان له سهر سووک ده بیټ هه تا وشک نه بیټه وه.

وه (وما يُعَذِّبَانِ فِي كَبِيرٍ) واته: نه کردنی قورس نه بووه به سه ریانه وه، یا له بۆچوونیاندا نه کردنی نه وه نده گه وره نیه، له (أَبُو هُرَيْرَةَ) وه - په زای خوای لی بیټ - ده لیت: پیغه مبر ﷺ فره مووی ته: (تَجِدُونَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِي يَأْتِي هَوْلًا بِوَجْهِ وَيَأْتِي هَوْلًا بِوَجْهِ)^(۱) واته: خراپترین خه لک دوو پوه کاند، دین بۆ لای هه ندیک به پوهی که وه، بۆ لای هه ندیک تریش به پوهی که تره وه.

نیمامی (أَبُو حَامِدٍ الْغَزَالِي) ده لیت: زۆر جار (نميمة) به وه ده وتریت که قسه ی که سی یه که م بۆ که سی دووهم ده بات، وه که ده لیت: فلان که س ده باره ی تو واده لیت.

دووزمانی ته نها بریتی نیه له وه به لکو سنووری ناشکرا کردنی شتی که که سی به رامبه ر پتی ناخوش بیټ، جا یه کسانه نه مه به وته بیټ یا به نووسین، یا به هیما یا به ئامارّه یا هاوشیوه ی نه مانه، یه کسانه نه مه ش پسه یا کردار بیټ یا کاریکی شووره یی یا هیتر بیټ.

حه قیقه تی دووزمانی: ناشکرا کردنی نه پنی و ئابروو بردنیټی، پیویسته له سهر مروڤه بیده نگ بیټ له سهر هر شتی که ده بیی نیټ که په یوه ندی به ژبانی تاکه گانی خه لکه وه هه یه، مه گه ر له باسکردنیدا سوو دیکي گشتی هه بیټ بۆ موسلمانان.

هه موو که سیک دووزمانیه ک بدریته پالی و پنی بو تریت: فلان که س ئاواو ئاوا ی پی وتویت، پیویسته شه ش حاله ت په چاو بکات:

یه که م: باوه پی پی نه کات، چونکه دووزمان فاسیقه و بروای پی ناکریت.

دووهم: ده بیټ به ره لستی له و کاره قیزه ونه بکات، ئاموژگاری بکات به دوو باره نه کردنه وه ی نه و کرداره ناشرینه.

^۱ - البخاری (۳۴۹۴)، ومسلم (۲۵۲۶).

سییه م: له بهر خوا بیبوغزینیت و پقی لی بیت، چونکه نه وکسه لای خوی گوره بوغزینراوه، بق لیبونه وهش له بهر خوا نه رکه و واجبه.

چواره م: نابیت گومانی خراپ بۆ نه وکسه بیات که دووزمانی به دهمه وه کراوه، چونکه خوی گوره ده فره رمویت: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ﴾ (الحجرات: ۱۲). واته: نهی نه وکسه سانهی باوه پتان هیناوه، خوتان بپارین له زۆر گومانی خراپ، له راستیدا هندی له وگومانانه گوناوه تاوانن.

پینجه م: نابیت نه مه وای لی بکات بۆ نه وهی بکات به حقیقه تی قسه که، هه ستیت به جاسوسی کردن به سه ر خه لکه وه، خوی گوره ده فره رمویت: ﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾

شه شه م: چۆن بۆ خوی پتی ناخۆشه دووزمانی به سه ره وه بکریت، به هه مان شیوهش بۆ خه لکی پتی ناخۆش بیت.

پیاویک هات بۆ لای (عمری کوپی) (عبد العزیز) - په زای خوی لیبی - باسی که سیکی تری بۆی کرد، نه ویش وتی: نه گه ر ته ماشای قسه که ت بکهین، ده بینین: نه گه ر درۆ بکهیت نه وه له م کۆمه لهی که خوی گوره باسیان ده کات: ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا﴾ (الحجرات: ۶). واته: نهی نه وانهی باوه پتان هیناوه نه گه ر که سیکی متمانه پی نه کراو هه والیکی گرنگی بۆ هینان، خیرا بهوای پی مه کهن، به لکو سه رنج بدهن، لیی بکۆلنه وه تا بۆتان پوون ده بیته وه.

وه نه گه ر راست بکهیت نه و له م کۆمه لهی که خوی گوره باسی ده کات ﴿هَٰذَا مَثَلٌ ذُو النِّفَالِ﴾ (القلم: ۱۱). واته: عیب له خه لک نه گری و قسه دینی و ده بات و له ناو خه لکا فیتنه ده نیته وه. نه گه ر حه ز ده کهیت لیت خۆش ده بین، وتی: لیخۆش بوون نهی نه میری بهواداران، هه رگیز جاریکی تر ناگه پیمه وه بۆ نه م کاره.

نامۆزگاری

ئەي ئەو كەسەي كە دىلى ھەواو ئارەزووی خۆتیت و ناتوانیت پزگارت بێت! ئەي بێ
 ئاگا لە مردن، ئەي لە خۆبایی بوو بە لەش ساغی، ئایا نازانیت لە بۆسەي مردندايت، بەم
 حالەوہ بێر لە بەجی ھێشتنی دنیا بکەرەوہ لەسەر ئەو بارودۆخت، ئەگەر نەگريایت خۆت
 بگريینە.

تاوانی چل و چوار

نه فره تکار

پیغه مبهری خوا ﷺ فرمویه تی: (سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ)^(۱). واته: قسه وتن به موسلمان فیسقه دهرچوونه له گوپرایه لی خواو پیغه مبهری ﷺ شهر دژی موسلمان) کوفر کافریون نیه، به لکو گه وره یی تاوانه که دهرده خات).

پیغه مبهری ﷺ فرمویه تی: (لَعْنُ الْمُؤْمِنِ كَقْتَلِهِ)^(۲). واته: نه فره ت له برودار وه ک کوشتنی وایه.

وه له (صه حیجی) موسلیمدا هاتووه که وا پیغه مبهری ﷺ فرمویه تی: (لَا يَكُونُ اللَّعَانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)^(۳). واته: نه فرین که ران نابن به تکار و شاهد له پوژی دوا پیدا.

وه پیغه مبهری ﷺ فرمویه تی: (لَا يَنْبَغِي لِصَدِيقٍ أَنْ يَكُونَ لَعَانًا)^(۴). واته: پاستگو نابیت نه فرین بکات.

بیگومان پیغه مبهری خوا ﷺ سزای نه و که سه ی داوه که نه فره ت له حوشتره که ی ده کات، (عمران بن حصین) ده لیت: پیغه مبهری ﷺ له هندی له گه شته کانیدا بوو، ثافره تیک له (الأنصان) له سر حوشتره که ی بوو، حوشتره که بیزاری کرد، نه ویش نه فره تی

^۱ - البخاری (۴۸)، و مسلم (۶۴).

^۲ - البخاری (۶۰۴۷).

^۳ - مسلم (۲۵۹۸).

^۴ - مسلم (۲۵۹۷).

لی کرد، پیغه مبر ﷺ گوئی لی بوو فره رموی : (خُدُوا مَا عَلَيْهَا وَدَعُوهَا فَإِنَّهَا مَلْعُونَةٌ) ^(۱).
 نه و حوشتره ی لی وه ربگر نه وه و به ره لای بکن چونکه نه وه نه فره تی لی کراوه . (عمران)
 ده لیت: نه و حوشتره له ناو خه لکیدا ده هات و ده چووکس نزیکي نه ده که و ته وه .

بهش

دروسته به گشتی نه فره ت کردن به بی دیاری کردن و تاییه ت کردن.

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ﴾ (هود: ۱۸). واته:
 ناگه دارین! نه فره تی خوا له سهرسته مکارانه .

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَذِبِينَ﴾ (آل
 عمران: ۶۱). واته: پاشان له خوا بیار پیینه وه و ئینجا داوا بکین نه فرین و له عنه تی خوا
 دابباریته سهر دروژنه کان.

له (جابر) وه ده لیت: (لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ الرَّبِّا وَمُوكَلَهُ وَكَاتِبُهُ
 وَشَاهِدِيهِ، وَقَالَ: هُمْ سَوَاءٌ). واته: پیغه مبری خوا ﷺ نه فره تی کردوه له بخوری ربیا و
 وه کیله که و شایه ته که و نووسه ره که ش، وه فره رموی: هه موویان وه ک یه ک وان.

هه روه ها فره رموی ته تی : (لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ
 وَالنَّامِصَةَ وَالْمُتَنَمِّصَةَ). واته:

(الواصله) نه و ئافره ته یه قز له سهر قزی داده نییت

(المستوصله): نه و ئافره ته یه بوی نه نجام ده دات

(والنامصة): نه و ئافره ته یه مووی برؤکانی ده رده هی نییت.

(والمتمنصة): ئەو ئافرەتە یە کە بۆی لادەبات.

ههروهها پیغه مبه ر ﷺ نه فرەتی کردوو له (الصالقة والحالقة والشاقة).

(الصالقة): ئەو ئافرەتە یە له کاتی به لاو موسیبه تدا دەنگی به رز ده کاته وه.

(والحالقة): ئەو ئافرەتە یە له کاتی به لاو موسیبه تدا قژی ده بریت.

(والشاقة): ئەو ئافرەتە یە له کاتی به لاو موسیبه تدا جل و به رگ له به ر خۆی ده دریت.

وههروهها نه فرەتی کردوو له وکە سه ی که سنووری زهوی ده گۆریت^(۱).

وه نه فرەتی کردوو له وکە سه ی که له پیتا و جگه له خوادا قوربانی ده کات^(۲).

وه نه فرەتی کردوو له دز^(۳).

وه نه فرەتی کردوو له و پیاوه ی وه ک ئافرهت هه ئسوکه وت ده کات ، ئەو ئافرهتە ش

وه ک پیاو هه ئسوکه وت ده کات.

ههروهها نه فرەتی کردوو له وکە سه ی به رامبه ر برا که ی ده ست ده دات به ئاسن^(۱).

وه نه فرەتی کردوو له وکە سه ی که نیوچاوانی ئاژەل داخ ده کات^(۱).

وه نه فرەتی کردوو له و ئافرهتە ی که سه رجیی پیاو هه ی جی ده هیلت هه تا

ده گه ریت هه وه.

ههروهها نه فرەتی کردوو له ده سه لاتداریک هه تا که به زهیی به ژێرده سه ته کهیدا

نایه ته وه.

^۱ - مسلم (۲۹۷۸).

^۲ - مسلم (۲۹۷۸).

^۳ - البخاری (۶۷۹۹)، ومسلم (۱۶۸۷).

بهش ناموژگاری

بزانه نه فرهت کردن له موسلمان بهیه کدهنگی زانایان قه دهغهیه، بهلام دروسته نه فرهت کردن له و که سانه ی به گشتی نه و سیفه تانه یان تیدا ههیه، وهک: نه فرهتی خوا له سته مکاران، نه فرهتی خوا له بی باوه پان، نه فرهتی خوا له جوله که و گاورد، نه فرهتی خوا له فاسیقه کان، نه فرهتی خوا له وینه گران (پهیکری بت)، وه هاوشیوه ی نه مانه ش.

بهلام نه فرهت کردن موسلمانیک به تاک نه گره تاوانبار کرابیت به تاوانیک، وهک: جوله که، یا گاورد، یا زالم، یا داوین پیس، یا دن، یا پریبا خور، فهرمووده کان له پووکه ش واده ر دهخن که نه وه قه دهغه نیه. نیمامی غه زالی ناماژهی به وه کردووه که قه دهغه یه ئیلا بۆ که سیك نه بیت که بزاین نه و که سه له سه ر کوفرو بیباوه پی مردووه. وهک (أبي لهب) و (أبي جهل) و (فرعون) و (هامان) و هاوشیوه کانی، ده لیت: چونکه نه فرهت کردن بریتیه له دورخستنه وه ی نه و که سه له په حمه تی خوا، نازانین نه و که سه له سه ر فاسیق بوون ده مریت یا کافربوون.

نه وه ی که نزیکه له نه فرهت کردن دوعا کردنه له که سیك به شه پو خراپه له که سی زالم، وهک: خوا له شی ساغت نه کات، هه روه ها نه فرهت کردن له ئاژهل و بی گیانه کان نه مانه هه مووی باش نییه.

هه ندی له زانایان ده لیت: نه گره که سیك به ده میدا هات و نه فرهتی کرد له که سیك که شایه نی نه وه نیه، نه وه با بلیت مه گره شایه نی نه وه نه بیت.

به شیکي تر

دروسته بۆ ئه و که سه ی فه رمان به چاکه ده کات و پښگري له خراپه ده کات کاتيک که قسه له گهل که سيک ده کات بلتت: هاوار بۆ تو، يا نه ی لاواز، يا کورتيبن ، يا نه ی سته مکار له خوت يا هاو شيوه ی نه مانه ، به هيچ شيوه يه ک نابيت بگاته ده سته واژه ی درؤکردن.

نابيت به ئاشکرا به شيوه يه ک جنيو بدات يا تومه تباري بکات که نه و هه ست به خۆبه که مزاني بکات، ته نانه ت نه گهر نه و تومه تانه ش پاست بيت، به لام ده بيت به دانايي بيت، چونکه ئامانچ له وه دا ته ميکړدن و دوورخستنه وه يه ، وه ده بيت قسه که کاريگري هه بيت له سه ر نه و که سه .

ناموزگاري

نه ی نه و که سه ی تويشوي که مت ناماده کردوه و پښگه ت دووره! نه ی نه و که سه ی پووده کاته خراپه، پشت ده کات له وه ی که سوود و قازانجي بۆي هه يه، ئايا نازاني نه و شته ی که باشه ليت ون بووه! تا که ی زه مانه له بير ده که يت و نه و يش کاته کانت بۆ ده ژميريت!

تاوانی چل و پینج

ناپاکی و به لّین نه بردنه سهر

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَاتِبٌ مَّشْهُلًا﴾ (الإسراء: ۳۴). واته: به وه فا بن بؤ به لّین و په یمان، چونکه به پراستی به پرسیارن له به رامبه ر به لّین و په یمانه کانتان.

(الزجاج) ده لّیت: هه موو ئه وهی که خوا فهرمانی پی کردووه و پیگری لی کردووه ئه وه به لّینه.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَوفُوا بِالْعُقُودِ﴾ (المائدة: ۱) .

(العقد) بریتیه له شتانهی که خوای گه وره فهرزی کردووه له سهرمان، وه (مقاتل بن حیان) ده رباره ی ده لّیت: ﴿أَوْفُوا بِالْعُقُودِ﴾ واته: مه به ست له و به لّینه یه که خوای گه وره له قورئاندا داویه تی، ئه وهی که فهرمانی پی کردوون به چاکه و پیگری لی کردوون له خراپه، وه هه روه ها ئه و په یمانه ی که له ننیوان نیوه و بته پرسته کانداهیه، و ئه وهی له ننیوان تاکه کانی خه لکدا هیه. والله أعلم.

پیغه مبه ری خوا فهرموویه تی: (لِكُلِّ غَادِرٍ لِّوَاءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُقَالُ هَذِهِ غَدْرَةُ فُلَانٍ) (۱). واته: بؤ هه موو سته مکاریک په یداخیک هیه له پوژئی دواپییدا، پیی ده وتریت ئه وه ناپاکی فلان که سه.

له (صه حیجی) بوخاریدا هاتووه پیغه مبه ر ﷺ فهرموویه تی: خوای گه وره ده فهرمویت: (يقول الله تعالى: ثلاثة أنا خصمهم يوم القيامة: رجل أعطى بي ثم غدر، ورجل باع حرا فأكفل

^۱ - البخاري (۳۱۸۸)، ومسلم (۱۷۳۵).

ئمنه، ورجل استأجر أجيرا فاستوفى منه ولم يعطه أجره). واته: سى جۆرکه س هه ن که خۆم سکالاکارم له سهريان له پۆژى قیامه تدا: که سیک که په نای که سیک بدات له بهر من، پاشان خیانه ت وسته می لى بکات، به لئینی ئه مان بدات و نه بیاته سهر، ههروه ها که سیک که سیکى نازاد بکاته به نده ی خۆی و بیفرۆشیت و نرخه که شی بخوات، ههروه ها که سیک یه کیک به کری بگریت و ئیشه که ی خۆی پى بکات و دواى کرێکه ی نه داتى.

پێغه مبهرى خوا فهرموویه تی: (مَنْ خَلَعَ يَدًا مِنْ طَاعَةِ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا حُجَّةَ لَهُ وَمَنْ مَاتَ وَلَيْسَ فِي عُنُقِهِ بَيْعَةٌ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً)^(۱). واته: هه رکه سیک ده سته بردارى گوپرايه لى خه ليفه ی موسلمانان بى ت ده گاته لای خواى گه وره هه ی به لگه یه کى پى نيه، وه هه رکه سیک به مريت، له گه ردنيدا به يعه ت نه بى ت ئه وه به مردنیکى نه قامانه ده مريت.

پێغه مبهرى نازدار ﷺ فهرموویه تی: (مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحَّزَ عَنِ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ فَلْتَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا فَأَعْطَاهُ صَفَقَةً يَدِهِ وَتَمَرَةً قَلْبِهِ فَلْيُطِعْهُ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ جَاءَ آخَرُ يُنَازِعُهُ فَأَضْرِبُوا عُنُقَ الْآخِرِ)^(۱). واته: هه رکه س هه ز ده کات دوور بخريتته وه له ناگر و بچيتته به هه شت ئه وه با له کاتى مردندا بپواى به خواو پۆژى دواى هه بى، وه با بچيت بۆ لای خه لکى چۆن هه ز ده کات خه لکى بچن بۆ لای ئه و، وه ئه وه ی په يمان به پيشه وابه ک ده دات و ده ستى ده خاته ناو ده ستى و دلى ده داتى، ئه وه با گوپرايه لى بکات، ئه گه ر که سیکى ترهات به ربه ره گانى له گه لدا بکات بده ن له گه ردى.

^۱ - مسلم (۱۸۵۱).

^۱ - مسلم (۱۸۴۴).

تاوانی چل و شهش

بهراست دانانی جادووگه رو نه ستیره ناس

خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ (الإسراء: ۳۶). واته: (نهی مرقفه) له شتیک مه دوی و شوینی شتیک مه که وه که زانست و زانیاریت دهر باره ی نیه، چونکه بهراستی کونه ندای بیستن و بینین و تنیگه یشتن هه ره مووی، بهرپر سیاره له بهرام بهریه وه.

(الوابلی) له (ابن عباس) وه ده لیت: خوای گه وره پرسیار له مرقفه کان ده کات له وهی که کردوویانه، نه مهش نه وه دهرده خات که ته ماشاگردنی نامه حهره م قه ده غه کراوه، هه روه ها گوینگرتن له وه یشی که دروست نیه.

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿عَلِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا﴾ (۳۷) ﴿إِلَّا مَن أَرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ﴾ (الجن ۲۶ - ۲۷). واته: نه و زاته زانای نهینی و شاراوه کانه، که سیش له نهینی و شاراوه کانی ناگادار ناکات. مه گه ر بۆ پیغه مبه ریک خوا خوی پازی بیت (به وهی هندی نهینی بزانیّت).

(ابن الجوزی) ده لیت: ﴿عَلِمُ الْغَيْبِ﴾ مه بهست خوای گه وره یه تاک و ته نهاییه و هاوه لی نیه له مولکید، ﴿فَلَا يُظْهِرُ﴾ واته: کهس ناتوانیّت له نادیاره کانی بزانیّت ئیلا مه گه ر خوی به پیغه مبه ریکی و تبیت، چونکه یه کیک له نیشانه راستییه کانی پیغه مبه ران هه والدان هندی له غیب و نادیاره کانه.

واته: ئه وهی که خوی گه وره هه لیبژاردبوو بۆ پیغه مبه رایه تی هه ندی له غه یب و نادیا ری پی ئاشنا ده کات، ئه مه ش به لگه یه له سه ر ئه وه ی که هه رکه س بپوای وابیت که ئه ستیره کان به لگن له سه ر غه یب ئه وه کافرو بیباوه په .

پیغه مبه ری خوا^۱ هه رموویه تی: (من اُتِی عَرَافًا اَوْ کَاهِنًا فَصَدَقَهُ بِمَا یَقُولُ فَقَدْ کَفَرَ مِمَّا اُنْزِلَ اللّٰهُ عَلٰی مُحَمَّدٍ). واته: هه رکه س بجیته لای جادووگه ریک، یا فالچی هک، به پراستی بزانی ت له وه ی که ده لیت، ئه وه بی باوه پ بووه به رامبه ر به و په یامه ی که دابه زیووه بۆ سه ر (محمد).

له (زیدی کوپی (خالدی (الجهنی) وه ده لیت: پیغه مبه ری خوا^۱ هه رموویه تی: (هل تَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟) قالوا: الله وَرَسُولُهُ اَعْلَمُ. قال: (اَصْبَحَ مِنْ عِبَادِی مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ، فَاَمَّا مَنْ قَالَ: مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللّٰهِ وَرَحْمَتِهِ فَذَلِكَ مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ، وَاَمَّا مَنْ قَالَ: بِنَوْءٍ كَذَا وَكَذَا فَذَلِكَ كَافِرٌ بِي وَمُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ)^(۱). واته: ئایا ده زانن په روه دگارتان چی ده لیت؟ وتیان خواو پیغه مبه ره که ی ده زانن. هه رمووی: به شیک له بهنده کانم بپوادار بوو به شیکی تریش بی باوه پ، به لام ئه وه ی که بلیت: به فه زل و په حمه تی خوا باران باری ئه وه بپواداره به من و بی باوه په به ئه ستیره کان، وه ئه وه ی که بلیت: به هوی ئه وه و ئه وه وه باریوه ئه وه بی باوه پ بووه به من و بپوادار بووه به ئه ستیره کان.

زانایان ده لیتن: ئه گه ر موسلمانیک بلیت: باران باری به (نوء کذا) مه به ست له (نوء) ئه وه یه که ئه و باران ده باریتیت و باران دروست ده کات جگه له خوی گه وره، ئه وه کافر ده بیت و به هه لگه راوه ته ماشا ده کریت.

به لام ئه گه ر بلیت: ئه وه نیشانه ی باران بارینه له کاتی ئه و نیشانه دا باران ده باریت و بارینیشی هه ر به ویستی خوی گه وره یه، ئه وه بی باوه پ نابیت، زانایان پاو بۆچوونی

^۱ - البخاری (۸۴۶)، و مسلم (۷۱).

جياوازيان ههيه له سهر به كارهيټناني نهم دهسته واژهيه كه ئاساييه يا باش نيه، باستر وايه به كار نه هيټريټ، چونكه ئه ووتانه وتهى بى باوه پانه.

پيغه مبهري ﷺ فهرموويه تي: (من أتى عَرَفًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً)^(١). واته: ههركهس بجيټه لاي جادووگه ريك و پرسياى لى بكات ده باره ي شتيك نه وه چل شه و نوټى لى وه رناگيريټ.

له (عائشة) وه ده لټيت: گويم لى بوو پيغه مبهري ﷺ ده يفهرموو: (إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَنْزِلُ فِي الْعَنَانِ وَهُوَ السَّحَابُ فَتَذَكُرُ الْأَمْرَ قُضِيَ فِي السَّمَاءِ فَتَسْتَرْقِي الشَّيَاطِينُ السَّمْعَ فَتَسْمَعُهُ فُتُوحِيهِ إِلَى الْكُهَّانِ فَيَكْذِبُونَ مَعَهَا مِائَةً كَذِبَةٍ مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ). واته: فريشته كان له به رزي يه وه له نيو هه وره وه نازل دهن و له وه فرمانه ي خواى گوره ده دوټن كه له ئاسماندا بريارى له سهر داوه، جا شه يتانه كان گوئ هه لده خن و نه وباسه ده قوزنه وه و نيگا بو نه و كه سانه ده كه ن كه گوايه له نهټنى و شاراوه كان شاره زان، نه وانيش سه د دروى له لايه ن خويانه وه تيكه ل ده كه ن!!

ئاموزگارى

ئهى بهنده كانى خوا، بير له پابردووتان بكه نه وه پيش نه وهى له ناو بچن، ته ماشاى كرداره كانتان بكه ن پيش نه وهى بخريته ناو گوپه كانتان، خوټان سازو ئاماده بكه ن بو به جيټه يستن پيش نه وهى به زور په لكيش بكرين.

^١ - مسلم (٢٢٣٠).

تاوانی چل و چهوت یاخی بوونی ژن له میړدهکهی

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِي تَخَافُونَ نُشُورَهُمْ فَعِظُوهُمْ وَأَهْجُرُوهُمْ فِي الْمَصَاجِعِ وَاضْرِبُوهُمْ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا﴾ (النساء: ۳۴). واته: نه و ئاوفره تانه ش ئیوه لییان ده ترسن سرکهشی و سرپیچی بکه ن سره تا ئاموژگاریان بکه ن، (نه گهر سوودی نه بوو) له ناو جیډا پشتمان تیښکه ن، (نه گهر نه وه ش سوودی نه بوو) لییان بده ن (به مه رجیک لیدانه که له دهم و چاو نه بیت و ئاسه وار به جینه هیلتیت)، نه گهر به م هوپانه له لادان و یاخی بوون وازیان هیئا، نه وه ئیتر سته میان لی مه که ن و پیکهی تر مه گر نه به ر (بو ئازاردانیان) بیگومان خوا به رزو بلندو گه وره یه، (نه گهر سته میان لیښکه ن ټوله تان لیده سینیت) .

(الواحدی) ده لیت: (النشون): واته: سرپیچی کردنی پیاو نه ویش نه وه یه که خوی له پیاوه که ی به گه وره تر بزانیټ.

﴿فَعِظُوهُمْ﴾ به قورنانی پیروژ ئاموژگاری بکه و نه وه ی که نه و فهرمانی پی کردوه، ﴿وَأَهْجُرُوهُمْ فِي الْمَصَاجِعِ﴾، (ابن عباس) ده لیت: نه وه یه که له سرچی پشتمی تی بکات و قسه ی له گه ل نه کات، (الشعبي) و (مجاهد) ده لیت: سرچی چول بکه له گه لیدامه خوه، ﴿وَاضْرِبُوهُمْ﴾ واته: لیدانیک که برینداری ئازاری نه دات بو نمونه به دار سیواک .

(ابن عباس) ده لیت: لیدانه که بو ته می کردن بیت، وه ک مشته کوله ی بی ئازاردان، پیویسته پیاو خوی بپاریزیت له یاخی بوونی ژنه که ی به وه ی که خوای گه وره فهرمانی پی

کردوه له م دهقه دا ﴿ فَإِنْ أَطَعَكُمْ ﴾ نه گهر گوږپرايه لیتان بکه له وهی که په یوه ندی به نه وانه وه هیه، ﴿ فَلَا تَبْعُوا ﴾ له خورتانه وه تاوانباریان مه که ن.

پتغه مبر ﷺ فه رموویه تی: (إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَلَمْ تَأْتِهِ فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ). واته: نه گهر پیاو بانگی خیزانه که ی بکات بو سه رجیئی و به دهمیه وه نه هات نه وه فریشته کان نه فره تی لی ده که ن هه تا پوژده بیته وه.

هه روه ها پتغه مبر ﷺ فه رموویه تی: (إِذَا بَاتَتِ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُرْجِعَ)^(۱). واته: نه گهر ئافره ت شه و بکاته وه سه رجیئی پیاوه که ی به جیه یشتی، فریشته کان نه فره تی لی ده که ن هه تا ده گه ریته وه.

هه روه ها پتغه مبر ﷺ فه رموویه تی: (لَا يَحِلُّ لِلْمَرْأَةِ أَنْ تَصُومَ وَزَوْجُهَا شَاهِدٌ إِلَّا بِإِذْنِهِ، وَلَا تَأْذَنَ فِي بَيْتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ)^(۲). واته: دروست نیه بو ئافره ت پوژوو (سونه ت) بگریت و پیاوه که ی حازر بیت ئیلا به پرسى نه و نه بیټ، نابیت که س به ینیتته ماله وه ئیلا به پرسى پیاوه که ی نه بیټ.

پتویسته له سه ر ژن په زامه ندى پیاوه که ی به دهمست به ینیت و خوی دور بگریت له وهی که ئازاری بدات، هه رکات داوای سه رجیئی لی کرد ده بیټ به دهمیه وه بجیت، له به ر فه رموده ی پتغه مبر ﷺ : (إِذَا الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنَوُّسِ)^(۳). واته: نه گهر پیاو ټك بانگی ژنه که ی بکات بو پتویستیه ك با به دهمیه وه بجیت نه گهر له سه ر ته نوریش بیټ.

زانایان ده فه رمون: مه گهر بیانوویه کی هه بیټ وه ك سوړی مانگانه (حیض) یا خوینی دواى مندال بوون (النفاس) نه وه دروست نیه به دهمیه وه بجیت، به هه مان شیوه بو

^۱ - مسلم (۱۴۳۶).

^۲ - البخاری (۵۱۹۵).

^۳ - الترمذی (۱۱۶۰)، وصحه الشیخ الألبانی.

پیاویش دروست نیه داوای نه وه بکات له کاتی سووړی مانگانه و خوینی دواى مندال بوون و نابیت له گه لیدا جووت بیت نیلا دواى پاك بوونه وه نه بیت، چونکه خواى گوره ده فهرمویت: ﴿فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ (البقرة: ۲۲۲).
واته: خوتان به دوور بگرن له هاوسره کانتان که له حاله تی (عاده ی مانگانه دا بوون) نزیکیان مه که ون تا پاك ده بڼه وه.

پټویسته ئافرهت هست به وه بکات که له ژیر دهستی پیاوه که یدایه، بوی نیه به ثاره زووی خوی هه لسوکه وت به ماله که ی بکات نیلا به پرسى نه ونه بی، هه ول بدات مافى پیش بخت به سهر مافه کانی خوی وه، مافى خزمه کانی به سهر مافى خزمه کانی خوی وه، ده بیت ناماده بیت به رده وام گرنگی بدات به لایه نی پاك و خاوینى و شانازی نه کات به جوانیه وه، برینداری نه کات به وته ی ناشرین نه گهر که م و کوړپیه کی تیدا به دی کرد.

به هه مان شیوه پټویسته له سهر ئافرهت شهرم له پیاوه که ی بکات و گوړپایه لی له فهرمانه کانی بکات، له کاتی قسه کردندا له ئاستیدا بیډه نگ بیت، له کاتی هاتنه وه ی بۆ ماله وه له به ری هه ستیت، دوور بکه ویته وه له هه موو نه وانه ی که تووړه ی ده کات، له کاتی ده رچوونیدا له گه لیدا هه ستیت، له کاتی خه ودا خوی جوان و بۆن خوش بکات، به هه موو شیوه یه ک دوور بکه ویته وه له ناپاکى کردن له سه رجیى بیت یا له ماله که ی، وه به رده وام خوی بۆن خوش بکات، گرنگی بدات به پاکى دهم و ددانی به سیواک و به بونی خوش، به نهینى باسى نه کات و، پیز له که سوکاری بگریت، نه وه ی که مه نه و به زوری بزانیټ.

بش

فه زل و چاکه ی نه و ئافره ته ی که گوړپایه لی پیاوه که ی ده کات، وه قورسى سزای نه و
ئافره ته ی که سه رپیچی پیاوه که ی ده کات

پټویسته له سهر نه و ئافره ته ی که له خوا ده ترسیټ کوشش بکات بۆ گوړپایه لی خواى گوره و پاشان گوړپایه لی پیاوه که ی، هه ول بدات پیاوه که ی له خوی پازی بکات، چونکه

ئەو بە ھەشت و دۆزدە خێتی، پێغەمبەر ﷺ ڤەرموویەتی: (اطْلَعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ)^(۱). واتە: دۆزدە خەم پێنیشان درا بێنیم زۆربەی خەلکەکی ئافرەتان.

ئەمەش بە ھۆی گوێپایەلی نەکردنی خواو پێغەمبەرەکی و پیاوێکیانیانە و زۆری خۆ دەرخستنیانە، (التبرج) خۆدەرخستن ئەوێکە کە کاتێک بێھۆیت دەربجێت جوانترین پۆشاک لەبەر بکات و خۆی جوان بکات، خەلکیش بە ھۆی ئەوێکە تووشی فیتنە و کارەساتە بن، خۆ ئەگەر ئەو بۆ خۆی ئاسایی بێت بۆ خەلک ئاسایی نیە!

بە ھەمان شێوە پێویستە لەسەر پیاو خۆی بپاریزێت، بە ھەمان شێوەش بۆ ئافرەتان دەبێت خۆیان بپاریزن، ئەگەر ناچار بو، دەربجێت بۆ سەردانی مائی باوکی یا خزم و کەس و کاری یا بۆ حەمام و ھاوشیوێکی ئەمانە کە ناچارە ھەر بپوات، یا بە پرسێکی پیاوێکی دەربجێت و خۆ دەرنەخات و نەبێتە مایەکی فیتنە.

لە کاتی رێکردندا چاوی بپاریزێت، تەماشای بەرپێی خۆی بکات نە ک بە راست و چەپدا تەماشای بکات، ئەگەر ئەمە ی ئەنجام نەدا ئەو سەرپێچی کردووە.

لە (معاذی کوری (جبل) وە دەلێت: پێغەمبەر ﷺ ڤەرمووی: (لَا تُؤْذِي امْرَأَةً زَوْجَهَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتَلَكِ اللَّهُ فَإِنَّمَا هُوَ عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوشِكُ أَنْ يُفَارِقَكَ إِلَيْنَا)^(۲). واتە: ھیچ ئافرەتێک ئازاری پیاوێکی نادا ئەو دنیا، ئیلا لەو حۆریانەی بە ھەشت بەژنەکی دەلێن: ئازاری مەدە خوا بۆتکوژیت بێگومان ئەو لای تۆ میوانە لەوێ تۆ جێبەجێت و بێت بۆ لای ئێمە.

^(۱) - البخاری (۵۱۹۸)، ومسلم (۲۷۳۸).

^(۲) - الترمذی (۱۱۷۴)، وابن ماجه (۲۰۱۴)، وصححه الشيخ الألبانی.

به شیکي تر

نه گهر ئافرهت فه رماني پيکراوه گوږپايه لي پياوه که ي بکات و به هه مان شيوه ش پياو
 فه رماني پيکراوه نه رم و نيان و به خشنده بيت له گه لياندا، نارام بگريت له که م و
 کورپيه کانينان ، به ته واوي پتيويستيه ئابورييه کانينان جي به جي بکات و به خووپه و شتي
 جوان مامه له يان له گه ل بکات، وه ک چون خوي گه وره ده فه رموييت: ﴿وَعَاشِرُوهُنَّ
 بِالْمَعْرُوفِ﴾ (النساء: ۱۹). واته: بيگومان پيغه مبهري خواستنه نور نه رم و نيان بووه
 به رامبه ر ئافره تان.

تاوانی چل و ههشت

وینه له سه ر جل و بهرگ و دیوار و بهرد و پارو هه موو شته کانی تر، یه کسانه نه گهر
له موم بیت یا هه ویر یا ناسن یا مس یا خوری یا هه رشتیکی تر، فه رمان نه وهیه که
لابهریت

خوای گهره ده فه رمویت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا﴾ (الأحزاب: ۵۷). واته: بیتگومان نه وانه ی نازاری خواو پیغه مبه ره که ی
ده دن (مه به ست نازاردانی پیغه مبه ره ﷺ) یان نه وانه ی که هاوه ل بۆ خوا بریار ده دهن و
کوفر ده که ن و جنیوی پیده دهن (خوا نه فرینی لی کردوون له دنیا و قیامه تدا سزایه کی زۆر
خه جالته و سه رشۆر که ریشی بۆ ناماده کردوون.

پیغه مبه ره ﷺ فه رموویه تی: ﴿إِنَّ أَصْحَابَ هَذِهِ الصُّورِ يُعَذِّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيُقَالُ لَهُمْ: أَحْيُوا مَا خَلَقْتُمْ﴾^(۱). واته: به راستی خاوه نی ئەم په یکه رانه سزا ده درین له پۆژی دوا بیداو
پیتیان ده وتریت: نه وه ی که دروستان کردوه پۆج بکه ن به به ریدا.

له (عائشة) وه ده لیت: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ سَفَرٍ وَقَدْ سَتَرْتُ بِقِرَامٍ لِي عَلَى سَهْوَةٍ لِي فِيهَا تَمَائِيلٌ فَلَمَّا رَأَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَتَكَهُ وَقَالَ: أَشَدُّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُضَاهَوْنَ بِخَلْقِ اللَّهِ قَالَتْ: فَجَعَلْنَاهُ وَسَادَةً أَوْ وَسَادَتَيْنِ^(۲).
واته: پیغه مبه ری خوا له گه شتیک گه رایه وه منیش په رده یه که م دابوو به په نجه ره که دا
وینه و په یکه ری تیدا بوو کاتیک که پیغه مبه ر بیننی لای برد و فه رمووی: به راستی نه وانه ی
ئەم وینانه دروست ده که ن له پاشه پۆژدا سزا ده درین پیتیان ده گو تریت: ئا ده ی نه وانه
زیندوو بکه نه وه. وتی: دوا یی کردمان به به رگه سه رینیک یا دوو به رگه سه رین.

^۱ - البخاری (۵۹۵۱)، و مسلم (۲۱۰۸).

^۲ - البخاری (۵۹۵۴)، و مسلم (۲۱۰۷).

له (ابن عباس) وه ده لیت: له پیغه مبهرم ﷺ بیست ده یفرموو: (كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَهَا نَفْسًا فَتُعَذِّبُهُ فِي جَهَنَّمَ)^(۲). واته: هه موو وینه گریک (درووستگری بت) له دۆزه خدایه هه روینه یه ک که کیشاویه تی ده بی به گیانیك و سزای ده دات له دۆزه خدا.

له (ابن عباس) وه ده لیت: له پیغه مبهرم ﷺ بیست ده یفرموو: (مَنْ صَوَّرَ صُورَةً فِي الدُّنْيَا كَلَّفَ أَنْ يَنْفُخَ فِيهَا الرُّوحَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ بِنَافِخٍ أَبَدًا)^(۳). واته: هه رکه س په یکه ریک دروست بکات له دونیادا داوای لی ده کریت پووح بکات به به ریدا له پوژی دوايیدا، وه به هیچ شیوه یه ک ناتوانیت.

(أبو هريرة) ده لیت: له پیغه مبهرم ﷺ بیست ده یفرموو: خوای گه وره ده فهرمویت: (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً)^(۴). واته: کی هه یه سته مکارتر له و که سه ی ده چی شتی دروست ده کا وه کو نه وه ی من دروستم کردووه؟ ده با ده نکه دانه ویله یه ک دروست بکات، یا گه ردیله یه ک دروست بکات.

پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: (لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ)^(۵). واته: فریشته کان ناچنه مالتیکه وه سه گ و، وینه (په یکه ر) ی تیدا بیت.

نه مه نه گه سه گ به خپو بکات به مه به سستی کشتوکالی و پاوکردن نه بیت، به لام نه گه ر ناچار بوو به خپوی بکات بو پاسه وانی ماله که ی، نه وه ناسایی به و هیچ گرفتیکي تیدا نیه.

^۲ - البخاري (۲۲۲۵)، ومسلم (۲۱۱۰).

^۳ - البخاري (۷۰۴۲)، ومسلم (۲۱۰۶).

^۴ - البخاري (۵۹۵۳)، ومسلم (۲۱۱۱).

^۵ - مسلم (۹۶۹).

به لام وینه هه موئه وانه ده گریته وه که پۆح له بهرن، یه کسانه نه گه روینه ی ئاسایی
بیته یا هه لکۆلراو یا له جل و بهرگدا نه خش کرابوو یا هه رشپویه کی تر چونکه هه رمووده که
به گشتی هیناویه تی، با خۆی به دوور بگریته.

له (حیا) ی کوپی (حصین) وه ده لیت؛ (علي) ی کوپی (أبي طالب) په زای خوا ی
لایبیت پی و تم؛ ئایا هه رمانت پی بکه م به وه ی که پیغه مبه ر ﷺ هه رمانی پی کردووم؟ هه ر
په یکه ری بته کت بینی بیشکینه و، هه رقه برێک که به رزبوو پیکی نه رزه که ی بکه ره وه.

تاوانی چل و نو

لیدان و شیومن و درینی جل و بهرگ و تاشینی قزو هه لکه ندنی و نزا کردن به
داد و هاوار له کاتی به لاو موسییه تدا

(عبد الله) ی کوپی (مسعود) ده لیت: پیغه مبهري ﷺ فهرموویه تی: (ليس مِنَّا مَنْ لَطَمَ
الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ). واته: له ئیمه نیه که سیک به پوومه تیا
بکیشی و به خه ی خوی دادپێ و شین و شه پۆر و هات و هاواری سه رده می نه فامی بکات.

(أم عطية) ده لیت: پیغه مبهري ﷺ په یمانی لی وهرگرتین له به یعه تدا که هات و
هاوار به سه ر مردودا نه که ن.

له (نعمان) ی کوپی (بشیر) وه ده لیت: (عبد الله) ی کوپی (رواحه) له هوش خوی
چوو، له و کاته دا خوشکه که ی هاواری ده کرد به سه ریدا ده یوت: و ابراکه م، و ابراکه م، کاتیک
که به خه بهر هاته وه فهرمووی: هه رچیت وت ئیلا پیم و ترا تو وایت و تو وایت^(۲).

پیغه مبهري ﷺ خوا ﷺ فهرموویه تی: (الْمَيِّتُ يُعَذَّبُ فِي قَبْرِهِ بِمَا نَبَحَ عَلَيْهِ). واته: مردوو
له ناو گزردا نازاری پی ده گات به وه ی که هات و هاوای به سه ره وه ده که ن.

هه ره ها فهرموویه تی: (النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ
مِنْ قَطْرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ)^(۱). واته: نه وه ی که هات و هاوار ده کات به سه ر مردودا نه گهر
داوای لیخو شبوون نه کات پیش مردنی له پوژی دوا ییدا زیندوو ده کریته وه، کراسیکی له
قه تران و زری یه کی له بهر دایه به نه خو ش پیسته (گروو) هه موو له شی داده پو ش.

^۲ - البخاري (۴۲۶۷).

^۱ - مسلم (۹۳۴).

له (الأوزاعي) وه ده لیت؛ (عمری کوی) (الخطاب) - په زای خوی لیبت - گوئی له دهنگی گریان بو، چند هاوه لاتیکی له گه لدا بو، پوی تیپان کرد و ته مه شای کرد ثافره تیک هات و هاوار دهکات دهستی بهرز کرده وه و لئی دا هه تا سه ریوشه که ی که و ته خواره وه، فهرمووی؛ لئی دهدهم چونکه هات و هاوار دهکات و هیچ حورمه تیکی نیه، نه وه له بهر نیوه بوی ناگری، به لکو فرمیسک ده پزیت بۆ سهروهت و سامانه که تان، نا نه وه مردووه کانتان سزا ددهات له گزپه کانیاندا، وه زیندووه کانیشتان له ماله کانی خویاندا، چونکه نارامگرتنتان لی قه دهغه دهکات که خوا فهرمانی پی کرده وه، تووشی نا نارامیتان دهکات که خوی گهره قه دهغه ی کرده وه.

زانایان ده فهرموون؛ قه دهغه به دهنگ بهرز کرده وه له کاتی گریاندا، به لام گریان له سه مردوو به بی هاوار و فیغان قه دهغه نیه.

له (عبد الله) ی کوی (عمری) - په زای خوی لیبت - ده لیت؛ اشککی سعد بن عبادة شکوی له فاتاه النبي صلى الله عليه وسلم يعودُهُ مع عبد الرحمن بن عوفٍ وسعد بن أبي وقاصٍ وعبد الله بن مسعود رضي الله عنهم فلما دخل عليه فوجدَهُ في غَاشِيَةِ أَهْلِهِ فقال قد قَضَى قالوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَبَكَى النبي صلى الله عليه وسلم فلما رَأَى الْقَوْمُ بُكَاءَ النبي صلى الله عليه وسلم بَكَوْا فقال أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ اللَّهَ لَا يُعَذِّبُ بِدَمْعِ الْعَيْنِ وَلَا بِحُزْنِ الْقَلْبِ وَلَكِنْ يُعَذِّبُ بِهَذَا وَأَشَارَ إِلَى لِسَانِهِ أَوْ يَرْحَمُ وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذِّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ وَاتِهِ؛ (سعدی کوی) (عبادة) نه خوش کهوت پیغه مبه ریش ﷺ هات بۆ سهردانی. له گه ل (عبد الرحمن) ی کوی (عوف) و (سعدی کوی) (أبو وقاص) - په زای خویان لیبت - و (عبد الله) ی کوی (مسعود) کاتی چوه ژوره وه بۆ لای بینی وا له ناوکمه لیک له که س و کاریدا ده وریان داوه. فهرمووی؛ (چی به ته واو بو) و تیپان؛ نه خیر نه ی پیغه مبه ری خوا. نیر پیغه مبه ر دهستی کرد به گریان. کاتی خه لکی گریان پیغه مبه ری خویان بینی ﷺ نه وانیش دهستیان کرد به گریان. فهرمووی؛ (نهری گوی ناگرن) له راستیدا خوا به فرمیسکی چاو سزای هیچ که سیک نادات هروه ها به خهفت و بیتا قه تی دل، به لکو سزا

نه دات به مه - ناماژه ی بۆ زمانی کرد - یا خود په حمیش نه کات. بیگومان مردوو به گریانی کس و کاری نازاری پی ده گات.

له (أسامة بن زيد) هوه ده لیت: (أُرْسِلَتْ ابْنَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِ إِنْ ابْنًا لِي قُبِضَ فَانْتَنَا فَأَرْسَلَ يَقْرِيءُ السَّلَامَ وَيَقُولُ إِنْ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ وَكُلُّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ لِيَأْتِيَنَهَا فِقَامَ وَمَعَهُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ وَمَعَاذُ بْنُ جَبَلٍ وَأَبِيُّ بْنُ كَعْبٍ وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ وَرِجَالٌ فَرَفَعَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّبِيَّ وَنَفْسُهُ تَتَقَعَّقُ قَالَ حَسِبْتُهُ أَنَّهُ قَالَ كَأَنَّهَا شَنْ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَ سَعْدُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذَا فَقَالَ هَذِهِ رَحْمَةٌ جَعَلَهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ عِبَادِهِ وَإِنَّمَا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ عِبَادِهِ الرَّحْمَاءُ^(۲). واته: کچه که ی پیغه مبه ر ﷺ کوپکی مردوو، ناردی به دوايدا با بیت بۆ لامان. پیغه مبه ریش ﷺ زه لامیکی نارد که سه لامی پی بگه یه نیت و پی ی بلیت: خوا چی بویت هی خویه تی و چیشی وه رگرته وه هر هی خویه تی هه موو که س لای خوا ناکام و نه جه لیکی دیاری کراوی هه یه، پی بلای با نارام بگریت و به ته مای پاداشتی خوا بیت) به لام کچه که ی ناردی به دوايدا و سویندی خواردوو هه ر ده بیت بیت بۆ سه ردانی.

نیدی پیغه مبه ر هه ستاو (سعد) ی کوپی (عبادة) و (معاذ) ی کوپی (جبل) و (ابی) ی کوپی (کعب) و (زید) ی کوپی (ثابت) وه چند پیاویکی تریش له خزمه تیدا هه ستان منداله که یان هیتایه خزمه ت پیغه مبه ر ﷺ هه ناسه سوار بوو خپه ی سنگی ده هات چاوه گانی فرمیسکی لی هاته خواره وه، (سعد) وتی: نه مه چیه نه ی پیغه مبه ری خوا؟ هه رمووی: نه مه په حم و به زه ییه که خوی گه وره خستوو یه تییه نیو دلای به نده گانیه وه، بیگومان خوا له نیو به نده گانیدا ته نها به زه یی به وانه یاندا دیتته وه که به په حم و میهره بانن.

(أنس) ده لیت: (دَخَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَبِي سَيِّفٍ الْفَرَسِيِّ وَكَانَ ظِلًّا لِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَأَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِبْرَاهِيمَ فَقَبَّلَهُ

^۲ - البخاري (۱۲۸۴)، ومسلم (۹۲۲).

وَسَمَّهٖ ثُمَّ دَخَلْنَا عَلَيْهِ بَعْدَ ذَلِكَ وَإِبْرَاهِيمُ يَجُودُ بِنَفْسِهِ فَجَعَلَتْ عَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَذَرِفَانِ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَأَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ يَا بَنَ عَوْفٍ إِنَّهَا رَحْمَةٌ ثُمَّ أَتْبَعَهَا بِأُخْرَى فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْعَيْنَ تَدْمَعُ وَالْقَلْبَ يَحْزَنُ وَلَا نَقُولُ إِلَّا مَا يَرْضَى رَبُّنَا وَإِنَّا بِفِرَاقِكَ يَا إِبْرَاهِيمَ لَمَحْزُونُونَ^(۱). واتە: له خزمه‌تی پیتغه‌مبه‌ر ﷺ دا چووین بۆ لای (أبو سيف) ئاسنگەر که می‌ردی دایه‌نه‌که‌ی (إبراهیم) ی کوری پیتغه‌مبه‌ر ﷺ بوو. پیتغه‌مبه‌ری خوا (إبراهیم) ی هه‌لگرت و ماچی کردوو بۆنی کرد. له پاشان دواى ئه‌وه جارێکی تر چووینه‌وه بۆ لای و بینیمان (إبراهیم) هه‌ناسه‌ی دیت و ده‌جیت و له گیاندانایه، ئیتر پیتغه‌مبه‌ر ﷺ چاوه‌گانی فرمیسکیان لى هاته‌خواره‌وه (عبد الرحمن) ی کوپی (عوف) - په‌زای خواى لیبى- وتی: تۆیش ئه‌ی پیتغه‌مبه‌ری خوا؟ فه‌رمووی: (ئه‌ی کوپی عوف ئه‌مه په‌حم و به‌زه‌یی یه) له پاشان فه‌رمووی: (به‌پاستی چاو فرمیسک ئه‌رێژیت و دل‌خه‌مبار ده‌بی‌ت و هه‌ر ئه‌وه‌ش ئه‌لێین: که په‌روه‌ردگارمان پیتی رازی یه، به‌پاستی ئه‌ی (إبراهیم) ئیمه به‌کۆچی تۆ خه‌مبارین.

به‌لام فه‌رمووده (صه‌حیحه‌كان) که هاتوون ده‌ریاره‌ی: (وَإِنَّ الْمَيِّتَ يُعَذَّبُ بِبُكَاءِ أَهْلِهِ عَلَيْهِ)^(۱). واتە: بیگومان مردوو به‌گریانی که‌س و کاری سزا ئه‌دری‌ت. ئه‌مه له‌سه‌ر پووی ده‌ره‌وه‌ی فه‌رمووده که نیه به‌لکو لیكدانه‌وه‌ی بۆ کراوه.

زانایان پای جیاوازیان هه‌یه له لیكدانه‌وه‌ی ئه‌م فه‌رمووده‌یه له‌سه‌ر چه‌ند وته‌یه‌ك دیارترینیان: به‌و مانایه‌یه که که‌سی مردوو هۆکاربی له‌و گریانهدا، یا پێشتر وه‌سیه‌تی کردبی که بۆی بگراین یا هاوشتیوه‌ی ئه‌وانه.

^۱ - البخاري (۱۳۰۳)، ومسلم (۲۳۱۵).

^۱ - البخاري (۱۳۰۳)، ومسلم (۲۳۱۵).

نیمای شافعی و هاوولانی پئیان وایه : که باش نیه دواى مردن بۆ مردوو بگریت، گریانیش حرام نیه وه دروسته پئیش مردن و دواى مردن بۆى بگریت، به لام باشتر وایه پئیش مردن بۆى بگریت.

بەش

ئایا بۆچی ئه و که سه ی هات وهاوار دهکات ئه و نه فرهت و سزا سه خته ی بۆ دیاری کراوه ؟ له بهر ئه وه یه مڕۆژ تووشی نا ئارامی دهکات و بهرگری لیدهکات له ئارام گرتن، له گه ل ئه وه شدا خواى گه وده و پیغه مبه ره که ی فه رمانیان کردوو به ئارام گرتن و پئیکریان کردوو له نا ئارامی و توپه بوون، خواى گه وده ده فه رمویت : ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾ (البقرة: ۱۵۳). واته : ئه ی ئه وانه ی ئیمان و باوه پتان هیناوه داواى کومه ک و یارمه تی له خوا بکه ن به هۆى ئارامگرتن و نوێژ کردنه وه، دلنایان که خوا یارو یاوه رى خۆپاگرو ئارامگرانه .

له (عائشة) وه په زای خودای لى بئیت ده لئیت : پیغه مبه رى خوا ﷺ فه رمووی : (ما من مُصِيبَةٍ يُصَابُ بِهَا الْمُسْلِمُ إِلَّا كُفِّرَ بِهَا عَنْهُ حَتَّى الشُّوْكَهَ يُشَاكُهَا)^(۱). واته : (هیچ موسیبه تیک نیه که تووشی موسلمان ببی، ئیلا ئه و موسیبه ته ده بئته که فاره تی گونا هه کانی، ته نانه ت ئه گه ر درپکێکش بچه قی به له شیدا).

به شێك دهرباره ی پرسه (التعزیه)

په حمه تی خوات لیبئیت باش بزانه که له پاستیدا پرسه بریتییه له ئارام گرتن، باسکردنی شتیک که خاوه ن مردوو که گویت لیبگری خه م وپه ژاره ی بره ویته وه و به لاو موسیبه ته که ی له لا سووک بگریت، ئه مه کاریکی باشه چونکه به گشتی فه رمان کردنه به چاکه و دوور که و تنه وه یه له خراپه وه له چوارچێوه ی ئه م ده قه دا کو ده بئته وه که خواى

گه وره ده فهرمویت: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْرِ وَالْقَوَىٰ﴾ (المائدة: ۲). نه مه باشتړین به لگه په ده رپاره ی پرسه.

باش بزانه به پاستی پرسه بریتیه له فرمان کردن به نارام گرتن، ناساییه پیش ناشتن و دواى ناشتن، هاوه لانی نیمامی شافعی ده لاین : پرسه له و کاته ده ست پیده کات که مردووه که ده مریت و ده نیژریت هه تا ماوه ی سی پوژ، هاوه لانی نیمه ش ده لاین باش نیه پرسه دواى سی پوژ، چونکه پرسه دلی خاوه ن مردوو نارام ده کات، به شیوه یه کی گشتی دواى سی پوژ خاوه ن پرسه دلی به ره و نارام بوون ده چیت، بویه باشتړ وایه دووباره نه خړیته وه بیرى. نه مه ش بوچوونی زوږبه ی زانایانی مه زه به ی نیمه یه .

باش نیه دانیشتن له پرسه دا، واته مالی مردووه که له مالی که سیکدا کڅ بېنه وه به مه به ستی پرسه، بېگومان باشتړین پرسه نه وه یه که له (اسامة) ی کوږی (زید) وه ده لیت : یه کیک له که کانی پیغه مبر ﷺ بانگه یشتی پیغه مبر ی خوی کرد که مندالیکى کوچی کردووه، پیغه مبر ﷺ فهرمووی : وَيَقُولُ إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ وَكُلٌّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ^(۲). واته : نه وه ی خوا بردی هی خویه تی و چیشی وه رگرتوه هه ر هی خویه تی هه موو شتیکش لای خوا ناکام و نه جه لیکى دیاری کراوی هه یه، پی بلی با نارام بگریت و به ته مای پاداشتی خوا بیت.

نیمامی نه وه وی ده فهرمویت نه م فهرمووده یه له گه وره ترین بڼه ماکانی نیسلا مه که شتی زوږ گرنه ده گرتنه وه له بڼه ماکانی ثابین ولقه کانی و ناداب و نارام گرتن له سه ر موسیبه ته کان به گشتی و خه م و په ژاره و نه خوشی، جگه له وانه ش چه ندین شتی تر .

له (ابو هريرة) هه ده لیت : پیغه مبر ﷺ ده رچوو بو گوږستانی به قیغ، نافرته تیکى بینى له سه ر گوږیک ده گریا، فهرمووی : (اتَّقِ اللَّهَ وَأَصْبِرْ) واته : له خوا بترسه و نارام بگره ؟ وتی : نه ی بنده ی خوا نه گه ر توش تووشی به لا ببوایه ی ږیگریت نه ده کردم !

^۲ - البخاري (۱۲۸۴)، ومسلم (۹۲۳).

فهرمووی: (اَتَّقِي اللَّهَ وَاصْبِرِي) واته: له خوا بترسه و نارام بگره؟ وتی: نهی بهندهی خوا گویم لیته وازم لی بهینه. پیغهمبری خواش ﷺ لیتی دوورکته وه، پیاویکی موسلمان نه مهی بینی هات بۆ لای ژنه که وتی: نه و پیاوه چی پیت وتی؟ نه ویش نه وهی پوویدا بۆی باس کرد، پیاوه که وتی: نایا دهیناسیت؟ وتی: نه به خوا؟ وتی: وای بۆ تۆ! نه وه پیغهمبری خوا بوو. نافره ته که به په له رۆشت هه تا گه یشته خزمه تی پیغهمبری خوا ﷺ وتی: نهی پیغهمبری خوا من نارام ده گرم، فهرمووی: (إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ الصَّدْمَةِ الْأُولَى)^(۱). واته: نارامگرتن له کۆست که وتنی یه که مدایه.

له (صه حیجی) موسلیمدا هاتووه: کوپیکی (أبو طلحة) کۆچی کرد که له (أم سلیم) بوو، به مندالێ کانی وت: نه م هه والێ لای باوکتان باس مه که ن هه تا خۆم بۆی باس ده که م، (أبو طلحة) هاته وه خیزانه که ی وه ک پۆژه کانی تر چیشتی بۆی دانا و نه ویش له سه ر خۆ نانی خوارد، پاشان کاری سه ر جیگه یان بۆ کرد، کاتی که خیزانی بینی پیاوه که ی نانی خوارد و ئیسراحه تی کرد، وتی: نهی (أبو طلحة) نه گه ر که سانیک نه سپه رده یه کی له لای مالتیکه وه هه بیئت نه گه ر داوای بکه ن ده توانی بلیت نایده مه وه؟ وتی: نه خیر، ((أم سلیم)) وتی: ده و ابزانه نه وه کوپه که ی تۆیه. وتی: ((أبو طلحة)) توو په بوو، وتی: وازت لیم هینا هه تا غوسلم که وه سه ر، ئینجا هه والی مردنی کوپمت پی دا، ناتوانیت زالم بکه یه به سه ر نارامگرتندا، له مال ده رچوو هه تا گه یشته خزمه ت پیغهمبری ﷺ هه والی پیدا به وه ی که پووی داوه، پیغهمبری خوا ﷺ فهرمووی: خوای گه وره نه و شه وه تان لی پیرۆز بکات! . هه روه ها پیغهمبری ﷺ فهرموویه تی (مَا أُعْطِيَ أَحَدٌ عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ)^(۲). واته: هیچ به خششیک به که س نه به خشراره باشتربیت له نارامگرتن.

هه وال درا به ئیمامی شافعی که (عبد الرحمن) ی کوپی (مهدي) مندالیک ی کۆچی دوایی کردووه، زۆر خه مبار و بیثاقه ت بووه، ئیمام شافعی نامه یه کی بۆ نارد ده لیئت:

^۱ - البخاری (۱۲۵۲)، ومسلم (۶۲۶).

^۲ - البخاری (۱۴۷۰).

براکم سهره خوښی له خوت بکه چوڼ سهره خوښی له خه لک ده کهیت، نه وهی هرز
 ناکهیت خه لک بیکات خوښی مه یکه، بزانه موسیبه کڅتایی دیت به لام دواي نه وه یان
 ده بیت به خاوه ن چاکه یا خراپه، که واته هه ول بده له پاداشدا بهشت هه بیت، له
 موسیبه ته دا خوی گوره نارامی بیه خشیته به ټیمه وو به ټیوه ش، له پاشا نه م شیعه ی
 نووسی؛

إني معزيك على أني على طمع   من الخلود ولكن سنة الدين
 فما المعزي بباقي بعد صاحبه   ولا المعزي ولو عاشا إلى حين

له (عبد الله بن عمر) هوه؛ کوپڼکی کڅچی کرد له کاتی ناشتندا له لیواری کڅږه که
 دانیشتبوو پاشان بزه یه کی پیکه نینی کرد، پتی و ترا؛ نه وه چیه له لیواری کڅږه که دا
 پیده که نیت؟ وتی؛ ده مه ویت شه یتان په ست بکه م.

له (حسن البصري) هوه؛ پیاوړیک زور بیتا قه تی کوږه که ی بوو سکالای هیئا بو لای
 (حسن البصري)، نه ویش فهرمووی؛ مندا له که ت لیت داپراوه ؟ وتی؛ به لای داپرا نه که ی
 زور تره له ناماده بوونه که ی، فهرمووی؛ وازی لای بهینه با بهو شیوه بیت چونکه هه موو
 داپرانیکي ده بیت ه مایه ی خیرو پاداشت بو تو؛ وتی؛ نه ی (أبو سعید) دلعت نارام کرده وه.

(عمری کوپی) (عبد العزيز) چوو بو لای کوږه که ی له کاتی نه خوشیدا، وتی؛ کوږه که م
 وه زعت چونه ؟ وتی؛ له حقه دا ده مبینی . وتی؛ کوږه که م نه گه رتو له تهرانووی مندا بی
 پیم باشتره من له تهرانووی تودا بم له پوړی دوایدا . وتی؛ نه ی باوکه نه وه ی تو پیت
 خوشه پیم خوشتره له وه ی که خوم پیم خوشه .

یه کیک له پییه کانی (عروة) نه خوشی خورکه لیی دا ، له لاقه وه برپه وه ، له کاتی
 برپه وه که س نه یگرت له گه ل نه وه شدا وازی له زیکرو ویرده کانی نه وشه وه نه هیئا ته نها
 نه وه نه بی که وتی؛ ﴿لَقَدْ لَبِئْنَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ (الكهف: ۶۲). واته : به راستی له و
 سه فهره ماندا زور ماندوو بووین ، پاشان نه م دپره شعرانه ی خوینده وه ؛

لعمري ما أهويت كفي لريبة
ولا حملتني نحو فاحشة رجلي
ولا قادني سمعي ولا بصري لها
ولا دلني رأيي عليها ولا عقلي
وأعلم أنني لم تصبني مصيبة
من الدهر إلا قد أصابت فتى قبلي

ئینجا فهرمووی : خوايه نه گهر تۆ به لات به سهردا هیناوم نهوا چاکت کردمه وه، نه گهر به شیک له جه ستمت برد چه ندين به شت بۆم هیشته وه، نه گهر مندالیکت برده وه بۆلای خۆت چه ندين مندالت بۆ به جیهیشتم .

له ئیمامی موسلیم له (ابو حسان) هوه ده لیت : به (ابو هريرة) هم وت : قسه یه کمان بۆ بکه که دهروونمان نارام بکات له مردووه کانمان، وتی : به لئى، منداله کان په پوله ی به هه شتن هه ریه ک له وانه ده گات به باوک و دایکی جله که ی پاده کیشى یا ده ستی ده گری وازی لئى ناهینئى هه تا ده یخاته به هه شته وه^(۱) .

که واته بپوانه بۆ به ره که تی مندال کوپ بئى یان کچ نه گهر به مندالئى بمرن نه وه له دوا پۆژدا سوودو قازانچ ده به خشن به باوک و دایکیان، به مهرجیک نه گهر نارامگرین و بلئین (الحمد لله إنا لله وإنا إليه راجعون) نهو پاداشته یان ده ست ده که ویت که خواى گه وره په یمانی پیداون، وه ک ده فه رمویت: ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (البقرة: ۱۵۶). واته : که نه وانه هه رکاتیک تووشی به لاوناخوشیه ک ده بن ده لئین؛ ئیمه مولکی خواين و هه رچی هه مانه به خششی خوايه، سه ر نه نجامیش ته نها هه ر بۆ لای نهو زاته یه گه رانه وه مان.

له (ام سلمة) هوه په زای خودای لئى ببت ده لیت گویم له پېغه مبهری خوا بوو ده یفه رموو : (ما من مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ ف يَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ اللَّهُمَّ أَجْرُنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا)^(۱). واته : هیچ

^۱ - مسلم (۲۶۳۵).

^۱ - مسلم (۹۱۸).

موسلمانیک نیه تووشی به لاو موسیبه تیک بیت و دواى نه وه بلیت که خواى گه وره فره مانى
 پیکردوه ﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ خودایه پاداشتم بده وه له و موسیبه ته ی که تووشم
 بووه و له دواى نه وه خیر و چاکه م بۆ بینه پئ، ئیلا له جیگه ی نه وه خوا خیر و چاکه ی بۆ
 دهنووسیت، دواتر باشتی بۆ ده کا.

کاتیک که (أبو سلمة) کۆچی دواى کرد، وتم کى له موسلمانان له (أبو سلمة) باشتی،
 دواتر شووم به پیغه مبه ری خواص کرد، که واته خواى گه وره پیغه مبه ره که ی خسته
 جیگه ی نه و بۆ من.

نه گه ر خاوه ن موسیبه ته که تووپه یی و بیزاری دهرپی و داد و هاواری کرد، یا دهیدا
 به پوو خساری خۆیدا و شیوه نی کرد، یا جل و به رگی له به ر خۆی داده پنی، یا قرئی خۆی
 مه لده که نی، نه وه تووپه یی و نه فرینی خواى به سه ردا ده باریت.

تاوانی په نجا

له سنوور دهرچوون و دهست دريژي کردن و خو به زل زانين (البغي)

خوای گه وړه ده فهرمویت: ﴿ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُوتِيَكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ (الشوری: ۴۲). واته: بیگومان ته نها نه وانه به پرېرس ده بن که ستم له خه لکی ده کن و ده سترديژي ده کن به ناحق له زه ویدا، نا نه وانه سزاو نازاری به نیشیان بۆ هیه.

پیغه مبه ری خوا فهرمویه تی: (وَإِنَّ اللَّهَ أَوْحَى إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ وَلَا يَبْتَغِيَ أَحَدٌ عَلَى أَحَدٍ)^(۱). واته: به پاستی خوای گه وړه فهرمانی کردوه که خوتان به که م بزنان و خاکی بن، هه تا هیچ که س شانازی نه کات به سهریه که وه، هیچ که س خوی له که سیکي تر به گه وړه تر نه زانی.

هه وړه ها پیغه مبه ری خوا فهرمویه تی: (مَا مِنْ دَنَسٍ أَجْدَرُ أَنْ يُعْجَلَ اللَّهُ تَعَالَى لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِي الدُّنْيَا مَعَ مَا يَدْخُرُ لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِثْلُ الْبَغْيِ وَقَطِيعَةِ الرَّحِمِ)^(۲). واته: خدا خیرا توله ی گونا می ستم و هاموشونه کردنی خزمان هر له دنیا ده کاته وه خوای گه وړه قاپوونی برد به ناخی زه ویدا کاتیک که خوی به گه وړه تر زانی له نه ته وه که ی، خوای گه وړه دهریاره ی هه والی داوه و ده فهرمویت: ﴿ إِنَّ قُلُوبَنَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَءَاتَيْنَاهُ مِنَ الْكُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولَى الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

^۱ - مسلم (۲۸۶۵).

^۲ - أبو داود (۴۹۰۲)، والترمذي (۲۵۱۱)، وقال: حديث حسن صحيح)، وابن ماجه (۴۲۱۱) وصححه

الشيخ الألباني.

الْفَرَحِينَ ﴿٧٦﴾ وَاتَّبَعَ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنَ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفُسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِنْدِي أَوَلَمْ يَعْلَم أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَن هُوَ أَشَدُّ مِنهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْئَلُ عَن ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بَلِّغْنَا لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قُرُونُ إِنَّهُمْ لَذَوُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيَلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَن ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُفْلِحُهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾ (القصص: ٧٦ - ٨١). واته: بئگومان قاپوون له قهوم و خویشانی موسی بوو که چی (به هوی مال و سامانه وه) خوی گیف ده کرده وه به سه ریاند او فیزی به سه ردا ده کردن، نه وهنده مال و سامان و داراییمان پتیه خشی بوو، که به پاستی کللی گه نجینه و قاسه کانی به چند که سیکی به هیژو به گرانی هه لده گیران، (له کاتی لووت به رزیه که یدا) هه ندیک ئیماندارانی خزم و که سی خوی پتیمان وت؛ که شخه مه که وه له خو بایی مه به به سامانه، چونکه بئگومان خوا نه وه که سانه ی خوش ناویت که که شخه ده کن به پاره و سامانیانه وه و له خو بایی ده بن. هه ول بده به مال و سامانه ی خوا پتی به خشیووی مالی قیامت و به هه شتی به رینی پی بکړه و به شی خویشته له دونیادا به حاللی فه راموش مه که، چاکه له گه ل به نده کانی خوادا بکه هه روه ک خوا چاکه ی هیئاو ته پیت، نه که ی هه ولی فه ساد و گونا هو تاوان بده ی له زه ویدا، چونکه به پاستی خوا نه وه که سانه ی خوش ناویت که توی خراپه ده چیتن. قاپوون وتی: بئگومان نه م سامان و داریبه م هر به هوی زانست و زانیاری و نه خشی خومه وه پیم دراوه، باشه مه که ر قاپوون نه یده زانی به پاستی خوا پیش نه م چنده ها گه ل و هوز و قهومی له ناو بردووه که له و زیاتر به ده سه لاترو ده وله مه ندر بوون؟ تاوانباران پرسایریان لی ناکریت ده رباره ی گونا هه کانیان (چونکه توماره لای خوا و ناشکرایه). ئینجا پوژیک قاپوون خوی سازداو به پاراوه ییه وه چووه ده روه وه بو ناو قهومه که ی بو که شخه کردن و خوناندن، نه وانه ی که ناواتیان ژبانی دونیایه، وتیان: خوزگه ئیمه ش وه کو قاپوون، سامان و ده سه لاتمان

هه‌بوايه، به‌پاستی خاوه‌نی به‌ختیکی گه‌وره‌یه! (به‌لام) نه‌وانه‌ی که زانست و زانیاری
 پاستیان پتیه‌خسراوه (ده‌بارهی حالّ و حه‌رام و نرخی دونیا ده‌زانن) وتیان: هاوار بۆ
 ئیوه، بۆ تینافکرن پاداشتی خوایی زۆر چاکتره بۆ نه‌و که‌سه‌ی باوه‌پی دامه‌زراوی هیناوه
 کارو کرده‌وه‌ی چاکی نه‌نجام داوه، نه‌و زانست و باوه‌پو کرده‌وه‌یه به‌که‌س نادریت، ته‌نها
 به‌خۆپراگری و ئارامگران نه‌بیت. نه‌وسا (که بینیمان قاپوون به‌ته‌واوی له‌سنوور
 ده‌رچووه) کوتوپر خۆی و مالّ و سامانیان برد به‌ناخی زه‌ویدا، هیچ ده‌سته‌و گرۆیه‌کی
 نه‌بوو فریای بکه‌ویت و له‌ده‌ست خه‌شم و قینی خوا ده‌ریازی بکات، بیگومان له‌و
 که‌سانه‌ش نه‌بوو که بتوانیت خۆی پزگاری ببیت.

(ابن الجوزي) ده‌لّیت: وشه‌ی (بغی) (ده‌رچوون و سته‌م) له‌مه‌سه‌له‌ی قاپوون دا به‌م
 مانایانه‌هاتوه:

یه‌که‌م: له‌سنوور ده‌رچوونه‌که‌ی قاپوون له‌وه‌دا بوو که به‌پاره‌قه‌ناعه‌تی به‌ژنیک کرد
 (موسی) (علیه السلام) تۆمه‌تبار بکات به‌داوین پیسی، نه‌ویش نه‌وه‌ی کرد، (موسی)
 سویندی دا له‌سه‌ر نه‌و بوه‌تانه، ئینجا هه‌والی نه‌وه‌ی دا که له‌گه‌لّ قاپووندا نه‌و پلانه‌یان
 داناوه.

دووه‌م: له‌سنوور ده‌رچوونی به‌هۆی بیباوه‌پ بوونیه‌وه‌ بوو به‌خوای گه‌وره، نه‌مه
 وته‌ی (الضحاک) ه.

سییه‌م: به‌خۆبه‌زل زانین، نه‌مه‌وته‌ی (قتاده) یه.

چواره‌م: قاپوون جله‌که‌ی یه‌ک بست درێژ تر کردووه، نه‌مه‌وته‌ی (عطاء الخراسانی).
 پینجه‌م: قاپوون خزمه‌تکاری فیرعون بووه و سته‌می له‌ (بنی اسرائیل) کردووه،
 (الموردی) گتیرایه‌تیه‌وه.

﴿ فَحَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ ﴾ کاتیک که قاپوون فه‌رمانی کرد به‌و ئافره‌ته (موسی)
 تۆمه‌تبار بکات، (ابن عباس) ده‌لّیت: خوای گه‌وره‌ پۆی کرد به‌ناخی زه‌ویدا.

﴿فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ﴾ واته : هیچ کومه ل و ده سته یه ک نه بوو
 پزگاری بکات له سزای خوا، ﴿وَمَا كَانَتْ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ﴾ یه کیك بوو له وانه ی که پازی نه بوو
 بهوه ی که خوای گه وره دایبه زاندووه .

تاوانی په نجاو یه ک

خو به گه وره زانین به رامبه ر به بی نه وایان و خزمه تکاران و ژیرده سته و ناژده دا

خوای گه وره فهرموویه تی: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾ (النساء: ۳۶). واته: (نهی خه لکینه) ته نها خوا بپه رستن و هیچ جوړه شهریک و هاوه لیکي بۆ بریار مه دن و چاکه کار بن له گه ل دایک و باوکتان و خزمان و هه تیووان و هه ژاران و دراوسی و خزم و دراوسی بیگانه و هاوه لی کارو سه فهر و پیبوارو ژیر ده سته کانتاندا، به راستی خوا نه وانه ی خوش ناویت که خو ده نویتن و فیزده که ن و فخرده فروشن به سه ر خه لکیدا.

(الواحدی) ده لیت: له پافه ی نه م ده قه دا: ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا﴾ (معاذی کوی) (جبل) ده لیت: (كنت ردف النبي صلى الله عليه وسلم على حمارٍ يُقال له عُفَيْرٌ فقال يا معاذُ، هل تدري حقَّ الله على عباده وما حقُّ العباد على الله؟ قلت: الله ورسوله أعلم، قال: فإن حقَّ الله على العباد أن يعبدوه ولا يشركوا به شيئاً، وحقُّ العباد على الله أن لا يعذب من لا يشرك به شيئاً)^(۱). واته: له پشتي پیغه مبه ره وه ﷺ به سه ر گوید ریژ که وه بووم پی پی ده و ترا (عُفَيْرٌ) فهرمووی: موعاز ده زانی مافی خوای گه وره چپیه له سه ر به نده کانی؟ مافی به نده کانیش چپیه له سه ر خوای گه وره ؟ وتم: خواو پیغه مبه ره که ی باشت ده یزانن، فهرمووی: له راستیدا مافی خوای گه وره له سه ر به نده کانی وه نه وه یه که بپه رستن و هیچ جوړه شهریک و هاوه لیکي بۆ په یدا نه که ن، مافی به نده کانیش له سه ر خوای گه وره نه وه یه که سزای نه و که سه نه دات که شهریک و هاوه لی بۆ په یدا ناکات.

^۱ - البخاري (۵۹۶۷)، ومسلم (۳۰).

له (عائشة) وه ده لئیت: پیغه مبهری خوا فهرمووی: (ما زَالَ جَبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورُّهُ)^(۱). واته: جبریل هئنده پاسباردم که له گهل دراوسی چاک بم، تا وا گومانم برد که دراوسی میرات له دراوسی که ی ده بات.

له (أسامة) وه ده لئیت: گویم لی بوو پیغه مبهری خوا ده یفه رموو: (مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ)^(۲). واته: هر که س جل و بهرگی شو پبی و به سهر زه ویدا له بهر فیزوله خو بایی بوون بکشی، خوا له پوژی دوا پیدا سه یری ناکات.

(أبو مسعود) ده لئیت: به قامچی له کویله که م دها گویم له ده نگیک بوو له پشتمه وه وتی: بزانه (أبو مسعود) خوی گه وره توانای له وه زیاتر که توله ی نه و مندا له ت لی بکاته وه. وتی: وتم: نیر له زیاندا نازاری هیچ کویله به کم ناده م، له پیوایه تیکی تردا ده لی: له هه بیه تی پیغه مبهری خوا ده عليه السلام قه مچی که له ده ستم که وته خواره وه، له پیوایه تیکی تردا: وتم: نه وه له بهر خوا نازادم کرد، وتی: به لام نه گهر نه وه نه که ی ناگر ده تسو تینیت^(۳).

له (ابن عمر) وه ده لئیت: پیغه مبهری خوا عليه السلام فهرمووی: (مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ أَوْ لَطَمَهُ فَإِنْ كَفَّارَتُهُ أَنْ يُعْتِقَهُ)^(۴). واته: هر که سینک دارکاری خزمه تکاره که ی بکات له سهر تاوانیک که نه یکرد بیت یا مستیکی لیدا، قهره بووه که ی نازاد کردینه تی.

له (حکیم) ی کوپی (حزام) وه ده لئیت: پیغه مبهری خوا عليه السلام فهرمووی تی: (إِنَّ اللَّهَ يُعَذِّبُ الَّذِينَ يُعَذِّبُونَ فِي الدُّنْيَا)^(۵). واته: خوی گه وره سزای نه وکه سانه ده ده ات که سزای خه لکی ده دهن له دونیادا.

^۱ - البخاري (۵۹۶۷)، ومسلم (۳۰).

^۲ - البخاري (۶۰۱۴)، ومسلم (۲۶۲۴).

^۳ - مسلم (۱۶۵۹).

^۴ - مسلم (۱۶۵۷).

له (صه حیجی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: (من قَذَفَ مَمْلُوكَهُ بِالزَّنى يُقَامُ عَلَيْهِ الْحَدُّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ)^(۲). واته: هه ركه سیک کویله که ی تومه تبار بکات به زینا کردن نه ویش بی تاوان بیت له و تومه ته، له پوژی قیامه تدا دارکاری ده کریت ئیلا مه گه نه وه ی وتبیتی راست بیت. له فهرمووده یه کی تر دا هاتووه: (لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ وَلَا يُكْلَفُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا يُطِيقُ)^(۳). واته: ده بیت خزمه تکار خواردن و جل و بهرگی باشی بو دابین بکریت، شتیک نه دریت به سه ریدا که له توانایدا نه بیت.

بەش

له گه وره ترین بی ریزی به رامبه ر به خزمه تکارو ژێرده سته جیا کردنه وه یه له نیتوان نه وو مندا له که یدا، یا نه وو برا که یدا.

وه یه کیکی تر له و تاوانه گه ورانه نه وه یه که خزمه تکارو ژێرده سته و نه و ناژه له ی له ژێرده سته دایه به برسیتی بیانیه ئیته وه. پیغه مبهری خوا فهرموویه تی: (كَفَى بِالْعَرَمِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوَّتُهُ)^(۴). واته: به سه که سیک به تاوانبار دابنریت که پنگری بکات له وه ی له ژێرده سته دایه له خواردن و خواردنه وه.

وه یه کیکی تر له و تاوانه گه ورانه نه وه یه که بدات له ناژه له که ی به لیدانیکی تووند یا زیندانی بکات و خواردن و خواردنه وه ی نه داتی یا باریک بخاته سه ر شانی که له توانایدا نه بیت، له راستیدا له ته فسیری نه م ده قه دا هاتووه: ﴿وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ يُجْنَحِيهِ إِلَّا أُمَّمٌ أَمَّنَاكُمْ﴾ (الأنعام: ۳۸). واته: هیچ زینده وهر و گیانه به ریک نیه به سه ر

^۲ - مسلم (۲۶۱۳).

^۳ - البخاری (۶۸۵۸)، و مسلم (۱۶۶۰).

^۴ - مسلم (۱۶۶۲).

^۱ - مسلم (۹۹۶).

زهویدا بېروات و هیچ بالندهیه ک به باله کانی بفریت و نهوانیش نوممهت و گه لیک نه بن وهک
نیوه. و ترا؛ هه موو گیانداره کان دههینن له پوژی دوایدا، ئینجا له پتیش چاوی خه لک
دادگایی ده کریت له نیوانیاندا، هه تا مافی به رانیکی بی شاخ له به رانیکی شاخدار
وهرده گیریت، هه تا توله ی تو سقا لیک به تو سقا لیک ده کریت وه، پاشان پیمان ده وتریت بین
به خول، له و کاته دا کافرو بی باوه پ ده لیت؛ خوژگه منیش خول ببوایه م^(۱).

ئه مه یه کیکه له و به لگانه ی که دادگایی له نیوان سه رجهم ناژه له کاند ده کریت و به
هه مان شیوهش له نیوان نه وه کانی ئاده مدا، هه تا نه گهر که سیک به ناحق دارکاری
ناژه له که ی بکات یان به برسیتی و تینویتی بیهللیته وه، یا باریک بخاته سه ر پشتی و له
توانایدا نه بیت، نه وه له پوژی دوایدا توله ی لیده کریت وه به پیی نه و سته مه ی که
کردوویه تی له ناژه له که ی، له (سه حیحی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه (عُذِبَتْ امْرَأَةٌ فِي
مِرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلَتْ فِيهَا النَّارُ لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَلَا سَقَتْهَا إِذْ حَبَسَتْهَا وَلَا هِيَ
تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ)^(۲). واته: خودا نه و ژنه ده خاته دۆزه غ به هو ی نه وه ی
پشیل یه کی به ندکرد بیته وه ی خواردن و خواردنه وه ی پی بدات تا له برسا مردار بوو.

به هه مان شیوه له (سه حیددا) هاتووه که پیغه مبه ری خوا ئافره تیکی به هه لواسراوی
بینیوه له دۆزه خدا و پشیل یه کیش چرنوکی ده دا به ناوچاوان و سنگیدا، سزای ده دا وهک
چون نه وله دونیادا سزای نه وی ده دا به برسیتی وزیندانی کردن.

ئه م فرموده یه گشتیه بو سه رجهم ناژه له کان، به هه مان شیوهش نه گهر باریک
بخاته سه رکۆلی و له توانایدا نه بی نه وه توله ی لیده کریت وه له پوژی دوایدا وهک چون له
(سه حیحی) بوخاری و موسلیمدا هاتووه که له پاستیدا پیغه مبه ری خوا فرمودیه تی؛
(بَيْنَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً إِذْ رَكِبَهَا فَضَرَبَهَا فَقَالَتْ إِنَّا لَمْ نُخْلَقْ لِهَذَا إِنَّمَا خُلِقْنَا لِلْحَرْثِ)^(۳). واته:

^۱ - مسلم (۲۵۸۲).

^۲ - البخاری (۳۳۱۸)، و مسلم (۲۲۴۲).

^۳ - البخاری (۷۴).

له کاتیکدا پیاویک مانگایه کی به پینگادا ده برد سواری بوو ئینجا لئی دا، مانگا که وتی: بۆ
نه مه دروست نه کراوین به لکو بۆ کیلان دروست کراوین.

نه مه نه و مانگایه یه که خوای گه وره هینایه قسه کردن بۆ نه وه ی به رگری له خزی بکات
له دونیادا، چونکه نه و بۆ نه وه دروست نه کراوه ئازار بدریت وباریکی قورس بدریت به
کۆلیدا، هه ر که سیک نه وه بکات یان دارکاری بکات نه وه له پۆژی دوایدا، به گویره ی نه وه
تۆله ی لیده کریت نه وه .

هه روه ها پیغه مبه ر ﷺ قه ده غه ی کردوه ئازده ل زیندانی بکریت تا مردار ده بیته وه،
(^۲) ته نانه ت نه گه ر نه و گیاندارانه ش بیته که شهرع پنگه ی داوه به کوشتنیان وه ک مارو
مشک و دوویشک هه روه ها سه گی هه ر ده بیته به یه که م لیدان بکوژرین و سزا نه درین چونکه
پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی: (فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ وَإِذَا دَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الدَّبْحَ وَلْيُحِدِّ
أَحَدُكُمْ شَفْرَتَهُ فَلْيُحِرِّحْ ذَبِيحَتَهُ) (^۱). واته: نه گه ر کوشتنان به باشی بیکوژن وه نه گه ر سه رتان
بپی به باشی سه ری بپن با یه کیك له ئیوه چه قۆکه ی تیزبکا و به بی ئازاردانی به ئاسانی
سه ری بپی .

به هه مان شیوه نابی به ئاگر بسوتینریت، چونکه له فه رموده ی (سه حیدا) هاتوه
که پیغه مبه ری خوا فه رمویه تی: (إِنِّي أَمَرْتُكُمْ أَنْ تَحْرِقُوا فَلَانًا وَقُلَانًا وَإِنَّ النَّارَ لَا يُعَذِّبُ
بِهَا إِلَّا اللَّهَ فَإِنْ وَجَدْتُمُوهُمْ فَأَقْتُلُوهُمْ) (^۱). واته: من فه رمانم پیکردن که فلان و فلانکه س به
ئاگر بسوتینن، له راستیدا ئاگر که س ناتوانیت سزای پی بدات جگه له خوای گه وره نه بی،
نه گه ر دۆزیانتانه وه بیانکوژن.

^۲ - البخاري (۵۵۱۳)، ومسلم (۱۹۵۶).

^۱ - مسلم (۱۹۵۵).

^۱ - البخاري (۲۹۵۴).

به شیکی تر

باش نیه ئازهل به گالته بکوژیت، به هه مان شیوه باش نیه بالنده پاو بکریت له و کاته ی که کر ده که ویت به سهر هیلکه دا یا بیچووی هه بیت، هه روه ها باش نیه ئازهل له به رچاری دایکه کهیدا سه ربیری؟.

به شیکی تر

دهرباره ی ئازادکردنی کۆیله

(ابو هريرة) ده لیت : پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رموویه تی : (من أَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عَضْوٍ مِنْهُ عَضْوًا مِنَ النَّارِ حَتَّى فَرَجَهُ بِفَرَجِهِ)^(۷). واته : هه رکه سیک کۆیله یه ک ئازاد بکات خوای گه وره به هه ر ئه ندامیکى ئه ندامیکى ئه و له ئاگر ده پارێزیت، ته نانه ت داوینیشی به داوینی ده پارێزیت له ئاگری دۆزه خ.

^۷ - البخاری (۶۷۱۵)، ومسلم (۱۵۰۹).

تاوانی په نجاو دوو

نازاردانی دراوسې

له (صه حیجی) بوخاری و موسلیما هاتووه پیغه مبهري خوا ﷺ فهرموویه تی: (والله لَا يُؤْمِنُ وَالله لَا يُؤْمِنُ، وَالله لَا يُؤْمِنُ، قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ)^(۱). واته: سویند به خوا ئیمان و بپوای نیه. (سی جار دوو پاره ی کرده وه)، عه رزیان کرد: کی ئه ی پیغه مبهري خوا؟ فهرمووی ئه و که سه ی که دراوسی که ی له شه پو به دپه فتاریه کانی نه مین و بی خه م نیه.

پیاویک به پیغه مبهري خوی وت: چی تاوانیک لای خوی گوره زور گوره یه؟ ئه ویش فهرمووی: (أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدَاءً وَهُوَ خَلَقَكَ)^(۱) له گهل خوادا شتیك هاوتا بکه یته وه له په رستندا له گهل ئه وه دا خوی گوره دروستی کردوی). وتی: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (وَأَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ تَخَافُ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ) مندا له که ت بکوژیت له ترسی ئه وه ی نانت له گهل بخوات ((وتی: پاشان چی تر؟ فهرمووی: (أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ) زینا له گهل نافرته تی دراوسی که تدا بکه یته ((.

هه روه ها له فهرمووده یه کی تر دا هاتووه: (مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ)^(۲). واته: هه رکه س بپوای به خوا و پوژی دواپی هه یه با نازاری دراوسی که ی نه دا.

^۱ - البخاري (۶۰۱۶).

^۱ - البخاري (۴۴۷۷)، ومسلم (۸۶).

^۲ - البخاري (۶۰۱۸)، ومسلم (۴۷).

پئویسته دراوسی توانای ئه وهی هه بی که نازاری دراوسیکه ی هه لښگریت، نه مهش
یه کیکه له و چاکانه ی که له که ل دراوسیدا ده کرت.

(أبو هريرة) ده لیت؛ پیاویک هاته خزمه تی پیغه مبه ری خوا رضی الله عنه سکالای له دراوسیکه ی
ده کرد پی فهرموو؛ ((برۆ نارام بگره))، برۆ جاری دووهم یا سییه م که پایه وه خزمه تی
ئینجا فهرمووی؛ ((برۆ که لویه لی ماله که ت فیری بده ره سه رپیگا که)) نه ویش نه مه ی کرد،
هه رکه س تیپه ر ده بوو به لایدا پرسیا ری لیده کرد برۆ حالت به م شیوه یه یه؛ نه ویش هه والی
دراوسیکه ی پیده دان که له که لی خراپه، نه وانیش یه که به یه که نه فره تیان لی ده کرد و
ده یان وت؛ ده ک خوا واوای لی بکات نزای خراپیان لیده کرد، ئینجا دراوسیکه ی هات برۆ
لای وتی؛ براکه م بگه رپه وه ماله که ی خۆت، هه رگیز نه وشته نابینیت نازارت بدات (۱).

تاوانی په نجاو سی

جنیو پیدان و نازاردانی موسلمانان.

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ (الأحزاب: ۵۸). واته: نه وانهش که نازاری پیاوان و نافرده تانی نیماندار ددهن بی نه ودهی تاوانیکیان نه نجامدایت، نه وده به پراستی بوختان و گوناوه تاوانیکی ناشکرا ده گرنه نه ستو (بیگومان به سه ریانه وده ناچیت توله یان لی ده سه نریت).

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرَكُم مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا يَسَاءَ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُم الظَّالِمُونَ﴾ (الحجرات: ۱۱). واته: نهی نه وانهی باوه پتان هیناوه! هیچ کهس و هیچ هوزیک گالته به کهس و هوزیکی تر نه کات و زه لیلی نه کات، چونکه له وانه به نه وان چاکتر بن له مان، ژنانیش با گالته به به کتر نه کهن و به کتر زه لیل نه کهن، چونکه له وانه به نه مان له وان چاکتر بن ... سووکایه تی به خوتان مه کهن و به کتری عه بیدار مه کهن (چونکه سووکایه تی به به کتر سووکایه تی به به خوتان) هه روه ها ناوو ناتورهی ناشیرین بق به کتر دامه تاشن، نای که چند ناشیرینه ناوو ناتورهی خراب له دواي باوه پهینان و موسلمان بوون، نه وکه سه ته و بهی نه کرد بیت و په شیمان نه بوو بیت وده له گوناوه کانی، نا نه و جوړه که سانه هه رسته مکارن.

هه روه ها خوای گوره ده فهرمویت: ﴿وَلَا يَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا﴾ (الحجرات:

۱۲). واته: سیخوپی مه کهن و له پاش مله باسی به کتری و ناوی به کتری به خراب مه بهن.

پیغمبره ری خوا ﷺ فرمویه تی: (إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ تَرَكَهُ أَوْ وَدَّعَهُ النَّاسَ اتِّقَاءَ فَحْشِهِ)^(۱). واته: له راستیدا خراپترین کهس له لای خوی گوره نه ویه که خه لکی وازی لی بهیتن یا به پتی کهن له بهر خراپه کاری و زمان پیسی .

هره وه ها ﷺ فرمویه تی: (الْمُسْلِمُ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ)^(۲). واته: خوین و، مال و، ناموسی موسلمان له سهر موسلمان قه ده غه یه .

وه له فرموده یه کی تردا فرمویه تی: (الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ التَّقْوَى هَا هُنَا وَيُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ بِحَسَبِ أَمْرٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ)^(۳). واته: موسلمان برای موسلماننه سته می لی ناکاو سه رشوپی ناکاو به که می نازانی، پاشان ناماژه ی بۆ سینگی کرد، سی جار فرمووی: ته قواو له خواترسان لیړه دایه، مړوځ چه ند بیړیزی به رامبه ربراکه ی نه نجام بدات نه و نه ده تاوانی ده گات .

هره وه ها له فرموده ی (صه حیددا) هاتووه: (سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ وَقِتَالُهُ كُفْرٌ)^(۴). واته: جنتودان به موسلمان فاسق بوونه وکوشتنیشی بی باوه پ بوونه .

(ابو هریره) ده لیت: وتیان نه ی پیغمبره ری خوا، فلان ئافره ت به شه و شه و نویژ ده کاو به پوژ به پوژو ده بی، کاری چاکه ده کاو به زمانی دراوسیکه ی نازار ده دات، فرمووی: هیچ خیریک له و ئافره ته دا نیه، نه وه له نه هلی دوزه خه^(۵) .

^۱ - البخاری (۵۴۶۰)، و مسلم (۲۵۹۱) .

^۲ - مسلم (۲۵۶۴) .

^۳ - البخاری (۲۴۴۲)، و لیس فیه (ولا یحقره .... إلى نهاية الحديث)، و مسلم (۲۵۶۴) .

^۴ - البخاری (۴۸)، و مسلم (۶۴) . و

^۵ - الجاکم فی المستدرک ۱/۱۶۶، و صححه ووافقه الذهبی .

پیغه مبه ری خوا ده فرمویت : (وَمَنْ دَعَا رَجُلًا بِالْكَفْرِ أَوْ قَالَ عَدُوَّ اللَّهِ وَلَيْسَ كَذَلِكَ إِلَّا حَارَّ عَلَيْهِ)^(۳). واته : هه رکه سی بانگی که سیک بکات به کافر یا بلیت ئه ی دوژمنی خوا ئه و که سه ش به و شیوه نه بیت ، بیگومان ده گه پیته وه بو خوی .

بهش

درباری ترساندن و تیکدان وهاندان له نیوان موسلماناندا بوشه پر و فیتنه وهه روه ها له نیوان نازه ل و گیاندارانیشدا

پیغه مبه ر ﷺ فرمویه تی : (إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ آيَسَ أَنْ يَعْبُدَهُ الْمُصَلُّونَ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَلَكِنْ فِي التَّحْرِيشِ بَيْنَهُمْ)^(۴). واته : له راستیدا شهیتان بی هیوا بووه له وه ی که نوێژخوینه گان له دوورگی عه ره بیدا به ندایه تی بکه ن ، ته نیا ده توانی له هاندانی شه پر فیتنه له نیوان به کتریدا .

هه رکه س هانی دوو که س بدات له نه وه گانی ئاده م ، قسه ی خراپ له نیوانیاندا بهیانی و بیات ئه وه دوو زمانه وه له حزبی شهیتانه وه له خراپترینی مروفه گانه .

له فرمووده ی (صه حیدا) هاتوه که پیغه مبه ر ﷺ فرمویه تی : (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَعَامٌ)^(۱). واته : (دوو زمان) ناچیت به هه شته وه که سیک قسه بهیانی و قسه بیات .

وه (النعام) : ئه وه که سه یه که قسه ی خراپ له نیوان خه لکیدا ده هیانی و ده بات بو نمونه لای که سیک ده لیت : فلان که س ئاوا و ئاوا های پیت وت یا ئه وه و ئه وه ی ده کرد .

^۳ - مسلم (۶۱) .

^۴ - مسلم (۲۸۱۲) .

^۱ - البخاری (۶۰۶) ، و مسلم (۱۰۵) .

هاندانی ئازهل و گیاندارو بالنده بو به شه پهنانیان له گهل به کتر حه پامه وقه ده غه به وه کو به شه پ دادانی که له شیر یان به ران یان سه گ یا هاوشیوهی نه مانه ، به پاستی نه م کردارانه پیغه مبه ری خوا قه ده غه ی کردوه .

به شیکی تر

دهرباری هاندان بو چاکه کردن له نیوان خه لکیدا

خوای گوره ده فهرمویت: ﴿لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ (النساء: ۱۱۴). واته: له زۆریه ی چپه و سرته و قسه نهینیه کانیاندا هیچ خیریک به دی ناکریت و تیایدا نیه، مه گهر چپه ی نه و که سه ی که فهران بدات به به خشینیک یان چاکه یه ک، یان پیکهستن و چاکسازی و ناشتبوونه وه یه کی نیوان خه لکی، جا نه وه ی (نه و شیوازه چاکه یه) نه نجام بدات و مه به سستی نه نها ده سته و تنی په زامه ندی خوا بیت، نه وه له ناینده دا پاداشتی زۆرو بی سنوورو گوره ی پیده به خشین.

له فهرمووده دا هاتوه: (ليس الكذابُ الذي يُصْلِحُ بينَ الناسِ فيَنمي خيراً أو يقول خيراً)^(۲). واته: درۆزن به و که سه ناوتریت که ناشته وایی نه کات و نیوانی خه لکی چاک نه کات، قسه کانی به شیوه یه ک نه کات که خیر بداته وه یا خود چاک نه لیت.

(أم کلثوم) - ره زای خوای لیبت - ده لیت: گویم لی نه بووه پیغه مبه ر علیه السلام پینگه به هیچ شتیک بدات له وه ی که خه لکی ده یلین ئیلا له سی شتدا نه بی: له جهنگدا، له ناشته وایی له نیوان خه لکدا، قسه کردنی پیاو بو ژنه که ی، یا ژن بو پیاوه که ی.

^۲ - البخاری (۲۶۹۲).

(سهل ای کوپی) (الساعدي) ده لیت: هه والّ درا به پیغه مبری خواسته که نه وه کانی
 (عمرو ای کوپی) (عوف)، شه پو ئاژاوه له نیتوانیدا درووست بووه، پیغه مبری خواسته که
 که ل کۆمه لێک له هاوه لانی ده رچوو بۆ نه وه ی ناسته وایی بخاته نیتوانیه وه^(۲).

---

^۲ - البخاري (۲۶۹۰).

تاوانی په نجاو چوار

نازاردانی به نده کانی خوی گه وړه و دستدریژیکړنده سهریان

خوای گه وړه ده فره رمویت: ﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا﴾ (الأحزاب: ۵۸). واته: نه وانه ش که نازاری پیاوani نیماندارو نافرمتانی نیماندار ده دهن بی نه ووی تاوانیکیان نه نجامدایت، نه وه به پاستی بوختان و گوناوه تاوانیکی ناشکرا ده گر نه نه ستو بیگومان به سهریان وه ناچیت و توله یان لی ده سینریت).

خوای گه وړه ده فره رمویت: ﴿وَلَاخْفِضَ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (الشعراء: ۲۱۵). واته: بالی به زه یی و میهره بانی خوت نه وی بکه بو نه و نیماندارانه ی که شوینت که وتوون. (أبو هريرة) ده لیت: پیغه مبه ری خوا فره رموی: خوای گه وړه ده فره رمویت: (من عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ)^(۲). واته: هه رکه س دوژمنایه تی دوست و (ولي) یه کی من بکات، نه وه جه نگ له درزی به رپا ده که م.

له پاستیدا (أبو سفیان) هات بو لای (سلمان) و (صهیب) و (بلال) له گه ل چه ند که سیکدا وتیان: شمشیری خوات وه رگرتووه له دوژمنی خوا و مافت پیی نه داوه، أبو بکر وتی: نایا چون نه وه ده لیتن به رانبر گه وړه و پیتشه وای قوپه یش؟ نینجا هاته خزمه تی پیغه مبه رﷺ بوی گیراوه، پیغه مبه ری خوا فره رموی: (يَا أَبَا بَكْرٍ لَعَلَّكَ أَغْضَبْتَهُمْ لَئِنْ كُنْتَ أَغْضَبْتَهُمْ لَقَدْ أَغْضَبْتَ رَبِّي). واته: نه ی (أبو بکر) له وه نه چی توپه یانت کردبی، نه گه رتو نه وانت توپه کردبی نه وه خوای گه وړه توره کردووه. پاشان (أبو بکر) هات بو لایان وتی: نه ی براکانم وایزانه توپه تانه کرد؟ وتیان: نه خیر، خوای گه وړه له توو له نیمه ش خوش بیت.

^۲ - البخاري (۶۵۰۲).

بەش

دەربارەى ئەم ئايەتەى كە خۆى گەورە دەفەر مۆيت: ﴿وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (الكهف: ۲۸). واتە: ئارام بگرەو خۆت پابگرە لە گەل ئەو كەسانەدا كە خوا پەرستى دەكەن و يادى پەرورەدگاربان و یردى سەرزاریانە لە بەرە بەیان و دەمو ئیواراندا، مەبەستیانە و دەیانە و یت كە ئەو زاتە لە خۆیان پازى بكەن، پوو لەوان وەرەمە گێرە و (پوومە كە دۇنیا پەرستان و دەولە مەندان) لە كاتێكدا تۆزینەت و پازاوەى زىانی دۇنیات بویت.

ئەم ئايەتە دەربارەى هەژاران دابەزىو، هۆى دابەزىنى ئەو یە كە: پێغەمبەر ﷺ یەكەم كەس كە باوهرى پێى هێنا هەژار بوو، بە هەمان شێو هەر پێغەمبەرێك كە نێردرا بێت یەكەم كەس هەژار باوهرى پێى هێناو، پێغەمبەرى خوا بەردەوام لە گەل هەژارانى نەتەو كەى خۆیدا دادەنیشت، وەك (سلمان) و (صهيب) و (بلال) و (عمار) كۆپى (ياسر)، موشريك و بێپەرستەكان و یستیان هەژارەكانى لى دۆربخەنەو، چونكە دەیانزانی نیشانەى پێغەمبەرەن ئەو یە كە یەكەم شوێنكەوتەیان هەژارانە.

هەندى لە پیاو ماقوولانى موشريكەكان وتیان: ئەى (محمد) هەژارەكان لە خۆت دۆربخەنەو، چونكە نەفسو ئارەزوومان پێگەمان نادات لە گەلێاندا دابنیشى، ئەگەر لە خۆت دۆربیان بخەیتەو ئەو پیاو ماقوولان بپوات پێى دەهێنن، پاشان ئەم دەقە دابەزىە خوارەو: ﴿وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعَشيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ﴾ (الأنعام: ۵۲). واتە: (ئەى محمد ئەى ئیماندار) نەكەیت ئەوانە دەرېكەیت (لە مزگەوت و كۆپى خواناسین) كە لە بەیانیان و ئیواراندا لە پەرورەدگاربان دەپارێنەو (دەپەرستن) مەبەستیشیان تەنها رەزامەندى ئەو.

كاتێك كە نا ئومێد بوون لە دۆربخستەوێ هەژارەكان وتیان: ئەگەر دۆربیان ناخەیتەو پۆژێك بۆ ئێمە دیارى بكەو پۆژێكیش بۆ ئەوان، پاشان ئەم دەقە دابەزى: ﴿

وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ، وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴿٢٨﴾ (الكهف: ۲۸). واته: (ثارام بگروهو خوت پابگره له گهل نهوکه سانه دا که خواپه رستی ده کهن و یادی په روه ردگاریان ویردی سه رزاریانه له بهره به یان و ده مه و نیواراندا، مه به ستيانه و ده یانه ویت که نه و زاته له خو یان پازی بکهن، پوو له وان وهرمه گتپه تو زینه ت و پازاوه یی ژیا نی دنیات بویت). سته میان لی مه که و به جیاواز ته ماشایان مه که و شوینی ثاره زوومه ندانی دنیا مه که وه: ﴿وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ﴾ (الكهف: ۲۹). واته: پی یان بلای: حق هره نه وه یه که له لایه ن په روه ردگارتانه وه بو تان په وانه کراوه، جا نه وه ی ده یه ویت با باوه پ بهینیت و نه وه ی ده یه ویت با کافرو بی باوه پ بیت. پاشان نمونه ی هه ژارو ده وله مهن دی هینا وه ته وه، وه ک ده فهرمویت: ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا رَّجُلَيْنِ﴾ (الكهف: ۳۲). واته: نه ی محمد ﷺ نمونه یان بو بهینه روه به دووپیاو. ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلًا الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (الكهف: ۴۵). واته: نه ی محمد ﷺ نمونه یان بو بهینه روه ده رباره ی ژیا نی دنیا . به پاستی پیغه مبه ری خوا ﷺ پزی ته وای له هه ژاران ده گرت .

کاتیک پیغه مبه ری نیسلام ﷺ کوچی کرد بو مه دینه هه ژاره کان له گهلیدا کزچیان کرد، نه وان له سوچی مزگه و تیکدا ده مانه وه بو یه ناو نران به هاوه لانی (الصفة)، نه م ناوه دراوه پال نه و کوچ کردووه هه ژارانه هه تا زدر بوون .

نه وانه چیژی نیمان و باوه پریان وهرگرت که خوی گه وره خه لاتی کردبوون، چونکه نه وان دلایان به هیچی تره وه نه به سستیوو له م دونیا یه دا، به لکو ده یان وت: ته نها تو ده په رستین و ملکه چی تو ده بین و سوژده بو تو ده بین و داوای پینمایه هره له تو ده کهین و، ته نها پشت به تو ده به سستین و، به یادی تو دلخوش ده بین و، ته نها له بهر په زامه ندی تو کرده وه ی چاکه ده کهین، هه رگیز له ده رگای تو دوور ناکه وینه وه، له بهر نه وه یه ریگه یان بو خوش کراو خوی گه وره به پیغه مبه ره که ی فهرموو: ﴿وَلَا تَقْرَأُ الَّذِينَ

يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْفَدْوَىٰ ﴿٥٢﴾ (الأنعام: ٥٢). مانای ئه وه یه: کۆمه لێک دوورمه خه ره وه که به شه و له مالی خوادا به پۆژیش له ده رگای خوادا ده پارێنه وه، خه لکێک دوورمه خه ره وه که مزگه وت په ناگه یانه و خوای گه وره مه به ستیانه، خواردنیان ته نها برسیتی و شه و نخوونی، هه ژاری و نه داری دروشمیانه، شهرم و شکۆ به رنامه یانه ئه سپی سووریونیان له بهر ده رگای په ره ر دگاریاندا به ستوه ته وه، پارانه وه و پووگه یان دوعایه، هه ژاری دوو جۆره: گشتی و تایبه تی، گشتی: بریتیه له و پیا هه لدانیه ی که هه موو دروستکراوه کان له باوه پدارو بی باوه پ پێویستیان به خودا هه یه ئه مه ش مانای ئه وه ده قه یه که خودای گه وره ده فه رمویت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ (فاطر: ١٥). واته: ئه ی خه لکینه ئێوه هه ژارو نه دارن و هه می شه مو حتاجی خوان، (له هه موو کات و شوینیکدا و بۆ هه موو شتێک) هه ر ته نها خواجه بی نیاز هه و شایانی سوپاسه. وه تایبه تی: پیا هه لدانیکه بۆ دۆست و خۆشه و یسته کانی خوا که ده ستیان هه لگرتووه له دونیا و دلایان لای نه ماوه ته نها سه رقالیان کردووه به به ندایه تی و خۆشه و یستی خوای گه وره وه وه بیر کردنه وه له دروستکراوه کانی.

تاوانی په نجاو پینج

دریژکردنی جل و بهرگ و شهروال به مهبهستی شانازی و

له خوبایی بوون و لووت بهرزی

پتغمهبری خوا ﷺ فرمویه تی: (ما أَسْفَلَ مِنَ الْكَفْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ)^(۱).
 واته: هه بهرگی له بهر مړوځدا له دوو قوله پي دابه زئ نه وه ده که ویته ناگری دوزخه وه.
 وه پتغمه مبر ﷺ فرمویه تی: (لَا يَنْظُرُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطْرًا) ﷺ.
 واته: خوی گه وره له پوژي قیامه تدا ته ماشای که سیک ناکات ده رقچه ی دریژ بیت به
 مهبهستی له خوبایی بوون.

له (أبو ذر) وه پتغمه مبر ﷺ فرمویه تی: (قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ: الْمُسْبِلُ، وَالْمَنَانُ، وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتُهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ).
 واته: سی که س خوی گه وره له پوژي دوايیدا نه قسه یان له گه لدا ده کات و نه پاکیان
 ده کاته وه و له پوژي دوايیدا سزایه کی به نیشیان بو ده بیت: نه وکه سهی که ده رقچه که ی
 دریژه، نه وکه سهی که منه ت ده کات به سر خه لکیدا، نه وکه سهی کالاکه ی ده فروشیت
 به لام به سویندی درو).

پتغمهبری خوا ﷺ فرمویه تی: (بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي فِي حُلَّةٍ تُعْجِبُهُ نَفْسُهُ مُرَجِّلٌ جُمَّتُهُ إِذْ خَسَفَ اللَّهُ بِهِ فَهُوَ يَتَجَلَّجَلُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ) ﷺ. واته: له کاتی که د پیاوړیک به ریگه دا
 ده پوست جلیکی دریژي له بهر دا بوو، شانازی به خویه وه ده کرد و ملی به رز کرد بوو، خوی
 گه وره بردی به ناخی زه ویدا هه تا پوژي دوايی.

^۱ - البخاري (۵۷۸۷).

ئەو فەرموودەیه گشتیه دەربارەى لە پێکردنى شەپۆال و جل و بەرگ و جوبە و هاوشیوێهکانى.

کاتێک که فەرمووی: (مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِيَلًا لَمْ يَنْظُرْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ) واتە: هەرکەس جل و بەرگی شوربى و بەسەر زەویدا لەبەر فیزو لە خۆبایی بوون بکشی، خوا لە پۆژى دوایدا سەیری ناکات. لێره دا (أبو بکر) وتی: ئەى پێغه مەبەرى خوا ﷺ من لایەکی دىداشە کەم شورپ دەبێتەو، مەگەر هەمیشە ناگام لى بى؟ پێغه مەبەر ﷺ فەرمووی: (إِنَّكَ لَسْتَ تَصْنَعُ ذَلِكَ خِيَلًا). واتە: تۆ لەبەر فیزو خۆبەزل زانین ئەو ناکەیت^(۲).

^۲ - البخاري(۶۰۱۴)، ومسلم(۲۶۲۴).

تاوانی په نجاو شه ش

پوشینی ئاوریشم و ئالتوون بۆ پیاوان

پتغه مبهړ ﷺ فەرموویه تی: (لَا يُلبَسُ الْحَرِيرُ فِي الدُّنْيَا إِلَّا لِمَ يُلبَسُ مِنْهُ شَيْءٌ فِي الْآخِرَةِ)^(۱). واته: ههركهس ئاوریشم له دونیادا بپوشیت ئەوا له قیامه تدا ناپیوشیت،

له (حذیفه ی کوی) (یمان) هوه ده لیت: پتغه مبهړ ﷺ قه دهغه ی کردوه له ده فری زیو زیودا ئاو بخۆینه وه، یا خۆراك بخۆین. ههروه ها له بهرکردنی جلوه برگی ئاوریشم و دیباچی لی قهغه کردوین، ههروه ها دانیشتنی له سه رته و شتانه لی قه دهغه کردوین^(۲)

ههركهسی بلی ئاوریشم هه لاله كافر ده بیته، ته نیا بۆ نه خوشتی خروشت و گپویه تی پێ پیدراوه، ههروه ها بۆجه نگاوه ری موسلمان له کاتی شه پدا.

به لام له بهرکردنی ئاوریشم بۆ جوانی له پیاوان قه دهغه یه به کۆ دهنگی زانایان وه به هه مان شتیه نه گه رته و جل و بهرگه زۆربه ی ئاوریشم بوو نه وه هه رانه، به هه مان شتیه پوشینی ئالتوون بۆ پیاوان هه رانه، نه گه رته نگوستیله بی یا قایش یان ده سکی شمشیر. پتغه مبهړی خوا ﷺ له دهستی پیاویکدا نه نگوستیله یه کی ئالتوونی بینی له دهستی داکه ندو فەرمووی: (يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ)^(۳). واته: كه سێك له ئیوه به نهقه ست په نا ده با بۆ خه لوزێکی ئاگری ئینجا ده یكاته دهستی.

زانایان پاو بۆچوونی جیاوازیان هه یه ده رباره ی پوشینی ئاوریشم و ئالتون بۆ مندال (کۆپ)، هه ندیکیان پێگه یان پێ داوه و هه ندیکێ تر پێگه ی پێ نه داوه.

^۱ - البخاری (۸۵۳۲)، و مسلم (۲۰۶۹).

^۲ - البخاری (۸۵۳۷).

^۳ - مسلم (۲۰۹۰).

تاوانی په نجاو جهوت

ياخيبيوونی کویله

پیتغه مبهري خواجگه رحمه الله فرمويه تی: (إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ)^(۱). واته: نه گهر کویله يه ك ياخي ببی نویتزی لی وهر ناگیریت.

مه روه ها پیتغه مبهري رحمه الله فرمويه تی: (أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ فَقَدْ بَرِئْتُ مِنْهُ الذُّمَّةُ)^(۲). واته: هر کویله يه ك ياخي ببی نه وه هیچ زه مانه تیکي بونی.

له (فضالة ای کوری) عبید) ه وه به (مرفوع ای هاتووه: (لَا تَسْأَلُ عَنْهُمْ رَجُلٌ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ وَعَصَى أَمَامَهُ وَمَاتَ عَاصِيًا وَأَمَةً أَوْ عَبْدٌ أَبَقَ فَمَاتَ وَامْرَأَةٌ غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا قَدْ كَفَاهَا مُؤْنَةُ الدُّنْيَا فَتَبَرَّجَتْ بَعْدَهُ)^(۳). واته: سی که س پرسپاریان لی نا کریت: که سیک له کومه لی موسلمانان جیا بیته وه وسه رپیچی پیشه واکه ی بکات و به وسه رپیچی ش کوچی دواپی بکات، وه کویله يه کی ياخي بوو و نافرده تیک پیاوه که ی دیار نه بی یا له سه فهر بیت و پیداوسته کانی بوی به جیهیشتبی نیجا نه و خوی جوان بکات یا خوی برازینیته وه.

^۱ — مسلم (۷۰).

^۲ — مسلم (۶۹).

^۳ — مسند أحمد بن حنبل ج ۶/ص ۱۹، والحاكم ۱/۱۱۹، وإسناده حسن كما في المسند .

تاوانی په نجاو هه شت

سهربرین له پیناوغه ییری خوی گه وره دا

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرْ أَسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ﴾ (الأنعام: ۱۲۱).
واته: له و ناژه له سهربرپاوانه ش مه خوځ که له کاتی سهربرپیناندا ناوی خوی له سهر
نه براوه، ثین عه باس ده لی: مه به ست له م نایه ته، مرداره وه بوو خنکیتنراو.

﴿وَأَنَّهُ لَفَسَقٌ﴾ (الأنعام: ۱۲۱). واته: به راستی نه وه لادان و گوناوه: ﴿وَأَنَّ
الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَيْكَ أَوْلِيَاءَهُمْ لِيَجْذِلُوا كُفْرًا وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ (الأنعام: ۱۲۱).
واته: دلنیا بن که شهیتانه کان شت ده خه نه دلی لایه نگره کانیا نه وه تا موجد ده له تان
له گه ل بکن (به رگری له به تالیان بکن) جا نه گه ر نثیوه فهرمانبه رداری نه و هاوه لگه رو
شهیتانه بن، نه وه بیگومان مانای وایه نثیوه ش موشریک و هاوه لگه رن (موشریک).

(الزجاج) ده لیت: نه م نایه ته به لگه به له سهر نه وه ی که هر موسلمانیک شتیک حه رام
بکات که خوی گه وره حه لالی کردوه، یان شتیک حه لال بکات که خوی گه وره حه رامی
کردوه نه وه موشریکه.

نه گه ر بوتړیت: چون سهربرپاوی موسلمان حه لاله که ناوی خوی گه وره ی تییدا
نه هینا بیت، نایه ته که یش وه که ده قیکه له سهر نه وه ؟

ده لیم: موفه سیرین و پافه زانانی قورثان نایه تی: ﴿وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكِّرْ أَسْمُ اللَّهِ
عَلَيْهِ﴾ به مرداره وه بوو پافه یان کردوه، وه هیچ زانایه که له سهر نه وه پافه ی نه کردوه که
موسلمان له کاتی ناژه ل و بالنده سهربرپیندا ناوی خوی گه وره ی نه هینیت، له
ده که شدا به لگه ی زوره به که مه به ستی مرداره وه بوو بووه.

له وانه ده قی: ﴿وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ﴾. تاوانبار نابیت که سیک که له گوشتی نارژه لی سهربرپاوی
موسلمانیک بخوات که ناوی خوای له سهر نه هیناوه.

وه هه روه ها ده قی: ﴿وَإِنَّ الشَّيْطَانَ إِلَىٰ أُولِيَآئِهِمْ لِيُجْدِلُوهُمْ﴾ لیردها مه به ست له
مرداره وه بووه به یه که دهنگی پافه زانان نه که له سهربرپاوی موسلمانان که ناوی خوای
گه ورده ی له سهر نه هاتبی.

هه روه ها ده قی: ﴿وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ﴾ شیرک له چه لال کردنی مرداره وه بووه
نه که چه لال کردنی سهربرپاوی که ناوی خوای له سهر نه هیناوبیت.

له (عائشة) په زای خودای لیبیت ده لیت: خه لکیک وتیان نه ی پیغه مبهری خوا^(۱)،
خه لکانیک گوشتمان بو ده هینن نازانین ئایا ناوی خوای له سهر هینراوه یان نا ؟ پیغه مبهری
خوا^(۱) فه رموی: ئیوه ناوی خوای له سهر بهینن و بیخون^(۱).

^۱ - البخاری (۲۰۵۷).

تاوانی په نجانو

دهرباره کسیک به ناو جگه له باوکی خوږه وه بانگ بکړیت وخوږ بزانیټ

پیغه مبرر ﷺ فرمویه تی: (من ادعى إلى غير أبيه وهو يعلم فأنجته عليه حرام^(۱)).
واته: نه وهی خوږی به کوپی غهیری باوکی بناسیټی، له کاتیګدا بزانیټ وانیه، نه وه
به هشت له سهری قه ده غهیه.

له (أبو هريرة) وه پیغه مبرر ﷺ فرمویه تی: (لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ
فَهُوَ كُفْرٌ^(۲)). واته: پشت مه که نه باوبا پیرانتان، چونکه هرکه س پشت هه لکات له باوکی و
حاشای لی بکات، به وه کافرده بیټ.

پیغه مبرر نازدار ﷺ فرمویه تی: (وَمَنْ ادَّعى إلى غير أبيه أو انتمى إلى غير موالیه
فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ^(۳)). واته: نه وهی خوږی به کوپی غهیری باوکی
بناسیټی، یا خوږی بداته پال جگه له هوزده کی خوږی، نه وه نه فرینی خواو فریشته کان و
مه موو خه لکی لی بیټ.

هروه ها پیغه مبرر ﷺ فرمویه تی: (الْمَدِينَةُ حَرَامٌ مَا بَيْنَ عَائِرٍ إِلَى كَذَا فَمَنْ أَحْدَثَ
حَدًّا أَوْ آوَى مُحَدِّثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ
وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ وَمَنْ وَالِيَ قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنٍ مَوَالِيهِ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ

^۱ - البخاري (۶۷۶۶).

^۲ - البخاري (۶۷۶۷).

^۳ - مسلم (۱۲۷۰).

وَالْمَلَائِكَةُ وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ لَا يُقْبَلُ مِنْهُ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ^۴). واته : مه دینه حه رام و قه ده غه به له فلان شوینه وه بو فلان شوین، هه رکه سیك خراپه کاریه کی تیدا بکات یان په نای خراپه کاری تیدا بدات، نه وه نه فرینی خواو فریشته گان و هه موو خه لکی لی بیت خوا هیچ په رستش و عیباده تیکی نه فهرزو نه سووننه تی لی وهرناگریت .

هه روه ها فهرموویه تی : نه ستوی موسلمانان هه مووی وه کویه که (واتا موسلمانان به بی جیاوازی هه ریه که یان نه توانی په نای که سی بیگانه بدات با بی باوه ریش بیت که سیکیش که موسلمانیک په نای دا نیتر نابیت که س ده ستریزی بکاته سه ر) هه رکه سیکیش موسلمانیک پووبه پووی مه ترسی بکاته وه وغه دری لی بکات و به لینی خوی له که لدا نه باته سه ر نه وه نه فرینی خواو فریشته گان و هه موو خه لکی لی بیت، نه په رستن و نه عیباده تی فهرزو سووننه تی لی وهرناگریت. هه رکه سیکیش خوی بداته پال هوزیک جگه له هوزه که ی خوی وه پشتیوانیان لی بکات نه وه نه فرینی خواو فریشته گان و هه موو خه لکی لی بیت، خوا هیچ په رستش و عیباده تیکی لی وهرناگریت نه فهرزو نه سووننه ت.

^۴ - البخاري (۳۱۷۹).

تاوانی شه‌ست

دهمه‌قړی و مشت و مړوو دژایه‌تی کردن

خوای گه‌وره ده‌فهرمویت: ﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ ۖ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ ۚ﴾ (البقرة: ۲۰۴، ۲۰۵). واته: هندی که‌س قسه‌و گوفتارو و دهم پاراوییان له‌باره‌ی ژبانی ئه‌م دونیایه‌وه سهرسامت ده‌کات، خوایش به‌شایه‌ت ده‌گریټ و ده‌لټ: دل و زمانم به‌کسانن، له‌کاتیکدا ئه‌و سهرسه‌ختترین که‌سه له‌هموو جوړه دوژمنایه‌تیه‌کدا. هه‌رکاتیک ئه‌و جوړه که‌سه پشته‌ی هه‌لکړدو ده‌سه‌لاتی په‌یدا کرد، هه‌ول و کوشش ده‌دات له‌زه‌ویدا تا ناشوب به‌رپا بکات و خراپه‌ بپوینټ و کشتوکال له‌ناو ببات و پاکتاوکردنی په‌گه‌زی ئه‌نجام بدات، بیگومان خوا‌فه‌سادو خراپه‌و تاوانی خوش ناوټ.

ئیمامی غه‌زالی ده‌رباره‌ی مانای (المراء) ده‌لټ: تانه دانه له‌قسه‌ی که‌سی به‌رامبه‌ر به‌ده‌ره‌یتانی خوش و نه‌نگیه‌ک له‌قسه‌کانیدا، به‌بی ئه‌وه‌ی هیچ مه‌به‌ستیکی هه‌بیټ جگه له‌وه نه‌بی که‌که‌سی به‌رامبه‌ری پی که‌م بکاته‌وه.

وه (الجدال): ده‌سته‌واژه‌یه‌که بۆ فهرمانیک په‌یوه‌ندی هه‌یه به‌ده‌رخستنی راو بۆچوونه‌وه.

وه (الخصومة): سووربوون و پیداگرتنه له‌قسه‌یه‌کدا مه‌به‌ست پټی به‌ده‌ست هیتانی مالیکه یا مافیکی په‌وا، ئه‌وه‌ش جاریک به‌سهره‌تا ده‌ست پیده‌کات، یا په‌خنه‌گرتن و به‌هانه‌هیتانه‌وه.

ئیمامی (النووی) ده‌لئیت: بزانه هندی جار (الجدال) حق و راسته و، هندی جار به‌تال و ناراسته.

خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا ءَامَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا وَإِلَهُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ﴾ (العنکبوت: ۴۶). واته: گفتوگو (مجادلة) مه‌که‌ن له‌گه‌ل خواه‌نی کتیبه ئاسمانیه‌کاندا مه‌گه‌ر به‌جوانترین شیوه نه‌بیّت، جگه له‌وانه‌یان که سته‌میان کردووه (ئوه په‌فترتان له به‌رامبه‌ریان‌وه ده‌بیّت جی‌اواز بیّت) پیشیان بلّین: ئیمه باوه‌پمان هیتاوه به‌وه‌ی بۆ ئیمه و ئیوه دابه‌زینراوه، خوای ئیمه و خوای ئیوه ته‌ن‌ها به‌کیکه، ئیمه فرمانبه‌رداری نه‌وزاته‌ین. خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿وَحَدِّثْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ (النحل: ۱۲۵). واته: (نه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ) (نه‌ی ئیماندار گفتوگو و موحاده‌له به‌جوانترین شیوه بکه) (له‌گه‌ل هندیکی تردا به‌تایبته‌ خواهن کتیبه‌کان).

خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿مَا يُجَادِلُ فِي ءَايَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْزُرُكَ تَقْلُبُهُمْ فِي الْإِلْدَادِ﴾ (غافر: ۴). واته: هیچ‌که‌س له به‌رامبه‌ری نایه‌ت و فرمانه‌کانی خواوه موحاده‌له‌و ده‌مه‌ده‌می ناکات، جگه له‌وانه‌ی که بی‌پروا و خا‌نه‌ناس بوون، نه‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ که واته ده‌سه‌لات و سه‌رمایه و فریوت نه‌دات.

پاشان ده‌لئیت: نه‌گه‌ر مشتووم (الجدال) بۆ وه‌ستان له‌سه‌ر حق و راستی بیّت، نه‌وه کاریکی باش و په‌سه‌نده، وه نه‌گه‌ر بۆ پیگرتن له‌ده‌رخستنی راستی یا به‌بی‌زانست نه‌وه سه‌رزه‌نشست کراوه، که واته له‌سه‌ر ئهم تیرو ته‌سه‌لییه نایه‌ته‌کان که هاتوون جارێک به سه‌رزه‌نشست کردن، جارێکی تر به‌ئاسایی و به‌بی‌سه‌رزه‌نشستکردنی.

هه‌روه‌ها ده‌چیته‌ ناو سه‌رزه‌نشستکردنه‌وه نه‌گه‌ر که سێک داوای مافی خوێ بکات، له‌پێگه‌ی درۆکردن و ئازاردان و سه‌رزه‌نشستکردنی که‌سی به‌رامبه‌ر به‌شیوه‌یه‌کی نا ته‌ندروست.

به هه مان شیوه ئازاردانی نه یار به به کار هیئانی وتهی زیرو ناشیرین و قیزه ون.

به هه مان شیوه له کاتی مشتومر کردندا به کار هیئانی سه رکیشی و یاخی بوون بۆ ناچار کردنی نه یار نه مهش سه رزه نشت کراوه.

به لام ستهم لیکراو نه گهر مشتومری کرد له پێگه یه کی شه رعی و به بی وتهی زیرو سووربوون و ئازاردان و ..... هتد، و مافی خۆی به ده ست هیئا، نه وه حه رام نیه، به لام واباشتره تا نه توانیت خۆی به دوور بگریت له مشتومری نه گهر پێگه یه کی باشتری به دی کرد، چونکه پاراستنی زمان نه رکه و واجبه له به رامبه ر نه یاردا ته نانه ت نه گهر به میان په ویش بیت).

عاجز بوون و توپه یی وای لی دیت بق و قینه دروست بیت، هه ردوولا حه ز به ئازاردان و ناخۆشی نه ویت ده کات

جا که مترینی پاشماوه ی مشتومر و له دل ده کات که له کاتی نوێژ کردنیشدا بیر له ده رنه نجای نه و کاره بکاته وه، بۆیه ناتوانیت به رده وام بیت له سه ر نه و دۆخه چونکه نه یاریکردن خراپترین پێبازه، به هه مان شیوه مشتومری کردن و ده مه قالی، بۆیه پێویسته له سه ر مڕۆڤ ده رگای مشتومر دابخات به سه ر خۆید، مه گه ر بۆ پێویستی یه کی زۆر گرنگ نه بیت.

بەش

له کاتی قسه کردندا باش نیه زۆر له خۆکردن به به کار هیئانی وشه ی بریق باق و ده م پانه وه کردن و پسته ی په وان بیژی و زمان سوپدان، وه ک چۆن هه ندی له په وان بیژان کردوویانه به پیشه، نه مانه هه مووی سه رزه نشت کراوه، به لکو و پێویسته له کاتی قسه کردندا مڕۆڤ به خاکی بدویت و وشه یه ک به کار به یئیت که پوون و په وان بیت تا هه موو چین و توێژیک لی تیگه ن.

پیتغه مبه ری خوا^۱ فەرموویتە: (إِنَّ اللَّهَ يَنْفَعُ الْبَلِغَ مِنَ الرِّجَالِ الَّذِي يَتَخَلَّلُ
بِلِسَانِهِ كَمَا تَتَخَلَّلُ الْبَقَرَةُ)^(۱). واتە: بە پراستی خوای گەورە پقی لە و پەوان بیژانە یە لە
پیاوان کە لە کاتی قسە کردندا زمانی با دەدات وەک چۆن مانگا زمانی با دەدات.

بزانە باش قسە کردن و دەرخستنی پیتەکان بە جوانی بۆ وتار بیژ و بانگ خواز ناچیتە
چوار چیتووی سەرزەنشست کردنە وە ئەگەر پۆچوون و سەرنج پاکیشی تیدا نەبێت، مەگەر
بۆ ئەو نەبێ تەنھا مەبەستی پاکیشانی سەرنجی خەڵک بێ بۆ لای خوای گەورە،
بەخۆشەختییە وە لە مەدا شوینە واریکی باش بەدی دەکرێت.

^۱ - الترمذی (۳۲۵۳)، وصححه الشيخ الألباني .

تاوانی شه ست و يهك

رېځگرۍ كړدن له ناوې زياته

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْحَحَ مَاؤُكُمْ غَوَا فَمَنْ يُتَكَبَّرْ بِمِلِّكُمْ﴾ (الملك: ۳۰). واته: پټیان بللې؛ هه والم بده نې باشه نه گهر ناو ده که تان پوچوو، کی ده توانیت ناوی سازگار وړه وانتان بؤ به ده ست به یتیت؟! (جگه له خوای میهره بان).

پیغه مبر ﷺ فهرموویه تی: (لَا يُنْعَمُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُمْنَعَ بِهِ فَضْلُ الْكَلَالِ)^(۱). واته: ناوی زياته نابیت له که س قه ده غه بکريت، نه بادا به و بیان ووه وه له له وه پرگاش قه ده غه بکريت.

پیغه مبر ﷺ فهرموویه تی: (ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ: رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سَلْعَةٍ لَقَدْ أُعْطِيَ بِهَا أَكْثَرُ مِمَّا أُعْطِيَ وَهُوَ كَاذِبٌ، وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ، وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللَّهُ الْيَوْمَ أَمْنَعَكَ فَضْلِي كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ بِذَاكَ)^(۲). واته: سی که س هه ن خوا له پوژی قیامه تدا قسه یان له گهل ناکات و به چاوی (په حمه ت) ته ماشایان ناکات. پیاوړک سویند بخوات له سر کوتال و شمه کیک که گوايه زیاتری پیداوه له ونرخه ی که کریار ده دياتی به درووه، پیاوړیکش پاش عه سر سویندیکی درو بخوات بؤ نه وه ی مالی پیاوړیکی موسلمانې پی داگیر بکات. پیاوړیکش ناویکی زیاد له پټویستی خو ی ه بیت و له خه لکی بگریته وه. (له پوژی دوايیدا) خوا ده فهرمو ی پټی: منیش نه مړو خپرو به خششی خومت لی ده گرمه وه وهك چو ن تو (له دنیا دا) نه و زیاده یه ت له خه لکی ده گرت ه وه که له بنه په تدا خوت به دیت نه هی نابوو.

^۱ - البخاري (۶۹۶۲)، ومسلم (۱۵۶۶).

^۲ - البخاري (۲۳۵۸)، ومسلم (۱۰۸).

تاوانی شهست و دوو

ته رازوو بازی و کهم کردن له پیوانه و هاوشیومی نهوانه

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَبَلِّ لِلْمُطَفِّفِينَ ۝۱۱﴾ الَّذِينَ إِذَا أَكَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿۱۲﴾ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ﴿۱۳﴾ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿۱۴﴾ (المطففين: ۱، ۴). واته: هاوارو ناھو ناله بۆ ته رازوبازەکان، بۆ نهوانه ی که له کیشان و پیواندا له کپین و فروشتندا ته رازوبازی و فیلّ ده کهن (یان له هه لسه نگاندنی خه لکیدا راست نالین). نهوانه ی کاتیک شت له خه لکی ده کپن به تهوای، به زیاده وه لئیان وهرده گرن. به لام کاتیک شتیان بۆ ده پیون یان ده کیشن لئی ده دزنه وه که میان ده دهنی و فیلّی لیده کهن. نایه نهوانه گومان نابهن که به راستی زیندوو ده کریته وه (تا سه ره نه نجامی خیانه ت و فیلّیان وهریگرن).

(السدي) ده لئیت: پیغه مبه ری خوا کاتیک که هاته مه دینه پیاویکی لی بوو پیتی ده و ترا : (أبو جهينة) دوو پیوانه ی هه بوو کیشانه ی به یه کیکیان ده کرد و به وی تریان زه ره ری ده دا له خه لک خوای گه وره نه م نایه ته ی داگرته خواره وه ﴿أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ﴾^(۱).

(الزجاج) ده لئیت: واته: نه گه ر بزانی زیندوو ده کریته وه هه رگیز فیلّ نا کهن له کیشانه و پیوانه دا. ﴿لِيَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ بۆ بۆژی دواپی، ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ﴾ له گۆره کانیاندا ﴿لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (المطففين: ۴-۶). له فهرمانی خوای گه وره و پاداشتی و لیپرسینه وه ی، هه موویان بۆ یه کلا کردنه وه ی که یسه کانیا ن له خزمه تی خوای گه وره دا ده وه ستن.

^۱ - أسباب النزول للواحدی ص ۲۵۹ .

(المطفف): ئه كه سه يه كه له كيشانه و پتوانه دا داد په روهری ناكات و لټی كه م ده كات،
هر له بهر نه وه يه به و شيوه ناو نراوه چونكه دزی ده كات ته نانه ت كه ميش بټ، نه وه ش
جوريكي تره له دزی و خيانه ت و خواردنی مالی حه رام و قه ده غه كراو.

پاشان خواي گه وره په يمانی داوه به و كه سه ي كه ئه و كار ه ئه نجام ده دات به
سزايه كي قورس و به ئيش، يا به شيويكي دوزه خ ئه گه ر ه موو كي توه كانی دونيا بترازيته
ناويه وه، به هوی گه رمييه وه ده تويته وه.

(نافع) ده لټ: (ابن عمس) كاتيك كه به لای فروشياريكدا تیده په پری ده يفه رموو: له خوا
بترسه و داد په روهر به له پتوانه و كيشانه دا، چونكه ته رازوو بازان ده وه سستينرين، هه تا
ئاره ق تا گوچكه يان داده پوشي، به هه مان شيوه ئه و بازرگانه ي كه له كاتی فروشتندا
ده ستي توند ده گريټ و له كاتی كريندا شل ده گريټ.

هه ندي له زانايانی پيشين وتويانه: وای بۆ ئه و كه سه ي كه شتيك ده كپټ و به
ناته واوی دي فروشيټ، قوپ به سه ر ئه و كه سه ي دوزه خ ده كپټ به ده نكه گه نميك كاتيك
زياده ي له سه ر و ده ده گريټ.

تاوانی شهست و سی

بی باک بوون له سزاو تووردهیی خوی گه وره

خوی گه وره ده فهرمویت: ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُرحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَهُمْ بَغْتَةً﴾ (الأنعام: ۴۴). واته: هه تا کاتیک که دلخوش و شادمان بوون به وهی که پشیمان درا، نیت له ناکاو گرتانن و هه موویانمان سه رگه ردان و پرسیوا کرد.

پیغه مبه رﷺ فهرمویه تی: (وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلٍ أَهْلِ النَّارِ حَتَّىٰ مَا يَكُونُ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ إِلَّا ذِرَاعٌ فَأَتِيهِ عَلَيْهِ الْكِتَابُ فَيَعْمَلُ عَمَلُ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا)^(۱). واته: له راستیدا که سی واتان هه به به لای خه لکه وه وایه که کرداری خه لکی دوزه خ ده کات، هه تا نیتوانی نه وو دوزه خ ته نها که زیکی ده مینیت، نینجا کتیبه که ی پیش ده که ویت و کرداری خه لکی به هه شت ده کات و ده چیت به هه شته وه.

وه پیغه مبه رﷺ فهرمویه تی: (إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلُ أَهْلِ النَّارِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَيَعْمَلُ عَمَلُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ)^(۲). واته: له راستیدا که سی واتان هه به به لای خه لکه وه وایه که کرداری خه لکی دوزه خ ده کات، به لام نه وه له خه لکی به هه شته، وه می واتان هه به به لای خه لکه وه وایه که کرداری خه لکی به هه شت ده کات، بیگومان له خه لکی دوزه خه، کرداره گان به سه رنجام و کوتایی به.

^۱ — البخاری (۳۲۰۸)، و مسلم (۲۶۴۳).

^۲ — البخاری (۶۴۹۳)، و مسلم (۲۶۵۱).

له (سالم)ی کوپی (عبد الله) هوه ده لیت: زۆر جار پیغه مبهری خوا ﷺ دوعای ده کرد ده یفه رموو (لَا وَمُقَلَّبِ الْقُلُوبِ)^(۳). واته: ئه ی ئه وزاته ی دلّه کان ئه م دیو و ئه و دیو ده کات و وه ریان ده گپیت.

له قورئاندا هاتوو خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا اللَّهُ يُحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَٰهِهُ خُتِرُوا﴾ (الأنفال: ۲۴). واته: چاک بزانن به پاستی خوا (زۆر به ئاسانی) ده توانیت بکه ویته نیتوان ئاده میزاد و ئاواتی دلّیه وه (به گورپینیان)، (بیرتان نه چیت) به پاستی هه ربو لای ئه ویش کۆ ده کرینه وه.

ئیمامی (الطبري) ده لیت: ئه م ئایه ته به لگه یه له سه ر ئه وه ی که دلی به نده کان به ده ستی خوای گه وره یه، به ویستی خۆیه تی و ده سه لاتی هه یه به سه ر دلّه کانه وه ئه گه ر بیه ویت، هه تا هیچ دلّیک هه ست به هیچ نه کات به بی ویستی خۆی.

جا ئه گه ر هیدایه ت و پینومایی ناسراو بوو، پابه ندبون له سه ر ویستی خوای گه وره بوو، داهاتووش نادیار و خواسته کان له ژیر فهرمانی خوای گه وره بوو، که واته هیچ مه نازه به ئیمان و کرده وه و نوێژو پۆژوو هه موو کاره چاکه کانتیه وه، ته نانه ت ئه گه ر به کۆششی خۆتیش بیت، چونکه ئه وه فه زلی خوای گه وره یه له دونیا یه دا له سه ر تۆ.

هه رکات که شانازی بکه یه به و شتانه وه، ئه وه به شتی جگه له هی خۆت شانازیت کردوه، له وه یه لیت وه ریگریته وه، پاشان بگه پینته وه بۆ ئۆخی جاران که دلت بۆش و به تال بیت.

نامۆزگاری

ئه ی نه وه ی ئاده م، قه له مه کان به سه رته وه تیپه پ ده بن، به لام تۆ له بی ناگاییدی! ئه ی نه وه ی ئاده م، واز بیتنه له گزانی و سه ما و، کۆشک و ته لار، هه تا بتوانیت ئه وه ی ده یکه یه ت که لکی لی وه ریگریه ت.

^۳ - البخاري (۶۶۲۸).

تاوانی شهست و چوار

ناثومیدی و بی هیوایی له په حمه تی خوای گه وره

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿إِنَّهُ لَا يَأْتِسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمَ الْكَافِرُونَ﴾ (یوسف: ۸۷). واته: به پاستی که س ناثومید نابیت له سوزو میهره بانی خوا جگه له که سانی خوانه ناس و بی باوهر.

هه روه ها خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا﴾ (الشوری: ۲۸). واته: خوا نه و زاته یه که باران ده باریتیت و ده یگه یه نیتته فریایان دواي نه وه ی که ناثومید بوون.

وه خواي گه وره ده فهرمویت: ﴿قُلْ يَبْعَادَى الَّذِينَ اسْرَفُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ﴾ (الزمر: ۵۳). واته: نه ی پیغه مبه ر ﷻ پېيان بلی: خوا ده فهرمویت: نه ی به نده کانم... نه وانه ی که خوتان گونا هبار کردووه و هه له تان زوره، ناثومید مه بن له په حمه تی خوا. پیغه مبه ری خوا فهرمویه تی: ﴿لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ بِاللَّهِ الظَّنَّ﴾^(۱). واته: با که سیک له ئتوه نه مریت ئیلا گومانی چاکی هه بیت به خواي گه وره.

ناموزگاری

خوايه گیان نه گه ر خوشه ویستیت بۆ لیخوش بوون نه بوایه، ږیگه ت نه نه دا تاوانبار به سهر زه ویدا بگه ږیت، نه گه ر لیخوش بوون و سوزت نه بوایه باخچه کانی به هه شت که سی تیدا نیشته جی نه ده بوو.

^۱ - مسلم (۲۸۷۷).

خوایه گیان تۆ لیخۆشبوو و میهره بانیت چه زت له لیخۆش بوونه لیم خوش به .
 خوایه گیان به چاوی په حمهت ته ماشامان بکهو، له خه لکی پاک و پاراو بمان ژمیږه ،
 وه دوورمان بکه ره وه له تاوان و گونا ه .

تاوانی شهست و پینج

وازهینان له نویژ به کومه ل و نه نجامدانی به تهنه به بی بیانو

له (أبو هريرة) وه ده لیت: پیغه مبه رضی الله عنه به کومه لیکي فهرموو که نه ده هاتن بۆ نویژی به کومه ل: (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ بِحَطْبٍ فَيُحْطَبُ ثُمَّ أَمُرُ بِالصَّلَاةِ فَيُؤَدَّنَ لَهَا ثُمَّ أَمُرُ رَجُلًا فَيُؤَمُّ النَّاسَ ثُمَّ أَخَالِفُ إِلَى رِجَالٍ فَأُحَرِّقُ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ)^(۱). واته: سوتیند به و زاته ی گیانی منی به ده سته، له خولیا مده بوو فهرمان بکه م دارم بۆ بهینن، ئینجا فهرمان بکه م بانگ بدریت بۆ نویژ، ئینجا فهرمان بکه م به پیاویک پیشنوویژی بکات، ئینجا له گه ل چه ند پیاویکدا بپوین مالی نه وانه بسوتینم به سه ریاندا (که نایه ن بۆ مزگوت بۆ نویژی جه ماعت).

وه پیغه مبه رضی الله عنه فهرموویه تی: (لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لِيَخْتِمَنَّ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ)^(۲). واته: نه وخه لکانه ی واز له کردنی نویژی ههینی ده هینن یا خوی گه وده مۆر بدات به سه ر ده لکانیاندا، پاشان ببن به وکه سانه ی که بی ناگان.

له (حفصة) وه ده لیت: پیغه مبه رضی الله عنه فهرموویه تی: (رَوَّاحُ الْجُمُعَةِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ)^(۳). واته: پویشن بۆ نویژی ههینی نه رکه و واجبه له سه ر هه موو که سیکی پیگه یشتوو.

^۱ - البخاری (۶۴۴)، و مسلم (۶۵۱).

^۲ - مسلم (۸۶۵).

^۳ - أبو داود (۳۴۲)، وصحه الشيخ الألباني.

تاوانی شهست و شهش

بهردموام بوون له سهر وازهینان له نویژی به کومه له به بی بیانوو

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ﴾ (٤٢) خَشَعَةً أَنْصَرُّهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِفُونَ﴾ (القلم: ٤٢-٤٣). واته: پۆژیک دیت په رده له سهر هه موو شتیک لاده بریت و لاق دهرده که ویت، خوا نه ناسه کان بانگ ده گریتن بۆ سوژده بردن، به لام ناتوانن. ئه وانه، ئه و پۆژه چاویان شوپره و زه لیل و خه جاله تی به ته واوی دایان ده گریت، چونکه کاتی خوی بانگ ئه کران بۆ نویژ کردن و سوژده بردن له کاتیکدا له و په پری ته ندروستی و سه ربه ستیدا بوون (به لام گالته یان پی ده هات).

(کعب الاحبار) ده لیت: ئه م ئایه ته دانه به زیوه ئیلا ده باره ی ئه وانه نه بیت که له نویژه به کومه له کان دوا ده که وتن.

(سعید) ی کورپی (المسیب) ده لیت: مه به سستی ئه وکه سانه یه کاتیک گوئیان له (حي على الصلاة، حي على الفلاح) ده بوو وه لامیان نه ئه دایه وه به هاتنیان بۆ نویژی به کومه له له کاتیکدا له شیان ساغ و سه لامه ت بوون.

پیغه مبه رﷺ فهرموویه تی: لقد هممت أن أمر بالصلاة فتقام، ثم أمر رجلاً فيصلي بالناس، ثم أنطلق برجال معهم حزم من حطب إلى قوم لا يشهدون الصلاة في جماعة فأحرق بيوتهم عليهم بالنار^(١).

واته: له خووليامدا بوو فهرمان بکه م به دابه ستنی نویژ، پاشان فهرمان بکه م به که سیک پيشنوویژی بکات، ئینجا له که له چهند پیاویکدا برۆین به چارۆکه داره وه بۆ لای

^١ - البخاري (٦٤٤)، ومسلم (٦٥١).

ئەوگەسانە کە ئامادەى نوڭىزى بە کۆمەل ناپن، مالەکانیان بسوتىنن بەسەرياندا (كەنايەن بۆ مزگەوت) .

لە پىوايەتى موسلىمدا لە (أبو هريرة) وه بەم شىۋە ھاتوۋە: (لقد هَمَمْتُ أَنْ أَمُرَ فِتْيَانِي أَنْ يَسْتَعِدُّوا لِي بِحُزْمٍ مِنْ حَطَبٍ ثُمَّ أَمُرُ رَجُلًا يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ ثُمَّ تُحَرِّقُ بُيُوتَ عَلَى مِنْ فِيهَا). واتە: لە خووليامدا بوو فەرمان بکەم بە گەنجەکان کە چارۆکە دارم بۆ ئامادە بکەن، پاشان فەرمان بکەم بەکەسىك پيشنوڭىزى بۆ خەلك بکات، پاشان مالەکان بسوتىنن بەسەرنەوگەسەى کە تىدايە .

لەم فەرموودەيەو ئايەتەكەى پيشودا ئاماژە بەھەرەشەيەكى توند دەكات بۆ ئەوگەسەى کە واز لە نوڭىزى بەکۆمەل دەھىنن بەبى ھىچ پاساۋ و بيانويەك .

ئىمامى موسلىم پىوايەتى کردوۋە کە پىاويكى كۆڭر ھاتە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ وتى: ئەى پىغەمبەرى خوا كەسىك نىە بەھىنن بۆ مزگەوت، ئايە دەتوانم لە مالەو نوڭرەكەم ئەجام بەم؟ پىگەى پىدا، كاتىك كەپشتى تىكرد بانگى كرد و فەرموۋى: (هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَجِبْ)^(۱). واتە: ئايە گوڤت لە بانگ دەبىت؟ وتى: بەلى، فەرموۋى: كەواتە دەبى بچىت بەدەمىەو .

(ابن مسعود) دەلالت: ئەوەى ھەز دەكات بگات بەخوای گەرە بە موسلمانى با پارىزگارى لە پىنچ فەرزەى نوڭر بگات كاتىك كە بانگ دەدرىت بۆ نوڭىزى جەماعەت، چونكە خوای گەرە دايناۋە بۆ پىغەمبەرەكەمان. جا ئەگەر ئىۋە لە مالەو نوڭرەكانتان بکەن، ئەو وازتان لە پىگەى پىغەمبەر ھىناۋە، ئەگەر واز لە پىگەى ئەو بەھىنن، ئەوە گومرا دەبن، ئەوەى لە سەردەمى ئىمەدا نەدەھات بۆ نوڭىزى بەکۆمەل ئىللا دووۋوۋى پاستەقىنە يا نەخۆش بوو، كەسى وا ھەبوو نەيدەتوانى بىت دووگەس دەچوونە ژىر بالى تا

نامادهی نویژی به کۆمه‌ل بێت، نه‌مه‌ش به‌هۆی سوور بوونی‌وه بوو له‌سه‌ر پاداشته‌که‌ی و ترسان له‌سزای وازه‌ینه‌ن له‌نویژی جه‌ماعه‌ت بوو^(۱).

به‌ش

فه‌زلی نویژی به‌کۆمه‌ل گه‌وره‌یه‌وه‌ک له‌پاڤه‌ی نه‌م ده‌قه‌ی قورئاندا هاتوه: ﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرْثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾ (الأنبياء: ۱۰۵). واته: سویند به‌خوا به‌پاستی ئیمه له‌کتیبی زه‌بووردا دوا‌ی ته‌ورات بپارمان داوه که: بێگومان به‌نده‌شیاو و چاکه‌کانم ده‌بنه‌خواه‌نی زه‌وی.

له‌پاستیدا نه‌وانه نه‌وه‌که‌سانه‌ن که‌پینج فه‌رزه‌که به‌کۆمه‌ل نویژ ده‌که‌ن.

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره ده‌فرمویت: ﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَرَهُمْ﴾ (یس: ۱۲). واته: هه‌رچی کردوویانه و ده‌یکه‌ن تو‌ماری ده‌که‌ین له‌گه‌ل ئاسه‌واره‌کانیشیاندا.

پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (من تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ لِيُقْضَىٰ فِيهِ فَرِيضَةٌ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ كَانَتْ خَطْوَتَاهُ إِحْدَاهُمَا تَحُطُّ خَطِيئَةً وَالْأُخْرَى تَرْفَعُ دَرَجَةً)^(۲). واته: هه‌رکه‌سیک خۆی بشوړیت له‌ماله‌وه‌پاشان بجیت بۆ مالیک له‌ماله‌کانی خوای گه‌وره بۆ به‌جیه‌ینه‌نی فه‌رزیک له‌فه‌رزه‌کانی په‌روه‌ردگار، نه‌وه هه‌ر دوو هه‌نگاوی یه‌که‌میان که ده‌ینیت تاوانیک له‌سه‌رده‌سپێته‌وه، هه‌نگاوه‌که‌ی تری پله‌یه‌ک به‌رزه‌بێته‌وه.

هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (أَلَا أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ مَا يَمْحُو اللَّهُ بِهِ الْخَطَايَا وَيَرْفَعُ بِهِ الدَّرَجَاتِ؟ قَالُوا: بَلَىٰ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكَارِهِ، وَكَثْرَةُ الْخَطَا إِلَى الْمَسَاجِدِ وَالتَّيَّارِ الصَّلَاةُ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَلِكُمُ الرِّبَاطُ)^(۳). واته: ئایا هه‌والتان پێبده‌م که‌چی

^۱ - مسلم (۶۵۴ / ۲۵۷).

^۲ - البخاری (۶۴۷)، و مسلم (۶۶۶).

^۳ - مسلم (۲۵۱).

شتیک ههله کان دهرپته وهو، پله بهرز دهکاته وه ؟ وتیان: بهلی ئه ی پتغمه مبری خوا،
 فهرمووی: دهستنویژ به تهوای لهوکاته ی که دونیا زۆر سارده، زۆر ههنگاونان بۆ
 مزگهوت، چاوه پوانی نویژ دوا ی نویژ به پاستی ئه وه وهک پاسهوانی وایه له سهنگه ردا له
 پیناو خوای گهره دا.

تاوانی شهست و جهوت زیان گه یاندن له وهسیه تدا

خوای گه وره ده فهرمویت: ﴿مِنْ بَعْدِ وَصِيَّتِي يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾ (النساء: ۱۲). واته: نه مانهش دواى جیبه جیگردنی وهسیه تی ئتوه و دانه وهی قهرزتان ، به بی ئه وهی بجیته چوارچیوهی زهره ر دان له میرات، وهك نه وهی وهسیه تیک بکات به دانی قهرزیک که قهرزار نیه، مه بهستی نه وه بیت زهره ر بدات له میراتگره که، خوای گه وره نه مهی قه ده غه کردوه. (ابن عباس) ده باره ی: ﴿وَصِيَّةٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ﴾. ده لیت: مه بهستی نه وهیه که خوای گه وره حه لالی کردوه له فهرانزدا له مالى به جیماوو میرات. ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ له دابهش کردنی میراتی دا ﴿وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (۱۳) وَمَنْ يُعِصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ (النساء: ۱۳ - ۱۴). واته: جا نه وکه سهی فهرانبه رداری خواو پیغه مبه ره که ی بکات، نه وه خوا ده یخاته ناو باخه کانی به هه شته وه که چهنده ها پووبار به ژیر دره خته کانیدا ده پوات، هاوپی له گهل ژیانی نه پراوه تیایدا، بیگومان هه نه وه شه سهرفرازی گه وره و ده سکه وتی بی سنوور. (به لام) نه وهی یاخی بیت له خواو پیغه مبه ره که ی و ده رچیّت له سنووره کانی، نه وه خوا ده یخاته ناو ناگریکه وه که بۆ هه میشه تیایدا ده مینیتته وه و سزایه کی سهرشوپکه ر و پيسواکه ری بۆ هه یه .

موجاهید ده لیت: مه به ست نه وه یه که خوی گوره فرهزی کردوه له میراتدا.

(عکرمه) له (ابن عباس) وه ده لیت: نه وه ی پازی نه بیت به دابه شکردنی خوی گوره و سنور ببه زینیت ده یخاته دوزه خوه.

(الکلبی) ده لیت: واته: بی باوه پی بکات به رامبه ر دابه شکردنی خوی گوره له میراتدا، سنور ببه زینیت و حالای بکات بق خوی، نه وه ده یخاته دوزه خوه و سزای به نیشی ده دات.

پیغه مبه ر ﷺ فرموویه تی: (إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ لِرِثٍ)^(۱). واته: به پاستی خوی گوره مافی هه موو خاوه ن حه قیکی داوه، که واته میراتگر بوی نه وه سیه ت بکات.

^۱ - أبو داود (۳۵۶۵)، والترمذي (۲۱۲۰)، وقال: ((حدیث حسن صحیح))، وصححه الشيخ الألبانی.

تاوانی شه ست و هه شت

فیل کردن

خوای گه وره ده فره رمویت: ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾ (فاطر: ۴۳). واته: پیلانی شه پو تاوان ته نها به سهر نه وانه دا ده شکیته وه که نه خشی بۆ ده کیشن.

خوای گه وره ده رباره ی دوو پوو ده کان ده فره رمویت: ﴿يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ﴾ (النساء: ۱۴۲). واته: به پاستی دوو پوو ده کان (واده زانن) فیل له خوا ده که ن (له کاتی کدا) نه و زاته فیله کانیا ن پوچ ده کاته وه.

(الواحدی) ده لیت: به شیوه یه ک کردار ده که ن وه ک که سیک که بیه ویت خوای گه وره بخه له تینیت، به و شیوه یه نووو پووناکیان پی ده دریت وه ک چۆن موسلمانان نوور و پووناکیان پی ده دریت، به لام هه رکه ده که ونه سهر پردی (الصراط)، رووناکییه که یان ده کوژیته وه وه له تاریکیدا ده میننه وه.

پیغه مبه ری خوا ﷺ فره رمویه تی: (وَأَهْلُ النَّارِ خَمْسَةٌ) وذكر منهم (وَرَجُلٌ لَا يُصْبِحُ وَلَا يُمَسِي إِلَّا وَهُوَ يُخَادِعُكَ عَنْ أَهْلِكَ وَمَالِكَ). واته: نه هلی ناگر پینچ تا قمن، ((له وانه)) پیاویکه پۆژو و شه ونا کاته وه ئیلا فیلت لیده کات له سامان و مال و مندالتدا.

تاوانی شهست و نو

نهوکه سدهی سیخوړی به سهر موسلمانان هوه دهکات و

به دواي عهیب و عاریاندا دهگه پیت

فرموده ی (حاطب بن ابي بلتعۃ) دهرباره ی نهوه هاتووه^(۱).

نیمامی (عمر) ویستی له سهر نه و کرداره ی بیکوژیت، به لام پیغه مبهری خواﷺ به ره لستی لیکرد چونکه نه و به شداری جهنگی به دری کردووه.

نه گهر سیخوړی کردنه که ی بوو به هو ی لاواز کردنی نیسلام و موسلمانان و کوشتار و تالانی به دواي خویدا هیتا، نهوه فساد ی له سهر زه ویدا درووست کردووه، هر بویه ده بیت بکوژیت سزای له سهر جیبه جی ده کړیت.

جا نه گهر قسه هاوردن و بردن (النمیمة) له تاوانه گه وره کان بیت، نهوا سیخوړی وجاسوسی کردن زور لهوه گه وره تره.

^۱ - البخاري (۳۰۰۷)، ومسلم (۲۴۹۴).

تاوانی جهفتا

جنيو و تانه دان به هاوه له کانی پیغه مبهري

(أبو هريرة) ده لیت: پیغه مبهري خوا فره مووی: خوی گه وړه ده فره مویت: (من عادی لی ولیا فقد أدتته بالحرب)^(۱). واته: هه رکه س دوژمنایه تی دوست و (ولي) به کی من بکات، نه وه جهنگ له دزی به رپا ده که م.

پیغه مبهري ﷺ فره موویه تی: (لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدًّا أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ)^(۲). واته: جنيو به هاوه له کانم مه دن، له راستیدا نه گه رکه سیک له نیوه به قه د کیوی (أحد) ئالتون ببه خشی نه ده گاته مشتی به کیکیان و نه ده گاته نیوه ی.

پیغه مبهري ﷺ فره موویه تی: (آيَةُ الْإِيمَانِ حُبُّ الْأَنْصَارِ وَآيَةُ النِّفَاقِ بُغْضُ الْأَنْصَارِ)^(۳). واته: نیشانه ی ئیمان خوشویستنی پشتیوانانه، نیشانه ی دوپوویش (نفاق) پقبونه لییان نه مهش به هوی نه وه بووه که له پیشینه وه له خزمهت پیغه مبهري خوادا بوون و جیهادیان کردووه.

که سیکه زل و پیزی هاوه لان ده زانیت که به جوانی له ژیا نی ئه وان تیگه یشتی، له خزمه تی پیغه مبهري خوادا ﷺ بی و دوا ی مردنیشی: له کیپرکیکردندا بوون له ئیمان و

^۱ - البخاري (۶۵۰۲).

^۲ - البخاري (۳۶۷۳)، ومسلم (۴۰۲۵).

^۳ - البخاري (۳۷۸۴)، ومسلم (۷۸).

باوه پدا و، دژایه تی بیباوه پان، بلاوکردنه وهی ثابین و، دهرخستنی دروشمی ئیسلام، بهرز راگرتنی وتهی خواو پیغه مبه ره که ی و، فیروونی بنه ماو سووننه ته کانی.

ئه گهر ئه وان نه بوونایه ئه وه نه بناغهی (أصل) ئایینی ئیسلاممان ده زانی، نه لق ویه شه کانی (فرع) و نه فهرز سووننه تمان ده زانی.

هه ره که سیک تانه و جنیویان پی بدات، ئه وه له دین دهرده چیت و، له میلله تی ئیسلام بهری ده بی، چونکه تانه دان ته نها له عه قیده و بیرو باوه پو رقیکی دوژمنکارانه وه سه رچاوه ده گرت، وه ئینکاری له وه ده کات که خوای گه وره وه سفی کردوون، به هه مان شیوه پیغه مبه ریش ﷺ باس له فه زلا و پیزی ئه وان ده کات و خوشیانی ده ویت، چونکه ئه وان باشتترین هۆ بوون له گێرانه وه دا، باشتترین گه یه نه ر بوون له له په یامه که دا، بۆیه تانه دان له گه یه نه ر تانه دانه له گه یه نراو، پق لیبونه وه و گالته پی کردن به گه یه نه ر، پق لیبونه وه و گالته پی کردنه به گه یه نراو، ئه مه گومانی تیدا نیه بۆ که سیک که بیه ویت بیر بکاته وه و تیرابمینی و، بیگرد بیت له نیفاق و زنده قه و گومپایی و بی برپایی له بیرو باوه په کهیدا.

پیویسته له سه ر موسلمان خوای گه وره و پیغه مبه ره که ی خوش بویت، ئه و په یامه یه ش که له لایه ن ئه وه وه هاتووه، ئه وه ی که هه لده ستی به جیبه جیکردنی و کار به سووننه ته که ی ده کات، وه خوشه ویستی هاوه له کانی و پیغه مبه رو خیزان و مندا له کانی و خزمه تکاره کانی، هه روه ها خوشویستنی ئه وه ی که خوشیانی ده ویت، پق لیبوون له وه ی که پقی لییان ده بیت.

(أیوبی) (السختیانی) ده لیت؛ ئه وه ی (ابوبکری) خوش بویت ئه وه پووناکی دینی پاگرتووه، وه ئه وه ی ئیمامی (عمری) خوش بویت ئه وه پینگه ی دینی دۆزیوه ته وه، ئه وه ی ئیمامی (عثمان) خوش بویت ئه وه سوودی له نووری خوا وه رگرتووه، و ئه وه ی ئیمامی

(علي) خوش بویت نه وه دهستی گرتووه به قورئانی پیروزه وه، وه نه وهی وتهی باش
بلیت دهرباره ی هاوه لانی پیغه مبه رﷺ نه وه به ته واوی دووره له نیفاق و دوو پوویی.

بهش

چاکه و فەزل و پیزی هاوه لانی له وه زۆرتره که باس بکریت، زانایانی سوننه یه کده ننگن
له سهر نه وهی که باشتین هاوه لانی ده هاوه له مژده پیدراوه که یه (العشرة المبشرة) وه
باشتینی نه وه ده هاوه له: (ابو بکر الصديق)، پاشان (عمر) ی کوپی (الخطاب) پاشان
(عثمان) ی کوپی (عفان)، پاشان (علي) ی کوپی (أبي طالب)، - په زای خوا له هه موویان بیته
-، که س گومانی له مه دا نیه ئیللا داهینه ریکی دوو پوویی پیس نه بیته.

(الخلفاء الراشدين) بریتین له: (ابو بکر، عمر، عثمان، علي)، - په زای خوا له
هه موویان بیته -، خوی گه وره دهرباره ی فەزلی (ابو بکر) چه ندین نایه تی دابه زاندووه،
خوی گه وره ده فەرمویتی: ﴿وَلَا يَأْتَلِي أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسْكِينِ﴾
(النور: ۲۲). واته: نه وانه ی که خاوه ن سامان و به خشنده یین له ئیوه با سویند نه خۆن
که یارمه تی خزمان و هه ژاران له پیناوی خوا دا نه دن.

جیاوازی له نیوان زانایاندا نیه که دهرباره ی (ابو بکر) دابه زیووه، بۆیه به (فضل)
وه سفی کردووه، خوی گه وره ده فەرموویه تی: ﴿ثَافِكُ أَتَيْنَ إِذْ هُمْ فِي الْفَكَارِ﴾ (التوبة: ۴۰).
واته: یه کیك بوو له و دوو که سه کاتیک هه ردوکیان له ناو نه شکه وته که دا بوون.

به هه مان شیوه جیاوازی نیه له نیوان زانایاندا که ئەم ده قهش له سهر (ابو بکر)
دابه زیووه، خوی گه وره شایه تی له سهر هاوپییه تی پیغه مبه ر داوه و مژده ی ئارامی
پیداوه.

ئیمامی (عمر) ده لیت؛ کی له (ابو بکر) فه زلی زیاتره که خوی گه وره به (ثانی اثنین) وه سفی کردووه و خوی گه وره سییه میانه؟

خوی گه وره ده فه رمویت؛ ﴿وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ﴾ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿الزمر: ۳۳﴾. واته: نه وکه سه ش راستی و حقیقه تی هیناوه و باوه پیشی پییه تی، ته نها ئا نه وانن خواناس و دینداران.

(جعفر الصادق) ده لیت؛ گومان و جیاوازی له نیتوان زانایاندا نیه نه وه که هاتووه به راستی ﴿جَاءَ بِالصِّدْقِ﴾ پیغه مبه ری خوییه وه نه وه ی به راستی زانیوه ﴿وَصَدَّقَ بِهِ﴾ نه وه (ابو بکر) ه - په زای خوی لی بیت -، چی له مه باشترو په وان بیژتره ده باره ی هاوه لان - په زای خویان لی بیت -.

ته واو بو به پشتیوانی خوی گه وره

ناومړۍ

- پېشه کی ۵
- ژياننامه ی نووسه ۹
- کاری من له م کتېبه دا ۱۱
- تاوانی یه که م: هاوېل و شهریک دانان بؤ خوی گه وره ۱۷
- تاوانی دووهم: کوشتنی که سیک ۲۰
- تاوانی سی یه م: جادوو (السحر) ۲۴
- تاوانی چواره م: نویژ نه کردن ۲۷
- تاوانی پینجه م: نه دانی زه کات ۳۴
- تاوانی شه شهم: شکاندنی پوژتیک له مانگی په مه زان به بی بیانوو ۴۰
- تاوانی هه وته م: وازهینان له فدریزه ی حه ج له گه ل بوونی توانادا ۴۱
- تاوانی هه شته م: دل ئیشانی دایک و باوک ۴۲
- تاوانی نویه م: وازهینان له په یوه ندی خزمایه تی ۴۷
- تاوانی ده یه م: زینا کردن ۴۹
- تاوانی یازده یه م: نیر بازی (اللواط) ۵۲
- تاوانی دوازه یه م: رپبا (سو وهرگرتن) ۵۷
- تاوانی سیازده یه م: خواردنی مائی هه تیوو زولم لیکردنیان ۵۹
- تاوانی چواره ده : درؤ کردن به خوی گه وره و پیغه مبه ره که ی ﷺ ۶۳
- تاوانی پازده: پشت هه لکردن له کاتی جه نگدا ۶۵
- تاوانی شازده یه م: فیل و ناپاکی ۶۷
- تاوانی هه ثده یه م: لووت به رزی (الکبر) ۷۰
- تاوانی هه ژده یه م: شایه تی دان به درؤ ۷۳
- تاوانی نوزده یه م: خواردنه ووی مه ی ۷۵

- تاوانی بیستم: قومار کردن ۸۱
- تاوانی بیست و یهك: تۆمه تبارکردنی ئافره تانی داوین پاك ۸۵
- تاوانی بیست و دوو: شاردنه وهی دهسكهوت (الغنیمه) ۸۸
- تاوانی بیست و سی: دزی کردن ۹۱
- تاوانی بیست و چوار: برینی پینگا ۹۳
- تاوانی بیست و پینج: سویندی درۆ و به ئه نهقهست ۹۷
- تاوانی بیست و شهش: ستم کردن ۱۰۰
- تاوانی بیست و ههوت: گومرك يا باج وهرگرتن ۱۰۷
- تاوانی بیست و ههشت: خواردنی مالی ههram ۱۰۹
- تاوانی بیست و نۆ: كه سینك خوی بكوژیت ۱۱۳
- تاوانی سی: درۆکردن له زۆریه قسه كانیدا ۱۱۶
- تاوانی سی و یهك: دادوهری خراب ۱۲۰
- تاوانی سی و دوو: بهرتیل وهرگرتن ۱۲۲
- تاوانی سی و سی: خۆشویهاندنی ئافره تان به پیاوان ۱۲۵
- تاوانی سی و چوار: بی ئابروو نهو كه سهیه كه خهلكی بانگ دهكاته لای خیزانی وه قورمساغ
نهو كه سهیه كه دوو كهس دهگهیه نیّت ۱۲۹
- تاوانی سی و پینج: ههلال كه و ههلال بۆ كراو (ماره به جاش) ۱۳۰
- تاوانی سی و شهش: خۆپاكه كرده وه له میز کردن ۱۳۲
- تاوانی سی و ههوت: ئیرهیی و ریایی کردن ۱۳۳
- تاوانی سی و ههشت: فیربوون بۆ دونیاو شاردنه وهی زانست ۱۳۶
- تاوانی سی و نۆ: ناپاکی (الخیانه) ۱۳۹
- تاوانی چل: منهت کردن ۱۴۱
- تاوانی چل و یهك: به درۆ خسته وهی قهدهر (التكذیب بالقدر) ۱۴۳
- تاوانی چل و دوو : گوئی گرتن له خهلكی وئه وهی كه دهیشارنه وه ۱۵۱

- تاوانی چل و سى: دوو زمانى كردن و، قسه هيټان و بردن(النمام) ۱۵۲.....
- تاوانى چل و چوار: نهفرهټكار ۱۵۷.....
- تاوانى چل و پيټنج : ناپاكى و بهټين نهبردنه سمر ۱۶۲.....
- تاوانى چل و شەش: بهراست دانانى جادووگهرو نهستېره ناس ۱۶۴.....
- تاوانى چل و حموت: ياخي بوونى ژن له ميټردهكهى ۱۶۷.....
- تاوانى چل و ههشت: وينه له سمر جل و بهرگ و ديوار ۱۷۳.....
- تاوانى چل و نو: ليدان و شيوهن و درپنى جل و بهرگ و ۱۷۷.....
- تاوانى په نجا: له سنوور ده رچوون و دهست دريژى كردن ۱۸۷.....
- تاوانى په نجاو يهك: خو به گه وړه زانين بهرامبهر به بى نهوايان ۱۹۱.....
- تاوانى په نجاو دوو: نازاردانى دراوسى ۱۹۷.....
- تاوانى په نجاو سى: نازاردانى موسلمانان و جنټو پيدان ۱۹۹.....
- تاوانى په نجاو چوار: نازاردانى بهندهكانى خواى گه وړه ۲۰۵.....
- تاوانى په نجاو پيټنج: دريژكردنهوى شهروال و جل و بهرگ ۲۰۹.....
- تاوانى په نجاو شەش: پوشيني ناوريشم و ئالتوون بو پياوان ۲۱۱.....
- تاوانى په نجاو حموت: ياخي بوونى كويله ۲۱۲.....
- تاوانى په نجاو ههشت: سهرپرين بو غهيري خواى گه وړه ۲۱۳.....
- تاوانى په نجاو نو: دهربارهى كه سيك به ناو جگه له باوكى خوښهوه بانگ بكرت و خوى بزانيت ۲۱۵.....
- تاوانى شەست: دهمه قري و مشتوو مړو دژايه تى ۲۱۷.....
- تاوانى شەست و يهك: ريگري كردن له ناوى زياده ۲۲۱.....
- تاوانى شەست و دوو: تهرارزو بازي و كه م كردن له پيوانه ۲۲۲.....
- تاوانى شەست و سى: بى باك بوون له سزاو تورپه يى خواى گه وړه ۲۲۵.....
- تاوانى شەست و چوار: ناو ميدي و بى هيوايى له په حمى خواى گه وړه ۲۲۷.....
- تاوانى شەست و پيټنج: وازهيټان له نوټي به كومهل ۲۲۹.....

- تاوانی شهست و شەش: بەردەوام بوون لەسەر وازھێنان لە نوێژی بەکۆمەڵ بەبێ بیانوو
٢٣٠.....
- تاوانی شهست و حەوت: زەرەر گەیاندن لە وەسیەتدا ٢٣٥
- تاوانی شهست و هەشت: فیل کردن ٢٣٧
- تاوانی شهست و نۆ : ئەوەی سیخوپی بەسەر موسلمانانەوه دەکات و بە دواى عەیب و
٢٣٨..... عاریاندا دەگەرێت
- تاوانی حەفتا: جێوو تانەدان بە هاوێڵەکانی پیڤەمبەر ﷺ ٢٣٩
- پیپرستی بابەتەکان ٢٤٣

تاواند گروږه کان

شورسپي
نيمامي زه هه يي
وه رگيت داني
عنهاس محمد امين

ناريت

له راستيدا کتیبی تاوانه گروږه کان (الکباش) سووډمه نده بۆ وتاریښان
نامۆزگاریکه ران و ناگه دارکردنه وه یه که بۆ بی ناگایان و دوولان،
سه رکونه کردنه بۆ سه ریچیکه ران و له سنوور دهرچووان، رینیشاندهره بۆ
خوو په وشتی جوان و بهرز پاگرتنی، به تایبته خاوه نی نه م کتیبه
(په حمه تی خوی لی بیت)، چاره سه ری هه ندی بابه تی تیدا کردوه که
سووډمه نده بۆ دنیاو دواړۆیان، قسه ی له سه ره ندی بابه ت کردوه که
تیگه شتن لیی گرانه له کتیبه زانستی و بابه تیه کانداه تایبته بۆ زانا و
خویندکاران به گشتی.

له پیشه کی نیکۆنه روه رگیراوه

ناريت